SEWERYN BORKIEWICZ I INŻ. ZYGMUNT LINOWSKI

MONOGRAFIA HISTORYCZNA I GOSPODARCZA POWIATU JĘDRZEJOWSKIEGO

CZĘŚĆ I.

Seweryn Borkiewicz

Z przeszłości ziemi Jędrzejowskiej.
Monografie miejscowości i osiedli.

CZĘŚĆ II.

Inż. Zygmunt Linowski

Monografia rolnicza powiatu Jędrzejowskiego.

(Praca dyplomowa wykonana pod kierunkiem P. Prof. Zdzisława Ludkiewicza w Zakładzie Polityki Agrarnej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w [illegible] 1932/33)

K I E L C E 1 9 3 7
NAKŁADEM ZWIĄZKU ZIEMIAN W JĘDRZEJOWIE

94(438)-02/.04A/2 : 338.1(438 3)(091)

943.8+63 (-37)

44684

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
KIELCE

Rcc
-94(438)
Bor
Mor

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE

Drukarnia Sw. Józefa Karczówka.

Nr. 2. MIKOŁAJ REY Z NAGŁOWIC.

PRZEDMOWA

Wydając zbiorowy tom monografii miejscowości, położonych w p. jędrzejowskim, pragnę w przedmowie wyjaśnić, co mnie skłoniło do napisania i ujęcia w tej formie przedmiotu— więc przede wszystkim: pietyzm dla moich stron rodzinnych, chęć uwiecznienia wspomnień przeszłości, w ujęciu historycznym, od zamierzchłych czasów po dzień dzisiejszy, przez podanie posiadaczy wsi, ich życia, rozrodzenia, stosunków rodzinnych, tranzakcji, sporów i zapisów; w ujęciu geograficznym określeniem położenia powiatu i miejscowości, zaludnienia, odległości od większych miasteczek; w ujęciu historii sztuki: przez opis ważniejszych kościołów, dworów i pamiątek; wreszcie w ujęciu statystyczno-rolniczym: podaniem obszarów majątków, ilości domów mieszkańców cen i czynszów w pewnych okresach czasu. To będzie pierwszą część książki stanowić, czyli przeszłość— stan dzisiejszy-monografię gospodarczą podaję w drugiej części P. Zygmunt Linowski.

Sądzę, że praca moja w tym ujęciu, pewnego regionu, jest jedną z pierwszych — dane słowników geograficznych są ogólnikowe — monografie naprz. Balińskiego i Lipińskiego ograniczają się jedynie do miasteczek i bardziej znanych osiedli, inne kresowe opisy są mało źródłowe.

W krajach zachodniej Europy każda prawie większa wieś ma opracowaną swoją monografię i każdy z dzisiejszych mieszkańców zna doskonale dawne dzieje tej ziemi na której obecnie wypadło mu pracować.

Daleką jest praca moja od doskonałości. Zebrawszy, materiały drukowane z różnych prac wymienionych w wykazie źródeł —posiłkowałem się jednak w lwiej części źródłami niedrukowanymi, a więc: dawnymi dokumentami, oraz księgami hipotecznymi hipoteki kieleckiej i odpisami dawnych akt grodzkich i ziemskich, znajdującymi się w archiwum hipotecznym.

Opis wybrałem według granic dzisiejszych powiatu Jędrzejowskiego.

Wydaniem tej monografii chciałem złożyć hołd bogatej przeszłości tej ziemi, która wydała, względnie na której żyli i pracowali: Wincenty Kadłubek, Mikołaj Rej, Chryzostom Pasek, Stanisław Konarski, Adolf Dygasiński, Wespazjan Kochowski, Kazimierz (El) Laskowski i inni, aby pozatym przyszli monografowie poszczególnych miejscowości znaleźli kanwę do opracowania ściślejszych i bardziej dokładnych prac, niż moja.

W zakończeniu chciałem jeszcze jedną rzecz poruszyć, by nie być źle zrozumianym — pracę naszą podjęliśmy nie dla zaspokojenia ambicji jednostek, nie dla schlebiania próżności ludzkiej i nie dla snobizmu, lecz wykazując bogatą przeszłość tej ziemi i jej dorobek kulturalny w pierwszej części tej książki, a jej dzisiejszy stan gospodarczy i kulturalny w drugiej części pragniemy związać dzisiejsze pokolenie z przeszłością, by z niej bogate soki tego dorobku czerpało i poczuło się wynikiem tysiącletniego istnienia Państwa Polskiego i spadkobiercą tysiącletniej jego bogatej kultury. Nie dla wstecznictwa podjęliśmy naszą pracę, bo życie mknie naprzód, przynosząc nowe zdobycze nowe wynalazki, nowe teorie i prądy i w myśl słów poety:

Trzeba z żywymi naprzód iść
Po życie sięgać nowe,
A nie w zwiędłych laurów liść
Z uporem stroić głowę.

Lecz pamięć dawnych lat szanujmy, sięgajmy do nich po dobre wzory i uczmy się z nich doświadczenia, pamiętając o słowach Asnyka:

Ale nie depczcie przeszłości ołtarzy
Choć macie sami doskonalsze wznieść,
Na nich się jeszcze święty ogień żarzy
I miłość ludzka stoi tam na straży,
I wy winniście im cześć.

SEWERYN BORKIEWICZ.

Piołunka, dnia 20 IV 1937.

WSTĘP

Powiat jędrzejowski, według podziału administracyjnego Król. Polskiego z r. 1866, był jednym z 7 powiatów b. gub. kieleckiej, obecnie zaś po odzyskaniu Niepodległości jest jednym z 17 pow. wojew. kieleckiego — obszarem swym obejmuje część dawnego, z przed rozbiorów, powiatu księskiego, wojew. krakowskiego, część dawnego pow. chęcińskiego, wojew. sandomierskiego i odcinek pow. lelowskiego, dawnego wojew. krakowskiego.

Ten skrawek ziemi w czasach zamierzchłej przeszłości pokryty był lasami, wśród których gdzie-niegdzie spotkać można było dość rzadkie osiedla ludzkie, rozmieszczone, jak gdyby wyspy, wśród borów, wykarczowanych i przygotowanych do uprawy. O tym świadczą nie tylko dawne kroniki, ale i nazwy wsi: Laskowy, Brzezie, Brzeście, Dębiany, Lipno, Olszówka, Jawór, Lasochów i inne.

Najstarszym grodem na tym terenie, bo sięgającym zdaje się XI wieku był Małogoszcz, na wzgórzu Bocheniec zbudowany, kasztelania ta 1166 roku należy już do Ks. sandomierskiego (Starostwo małogoskie powstało później, obejmując królewszczyznę Cieśle z przyległościami). Niedaleko Małogoszcza starym osiedlem są Złotniki, których samą nazwa wskazuje o charakterze powinności spełnianej przez mieszkańców, względem grodu. Obok grodu były dawne gniazda Odrowążów: Rembieszyce, Mieronice, i Karśnice, oddzielone pasmem królewszczyzn od swych głównych gniazd rodowych. W południowo-wschodniej części powiatu spotykamy skupienia Odrowążów: we Wrocieryżu i Sędowicach, które to wsie 1239 roku ofiarowali Odrowąże Cystersom w Mogile. Nadzwyczaj starymi są osiedla Gryfitów z Miechowa, a więc: Brzeźnica i okoliczne wsie, nadane potym klasztorowi Cystersów przy jego założeniu. Z dawnych gniazd Łabędziów jest tylko jedno z r. 1198—Biało-

wieża. Wreszcie gniazda Lisów z okolic: Mstyczowa, Krzelowa, Gniewięcina i Różyce-Poraje, których najstarszym osiedlem w Małopolsce było Imielno i Jakubów — dalej Przyłęk, sprzedany częścią 1246 roku klasztorowi jędrzejowskiemu, jak i szereg miejscowości koło Imielna: Motkowice, Stawy, Jasionna, Lścin e. t. c., poza tym okolice Zdanowic i Kozłowa (Zdanowice były gniazdem Porajów przeszły potem na własność klasztoru jędrzejowskiego). To była pierwotna kolonizacja tego zakątka województwa krakowskiego i sandomierskiego, który dziś mieści się w ramach administracyjnych powiatu jędrzejowskiego. Następnie przyszły dwa nowe czynniki, które duży wpływ wywarły na kształtowanie się kolonizacji i stosunków kulturalnych, tego zakątka.

Pierwszym faktem niezmiernie doniosłej wagi dla tej okolicy było założenie klasztoru Cystersów w Jędrzejowie. Klasztor Cystersów w Jędrzejowie (pierwotnie Brzeźnicy), założony był w roku 1149 przez braci Klemensa Gryfitę i biskupa Jana vel Janika[1]), któremu tenże nadał w 1153 roku wsie Brzeźnicę, Chorzewę, Rakoszyn, (Rakosznę), Potok, Łysaków, Łączyn, (Łątczyn), i Raków (Rakowo), a później dziesięcinę z wsi: Sudół, Konary, Mnichów, Prząsław (Przecław), Osowa, Łany, Lasków, Barów (dziś nie istnieje), Przekop (dziś nie istnieje), Czołoszyn (dziś Wolica), Skroniów, Warzyn, Niegosławice, Caców (Czyaczów) i jeszcze pózniej ze wsi: Złotniki, Skotniki (nie istnieje), Rembieszyce, Lasochów, Żarczyce, Cierno (Czerno) Zdanowice, Brzegi, Brzeźno i Bizorenda. (Długosz — L. Ben. III—370—371 i 362) (Sł. geogr. 111) — miał duży wpływ na kolonizację i podniesienie kultury. W aktach współczesnych spotykamy tranzakcje i wymiany części poszczególnych wsi Cystersów, które przechodziły do rąk nowonabywców drobnej i bogatszej szlachty. Niektóre z wymienionych wsi, z których początkowo otrzymywali Cystersi tylko dziesięcinę, przeszły całkowicie na ich własność; w ciągu wieków jednak Cystersi sprzedali większość posiadanych dóbr, używając pieniędzy na spełnienie swego szczytnego po-

---

[1]) Synowie prawdopodobnie Jaksy założyciela klasztoru miechowskiego i Beatryczy córki Piotra Włostowicza (Rod. Łabędziów m. Friedberg 1926) Kościół Sw: Trójcy miał być jeszcze starszym, bo z r. 1109.

słannictwa: szerzenie kultury rolnej, opieki nad biednymi i krzewienie oświaty — tak że w wieku XIX pozostało im tylko 9 wsi: Złotniki, Chorzewa, Prząsław, Sudół, Lasków, Skroniów, Łączyn, Łysaków i Cierno, które rząd rosyjski skonfiskował, niektóre z nich nadając generałom rosyjskim zasłużonym w gnębieniu Polaków. Resztę dziś już rozparcelowaną dostali swego czasu Wielopolscy, jako odszkodowanie za wywłaszczenie.

Drugim czynnikiem nadzwyczaj ważnym, mającym wpływ zasadniczy na kolonizację o charakterze wojskowym na całej połaci kraju od Wojnicza przez Nidzicę, Mierzawę, aż po Lelów, były walki o tron krakowski Konrada Mazowieckiego z Henrykiem Brodatym 1228—1235 i z Bolesławem Wstydliwym 1242—1245 r.

Znany z temperamentu i wichrzycielstwa Konrad Mazowiecki przez całe życie marzył o zajęciu Krakowa. Pierwsza do tego sposobność nadarzyła mu się w roku 1227, po zamordowaniu Leszka Białego. Rozpętała się walka, o tron krakowski, na tle opieki nad Bolesławem Wstydliwym, małoletnim synem Leszka; opiekę bowiem chciał objąć Konrad, czemu sprzeciwiła się matka i doradcy, opowiadając się przeciw opiece stryja, a za Władysławem Laskonogim.

Ponieważ Odonicz atakował Wielkopolskę, dziedzictwo Laskonogiego, ten nie mógł bronić Krakowa przed Konradem. Zastąpił go Henryk Brodaty, ks. śląski.

Wkrótce, bo w roku 1231, Władysław Laskonogi życie zakończył.

Konrad znalazł jednak w Krakowie silny opór, tak że z Henrykiem Brodatym stanął wkrótce układ, mocą którego Konrad zatrzymał sandomierskie, gdzie osadził syna Bolesława, oraz ziemię łęczycką i siewierską. I mimo że, księstwo sandomierskie, musiał zwrócić, jednak w roku 1235 nastąpił prawie całkowity rozbiór dziedzictwa Leszkowego.

Za interwencją Papieża Konrad zajmuje północne kasztelanię Radom, Skrzynno, Sieciechów, Żarnów e. t. c. dla swego syna Bolesława i wtedy to utwierdza swe pozycje na pograniczu ziemi sandomierskiej, a Henryk Brodaty w ziemi krakowskiej.

Po śmierci Heryka Brodatego pod Lignicą, Konrad zdobywa Kraków na krótko 1241—1243, bo opozycja w r. 1243 z Kle-

mensem z Ruszczy na czele zwycięża Konrada pod Suchodołem i w 16 lat po śmierci ojca Bolesław Wstydliwy obejmuje rządy w swej dzielnicy.

Przez szereg lat jeszcze, aż do swej śmierci, usiłował Konrad odebrać Kraków, ale już bezskutecznie.

Na tle tych walk kształtowała się kolonizacja pogranicza sandomierskiego i ziemi krakowskiej. Konrad zakładał tu grody drewniane, kościoły zamieniał w warownie i osadzał tu swoich rycerzy, tworząc całe skupienia z osadników mazowieckich, tu sprowadzononych. Było to osadnictwo wojskowe. Konradowi rycerze osiadali tutaj na darowiznach, lub nabywając, często wsie całe, dawali, w ten sposób, początek rodom mazowieckim tu osiadłym. I na całej przestrzeni od Lelowa i Ogrodzieńca, dorzeczem Mierzawy i Nidzicy, aż po Wojnicz i dalej ku Karpatom w osadnictwie wojskowym widzimy, jakgdyby dwa łańcuchy walczących z sobą wojsk: z jednej strony osadników konradowych, z drugiej osadników śląskich Henryka Brodatego. Gdy walki ustały pozostali oni na nowych siedzibach, założywszy ogniska domowe i przetrwali kilka wieków.

Nad rzeką Mierzawą najdalej wysuniętą placówką obronną był klasztor jędrzejowski który Konrad inkasztelował 1235 r. i obsadził swoją załogą. Rycerstwo nie siedziało zamknięte w murach klasztornych, lecz, przypuszczać należy, było rozsypane w okolicy i jedynie, na wieść o zbliżaniu się nieprzyjaciela, kryło się w murach, celem obrony. Rzeczywiście, okolice Jędrzejowa od strony południowo-zachodniej, czyli od ziemi krakowskiej, już w pierwszej połowie XIII wieku, były w posiadaniu rycerstwa mazowieckiego. Wsie Sędziszów, Borszowice, Pawłowice, Łowinia, Boleścice (nazwa pochodzi od Jastrzębców mazowieckich), Piołunka, Skroniów, Wojciechowice, Słaboszowice, Krzcięcice były w całości lub częściach własnością Jastrzębców—Zarazów (Boleściców), pochodzenia mazowieckiego, (Kod. małop. — L. Ben. II. 68 i inne). Posiadłości mazowszan rozłożone były wiankiem na pół. zach. od Jędrzejowa. Ponadto siedzą tu śląscy Zachorzowie (Wężyki). Henryk Brodaty celem obrony pobudował niedaleko Jędrzejowa, od strony ziemi krakowskiej, drewniany gródek i obsadził śląskim rycerstwem. Pozycje konradowe otoczone były prócz tego osiedlami śląskich Pilawitów i Kołomaszów.

Koło grodu włodzisławskiego (Wodzisław) nad rzeką Mozgawą[1]) prawym dopływem Mierzawy siedzieli mazowieccy Gozdawici, którzy od wspomnianej rzeczki przyjęli zawołanie Mozgawa-Moscawa; spotykamy ich w Piotrkowicach, Piskorzewicach, Mieronicach i nad Mierzawą w Olbrachcicach i Strzeszkowicach. Nazwy niektórych wsi pochodzą od często używanych imion konradowych rycerzy. Posiadłości te od ziemi krakowskiej otoczone są także gniazdami Pilawitów i Kołomaszów śląskich.

Dalej na zachód i południe ślady osadnictwa biegną od grodu księskiego ku Nidzicy, wszak walka toczyła się głównie o grody—tak Henryk, jak i Konrad, zajęci sprawami własnych dzielnic — opierali się tutaj głównie na swoich ludziach, nie dowierzając krakowskiemu rycerstwu chwiejnemu i wyczekującemu (Długosz — Ulanowski — Dr. Wł. Semkowicz. Udział drobnego rycerstwa w organ. obrony grodów i pogranicza w Polsce w. średnich — Mies. Her. rocz. II — 1909 str. 30, 32 i rocz. 1, 1908 str. 100—101).

Tak przedstawiała się kolonizacja wojskowa w w. średnich w dorzeczu Mierzawy i Mozgawy, mająca dominujący wpływ na kształtowanie się w tym okresie stosunków kultaralnych i gospodarczych.

Ciekawym jest stan posiadania na tym terenie, który obraliśmy za tło niniejszej pracy w w. średnich — przedstawia on się następująco: w rękach klasztorów znajdowało się wtedy ok. 20% ogółu ziemi, ok. 2 ½ % stanowiły królewszczyzny, reszta ziemi była w rękach prywatnych właścicieli.

Przechodzę obecnie do opisu poszczególnych osiedli, w których to opisach, wspomniane ogólnikowo fakty, będą szczegółowo ujęte, a dzieje tych miejscowości skreślone do czasów dzisiejszych.

---

[1]) Nad rzeką Mozgawą Mieszko III Stary walczył z braćmi 1195 r.

Bełk—Bełek.

Leży w parafii Mierzwin, dawny powiat księski i wraz z Mierzwinem i Grudzynami tworzył dawniej jedną całość, jedne dobra.

W roku 1888 Bełk posiadał 1037 morgów 238 prętów, prócz tego folw. Kwasków liczący 74 m. 17 pr. oraz folw. Czechów—[1]).

Bełk,[2]) do końca XVII wieku, przechodził te same koleje losu, co Mierzwin i Grudzyny—później, gdy tamte folwarki wyszły z rąk Oraczewskich h. Szreniawa—Bełk pozostał jeszcze nadal w rękach Adama Oraczewskiego syna Stanisława i Konstancji z Grabkowskich. Adam O. zm. 1723 r. był wojskim krakowskim i posiadał prócz tego: Boleścice, Pękosław, Kowalów, Nową Wieś i Krężoły, ożenionym był z Krystyną Piegłowską kasztelanką oświęcimską. Bełek zaraz przy działach przeszedł na brata Adama Wojciecha Oraczewskiego, cześnika Czernichowskiego 1711 r. i później w rękach jego potomków znajduje się do r. 1777 Wojciech, Or. ożenionym był z Anną de Ożarów I-ą Andrzejową Krupka Przecławską[3]). W roku 1741 właścicielem Bełku jest syn Wojciecha Marcin burgr. krak.[4]). (Wojciech i Adam mieli braci: Jana, Kazimierza, Konstantego i Michała). Marcin Oraczewski w 1741 r. zapisuje 2000 zł. p. Kan. Reg. Str. Grobu Chrystusowego w Miechowie[5]), a 1747 r. 1300 zł.p. dla Ks. penit. przy kościele Ar. N. M. P. w Krakowie[6]). Marcin żonatym był z Ewą Łabędzką h. Korab II° z Marianną vel Katarzyną Czarnocką łowcz. chełmską. Z pierwszej żony córka Anna za Życińskim Michałem, po drugiej

---

[1]) H. K. Ks. Bełk. Dz.: I
[2]) Bełk — Bełek — (Sł. Br. 20).
[3]) A. H. K. T. B. f. 489—r:1740.
[4]) A. H. K. T. B. f.
[5]) A H K. T. B. 20/V 1741 r.
[6]) A. H. K. T. B.

Felicjanna za Łabędzkim, skarbnikowiczem czernichowskim[7]) i syn Józef właściciel Bełku, który go sprzedał w 1777 roku Szymonowi Malczewskiemu h. Tarnawa za 116.000 zł. p.[8]) (w roku 1801 występuje w Bełku w aktach Antonina z Oraczewskich Klimaszewska i Ludwika z Or. Jasińska).

Szymon Malczewski, właściciel Bełku i Dalechów, a w roku 1764 Opatkowic Dużych, Kmiciańskich, Bujalskich i Ostrowa[9]) wojski, podczaszy, i sędzia grodzki chęciński 1769 r., sędzia kapturowy sandomierski, ożenionym był I-ą z Jowianną Agnieszką Tęgoborską h. Szreniawa, siostrą Jana, II-ą z Elżbietą Gołuchowską i prawdopodobnie III-ą Franciszką Romer córka Wojciecha z Chyżowa i Zuzanny z Piegłowskich.

Po pierwszej dzieci: 1 Ignacy-Józef ksiądz, kanonik chełmski 1788, arch. katedry chełmskiej 1793-1809, proboszcz małogoski[10]) zm. 1809 r. Właściciel Jedla i Czartoszowy, które to majątki testamentem zapisał bratu Maciejowi[11]). 2. Julian, ożeniony z Marianną Dobek, miał syna Salezego posła na Sejm 1825 r. wł. Trykał w sandomierskim, 3. Maciej ożen. z Anną Oraczewską[12]) 1778 r. wł. maj. Sielec, pozostawił synów Stanisława i Karola, 4. Karol, burgr. krakowski, z Krystyny Grodzickiej miał syna Michała, 5. Paweł właściciel Opatkowic Drewnianych, regent gr. chęciński oż. z Franciszką Dębicką, 6. Zofia Oraczewska, 7. Anna Foksińska, 8. Tekla Łuczycka, 9. Julianna Kiełczewska.

Zaś po drugiej żonie 10. Antoni-Andrzej-Stanisław ur. 1769 r. m. Łukowa, 11, Wincenty Karol Stanisław ur. 1771 m. Łukowa wł. Bełku od 1796 r.[13]), i Czechowa[14]), z Marii Sojeckiej miał dzieci: a) Kazimierz Feliks Wincenty ur. 1802. b) Seweryn Jan Karol ur. 1803. c) Wilhelm ur. 1804, d) Aleksander Ro-

---

[7]) A. H K T. B. F 201—r: 1790—gr: chęc.

[8]) H. K. Ks. B. 11/VIII 1777 ak. gr. chęc.

[9]) A. H. K. T. B.

[10]) Ur: 20/VI 1749 w Lasochowie metr: w Małogoszczu.

[11]) A. H. K. F. 762—ak. Z. chęc. L. 9/574 R.

[12]) 1784 r. =śl: Złotniki.

[13]) 22/IV ak. z. chęc. cum iure patr. przez sąd komprom, między nim. a bratem Stanisławem — wnies. do Hip. Dep. krak. vol. I. L. 209—d: 2/VI 1812. A. H. K. T. Bełk F.

[14]) Po matce Gołuchowskiej zapis. 25/XI 1816 r. Ks: W. Kr: — ingross V L. 9—25/VIII 1817 wpis Za 100.000 zł. p. A i H. K. T. Bełek F.

muald, ur. 1806, e) Emilia Julianna Honorata ur. 1807 za Maksymilianem Dąmbskim ze Śladowa, śl. 1834, f) Henryk Joachim ur. 1808, g) Feliks Fryderyk ur. 1810, h) Ludwik Bonawentura Kajetan ur. 1813, i) Izabela Agrypina ur. 1816 Józefowa Błeszyńska i j) Gustaw Rajmund Jan ur. 1817 (wszystkie metr: Mierzwin).

Wyżej wymienieni byli spadkobiercami Wincentego i właścicielami Bełku.

W r. 1835 rząd skonfiskował części, Wilhelma i Seweryna Malczewskich, za udział w powstaniu, 31. r., wydalonych z granic kraju.

W r. 1836 Wojciech i Józefa z Majewskich Brzescy kupili $^{7}/_{10}$ części Bełku za 112300 zł. p., części skonfiskowane od rządu nabyli w r. 1838, a jeszcze przed tym w r. 1836 $^{1}/_{10}$ część od I. Błeszyńskiej.

W r. 1843 kupują pół Bełku Wolfgang i Józefa z Brzeskich Derychowie na licytacji, zaś w r. 1866 Derychowa nabyła od matki resztę Bełku. W r. 1874 przechodzi Bełk do Brygidy z Piekarskich Wieliczko ż. Juliana Henryka, zaś w r. 1882 kupuje Ignacy syn Leopolda Gogolewski. W r. 1888 nabywa Michał Goldhar, ten sprzedaje w 1899 r. Wojciechowi Majewiczowi. W początkach XIX w. Bełk rozparcelowano[15]).

Bizerenda V. Bizorenda (Bis—Orenda?)

Leży nad rzeką Nidą w gminie i parafii Brzegi, jest to jedna z najdawniejszych osad tej okolicy, wzmiankowana w dyplomach XII w. Należała zawsze do klasztoru jędrzejowskiego, po supresji dóbr klasztornych w r. 1818, przeszła na Rząd.

Dziś jest rozparcelowana. W r. 1827 posiadała 22 domy i 161 mieszkańców, przestrzeń ok. 500 m.—[16]).

---

[15]) Ks. H. Bełku Dz: II.

[16]) Sł. geogi: Kr: P.

Boleścice. —

Dawniej Boleszczyce, Boleszyce leżą nad rzeką Mierzawą, w dawnym pow. księskim na trakcie Wodzisław—Włoszczowa, obok toru kolejowego Sędziszów — Jędrzejów. Boleścice, wraz z folw. Zapusta i Ołpice vel Olpicz (dziś nie istniejący, był położony na zbiegu granic Deszna, Boleścic i Wojciechowic), łącznie posiadały około 1500 mórg. W 1827 r. było w Boleścicach, 32 domy i 212 mieszkańców, par: Sędziszów[17]).

Nazwa pochodzi od Jastrzębców Boleściców, których Konrad Mazowiecki sprowadził w czasie walk o tron krakowski. Głównym i pierwszym gniazdem tej kolonizacji musiała być wieś Boleścice. Potomkami tych Boleściców są w ziemi Krakowskiej Kulowie, h. Jastrzębiec, ze Skroniowa, i Kościanowie z Sędziszowa, którzy do 17 w. dotrwali i założyli całą kolonię Jastrzębców w tej części wojew. Krakowskiego. Paprocki pisze, że w kościele Jędrzejowskim jest płyta jakiegoś dygnitarza kościelnego † 1206 r., na płycie herb Jastrzębiec, — ten zapewne jeszcze nie należał do Konradowych rycerzy. W 14 w. w Boleścicach spotykamy i Śląskich Pilawitów, osadników Henryka Brodatego. Z nich Piotr, Stefan i Mikołaj, synowie Jana, Trojan, Piotr, synowie Stefana i Mścisław, którzy udowodnili swoje szlachectwo, wszyscy wspomniani są w aktach krakowskich 1374—1385 r. Zaś o Pilawitach Ściborze i Mikołaju, braciach z Boleścic w 1449 r. wspomina[18]).

W końcu 15 w. i w 16 w. właścicielami Boleścic są Borkowie, h. Wąż, wywodzą się z sąsiedniego Trzcieńca. Założyciel rodu Borek † 1403 r.[19]) Właścicielami Boleścic byli potomkowie Borka — w 16 w., a mianowicie: Mikołaj Borek, którego Piekosiński wymienia jako właściciela Boleścic[20]). Mikołaj, właściciel Boleścic, był zdaje się żonaty z Zofją z Bolmina i miał dzieci: Samuela i Elżbietę, którym rodzice wystawili pomnik w Jędrzejowie. Mikołaj był prócz tego współwłaścicielem wsi: Sieńska, Trzcieńca i Piołunki.

---

[17]) Sł. geogr:
[18]) Helc. II—3371.
[19]) P. Sł. B. T. II/4—317—320.
[20]) H. P. Piek.

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA KIELCE

Od Borków przechodzą Boleścice do Kempskich, h. Gryf, wywodzących ród swój z Kempy, w pow. Proszowskim. Pisali się oni i z Rakoszyna, do których tenże przez długi czas należał. Andrzeja Kempskiego, dziedzica Rakoszyna, syn Kacper, sędzia gr. chęciński 1581 r. jest do śmierci t. j. do mniej więcej 1620—24 r. wł. Boleścic i Olpic[21]). W 1624 r. dzielą się synowie jego Stanisław i Jan, zrodzeni z Jadwigi z Fulsztyna.

Od Kempskich przechodzą Boleścice do rodziny Rozenów de Rożnow h. Gryf, potomków Gryfitów z pod Jędrzejowa, dawnych w 13 i 14 w. posiadaczy Ossowy i Borowa, którzy Boleścicami władają między 1630 — 1665 r. Zygmunt Rosen i Anna de Kąty[22]). Potem do możnej rodziny Oraczewskich z Przybysławic, która od najdawniejszych czasów w woj. Krakowskim zamieszkiwała. Wydała ona wielu ludzi zasłużonych, dostojników świeckich i mężów stanu, a przez kilka wieków znaczne włości w dzisiejszym powiecie jędrzejowskim i kieleckim posiadała.

Już Stanisław Oraczewski urodz. w 1644 r. † w 1684 r. dziedzic Bełku, Grudzyn i Kazimierzy Małej, był posiadaczem Boleścic, Różnicy i Nowej Wsi, on kupił pierwszy Boleścice[23]); syn jego Adam, urodzony z Konstancji Grabkowskiej, wojski Krakowski (1670 † 1723), był wł. Boleścic[24]), prócz tego posiadał on Bełk, Kowalów, Pękosław, Nową Wieś i pozostawił syna Stanisława, ur. w 1707 r., † 1772 r., pułkownika wojsk koronnych, starostę rogowskiego, urodzonego z Krystyny Piegłowskiej, kasztelanki oświecimskiej, był on właścicielem Boleścic, części Piołunki)[25], Piekar, Ściborzyc, Dalowic, Balic, Sędziszowa, gdzie w kościele, fundowanym w $^1/_2$ przez niego i w $^1/_2$ przez Urszulę

---

[21]) granicznik Krak. z 1516 w posiad. autora. Zaś Pawiński 1581 r. wymienia Krzysztofa Kmitę wł. Olpic.

[22]) H. K. Ks Bol. prot: kurji bisk. krak. 1781 r. wspomina, że 1634, 1638, 1639 wł. Boleścic byli wymienieni Rożnowie—robili zapis na Boleścicach, Potoku i Borowie fl: 1000 na Bol. i 1200 fl. na Pot. i B. na ołtarz w Krzęcickim kościele.

[23]) 1662 r. jest wł. Boleścic gr: Krak. H. K. Ks. F. 35950.

[24]) 1710 r: zapisuje 60 fl. rocznie na kościół Sędziszowski H. K. Ks. F. 35950 gr. Krak.

[25]) H K. Ks: Piołunki gr: Krak. część kupił 24 IX 1750 od Michała z Czermina Czermińskiego

z Morstinów Dembińską, słynną starościnę wolbromska w 1778 r., znajduje się piękny pomnik jego i żony.

Stanisław Oraczewski z Elżbiety Miaskowskiej zostawił 2-ch synów: Feliksa † 1812 r., ostatniego posła Rzeczypospolitej we Francji, Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, wizytatora szkół, kawalera orderu Orła Białego, ożenionego z francuską Du Chavelles i Ignacego, szambelana króla Stanisława Augusta, posła na Sejm czteroletni, dziedzica Boleścic i innych włości.

Następnie wł. Boleścic był syn Ignacego, urodzony z kasztelanki Barbary Siemianowskiej, Józef, oficer wojsk polskich, właściciel Boleścic, Pawłowic i innych włości. Umarł w 1811 r., ożeniony z Krystyną z Brzezia Russocką, miał on siostry: Zielińską, Paprocką i Marję za Wincentym Trembeckim, szambelanem Stanisława Augusta i brata Antoniego.

Syn Józefa Oraczewskiego Edward, urodz. w 1809 r. † 1872 r., był właścicielem Pawłowic i Boleścic, po nim dziedziczył syn Paweł, późniejszy kanonik Katedry Kieleckiej z hr. Hortensji Wielopolskiej urodzony, który po roku 1863 przywdziawszy suknię kapłańską, sprzedał Boleścice 1874 r. za rb. 48.000. Stefanowi Chwalibogowi, właścicielowi Sędziszowa, a sam, jako kanonik kielecki, żywota dokonał.

W końcu 19 wieku od Władysława Chwaliboga, syna Stefana, kupił Boleścice Władysław Helcel, po nim był r. 1902 Jan, syn Michała Zbijewski, który kupił za rb. 59.200, Jego spadkobierca hr. Michał Komorowski zamienił B. na Nakło, należące do spółki kilku udziałowców. W zamianie tej Boleścice dostały się Borkowskim Piotrowi i Janowi[26]). Jan-Wiktor[27]) dziś je posiada bez Zapusty, którą rozparcelowano i bez fol. Olpic.

W Boleścicach jest stary dwór z łamanym dachem z 18 wieku, położony nad samą rzeką Mierzawą wśród starego parku.

W 17 w. przebywał często tu poeta Wezpazjan Kochowski u swoich krewnych Oraczewskich, o czym szerzej pomówimy przy Pawłowicach.

---

[26]) Synowie Jana Borkowskiego h. Łabędź z Jaronowic.

[27]) Ożen. z Hr. C. Morstinówną I-o Jerzową Morstinową, ma córkę Krystynę.—

Brzegi.

Leżą nad brzegami Nidy, na szosie z Jędrzejowa do Chęcin, posiadają urząd gminny i kościół, fundowany przez księdza Szymona Androckiego w 1748 r., zaś pierwotny kościół pochodził z r. 1448. Brzegi należały do miejscowości, które płaciły dziesięcinę na rzecz klasztoru Jędrzejowskiego. Później wraz z sąsiednim Brzeznem stanowiły królewszczyznę i należały do Starostwa chęcińskiego, w w. XVIII Sejm Rzeczypospolitej oddał 1770 Brzegi w emfiteuzę Wojciechowi Kluszewskiemu h. Jasieńczyk kasztel. bieckiemu, który zwał się nawet starostą brzegowskim[28]). Płacono z niej rocznie 1760 zł. p. kwarty. Po rozbiorach przeszły Brzegi na własność rządu rosyjskiego. W r. 1827 posiadały 64 domy i 393 mieszkańców. Dziś są rozparcelowane[29]).

Brzeście[30]).

Wieś Brzeście leży na trakcie z Wodzisławia do Żarnowca, 3 kil. od Wodzisławia oddalona, na samym pograniczu powiatu miechowskiego, w parafii Mieronice. W r. 1827 wieś ta posiadała 127 mieszkańców i 10 domów i liczyła się folwarkiem sąsiedniej Olszówki od końca XVI w., t. j. od czasu, gdy została skupiona przez Myszkowskich, do r. 1843. Obszar wynosił około 600 m[31]).

Ulanowski wymienia 1414. świadka Dziersława z Brześcia „de clenodio suo lilii godula et proclamatio Moskawa"[32]). Mamy tu doczynienia według dra Semkowicza z Gozdawitami, którzy od rzeczki Mozgawy, płynącej obok Brześcia i przez Wodzisław, jako dopływ Mierzawy, zmienili swoje zawołanie osiadając tu, jako Konradowi rycerze w latach (1228-1233), ale nie byli oni jedynymi właścicielami osiadłych wiosek nad Mozgawą, a siedzieli wespół z Jastrzębcami, Wężykami, Ostojami, Pilawitami, Gierałtami e. t. c. Długosz[33]) wymienia w Brześciu Stanisława

---

[28]) Bon. X-155. Encykl. Olg. T. III Star. Chęcińskie.

[29]) Sł. geogr. Kr: P.

[30]) Nazwa od słowa brzoza patrz. Sł. Br: str. 45. kolon. na polesiskach.

[31]) Sł. geogr: T. I.

[32]) Ul. In. cl. N: 229.

[33]) Dł. L. Ben. T. II str: 75 i 86.

Rossa h. Godula i Piotra Pasczycko: „Brzesczye villa sub par. Mironice sita, cuius haeredis Petrus Pasczycko et Stanisłaus Ross de armis Godulia".

W w. XVI podług Piekosińskiego mieli działy swoje w Brześciu ci sami co w Olszówce: Krzysztof Borek, Mikołaj Konarski i Stanisław Giebułtowski[34]).

Następnie od chwili przejścia do Myszkowskich, Brzeście dzieli z Olszówką jedne koleje losu, aż do roku 1843 t. j. do chwili kupna Brześcia przez Stefana Bukowskiego, bez Olszówki. W r. 1844 nabywa Brzeście Aleksander Laskowski syn Wilhelma, a w r. 1845 Fryderyk Meyer zm. tamże w 1852. W r. 1854 dziedziczy Maria z Meyerów Janiszewska i Fryderyka z M. Borzęcka. W r. 1857 należy do Teofila i Fryderyki Borzęckich. W r. 1871 kupuje Paweł, Ludwik, Maria i Łucja Oraczewscy, zaś w r. 1872 nabywają Józefowie Czernikowie, sprzedając w r. 1884 Adamowi i Stefanii z hr. Bobrowskich Kalinkom. Od r. 1899 posiada Roman Płaziński, następnie rozparcelowano folwark, a ośrodek 40 morgowy nabyli 1905 r. Kazimierzostwo Sucheccy od nich 1914 r. Mąkolski i później Gogolewscy[35]). Brzeście posiada stary dwór i niewielki ogród owocowy.

Brzezie patrz Wodzisław.

Brzezno vel Brzeźno[36]).

Leży nad rzeką Nidą, 15 kil. od Jędrzejowa, obok toru kolejowego z Jędrzejowa do Chęcin, gmina i parafia Brzegi. W r. 1827 liczyło 174 mieszkańców i 28 domów. Była to królewszczyzna, należąca do Starostwa chęcińskiego, później 1770 nadana w dożywocie Kluszewskim, w 19 w. przeszła na własność rządu rosyjskiego, dziś rozparcelowana. (patrz Brzegi).

---

[34]) H. P. Piek.

[35]) H. K. Ks: Brzeście Dz: II.

[36]) Nazwa od brzozy patrz Sł: Br: 44, 45 może od brzeg.

Caców albo Czaczòw[37]).

Wieś ta leży w parafii Cierno, gminy Prząsław, 10 kilometrów od Jędrzejowa, w r. 1827 liczyła 8 domów i 23 mieszkańców.

Długosz[38]) zalicza ją do posiadłości klasztoru jedrzejowskiego wraz z innymi. Piekosiński[39]) wymienia Jakuba Zupkę vel Zapkę h. Kuszaba dziedzica Czaczowa sprawcę konwentu jędrzejowskiego.

Po supresji dóbr Caców przeszedł na rzecz rządu rosyjskiego i wkońcu XIX w. został rozparcelowany.

Chmielowice patrz Łukowa

Chomentów patrz Łukowa

Chorzewa v. Chorzewo.

Leży pod Jędrzejowem — gm. Prząsław pow. Jędrzejow. Nazwa pochodzi od słowa „chory" — „chorzeć" „Chorzelów" „Chorzewo" (patrz Sł. Br. Str. 183). W r. 1827 posiadała 21 dom i 203 miesz. Folw. młyn i ok. 700 morg.

Ch. należało do Cystersów, potem do rządu rosyjskiego i wreszcie do Wielopolskich od których nabyła za 46000 rb. w 1905 r. Helena z Ruppertów Zembrzuska żona Mieczysława Z. rejenta z Jędrzejowa. Potym posiadał jej syn Bohdan. Obecnie posiada część Bronisław Onufrowicz, ze Ślęcina, część Wilczek. — (Sł. geogr. — Hip. Kiel.)

Chycza.

Położona w powiecie jędrzejowskim, na pograniczu powiatu włoszczowskiego. Od Jędrzejowa oddalona 20 kilometrów. Gmina Węgleszyn, parafia Nagłowice.

Nazwa to bardzo stara, Chyczami nazywano w średniowieczu całe obejście gospodarstwa kmiecego. Chycza składa się z Chyczy Wielkiej i Małej, pierwsza liczyła 20 dm. i 170 mk.,

---

[37]) Nazwa pewnie od słowa cacko, zabawka, lub rzecz mało warta — z czeskiego Sł. Br. str. 55 i 71.

[38]) Dł. L. Ben T III 362.

[39]) H. P. Piek str. 168 — r. 1906.

druga 13 dm. 84 mk. Dobra składały się z folwarków i wsi tejże nazwy — wieś Chycza W. posiadała osad 29 i gruntów 502 m., zaś dobra 1874 r. liczyły 2067 m. — w czym gruntów ornych 681 m., łąk 175 m., pastwisk 23 m., lasu 1149 m., placów i nieużytków 39 m. Budynków mur. 9 — pokłady marglu i kamienia[40]).

Długosz[41]) kilkakrotnie wymienia Chyczę, że początkowo należała w w. XII do uposażeń klasztoru jędrzejowskiego — po tem wspomina, że 1470 r. właścicielem Chyczy obojej w p. lelowskim był Andrzej Chycki h. Gryf, który to ród stąd nazwę swą wywodzi — Chyccy. musieli być krewnymi Biskupa Janika. Ród ten był rozrodzony i przeniósł się później w okolice Wiślicy i Sandomierza. Później Chycza przechodzi do Rejów h. Oksza. Poeta Mikołaj Rej dostał ją po ojcu i w 1554 r. zamienił ją z Rzeszowskim z Rzeszówka na obszar na którym założył miasteczko Okszę[42]). Rekognicjusz powiatu lelowskiego 1564 r.[43]) wymienia w Chyczy obojej Hieronima Rrzeszowskiego wł. Kwiliny, Brzostka, Rzeszówka i innych, synem Hieronima był Roman, a wnukiem Maciej wł. Kwiliny 1592 r. (Uruski).

Od Rzeszowskich w początkach XVII w. przechodzi do Branickich h. Gryf — do Stanisława syna Grzegorza, rotmistrza królewskiego, Starosty chęcińskiego 1602 r., a w r. 1611 lelowskiego. Stanisław ożeniony był z Heleną Tarło, potem należała do syna jego Jana Klemensa, Starosty chęcińskiego i Anny Wapowskiej, wreszcie do wnuka Jana Klemensa marszałka nadwornego koronnego, około 1660 r., siostra Jana Klemensa, a córka Jana Klemensa Podkomorzego i Starosty chęcińskiego była za Łukaszem Czermińskim, Kasztelanem zawich. W r. 1670 kupuje Chyczę od Branickich Franciszek Konarski, syn Stanisława i Elżbiety z Leszczyn, zaś w r. 1676 nabywa Hieronim Dąmbski Miecznik inwrocławski, kasztelanic brzeski i tam mieszka[44]). Po Hieronimie władał Chyczą Jan D. kasztelan Woj-

---

[40]) Sł. geogr. T. I.

[41]) Dł. L. Ben T. II 98—100. T. III 370.

[42]) Rybarski F. — Ateneum 1880 r.

[43]) H. P. Piek. 1906 str. 173. —

[44]) A. H. K. T. Chyczy f., Boniecki T. IV 166 — T. XI — 41. Obl. Kr. 84 f. 37.

nicki i chorąży nad. kor. 1702. Po śmierci Jana w 1709 r. oddziedziczył Chyczę syn jego Stanisław, urodzony z Katarzyny Kuczkowskiej, w r. 1711 był już właścicielem Chyczy, aż do śmierci 1740 r.[45]). Spadkobiercy Stanisława: Aleksander, Teodor i córka Józefa Kochanowska sprzedali Chyczę Aleksandrowi Psarskiemu, h. Jastrzębiec, który w roku 1746[46]) oddał ją synowi Michałowi. Michał Psarski w tymże roku chowa I-ążonę Annę z Ujejskich u Reformatów w Pińczowie[47]) i II-o raz żeni się z Magdaleną Dąmbską córką Stanisława i Marjanny Tęgoborskiej. Syn jego Bonawentura właściciel Przybysławic w miechowskim w 1775 r. i pewno tegoż syn Józef też wł. Przybysławic i córka Józefa I-o Cyprianowa Kossakowska II-ą Ludwikowa Bierzyńska z Uliny. Bratem Józefa był zapewne Tomasz Psarski, od którego w 1772 r.[48]) kupił Chyczę Stefan Dunin Wąsowicz i żona jego Magdalena z Morstinów, córka Stefana. Starościna Budziszewska w r. 1778 już po śmierci męża dostała w dożywocie Okszę i Chyczę i w tymże roku w Oksy przyjmowała okazale króla Stanisława Augusta[49]). W r. 1788 obejmuje Chyczę syn Józef Wąsowicz[50]), zmarły w 1831 r., który mieszkał stale w Mnichowie.

Po rozdziale z siostrą Emilią I-o Sołtyk II-o Postawczyną Chyczę otrzymał syn Józefa Julian, a od 1833 r. syn Eustachy żonaty z Łucją Michałowską zmarłą 1864 r., którzy mieszkali stale w Oksy. Po ich śmierci posiadali Chyczę adoptowani synowie Eustachego Wąsowicza: Józef i Stanisław, którzy 1874 r. sprzedali ją Ignacemu i Emilii z Szerszeńskich Sucheckim, zaś od roku 1878 posiada Leon ks. Sapieha, który prócz tego ma Oksę i Pawęzów. Córka Leona ks. Sapiehy Pelagia wnosi w posagu Chyczę swemu mężowi Ferdynandowi Księciu Radziwiłłowi Ordynatowi ołyckiemu i antonińskiemu. Pelagia z ks. Sapiehów Radziwiłłowa zm. 1928 r. zapisała Chyczę i Oksę swemu wnukowi Michałowi ks. Radziwiłłowi synowi ks. Karola, które wraz z Nagłowicami stanowią dziś jeden kompleks

---

[45]) Insc. gr. Kr. 304 f 14.

[46]) A. H. K. F. — Uruski — Ps. — Boniecki — Dąmbscy.

[47]) Ak. kośc. Pińczów, reform.

[48]) A. H. K. T. ak. chęc. 6/VII 1772 r.

[49]) Bal. i Lip. Oksa.

[50]) Na mocy dekr. Kompr. ak. Z. Krak. 16 ks. obl. K. 1207 l. 977 A. H. K. f. Chyczy.

dóbr[51]). Chycza posiada stary dwór malowniczo położony wśród lasów, łąk i stawów.

(Cieśle patrz Małogoszcz).

Cierno.

Czyerno (czarny — czerny Sł. Et: Br. 72), leży n/ Nidą na drodze z Jędrzejowa do Nagłowic—9 klm. od Jędrzejowa— gm. Prząsław. W r. 1827 wieś liczyła 35 dom. i 384 mieszk. Folw. obszaru ok. 1000 m. kościół (p. Ks. Wiśn. dek. Jędrzej.) istniał w sąsiednich Zdanowicach, w XII, XIII w. przeniesiony do Cierna. W. w. 15 i 16 parafia i wieś C. były przedmiotem sporu między arch. Gnieźnieńską i biskupstwem krak. zdaje się o łąki C. położone n/ Nidą — jedne po stronie jurysdykcji Krakowa, drugie Gniezna. Cierno należało do klasztoru Jędrzejowskiego, po supresji do rządu rosyjskiego i wreszcie mg. Wielopolskich. W w. 19 dzierż. Cierno Gaszyńscy h. Jastrzębiec: Aleksy Gaszyński S. Norberta ur. 1795 † 6/I 1872 — dow. II p. Krakusów 31. r. maior w. p. Kaw. Or. Leg. Honor. wł. jedn. Olszówki, później Edmund Jeżewski i Antonina z Gaszyńskich C. Aleksego i Barbary Byczkowskiej. Z córką Jeżewskich Marią żeni się Władysław Biernacki S. Wincentego z Jaronowic i kupuje najprzód Jego ojciec 1908 r. za 40000 rb. Cierno, a poźniej syn r. 1909. Wł. Biernaccy mają 2 córki: Wandę za Przemysławem Jeżewskim z Korytnicy i Marię za por. Jerzym Grzybowskim.

Cierno posiada dawny dwór stary i nowy duży ogród, obecnie niedawno założony. — (Sł. geogr. — Hip. Kiel.)

Dalechowy[52]).

Leżą na połud.-wschód od Jędrzejowa, w parafii Imielno, gm. Raków, przy trakcie z Pińczowa do Jędrzejowa. Dalechowy w r. 1827 posiadały osad 22 gruntu 168 morgów, 14 domów i 95 mieszkańców. Folwark posiadał około 1000 morgów.

---

[51]) H. K. Ks. Chyczy.

[52]) Nazwa dzierżawcza oznacza wł. osob. z nadania książęcego, od założ. Dalecha (Wojciechowski).

Według Długosza[53]) Dalechowy należały do Korzeńskich h. Strzemię. Piekosiński[54]) wymienia właścicielem Mikołaja Strzeszkowskiego h. Gozdawa, wł. jednocześnie Piskorzewic i Strzeszkowic, później przechodzą Dalechowy do Rawiczów Dembińskich: do Piotra Dembińskiego, syna Jana, a przez córkę Jana Krystynę przechodzą do rodziny Pozowskich h. Dębno[55]). W rękach Pozowskich pozostawały Dalechowy do 1686 r., w tym roku, mianowicie Jan Pozowski żonaty z Teofilą Grabkowską sprzedał Dalechowy Aleksandrowi Gołuchowskiemu h. Leliwa, kasztelanowi Zawichostskiemu, który w r. 1717 wydał córkę Izabelę za Józefa Łabędzkiego h. Korab ze Lścina i dał jej w posagu Dalechowy.

W r. 1764 kupuje Dalechowy Szymon Tarnawa Malczewski[56]), sędzia grodzki chęciński, po którym dziedziczył syn tegoż Paweł Malczewski (patrz Bełk) ożeniony z Franciszką Dębicką h. Gryf, jednocześnie był on wł. Opatkowic Drew. Później Dalechowy dostała córka Pawła Zofia żona Karola Oraczewskiego syna Piotra. Paweł Malczewski prócz Zofii Oraczewskiej miał jeszcze 2 córki: Janinę Błędowską żonę Antoniego i Konstancję Borkiewiczową żonę Franciszka właść. Sławic i Wymysłowa w Miechowskim, Radcy Dyr. T. K. Z. w Kielcach, w r. 1825, posła na sejm, II-o Janową Śmiłowską—która w r. 1830 za 56020 Zł.p. nabywa od rodziny Dalechowy. W r. 1858 dziedziczy Dalechowy siostrzenica jej Maria z Błędowskich Józefowa Komornicka i w r. 1878 daje ½ D. mężowi Józefowi Komornickiemu S. Aleksandra, którą to połowę tenże sprzedaje w r. 1893 m. Pefferowi. Drugą połowę Dalechów w r. 1894 r. nabywa po Marii z Błędowskich Komornickiej za 45000 rb. Jan Jeżewski. Dziś D. są rozparcelowane (H. K. Ks. Dalech. D. II)

Drochów patrz Łukowa.

---

53) Dł. L. Ben. II—66—68.
54) H. P. Piek. 1936.
55) Bon — IV T. A. H. K. T. Dal f.
56) A. H. K. T. Dal. f.

Deszno[57]).

Deszno leży na południ. zachód od Jędrzejowa, 5 klm. na południe od szosy: Jędrzejów, Nagłowice—Szczekociny. Należy do gminy Prząsław, par. Krzcięcice. Posiada szkołę powszechną, dawniej była tu gorzelnia, młyn i tartak wodny. W roku 1827 było w Desznie 35 domów, 296 mieszk. Deszno posiadało dwa folwarki Wojciechowice i Kierzki. Or. gr. 604 m., łąk 28, lasu 828, nieuż. 62. Wojciechowice or. 256 m., past. 12 m., nieuż. 39. Kierzki or. 192 m., nieuż. 27 m. Ogółem dobra posiadały m. 2048. Granicą terytoriów płynie rzeka Mierzawa lub Sędziszówka. Deszno leży w b. powiecie Księskim, otrzymało kolonizację wojskową Konradowych rycerzy w pierwszej połowie 13 w. w czasie walk Konrada Mazowieckiego o tron Krakowski.

I tak: mieszkają tu Jastrzębczykowie — Boleścice najdawniej, później mają części swe przedstawiciele innych rodzin, którzy zbiegiem czasu poplątali się ze sobą tranzakcjami, jak i węzłami pokrewieństwa, tak, że zatarła się z czasem owa granica obronna pogranicza Krakowskiego, złożona z rodów Śląskich, osadzonych przez Henryka Brodatego i mazowieckich rycerzy Konrada, których osadzali Ci dwaj przeciwnicy, podczas walk o tron Krakowski.

W roku 1387 Jan Pantera z Deszna okazuje się Jastrzębczykiem — Spytek z Deszna 1387 — 1415 r. jest h. Wąż zawołania Zachorz (mazowszanie). W r. 1407 Wirzchosław z Deszna, zganiony przez Przecława z Strzeszkowic dowiódł w Wiślicy 1407 h. Osmoróg vel Gerałt (Śląskie pochodzenie). Jego brat Timka 1382 r. jest dziedzicem Deszna. Klemens Cięciwa z Deszna jest współwłaścicielem Waślina (Warzyna), brat jego Florjan 1429 z Waślina h. Kołmarz (Śląskie). Andrzej Deszyński h. Kołmasz. W r. 1429 i 1455 siedzą tu Czewojowie, jak i przedstawiciele liczni innych rodów, których Boniecki wymienia[58]).

Poza tym 1397—1400 r. Krystyna Gryf z Deszna sprzedała swe części Niemście ze Skroniowa. W r. 1420 spotykamy

---

[57]) Nazwa b. stara, prawdopodobnie zniekształcona i trudna do analizy. Kolonizowana przez Konradowych rycerzy.

[58]) Ul. In. Cl. 985— Bon. T. IV. Str. 268, Piek. R. T. Her. 1910 Str.10—27.

Stefana z Deszna Moscawa (Gozdawita)[59]). W 15 w. właśc. Deszna był Jakób Koniecpolski? (Ks. Wiśniewski, dek. Jędrzejowski).

Później już spotykamy dwóch Desznieńskich, a więc Krzysztofa Desznieńskiego 16 w. (Piekosiński)[60]), jak i Desznickich, o których wspomina Boniecki, obydwaj w 1546 r. procesowali się z Reyami. Wspominają akta Jana Desznickiego — pewnie to samo, co Desznieński, Piekosiński[61]), w 16 w. wspomina o częściach w Desznie Hieronima Psarskiego i Kulów Balcera i Gabriela, do którego to rodu przechodzi niebawem Deszno.

Jastrzębczykowie od początku, czyli od I-szej poł. 13 w. zamieszkują Wojciechowice, owoc kolonizacji Konradowych rycerzy. Kulowie stanowią gałąź Niemstów, h. Jastrzębiec, wyszli ze Skroniowa, który założyli, jak i inne wsie, przybywszy z Konradem Mazowieckim do Małopolski. Z nich Mikołaj był kanonikiem krakowskim, scholastykiem skalbmierskim w 1383 r. Brat jego Niemsta był właścicielem, między innymi, i Wojciechowic, jego wnuka przezwano Kulą i odtąd Niemstowie zwą się Kulami. W 1446 r. Mikołaj Kula, dziedzic Wojciechowic, ma sprawę z Reyem Janem, w 1450 r. oczyszcza się z zarzutów przechowywania u siebie złych ludzi. Jakób Kula w 1470 r. włada Wojciechowicami, Krzcięcicami, Zielonkami i Klemencicami. Zaś Wawrzyniec i wspomniani wyżej Baltazar i Gabriel, obecni w 1556 r. na Zjeździe heretyków w Seceminie. Kula Baltazar w r. 1546, współwłaściciel Deszna, dzierżawca Jemielnicy z żony Maryny miał córkę Jadwigę i synów Mikołaja i Baltazara, którzy wraz z Wawrzyńcem dziedziczą w r. 1581 na Krzcięcicach, Wojciechowicach i Desznie. Ich bratem, lub stryjem był Jerzy Niemsta Kula, dziedzic Krzcięcic, fundator kościoła krzcięcickiego w 1542 r., zachwycającego oko przepiękną swą strukturą gotycką i górującego nad okolicą przepięknymi, strzelistymi liniami gotyku nadwiślańskiego. Synem fundatora był też prawdopodobnie Jerzy, deputowany na Trybunał Radomski, heretyk. Kulowie wkrótce wygaśli. Akta wspominają Mikołaja w 1616 r. oraz

---

[59]) Ul: In. Cl. 429.

[60]) H. P. Piek. 1906 — 153 — 162 — Krzysztof Desznieński okazuje się Wężykiem.

[61]) H. P. Piek. 1906—153.—

Franciszka, syna Baltazara i Marjanny z Ożarowskich, który w r. 1677 sprzedał Deszno i Warzyn — Dąmbskim[62]).

Kulowie z potomków Konradowych rycerzy najdłużej się trzymali w tej okolicy i jedyną dziś po nich pamiątką jest kościół krzcięcicki o tak pięknej strukturze, świadczący o smaku estetycznym twórców, w którego murach zakuli zadumę równin mazowieckich, przyniesioną z północy do ziemi krakowskiej.

Znaną w kraju jest rodzina Dąmbskich z Lubrańca, h. Godziemba, która wydała tylu senatorów, wojewodów, kasztelanów, biskupów i wielu mężów stanu, że tylko wspomnę o pierwszym posiadaczu Deszna około 1680 r. Był nim Jan Mikołaj, rotmistrz powiatu lelowskiego, sędzia kapturowy, chorąży nadworny koronny, kasztelan wojnicki, zmarły w 1707 r. Kasztelan był synem Hieronima, miecznika inowrocławskiego, właściciela Kamienicy, Karśnicy i Chyczy. Hieronim pierwszy osiedlił się w Krakowskiem.

Wyżej wspomniany Jan, pierwszy posiadacz Deszna, miał prócz tego Chyczę, Wojciechowice i Warzyn w tych stronach, prócz dóbr w innych okolicach. Z pierwszej żony Katarzyny z Kurozwęk Męcińskiej, kasztelanki sieradzkiej, zostawił syna Kazimierza, urodzonego w 1687 r. w Desznie (metr. Krzięcice), córkę Rozalię ur. w 1690 roku w Krzięcicach, synów Michała i Stanisława i córkę Katarzynę ur. przed 1690 r., wydaną około 1705 roku za Stanisława Dąmbskiego, syna Aleksandra miecznika inowrocławskiego i Anny Łubieńskiej, której w posagu dał Deszno i Wojciechowice tak, że w r. 1710 Deszno drogą spadku przeszło na inną linję Dąmbskich, linję krakowską, idącą od Piotra kasztelana Łęczyckiego.

Stanisław Dąmbski z Katarzyny Dąmbskiej miał córkę Katarzynę, za Stefanem Stockim 1723 r. a z drugiej żony Marcjanny Tęgoborskiej, starościanki małogoskiej z Ludyni, córkę Magdaleną za Psarskim, Petronelę za Władysławem Waxmanem i syna Ignacego ur. w 1719 r. w Desznie (metr. Krzięcice), ojca córek: Justyny, Józefy Ignacowej Kossowskiej, Tekli Oraczewskiej, Elżbiety Malczewskiej, którzy potem długo

---

[62]) Bon. T. 13—157—8 i 9; gr: crac. 1616 r. w posiad. autora: —„Ziemia" tyg. kraj. 1910 r. N. 34 artyk. autora — A. H. K. K. T. Desz. Krzięcice — arch. wł. autora — Zap. Lub. f. 56.

w Bełku zamieszkiwali i Barbary za Rochem Grabkowskim, ojcem Wilhelmowej Laskowskiej i Wilhelmowej Chwalibogowej[63]).

Po Stanisławie Dąmbskim, Deszno przeszło na córkę Stanisława Katarzynę, żonę Józefa de Stok Stockiego, ok. 1723 r. W Desznie, rodziły się ich dzieci: 1728 r. Ignacy Stefan Stocki, w r. 1731 Marcin Stefan Stocki, i w 1737 r. Egidjusz Stocki[64]).

W r. 1759 kupuje Deszno Felicjan z Mieroszowic Mieroszowski h. Ślepowron, syn Kazimierza chorążego Siewierskiego i Katarzyny Dąmbskiej, ordynat mysłowicki, gener. maior, w. Kor. —szamb. St. Aug.[65])—prócz tego wł. Krzięcic i Wojciechowic— robi zapisy na Desznie[66]). W r. 1801 syn Felicjana Karol z Heleny Łętowskiej urodzony 1/4 Deszna dziedziczy po ojcu—3/4 nabywa od braci Stanisława, Felicjana i Jana Kantego za 300.000 Złp.[67]). Karol 1811 r. przyznaje małż. swej Joannie z Grzebskich Złp. 80000,—[68]), i w r. 1816 na Desznie tej samej żonie 31.000 w zł. holl. po 19 zł. za dukata. W r. 1830 sprzed. Karol D. Michałowi i Marji z Ślaskich Wrońskim za 250.000 Złp. Tranzakcja nie dochodzi do skutku — w r. 1840 Deszno przechodzi w połowie na drugą żonę Karola Teklę z Bełdowskich h. Jastrzębiec, już wtedy żonę Jana Mieroszowskiego, bratanka I-go męża, ordynata Mysłowickiego, i w połowie na jej syna z I-go męża Karola Mieroszowskiego. Resztę D. dostaje Karol po matce testamentem 1846 r.[69]). w r. 1868 kupuje Deszno od K. M. za 59.358 rb. Józef Kozłowski syn Ludwika właść. Mękarzowa i Rzeżuśni i Marianny z Chodakowskich[70]) — Radca Dyr. S. T. Kr. Ziemsk. w Kielcach. W r. 1890—92 wł. Deszna jest syn

---

[63]) Akta kość. Krzięcice — Bon. T IV Dąmbskim A. H K. T Deszno f.

[64]) Metr: Kość. Krzięcickie.

[65]) A H. K. Ks: Desz. f.

[66]) H K. Ks: D. 2000. zł. (gr. Kr:) 1760 dla Zgrom. mans. przy kapit: Krak., 1760 gr: z. 4000. Złp. dla panien Duchaczek Kraków, 2000 Złp. 1760 gr: Kr: dla panien Augustianek Kraków, 1761 gr: kr: dla tych samych, 1791 r. z. kr: 2000. — dla mans. przy kapit: Krak.

[67]) H. K. Ks: D. wg: dot. przed ak. Z. Kr. 20/IV 1801, wpisano do hipot: 29/IV 1825 r.

[68]) H K. Ks: D —ak. H. Dep. Kr. vol: II N. 450—.

[69]) Mieroszowskich ród opisuję Zł Ks: Łychliński T. 28—Uruski T. 11. zaś Dąmbskich T IV Boniecki — najdokładniejsza monogr. T. III Uruski.

[70]) Patrz. Boniecki T 12—str: 107—Uruski T VII—382.

Józefa Adam urodzony z Elżbiety Dembińskiej c. Antoniego i Henryki z Kossakowskich, który w r. 1895 za rb. 55.200 sprzedaje D. bez Wojciechowic, które przeszły do Łowini, Stanisławowi Hr. Łosiowi. Stanisław Ł. znany działacz społeczny, krzewiciel oświaty w p. Jędrzejowskim, założyciel jednej z pierwszych w kraju mleczarni włościańskiej „Ognisko" w Desznie[71]). W r. 1912 kupuje Deszno za 120.000 rb. Gustaw Sarjusz Bielski dług. Prezes Zw. Ziemian p. Jędrzejowskiego[72]). Deszno posiada stary park z 17. w.—dwór po Mieroszowskich rozebrany. Nowy okazały dwór wystawił w l. 80 zeszł. stul. Józef Kozłowski. —

Gniewięcin v. Gniewęcin[73]).

Gniewęcin leży w Sędziszowskiej parafii, 4 klm. na południo-wschód od Sędziszowa, 8 klm. od Wodzisławia. W 1827 r. posiadał 1198 mórg, ornego 424, łąk 59, pastwisk 5, lasu 680, nieużytków 30 morgów. Dwa folwarki Lipie i Piła, domów 28, mieszk. 346. Budynków murowanych 6, drewnianych 19. W 1872 r. było osad 56, po oddzieleniu lasu, który pozostał przy dobrach Lanckorońskich, 419 ornego, folwark Piła osad 4, 32 morgi, folwark Lipie osad 6, gruntu 85 morgów, był jeszcze i fol. Zbigniew. (sł. geogr.).

Gniewięcin to najdawniejsza siedziba Lisów z Mstyczowa, Lisowie wraz z Gryfami — Świebodzicami należeli do fundatorów opactwa Jędrzejowskiego, z którymi tworzyli prawdopodobnie jeden ród. Piotr Lis, syn Pakosława ze Mstyczowa, a brat Ottona ze Mstyczowa kanclerza polskiego w latach 1335—1366 i Andrzeja kasztelana żarnowskiego 1463 r., był dziedzicem Gniewięcina na początku 14 wieku i miał kilku synów, którzy byli założycielami kilku odrębnych rodów, a więc: od Piotra, piszącego się z Gniewięcina (Lisa z Gniewięcina), Wierzbiccy, od Mikołaja Kaczorka z Czarnocina idą Czarnoccy, zaś od Ottona idą Klimontowscy i Gniewięccy.

Warcisław z Gniewięcina, Nagłowic i Mirowa dał początek

---

[71]) Patrz Seweryn Borkiewicz—Histor. organ społ. roln. w woj: Kiel. 1931—str. 111.

[72]) H. K Ks. Deszno Dz: II.—o Bielskich patrz. Uruski dod. Rodzina T I

[73]) Dawna wieś jednostkowa, nazwa dzierżawcza od imienia—Źródłosł: „gniew" p. Sł. E. Brüchner St: 147.

Goleniowskim—żył on 1377—1398 r.[74]). Otto, syn Piotra w 1387 r. dostaje przywilej budowy karczmy w Gniewięcinie, wbrew roszczeniom Klemensa z Kwiliny. W r. 1397 robi zamianę wraz ze swym bratankiem Andrzejem z Czarnocina, Goleniewskimi i Garnyszami, ustępuje Garnyszom Tarnową Górę, Hebdzie, Zdanowice i część Potoka, a bierze Jeżów i Kamyków. Żona jego Anna ma przyznaną oprawę na Klimontowie i Jeżowie. W 1434 r. przy działach po śmierci Ottona, synowie jego: Andrzej i Mikołaj dostają całą część Gniewięcina, Jeżów i Klimontów[75]). Żona Mikołaja z Gniewięcina, podstarościca gr. Krak., Stachna, córka Andrzeja z Wyżyc, miała córki: Hlżbietę Lubomirską, zm. 1527 r., Beatę, żonę Felixa Lubomirskiego. W 1439 r. występuje Paszko z Gniewięcina, który był synem Klemensa Lisa z Kwiliny, a wnuk jego Paweł Gniewięcki 1527 r. dziedziczy na Różnicy i Nowej Wsi. W 15 w. właścicielem Gniewięcina, Klimontowa i Jeżowa jest Mikołaj Dębicki, h. Gryf[76]).

W w. 16 Gniewięcin należy do rodziny Płazów h. Topór —noszącej nazwisko od wsi Płazy pod Krakowem—jedna gałąź tej rodziny pisała się z Mstyczowa i przez długi czas nim władała, a więc Stanisław burgr. zamku Krak. 1566, który z Katarzyny Czuryłówny miał syna Jana 1597, wielkorządcę Krak. znanego z wystąpień przy elekcji Batorego i Zygmunta III, był on wybitnym Arianinem. O Płazach szerzej przy opisie Mstyczowa pomówimy, gdzie dłużej dziedziczyli, Krzelowem też krócej władali, o czym wspomina Piekosiński. W 17 w. wł. Gniewięcina są Dobińscy z Dobin w Łęczyckiem, h. Rola, których jedna gałąź przez długi czas zamieszkiwała w Wojew. Krakowskiem. Pierwszy wł. Gniewięcina, z tego rodu, był Grzegorz Dobiński, syn Jana zm. 1679 r. w Gniewięcinie, był on komornikiem gran. proszowskim 1642 r., elekt. Jana III, żonatym był z Ewą Tchorzewską, której zapisał dożywocie 1663 r. Od 1679 r. właśc. Gniewięcina. Grzegorz zostawił 7 synów: Jana, Walerjana, Romana, Pawła, Stanisława, Tomasza i Krzysztofa.

---

[74]) Bon T. 14—364—T. III—301.

[75]) Helc. St: VIII.

[76]) Dł. L. B. II-89,—Dł. też wymienia R. H. 1910— str: 23 r. Zbigniewa z Gn. Bolestę; zaś Porajów z Gniewięcina wymienia ks: St. Kozierowski R. Tow. H. 1928—29—Str: 163.—

Z nich Jan 1674 zaślubił w Sędziszowie Zofię Oraczewską — świadkiem był Wespazjan Kochowski, Stanisław przed 17, 18 r., wymieniany jest jako właściciel Gniewięcina, Walerian zm. przed 1682 r., Tomasz ur. 1663 r., żołnierz z pod Wiednia, burgrabia Krak. 1717 r.—z Magdaleny Morskiej miał 3 synów: Stanisława burgr. Krak., Krzysztofa, biskupa serreńskiego zm. 1769 r. i Zygmunta, kasztelana brzezińskiego—zaś 4-ty syn Grzegorza z pośród 7 wymienionych braci Krzysztof. namiestnik chorągwi pancernej 1682 r., dziedzic Bętkowic, Woli Libertowskiej, Chliny Wierzbicy, Jeżówki i Siedlec, łowczy gostyński miał 2 dzieci: córkę Annę żonę Marcina Strusia, podstolego latyczowskiego i syna Jana, ożenionego z Teresą Zaziecką—też łowczego gostyńskiego 1718 r.—ojca Zofii żony Zygmunta Dobińskiego. Anna Strusiowa i Jan 1718 r., otrzymali spadek po stryju Stanisławie, w czym i Gniewięcin, który w podziale tegoż roku przypadł Strusiom. Córka Marcina Strusia z Anny Dobińskiej—Zofia 1751 r., wyszła za Antoniego Rawicza Dembińskiego, z którym zeznała dożywocie.—Strusiowie h. Korczak znana to i zasłużona orężem Rzplitej rodzina—jedna jej gałąź osiadła w Krakowskiem, dziedzicząc na Rożnicy i Gniewięcinie. Prócz Marcina spotykamy w aktach: Jana Franciszka i Teresę Strusiów[77]).

Antoni Dembiński, mąż Zofii Strusiówny był synem Jana Józefa i Apolinary z Łapszowa Trembeckiej. Antoni był cześnikiem czernichowskim 1752 r., prócz Gniewięcina miał Zagórze, Glichów, Czernin, z pierwszej żony Anny Pętkowskiej miał syna Jana i córki: zakonnicę Kunegundę, Dominikankę w Krakowie, Justynę za Pawłem Runowskim i Helenę za Janem Szwellengreberem 1781 r. Z 2 żony Strusiówny: Urszulę, Elżbietę, Teklę ur. 24/X 1762 r., (metr. w Sędziszowie) za Franciszkiem Poraj Faruchowiczem 1793 r., Annę za Wincentym Sędzimirem 1796 r. i Teresę za Stanisławem Piątkowskim 1799 r. —oraz synów: Ludwika Bartłomieja Wincentego ur. 13/8 1755 (metr. w Sędziszowie), Ludwika Hjacenta Józefa ur. 1757 (m. Sędziszów).

Antoni Dembiński umarł w Gniewięcinie 1781 r., Gniewięcin dostał syn Ludwik Bartłomiej Wincenty mylnie przez

---

[77]) A. H. K. Ks: Gniew. f. i Bon. T. III Dob.

Bonieckiego zw. Wincentym Ferarjuszem, pomieszany z innym tego imienia, który prócz tego był wł. Szczytnik, Glichowa, Czyżowa etc. był on podwojewodzym szczyrzyckim 1782 r., czchowskim 1788 i proszowskim 1793 r., Krakowskim 1796 r., oświęcimskim 1801 r., ożenionym był z Marią Bontani 1781 r. i z niej zostawił: Helenę Franciszkową Komornicką, Józefa dziedzica Zawad, Jana Nepomucena, Annę i Ignacego. Wincenty, Ludwik B. Wincenty sprzedał Gniewięcin Lanckorońskim, którzy wcielili go do dóbr Wodzisławskich ok. 1800 r. Nadmienić wypada, że w latach 1770—1790 dzierżawili Gniewięcin Dembińscy (akta gr. Krak. i kościelne): Wojciech stryjeczny brat Ludwika D. Winc., syn Józefa, dziedzica Krężoł, które 1769 r. Demb. sprzedali Otfinowskim. Siostra jego była Zofia za Radwanem i Zofia Tekla, a bracia: Jan, Szymon i Maciej — prócz tego dzierżawił Gn. ich daleki krewny Wawrzyniec Dembiński w r. 1782.

W r. 1830 Kazimierz Lanckoroński odziedziczył Gniewięcin po ojcu swym Antonim, a 15/6 1872 r. od Kazimierza Lanc. kupił Gniewięcin Bolesław Łuniewski h. Łukocz syn Wiktora z Gnojna i Ludwiny z Różyckich—las pozostał przy dobrach Wodzisławskich, zwany dziś lasem Sielskim, o wspaniałym drzewostanie w jednym kompleksie ok. 1600 morgów. Łuniewski nabył tylko ziemię orną. B. Ł. ożenionym był pokoleji z siostrami Rupniewskiemi h. Szreniawa: Jadwigą i Heleną, córkami Romana dziedzica Ruszczy i Lucyny z Łętowskich i z I-ej żony miał syna Antoniego, młodo zmarłego, a z II-ej dwie córki: Helenę za Władysławem Potkańskim i Jadwigę za Zygmuntem Potkańskim. Boles. Łuniewski sprzedał w końcu 19 w. Gniewięcin (dziś rozparcelowany[78]), który posiadał stary dwór., otoczony staroświeckim ogrodem. W latach 1875 — 90 mieszkał w Gniewięcinie teść B. Ł. Roman Rupniewski oficer 31 r. kawal. orderu virt. milit. typ wojaka starego autoramentu. Roman Rupniewski pozostawił po sobie szkice formacyj wojskowych 31 r., b. starannie wykonane, exponowane na wystawie 100-tu lecie powstania listopadowego.

---

[78]) H. K. Ks: Gn. Dz: II.

Grudzyny — Grodziny — Grocina — Grudzyna[79]).

Leżą na połud.-wschód od Jędrzejowa, w odległości 12 klm. w gminie i par. Mierzwin, dawny powiat księski. W r. 1827 było tu 15 dm. 85 mieszk. Folwark z attyn. Rogalów i Kępiółka liczył 783 morgi, ornego 388 m., łąk 17 m., lasów 353 m. i nieużytków 25 m. Bud. mur. 3, drew. 5. Wieś osad 18, gruntów 81 morgów. W roku 1885 fol. posiadał 693 m. Kościół był już w 1326 r. w Grudzynach, potem parafię przeniesiono do Mierzwina, wsi łączącej się z Grudzynami. Długosz[80]) wspomina o kościele w Grodzinach, do niedawna pokazywano miejsce, na którym stał krzyż, jako miejsce dawnego kościoła. W r. 1529 do kościoła w Grodzinach należały dziesięciny z Sędowic, Mierzwina, Opatkowic Pojałowskich, Naporzyńskich, Woli Zegartowskiej i t. d. Kod. Dyp. Cys. Mog. (12. 14) wymienia Zdzisława z Grodziny 1236 r. jako świadka w sporach o prebendy. Ten Zdzisław 1243 r. był stolnikiem krakowskim, jest on Szreniawitą z rodu Kuropatwów. Syn Zdzisława był Przybysław, który miał dwóch synów Marcina i Piotra, którzy pisali się z Grodziny i Opatkowic, obydwaj ożenili się z córkami Gierucha z Talowa: Marcin z Jadwigą, a Piotr z Wisławą. Dział dóbr ojczystych dopełniły siostry 1333 r. Po Marcinie zostały córki, z których jedna, część Grudzyn wniosła w dom Sulimczyków i była babką Zawiszy Czarnego, Piotr zaś cześnik krakowski nieżył już 1373 r.[81]). Przybek syn Piotra z Grodziny i Opatkowic w r. 1376 ożeniony z Machną z Mokrska miał 6 synów: Przybka, Pakosza, Jazda, Grzegorza, Jakusza, i Piotra Kuropatwów. Pakosz z Grodziny z braćmi Przybysławem i Jakuszem procesował 1398-1399 r. — Hankę wdowę po Pakoszu z Żmigroda[82]). Grzegorz z Grodziny 1399 r. rozgranicza Grodziny od Tura. Piotr Kuropatwa z Grodziny kanonik krakowski 1386 r.

Jazdo v. Jasiek z Grodziny kasztelan zawichostski żonaty z Elżbietą z Widuchowej, syn ich Jan z Grodziny Kuropatwa marsz. nadw. kor. 1455 zm. 1462, dzielny wojownik, lecz znany awanturnik, o którym Długosz wspomina.

---

[79]) Nazwa dawna, oznaczająca osiedle w pobliżu grodu— p. Sł. Br. Str: 157.

[80]) Dł. L. Ben. III—213.

[81]) Helc. St: VIII.

[82]) Bon. T. XIII—234.

W XV w. występują jeszcze Jan z Grodziny Kuropatwa, kanonik krakowski 1414-16. Mikołaj K. z Grodziny i Sobowic 1443 r. ma sprawę z Pakoszem z Grodziny, a w 1447 r. przyznał, że cały brzeg Nidy koło Sobowic należy do Dobiesława z Jemielnicy.

Od Kuropatwów przechodzą Grodziny do Rawiczów Dembińskich z linii po Andrzeju. W roku 1544[83]) synowie Stanisława, a wnukowie Andrzeja: Andrzej — Sebastian i Mikołaj dzielą się dobrami Grudzyny, Opatkowice, Dembiany, Białoszyce etc. Sebastian miał synów z Barbary Słonkowskiej: Mikołaja i Sebastiana wł. Grudzyn, Opatkowic, Mierzwina i Dembian, w r. 1579. Sebastian z Małgorzaty Ossowskiej, sędzianki sandomierskiej miał dwóch synów: Pawła i Jana, którzy sprzedali swe części w Grudzynach w 1624 r. Jan, a Paweł w 1609 r.—12 r. Oraczewskim[84]).

Pierwszym z Oraczewskich, który skupił części na Grudzynach był Piotr 1541—1610 syn Stanisława i Zarembianki, który za młodych lat wiele zagranicą podróżował, a później był na dworze Zygmunta Augusta, posłował na Sejm konwokacyjny Henryka Walezjusza, na Sejm Toruński i Warszawski za Batorego—obierał Zygmunta III i posłował na sejm koronacyjny z wojew. warszawskiego. Był cnotliwy, pobożny w radzie niezastąpiony. Prócz Grudzyn miał Kalinę W., Zegartowice i Bełk. Ożenionym był z Elżbietą z Uliny Uleńską. Piotr miał córki: Krystynę Słupską, Barbarę Lasocką, Katarzynę, Ewę Boratyńską, Piotra, Zygmunta poległego, Marcina, Adama i Stanisława wł. Grudzyn, Mierzwina, Bełku, (wraz z ojcem mają pomniki w Mierzwinie), był on podczaszym krakowskim deputatem w 1632 r., wojak zawołany przeciw Kozakom i Tatarom. Żona jego Katarzyna Leszcz. W r. 1648[85]) zapisuje na Grudzynach i Mierzwinie 6000 złotych polskich na rzecz misjonarzy przy kościele Mierzwińskim, następnie 1669 r.[86]) zapisuje na Grudzynach 850 złotych polskich na rzecz kaplicy N. M. P.

---

[83]) Zs. Kr: 5. f. 634.

[84]) Gr: Kr: 188 f. 546 gr: chęc.—Pawiński wymienia wł. Grudzyn Krzysztofa Kmitę 1581 r. poza tem akta wymieniają z Grudz. pod 1531 r. Jana i Andrzeja Staszyńskich i Jana Niemstę.

[85]) A. H. K. T. Grudz. f. gr. Kr:

[86]) A. H. K. T. Grudz. f. gr. Kr.

w Krakowie. W r. 1668—9 wł. części Grudzyn jest Jan Oraczewski syn lub wnuk Stanisława i Elżbiety z Wielkanocy[87]).

Stanisława dzieci były następujące: Mikołaj, Jan komornik sandomierski i Stefan żonaty z Elżbietą z Różnicy, jego zaś dzieci: Stanisław, Stefan, Piotr i Gabryel. Stanisław ur. 1644 r. zm. 1684 r. jeszcze w roku śmierci był wł. Grudzyn, Bełku i Mierzwina, małej Kazimierzy, ponadto po matce Różnicy i Nowej Wsi. Ożenionym był z Konstancją z Grabek[88]). Ma nagrobek w Mierzwinie, na którym przedstawiony jest, jako mąż zacny, miłosierny, odnowił kościół w M. Kazim. w Mierzwinie ołtarz fundował. Piekosiński wymienia (Her: P. 1906) dział w M. i Grudzynach Katarzyny Oracz. pewno córki Piotra.—

Po śmierci Stanisława 1684 r. dzieci jego były małoletnie i dopiero około 1695—1700 doszły do pełnoletności i po zrobieniu działów w początkach XVIII w. sprzedały Grudzyny, bowiem w r. 1740 wł. Grudzyn są: Józef z Grodziska i Domaszowic Grodzicki h. Łada, komornik krakowski, syn Aleksandra stolnika Ciechan. i Anny de Podwolsy[89]). W połowie XVIII w. wł. Grudzyn są Romerowie, w r. 1774 wł. jest Jan Romer, który zabezpiecza 5000 złotych dla P. P. Bernardynek przy kościele Św. Agnieszki w Krakowie, zaś w roku 1771[90]) tenże Romer przyjmuje wyroki w komisji edukacyjnej[91]). Wreszcie nabywa Grudzyny 1786 Józef Kosiński h. Rogala syn Franciszka i Magdaleny Koścień, był on podwojewodzym proszowskim w 1784 r. i ożenionym był z Elżbietą Michalczewską I-o Hermenegildową Roxycką. W roku 1804 od Józefa Kosińskiego kupił Grudzyny pasierb jego Kajetan Roxycki[92]), ożeniony z Anną Chronowską, I°. Zielińską za 220.000 złotych polskich (Józef Kosiński miał córkę Anastazję-Franciszkę-Pelagię, ur. w. 1787 r. w Dzierzgowie, która tamże w 1808 r. zaślubi-

---

87) A. H. K. T. Grudz. f. gr: Kr.

88) A. H. K. T. Grudz. f. gr. Kr.

89) H. K. Ks: Łowini gr. Kr: f. (spłaca 6000 fl. kapit. Krak. Bon. VII T—95).

90) A. H. K. Ks. Gr: Dz: IV.

91) A. H. K. T. Gr. Ak. Siewiers. Bon. T. XI—278 mieni Romera Remerem (byliby to R. z Wierzbicy).

92) Ak. H. wj. kr. V. VI L. 2. 1819 zaintab.

ła Hipolita Szamotę syna Jana Nepomucyna). W r. 1843 kupuje Grudzyny Pelagia z Kosińskich Szamocina i tegoż roku odstępuje synowi Stanisławowi. W r. 1852 następuje konfiskata Grudzyn, wskutek udziału w powstaniu Stanisława Szamoty i w r. 1855 odkupuje na licytacji jego żona Teodozja z Gołuchowskich Szamocina, i tegoż samego roku sprzedaje Eulegiuszowi Zakrzewskiemu. W r. 1859 nabywa Nestror Koszutski i tegoż roku sprzedaje Kwirynowi Russockiemu, zaś w r. 1864 przechodzą Grudzyny do Walerii z Wąsowiczów Stefanowej Ludoborskiej. W r. 1887 nabywa G. Bruno Suchecki z Potoka (w zamianie na Suchcice majątek rodowy Sucheckich w Piotrkowskim) i w r. 1892 oddaje G. najstarszemu synowi Stanisławowi oż. z Zofią Wielowieyską. Od Sucheckich w 1909 roku kupił G. Julian syn Józefa Zubrzycki ośrodek po dziś dzień znajduje się w rękach jego rodziny. Reszta rozparcelowana. Grudzyny posiadały ogród i dwór zbudowany przez Sucheckich.

Wola Zegartowska miała losy związane z Grudzynami.

Imielno.

opracował sędzia Wacław Jaskłowski z Mnichowa.

Dobra Imielno zajmowały w XVIII stuleciu wielkie obszary we wschodniej części naszego powiatu, sięgające od granicy powiatu pińczowskiego do dóbr Mnichowa. Kulminacyjnym punktem tych dóbr była wieś Imielno, założona podług wszelkiego prawdopodobieństwa na karczowiskach, na co wskazuje jej pierwotna nazwa Jemielno, biorącą niezawodnie początek od jemioły.

Pomimo, że data założenia tego osiedla nie została uwiecznioną w dokumentach, nie ulega jednak wątpliwości, że istniało ono już w XII wieku, skoro w połowie tegoż stulecia powstał w jego obrębie kościół parafjalny pod wezwaniem św. Mikołaja.

Okazała ta świątynia, wystawiona z kamienia ciosowego w stylu romańskim, składa się z trzech naw prostopadłych i prostokątnego prezbiterjum. Należy ona do najstarszych zabytków budownictwa na terenie powiatu Jędrzejowskiego.

Wieś Imielno była od najdawniejszych czasów własnością prywatną.

Pierwszymi jej właścicielami, jak również większości okolicznych wiosek, należących do tej parafii byli członkowie rycerskiego rodu Porajów, pieczętującego się herbem Różą.

Za czasów Długosza właścicielem Imielna był Mikołaj Poraj, będący jednocześnie właścicielem Borszowic, Lścina, Jasionny i Zórawiego Błota.

Protoplastą prastarego rodu Porajów, sięgającego czasów Bolesława Chrobrego, jest brat św. Wojciecha, czeski rycerz imieniem Poraj. Jako przyboczny rycerz Chrobrego przyjmował on udział w jego wyprawach wojennych i hojnie obdarowany przez tego króla, osiadł w Polsce, dając początek rodowi Porajów.

Potomkowie bowiem jego przybrali powyższe imię za nazwisko rodowe, pod którym występowali do końca XV-go stulecia.

Pod tym nazwiskiem wydali oni prócz wojewodów i kasztelanów 3 arcybiskupów gnieźnieńskich i 8 biskupów.

Trzej z pośród tych dostojników kościoła zaliczeni zostali w poczet Świętych a mianowicie: arcybiskup Gnieźnieński Radzyn i jeden z jego następców na tym stanowisku imieniem Bogumił, syn kasztelana Krakowskiego Mikołaja, oraz biskup Krakowski Wincenty Kadłubek.

Ostatnim biskupem z rodu Porajów był biskup Krakowski Wincenty, znany powszechnie, jako kronikarz pod przezwiskiem Kadłubka.

Przezwisko powyższe datujące z XV wieku, bierze początek wedle twierdzenia Długosza od imienia ojca kronikarza Bogusław, zniemczonego przez zakonników w dokumentach klasztoru Jędrzejowskiego na Gotlob, skażonego następnie w przepisywaniu na Catlub, poczem zapomniawszy o jego genezie, spolszczono je na Kadłub.

Wincenty Kadłubek urodził się w 1160 roku w okolicy Opatowa we wsi Karwowie, która z wraz okolicznymi wioskami była własnością jego rodziców Bogusława i Bogny Porajów.

Jako syn zamożnych rodziców otrzymał on staranne wykształcenie, studjował prawo rzymskie i kanoniczne w Bolonji we włoszech i powrócił do kraju w 1189 r. z tyłułem mistrza nauk wyzwolonych, poczem przygotowując się do stanu duchownego odbył studia w Krakowskiej Akademii, po ukończe-

niu, których promowany został wkrótce na kanonika i prałata Sandomierskiego, oraz proboszcza miejscowej kolegiaty.

Nr. 3. Bł. Wincenty Kadłubek.

Na tym stanowisku zaznaczył się Kadłubek, jako świetny kaznodzieja, a zarazem gorliwy i światły kapłan, promieniejąc, jak twierdzi jezuita Niesiecki, wśród współczesnych prałatów, jak gwiazda na tle ciemnej chmury.

Po śmierci przeto biskupa Tulkina Kapituła Krakowska wybrała go jednogłośnie na biskupa. Powyższy wybór zyskał całkowitą aprobatę papieża Inocentego III, który w breve swoim, zatwierdzającym takowy, nazywa Kadłubka „mężem rozmaitą sławą przesławnym".

Za czasów pobytu swego w Sandomierzu, Kadłubek pozostawał w bliskich stosunkach z Kazimierzem Sprawiedliwym i z namowy tego Księcia przystąpił do pisania kroniki dziejów ojczystych, którą doprowadził do wstąpienia na tron Krakowski Władysława Laskonogiego, pisząc w Sandomierzu. Kronika ta, składająca się z 4 ksiąg jest bezwzględnie jednym z najlepszych pomników naszego dziejopisarstwa. Jest ona dowodem wielkiej erudycji jej autora i doskonałego opanowania przez niego łaciny, odznacza się bowiem świetnością stylu i plastycznością doprowadzoną do artyzmu. Piękne ujęcie literackie tego dzieła zapewniło mu wyjątkową poczytność.

Znane pod nazwą „Chronica Kadłubkonis" dzieło to wydane zostało w druku w 1612 r. w Dobromilu nakładem Herburta. Jako biskup, Kadłubek odznaczał się umiejętnością w dobieraniu ludzi na wyższe stanowiska w diecezji, na które powoływał wyłącznie jednostki wyróżniające się zacnością charakteru, wśród nich darzył szczególnymi względami i zaufaniem Iwona, Jacka i Czesława Odrowążów. Iwona promował na prelaturę w Krakowie, Jacka mianował kanonikiem w tym mieście, Czesława zaś kustoszem sandomierskim. Z nich dwaj ostatni uznani zostali za świętych przez Kościół.

Był on jednocześnie i skrzętnym gospodarzem włości biskupich i w celu podwyższenia rentowności ich karczował odwieczne lasy, zakładając na obszarach poleśnych liczne wsie, w których osadzał najbiedniejszych ludzi.

Dochodami atoli biskupstwa szczodrze szafował, przeznaczając je na uposażenie podległego sobie duchowieństwa: do kościoła N. M. P. w Kielcach przydzielił 10 prebend, należących do biskupstwa. Kapitule Krakowskiej nadał 18 prebend, a klasztorowi w Jędrzejowie trzy prebendy. Dobra osobiste odziedziczone po rodzicach rozdał klasztorom Cystersów w Pokrzywnicy i Sulejowie.

Wykończył on budowę kościoła św. Florjana w Krakowie i kościół ten konsekrował.

Przez czas pobytu swego w Krakowie Kadłubek pozostawał w jaknajlepszych stosunkach z dworem książęcym. Odwiózł on, jako delegat córkę Leszka Białego księżniczkę Salomeę do Halicza na zaręczyny z królewiczem węgierskim Kolomanem.

Występował też w roli pojednawcy pomiędzy książętami Władysławem Laskonogim, a Władysławem Plwaczem, walczącymi o spuściznę po Bolesławie Krzywoustym, i zdołał nawet skłonić ich do zawieszenia walk na pewien przeciąg czasu.

Zdając sobie sprawę z ciężkiego położenia kraju, wywołanego przez ustawiczne wojny, płacił on chętnie daniny na rzecz skarbu, tudzież udzielał zezwolenia na pobieranie takowych z dóbr duchowieństwa świeckiego swej diecezji, czem zraził do siebie miejscowe duchowieństwo. Rozgoryczony wynikłą na tem tle opozycją, zrezygnował on po 11 latach rządów z godności biskupiej i usunął się w zacisze klasztorne, wstępując do klasztoru Cystersów w Jędrzejowie w 1218 roku.

W klasztorze tym Kadłubek okazał się jednym z pierwszych zakonników narodowości polskiej, miejscowy konwent bowiem składał się wyłącznie z cudzoziemców francuzów i niemców. W klasztorze tym dokonał on pełnego chwały żywota w dniu 8 marca 1223 roku mając lat 63.

Licznie rozrodzeni Porajowie zmienili z czasem rodowe nazwisko, przybierając rozmaite nazwiska od posiadanych włości i dali początek 132 rodzinom szlacheckim. Porajowie, zamieszkujący w parafii Imielnie przybrali od wsi Jakóbowa, Jasionny i Mokrska nazwiska Jakóbowskich, Jasieńskich i Mokrskich.

Mokrscy, h. Poraj wywodzili oczywiście swój ród z sąsiedniej parafii Mokrska i byli dziedzicznymi właścicielami wsi tej nazwy, zanim przeszła ona w posiadanie Biesiadów, którzy dali początek rodzinie Mokrskich, h. Jelita.

W parafii Imielnie posiadali oni w XIV i XV stuleciach wieś Stawy a w następnym stuleciu i wieś Jakóbów. Rodzina ta wygasła w 1591 r. na Mikołaju Mokrskim, właścicielu Jakóbowa.

O Jakóbowskich, h. Poraj, na Jakóbowie wspominają kronikarze Bielski—Kromer, zaznaczając, że rycerz tego herbu i nazwiska, dziedzic Jakóbowa zginął w bitwie pod Grunwaldem. Potomkowie jego Andrzej i Jan bracia Jakóbowscy posia-

dali te dobra jeszcze w końcu XV stulecia, jak o tem czytamy w Liber Benefitiorum, już atoli w początku następnego stulecia zastajemy na Jakóbowie Mokrskich, h. Poraj, którzy dzierżą je do 1591 roku.

Pod koniec tegoż stulecia Jakóbów z Bugajem, Imielnem, Imielnicą, Dzierszynem i Kozłocinem jest własnością rodziny Tęgoborskich, h. Szreniawa. Rodzina ta, wywodząca swój ród z Tęgoborza, prosperowała na terenie naszego powiatu w XVII stuleciu, posiadając oprócz Jakóbowa i Imielna dobra Lipno i Ludynię.

Wydała ona w tym okresie czasu kilku dzielnych rycerzy, a w ich liczbie kasztelana Żarnowskiego, Jana Tęgoborskiego dziedzica Imielna i starostę Małogoskiego, Stanisława Tęgoborskiego, pułkownika Wojsk Królewskich, jednego z najdzielniejszych rycerzy owego czasu, który odznaczył się zwłaszcza w bitwach pod Chocimem i Wiedniem, dziedzica na Ludyni i Lipnie.

Ten po powrocie z wyprawy Wiedeńskiej osiadł w dobrach Imielnie, które nabył w 1691 roku od Jana Tęgoborskiego i dobra te powiększył przyłączając do nich Sobowice, nabyte w 1708 roku od Pawłowskich.

Pierwszym przedstawicielem rodziny Tęgoborskich na Imielnie i Jakóbowie jest Mikołaj Tęgoborski, żonaty z Oraczewską, h. Szreniawa.

Synowie jego dzielą te dobra pomiędzy sobą w ten sposób, że Piotr otrzymuje Imielno, Adam zaś bierze Jakóbów.

Piotr Tęgoborski zaślubił Petronelę Korycińską, córkę kasztelana oświęcimskiego Jana Korycińskiego, h. Topór i Barbary z Męcińskich, h. Poraj, właścicieli dóbr Żarek i miał z niej córkę Katarzynę, wydaną w 1679 roku za Mikołaja Konopackiego, h. Ozdoba i syna Stefana, który po nim objął Imielno.

Ten z żony Ewy Gosławskiej, h. Oksza z Bebelna, pozostawił dwóch synów Jana i Michała, Jan kasztelan Żarnowski odziedziczył po ojcu dobra Imielno i sprzedał je w 1791 roku staroście małogoskiemu Stanisławowi Tęgoborskiemu. Ten pojął za żonę Agatę Wodzicką, h. Leliwa i miał z niej 4 dzieci, córkę Marję wydaną w 1713 r. za Stanisława Dąmbskiego, właściciela dóbr Oksy i synów Jana, Stefana i Jakóba. Ci zawarli w 1717 r. w aktach Grodzkich Chęcińskich układ po-

jednawczy, na podstawie, którego dobra Imielno objął w spadku po ojcu Jan Tęgoborski. Jan Tęgoborski był ostatnim właścicielem Imielna z tej rodziny, dobra te bowiem sprzedał wkrótce kasztelanowi Sandomierskiemu Bogusławowi hr. Łubieńskiemu z Mnichowa.

Syn Mikołaja Adam Tęgoborski, dziedziczący po nim na Jakóbowie pojął za żonę Zofię Stradomską, córkę Krzysztofa Stradomskiego, h. Prus dziedzica na Nakle pod Lelowem i pozostawił z niej tylko jedną córkę Zuzannę.

Ta wydana za dworzanina królewskiego Stanisława Dębińskiego, h. Rawicz, dziedzica dóbr Konar miała z nim dwie córki Katarzynę, wydaną za Olbrachta Dembińskiego h. Nieczuja i Marię, wydaną za kasztelana oświęcimskiego Jana Piegłowskiego, h. Nałęcz.

Po śmierci Dembińskiego wyszła ona powtórnie zamąż za kasztelana oświecimskiego Stanisława Piegłowskiego i pozostawiła z tego powtórnego małżeństwa dwie córki, Justynę wydaną za Ludwika Dembińskiego, h. Nieczuja, właściciela dóbr Pieczonóg, Święcic i Przyłęka i Zuzannę wydaną za stolnika owruckiego Władysława Grabkowskiego, h. Jastrzębiec z Ostrowa, który osiadł w Konarach, otrzymanych w posagu za żoną.

Dobra Jakóbów otrzymał w posagu za żoną Marią Dembińską, Jan Piegłowski, syn męża Zuzanny Tęgoborskiej z pierwszego jego małżeństwa z Heleną Rościszewską, h. Junosza.

Po nim odziedziczył te dobra syn jego Jan Andrzej kasztelan oświecimski i przekazał je synowi swemu Antoniemu, żonatemu z Zofią Grabkowską, h. Jastrzębiec. Antoni Piegłowski był ostatnim właścicielem Jakóbowa z tej rodziny.

Rodzina Piegłowskich h. Nałęcz, wywodząca swój ród z województwa Płockiego osiadła w naszych stronach w początku XVII stulecia, nabywając dobra Czuszów, Glew i Szarbie, skąd przybyła wkrótce do Jakóbowa. Spokrewnieni z rodzinami Dąmbskich, Dembińskich, Grabkowskich, Opackich, Tęgoborskich i Żydowskich. Piegłowscy należeli, do zamożniejszych ziemian naszego powiatu, mieli oni dostęp na dwór królewski, posłowali też niejednokrotnie do Sejmu z naszych stron i wydali kilku kasztelanów, dziedziców na Jakóbowie.

Dobra Imielno i Jakóbów przechodzą w początku XVIII

stulecia od Tęgoborskich i Piegłowskich do rodziny Łubieńskich, h. Pomian. Właścicielem ich jest kasztelan sandomierski Bogusław hr. Łubieński.

Ten zespala je w jedną posiadłość, wcielając do niej dobra Stawy i Goznę. Powstaje w ten sposób dominium Imielno o obszarze przekraczającym 9000 mórg, sięgające od granic dóbr Mnichowa do wsi Stawów i Sobowic.

Dzierżą je Bogusław Łubieński, żonaty z marszałkówną koronną Teresą Bielińską, po nim zaś kolejno dwaj jego synowie Generał W. P. Zygmunt Łubieński, żonaty z Marianną Dembińską, a po bezpotomnej jego śmierci w 1754 r. brat jego podskarbi Kazimierz Łubieński.

Ten z żony Józefy Rudnickiej, h. Lis, pozostawił dwie córki Annę, wydaną za Stolnika Krakowskiego Aleksandra Łętowskiego, h. Ogończyk, która odziedziczyła po ojcu Imielno i Konstancję, za podskarbim nadwornym Rochem Kossowskim, h. Dołęga. Po Annie Łętowskiej otrzymała w spadku dobra Imielno jedyna jej córka Józefa, wydana za szambelana królewskiego Michała Miłkowskiego, h. Prus, p Józefie zaś Miłkowskiej jej córka jedynaczka Anna. Ta wydana za kapitana puł. szwoleżerów Franciszka hr. Łubieńskiego, najstarszego syna Ministra Feliksa Łubieńskiego, wniosła dobra Imielno z powrotem do rodziny Łubieńskiej. Po niej odziedziczył te dobra syn jej Kazimierz Łubieński, major I-go pułku Krakusów, podczas powstania w 1831 roku, udekorowany złotym krzyżem Virtuti Militari w dniu 20 czerwca 1831 r. za zasługi na polu walki, żonaty z Marią h. Krasińską, córką Józefa Wawrzyńca hr. Krasińskiego, podpułkownika gwardii narodowej w 1831 roku, odznaczonego krzyżem Virtuti Militari.

Był on ostatnim właścicielem dóbr Imielna w dobie poprzedzającej uwłaszczenie włościan. Dobra Imielno odziedziczyły po jego śmierci w 1870 roku, dzieci jego: syn Franciszek hr. Łubieński, żonaty z Anną ks. Lubomirską i córka Emilja wydana za Feliksa h. Sobańskiego, h. Junosza, dziedzica dóbr: Obodówka i Wasilówka na Podolu.

Rodzina ta słynna z pobożności i zasług swych względem Kościoła wydała aż 13 biskupów.

Dziedziczną posiadłością Porajów w parafii Imielnie były też wsie Jasionna, Lścin i Rakówek, zespolone w XV wieku

w jeden kompleks z Imielnem. Właściciele tego kompleksu zamieszkiwali oczywiście pierwotnie w Jasionnie, skoro przybrali od niej nazwisko Jasieńskich.

Jasieńscy, h. Poraj, posiadali wspomniane dobra do końca XVI stulecia. Zapisali się oni chlubnie w dziejach ojczyzny, wydając kilku dzielnych rycerzy, do których zaliczyć należy dziedzica dóbr Jasionnej, Adama Jasieńskiego, rotmistrza wojsk królewskich w 1519 r. i syna jego Adama, dworzanina królewskiego w 1532 roku. Późniejsze dokumenta wspominają o właścicielu dóbr Jasionnej z przyległościami Lścinem i Rakówkiem, Andrzeju Jasieńskim, żonatym z Katarzyną Szafrańcówną, h. Starykoń, a jako ostatniego ich właściciela z tej rodziny wymieniają Jana Jasieńskiego, żonatego z Zofią Ligęzianką, córką Teodora Ligęzy, h. Półkozic z Bolesławia, zmarłego w 1599 roku.

Za jego czasów odpada od wspomnianych dóbr wieś Lścin i przechodzi na własność Grotowskich, h. Rawicz, którzy nabywają wkrótce i samą Jasionnę. Grotowscy po dokupieniu Jasionnej zamieszkują nadal w Lścinie, a Jasionna zostaje folwarkiem przy tych dobrach. Posiadają oni dobra Lścin przez 100 lat z górą.

Pierwszym dziedzicem Lścina z tej rodziny jest Adam Grotowski, słynny rotmistrz husarski z czasów Zygmunta Austa, Stefana Batorego i Zygmunta III. Spędził on całe życie na wyprawach wojennych, odznaczając się szczególną brawurą przy szturmie Połocka i podczas bitwy pod Pskowem, w której otrzymał ciężką ranę.

Lścin pozostawił on w spadku jedynemu synowi Janowi, którego miał z żony Barbary Jakóbowskiej, h. Poraj.

Potomkowie jego posiadali Lścin przez cały XVII wiek. Ostatnim właścicielem wspomnianych dóbr z tej rodziny jest Paweł Grotowski.

W początku następnego stulecia Lścin przechodzi do rodziny Łabęckich, h. Korab, osiadłej na Mokrsku. Kolejnymi właścicielami tych dóbr ze wspomnianej rodziny są:

1) Antoni Łabęcki, żonaty z Marcjanną Chełmską, h. Ostoja.

Syn jego 2) Józef Łabęcki, żonaty z kasztelanką zawichostską Izabellą Gołuchowską, h. Leliwa.

3) Józef Łabęcki, żonaty z Zofią Psarską, h. Jastrzębiec.
4) Jan Łabęcki, żonaty z Julianną Stocką, h. Rawicz.

W 1768 roku dobra Lścin przechodzą na własność rodziny Lubańskich, h. Grzymała. Dzierżą je wojski chęciński Feliks Lubański, żonaty z Marją Radońską, h. Łada, i syn jego Piotr Lubański, żonaty z Konstancją Oraczewską, h. Szreniawa. Ten sprzedaje je w krótce Janowi Radońskiemu, h. Łada, od spadkobierców którego nabywa te dobra w 1800 r. Generał Wojsk Koronnych Kazimierz Olechowski, h. Ratutd, po nim dziedziczy je syn jego Prym Olechowski, żonaty z Teofilą Gołuchowską, h. Leliwa, która dziedziczy po mężu wspomniane dobra w 1854 r. i sprzedaje je w dniu 7 marca 1865 r. Władysławowi Krzywoszewskiemu, h. Ossorja.

Jakóbów p. Imielno.

Jaronowice.

Należą do par. Chlewice (Jaronowice, albo Jaroniewice, dawniej Aronowice — pewno od jakiegoś Arona tak zwane). Należały dawniej do pow. Lelowskiego, gm. Nagłowice, leżą przy szosie Jędrzejów — Szczekociny, od Jędrzejowa położone o 21 klm., od Szczekocin 14 klm. W 1827 r. posiadały Jaronowice 24 domów, 170 mieszkańców. Rozległość 998 mórg, ornego 503, łąk 26, lasu 416, nieuż. i placów 53. Budynków murow. 6, drewn. 24. Wieś Jaronowice 42 osad, gruntu ornego 393 morgi[93]).

Jaronowice to dawna siedziba Pilawitów. Długosz[94]) wspomina o Janie Pilawicie, właść. Jaronowic. W 15 w. dziedziczyli oni na Jaronowicach, jest to ród śląskiego pochodzenia — mieli swe posiadłości w okolicach Lelowa, zaś Jaronowice, to jedna z pierwszych placówek tego łańcucha.

Z tego rodu pochodzili Mysłowscy, którzy przez cały wiek 16-ty władali Jaronowicami. Jan Mysłowski, do którego należała Drużykowa, oraz działy w Mękarzowie (na Mękarzowie miał działy Klimunt Mysłowski), gorliwy katolik w 1568 r. występował w obronie kościoła w Rakoszynie, przeciw Kempskim,

---

[93]) Sł. geogr.
[94]) Dł. L. Ben. I—21.

którego to kościoła fundatorami byli przodkowie Mysłowskiego, jeszcze w 14 w. Mysłowscy dziedziczą do końca 16 w., po nich kupują Grodeccy, h. Jastrzębiec.

Z tej rodziny znanym był Wacław Grodecki, słynny geograf, przyjaciel biskupa Marcina Kromera i Adrjan, archidiakon kurzelewski, w 16 w. sufragan Gnieźnieński. Jaronowice należały do Stanisława, elekt. Władysława IV. W 1642 r. jest on dziedzicem Jaronowic i Różnicy, wymieniają go akta grodzkie, jak i kościelne par. Sędziszowskiej.

Od Grodeckich przechodzą Jaronowice w końcu 17 w. do

Nr. 4. Dwór w Jaronowicach.

Latalskich, h. Prawdzic, znanej rodziny, dziedziczącej w Wielkopolsce i Radomskiem, spokrewnionej już przedtem z Reyami w tej okolicy. Jaronowice należały do Józefa Antoniego Latalskiego i Teodory z Rozrażewskich. Od Latalskich kupują Stokowscy ok. 1712 r., o których przy Rakoszynie wspomnimy. Właść. Jaronowic w 1714 r. jest Franciszek Stokowski i żona jego Izabella Teresa. W 1733 r. należą do Teresy Stokowskiej, która sprzedaje je ok. 1740 r. Pawłowi Księskiemu, podczaszycowi drohickiemu, synowi Antoniego i Anny Drohojewskiej, I-voto Andrzejowej Wizenbergowej. Paweł miał siostrę Justynę

I-voto za Stanisławem Walewskim, łowczym sieradzkim 1731 r. i II voto za Podoskim 1734 r. Pawła Księskiego, właśc. Jaronowic w 1748 r. pozywa Dunin o sumę po Makseckich. W 1748 r. dostaje Józef Dunin kadukiem Jaronowice, był on cześnikiem zatorskim i oświecimskim, właśc. w Opoczyńskim Jawora i Mniszka[95]). Księscy niebawem wrócili do Jaronowic, bo w 1768 r. Paweł Księski, jako właśc. Jaronowic daje prezentę ks. Kochowskiemu w Rakoszynie[96]).

Od Księskich ok. 1770 r. kupują Kossakowscy, h. Ślepowron, mianowicie: Antoni Kossakowski, syn Marcina i Marianny Byting Jędrzejowskiej, sekretarz król, przy Radzie Nieustającej, jemu też Stanisław August polecił przepisywanie metryki litewskiej, zawierającej ważne dokumenty obu narodów od 1386 r. — to dzieło rozpoczął w 1777 r. i dzięki tej pracy została ona uporządkowaną. Antoni Kossakowski zostawił z Konstancji Krosnowskiej, stolnikówny opoczyńskiej 3 synów: Jana Nepomucena, biskupa Wileńskiego w 1798, Leonarda, który w 1784 r. sprzedał Jaronowice Teodorowi Jordanowi. Leonard Kossakowski był szamb. St. Augusta w 1793 r., posłem na sejm grodzieński, zaś 1794 r. został wybrany na sejmiku wojew. Krakowskiego w Żarnowcu komisarzem porządkowym ziemi proszowskiej[97]). Trzecim synem Antoniego był Józef Ignacy, sekretarz Rządu, zm. w Wilnie 1812 r. w wieku 55 lat. Leonard z Agaty Tomickiej miał syna Gabriela, ojca Henryki Antoniowej Dembińskiej i Elżbiety Michałowej Lach Szyrma.

Od Kossakowskich w 1784 r. kupił Jaronowice Teodor Jordan, Komornik gran. lelowski, ur 1738 r. w Sędziszowie, jako syn Jana, miecznika chełmskiego (mieszkał w 1766 r. w Łowini) i Anny Chwalibożanki, córki Stefana i Barbary z Grodzickich. Teodor Jordan sprzedał Jaronowice w 1819 r. synowi Józefowi, ur. 1779 r., Radcy Tow. Kred. Ziemsk. w Kielcach, urodzonemu z Ludwiki Chwalibożanki, burgrabianki Krak., córki Józefa i Pelagji Zborowskiej, prócz Józefa miał Teodor synów Spytka i Jana Kantego. Daleki ich krewny Jan, gen. adj. w. kr. był w 1790 r. wł. Nagłowic, był on bratem Magdaleny Sucheckiej, II voto W. Trembeckiej z Rakoszyna.

---

[95]) A. H. K. T. Jar. gr: Kr: 347.

[96]) Ks. Kościelne Rakoszyn.

[97]) In. obl. gr: Kr. 1694 f. 752.

W roku tymże 1819 kupuje Jaronowice Jan hr. Ledóchowski za 9884 szt. zł. holend., syn Marcina, gen. adj. w kor., posła na sejm 4 letni i Marcjanny z Łączyńskich. Jan Ledóchowski był sędzią pokoju, adjut. Ks. Józefa, posłem z pow., Jędrzejowskiego na sejmy Król. Kongresowego, Radcą wojew. Krakowskiego, słynny ze swych patriotycznych przemówień, uczestnik powst. 31 r., inicjator na sejmie wniosku o detronizacji Mikołaja, emigrant, zm. 1864 r. na emigracji, bezdzietny z Joanną Wielowieyską. Dobra Jaronowice i Krzelów skonfiskowano mu za udział w powstaniu.

W 1834 r. nabył Jaronowice za 83.200 złp. Franciszek Olszowski, ożen. z Anną Piotrowską. Po śmierci Franc. Olszowskiego, pozostały po nim dzieci, córki: Józefa Antoniowa Borkowska, Maria Lipawska i synowie Wincenty, Teodor i Stanisław Olszowscy, którzy stali się właścicielami Jaronowic.

Jednocześnie Józefa Borkowska kupiła część swej siostry, a w 1846 r. Stanisław Borkowski, syn Antoniego i Józefy z Olszowskich kupił od rodziny Jaronowice. Stanisław Borkowski h. Łabędź zm. około 1878 r., a z Eustachji Czarnomskiej zostawił synów: Jana, właśc. Kwiliny i Rzeszówka, który z Teodory Mazarakówny miał 3 córki: Marię, Elżbietę i Barbarę za Władysławem Piotrowskim, właść. Ludyni, synem Kajetana, sędziego pokoju — obecnie redaktora „Gazety Kieleckiej" — i synów: Piotra i Jana-Wiktora. Bratem Jana był Stanisław, właśc. Lipna, Łukasz i Bronisław, oraz siostry: Emilia Jastrzębska, Michalczewska i De Lawaus. Stanisław Barkowski w 1872 r. sprzedaje Jaronowice Stanisławowi Linowskiemu, h. Pomian. synowi Adama, oficera krakusów w 31 r. i Kamilli z Czaplickich dotychczasowemu właśc. Szreniawy w Miechowskiem, który po śmierci I-szej żony Joanny Żeleńskiej, ożeniwszy się z Anielą Kosicką, c. Juljana, senatora i Marii z Walewskich, właśc. Nagłowic kupił Jaronowice — mając prócz tego Dąbie, Boczkowice i Radków. Stanisław Linowski, doskonały gospodarz i organizator, Prezes wyborów T. Kr. Z. w Kielcach 1894 r. z drugiej żony zostawił 3 córki: Marię I-o Tadeuszową Zwierkowską II-o Jarosławową Zaborowską, Ewę Wacławową Górską i Zofię Ignacową Wierusz Kowalską oraz 6 synów: 1. Stanisława wł: Piotrkowic, który z Joanny Karczewskiej ma synów Stanisława, poległego w wojnie bolsz. 1920 r. Kazimierza, Wło-

dzimierza, Jerzego i Zygmunta współautora niniejszej książki. 2. Kazimierza wł. Nałęczowa 3. Jana oż. z Zofią Madeyską I-o Dunajewską 4. Adama wł. Radkowa Radcę T. Kr: Z., który z Anny Kosickiej ma: Anielę za Stanisławem Popławskim z Promnika, Adama, Artura i Aleksandra—Lecha 5. Józefa wł: Smogorzewa, który z Jadwigi Kremky ma córkę: Jadwigę za Sewerynem Karskim i Józefę. 6. Władysława. W 1911 r. S. L. sprzedał Jaronowice Wincentemu Biernackiemu[98]).

Jaronowice posiadają stary charakterystyczny dwór z łamanym dachem, składający się z 4 przystawek, i dawną kaplicą Ledóchowskich, ładny park, wiele starych drzew. Przed wojną w Jaronowicach była poczta, przeniesiona obecnie do Oksy.

Jawór.

Jawór należy obecnie jako folwark do Korytnicy, leży w gminie Sobków parafii Chomentów. W r. 1827 było tu 16 domów i 146 mieszkańców[99]). Długosz[100]), wspomina o Jaworze pod nazwą Jawór albo Wola i, że należał wtedy do Piotra Balickiego h. Topór, Jana Rokosza i Jana Gutowskiego Półkoziców, dawał dziesięcinę do preb. kieleckiej, zw. Borzechowską i do Chomentowa.

Przechodził w XVII w. wspólne koleje z Korytnicą, a potem z Lipą, dopiero w 1881 r. oddziela się od Lipy, przechodząc drogą kupna do Feliksa Chmielewskiego syna Ludwika. W r. 1890 wł. jest ks. Tomasz Walawski, w r. 1891 Franciszek Gielniewski, a od r. 1912 Irena z Fryczów Janowa Jeżewska z Korytnicy[101]).

Jędrzejów.

Miasto powiatowe, liczące dziś około 12.000 mieszkańców, powstało na gruntach starożytnej osady Brzeźnicy, należącej w XI i XII w. do rodu Jaxów-Gryfów, położone jest nad dwiema

---

[98]) A. H. K. Ks: Jar: f. i H. K. Ks. Jar. Dz: II i III. od 1784 r. O Linowskich p. Bon. T. 14 i Uruski „Rodzina“ uzup. T. II.

[99]) Sł. geogr.

[100]) Dł. L. Ben. I — 474 — II — 393.

[101]) H. K. Ks: Jaw. Dz. II

rzeczkami: Brzeźnicą i Jasionką. W r. 1827 Jędrzejów liczył 1447 mieszkańców, domów 185, w r. 1861 domów 223 i 1970 mieszkańców (wyłącznie chrześcian) a w r. 1875 mieszkańców 2537. Nazwę swą Jędrzejów otrzymał przy końcu dopiero XII w. od imienia (jak twierdzi Paprocki) Andrzej, jednego z Opatów,

Nr. 5. Kościół Cystersów w Jędrzejowie.

lecz w spisie Opatów imienia Andrzej nie znajdujemy. W r. 1271 Bolesław Wstydliwy zamienił Jędrzejów na miasto na prawie niemieckim i uwolnił mieszczan od wypraw wojennych i robót z zastrzeżeniem, że należą jedynie i wyłącznie do zarządzeń Opatów i klasztoru. Różne swobody i przywileje otrzymał Jęd. od Biskupa krakowskiego Pawła i króla Władysława Łokietka. Na początku XVI w. pożar zniszczył miasto i dopiero Zygmunt Stary przyznał miastu pełne prawo niemieckie, targi tygodniowe i trzy jarmarki do roku. Przywileje te otrzymały potwierdzenie w 1533 r. 1581 r., 1751 r. i 1778 r., dzięki którym miasto było zamożne, obywatele bogaci, kwitnął handel, do czego niemało przyczyniało się istnienie najbogatszego w Polsce klasztoru Cystersów.

W r. 1576 odbył się tu zjazd szlachty i senatorów, opowiadający się za wyborem Stefana Batorego, a przeciwko Maksymilianowi, tu przybył w poselstwie Hieronim Filipowski, dziękując w imieniu Batorego za wybór. W r. 1592 przybył

do Jędrzejowa Jan Zamojski kanclerz wielki koronny i wielu senatorów, opowiadając się przeciwko małżeństwu Zygmunta III-o z Anną Austriaczką, wreszcie w 1607 r. w Jędrzejowie zebrała się szlachta przed rokoszem Mikołaja Zebrzydowskiego, wojewody krakowskiego. Kościoły posiada Jędrzejów dwa: Cystersów z roku 1149, fundowany przez Arcybiskupa Janika i Klemensa braci Gryfitów, o czym wspominaliśmy w poprzednich rozdziałach, który przetrwał po dziś dzień i posiada swą bogatą historię, jako ośrodek życia kulturalnego, będąc krzewicielem nietylko nauki Chrystusowej, ale oświaty w najszerszym tego słowa znaczeniu, kultury rolnej i akcji charytatywnej. W murach tej świątyni mieszkał błogosławiony Wincenty Kadłubek, znakomity kronikarz polski, biorący zamłodu udział w wyprawach krzyżowych, w wielu walkach na ziemiach polskich, późniejszy Biskup krakowski (patrz o błog. Wincentym Kadłubku w Imielnie).

Nr. 6. Kościół Parafialny w Jędrzejowie.

Drugim kościołem jest kościół parafialny Św. Trójcy, starszy jeszcze od cysterskiego, bo za czasów Bolesława Krzywoustego poświęcił go i uposażył Biskup krakowski Maurus, który

na stolicy biskupiej zasiadał w pierwszych dziesiątkach lat XII w. Teraźniejszy kościół pochodzi z XV w. wzniesiony przez Opata Mikołaja Odrowąża, tablica erekcyjna pochodzi z 1479 r. Innych zabytków Jędrzejów nie posiada, prócz jeszcze b. pałacu Opatów, obok klasztoru, pochodzącego także z XV w., kościół też był później przerabiany, jedynie kaplica bł. Wincentego Kadłubka, wraz z celą, w której mieszkał, zachowała się z czasów założenia. Klasztor Cystersów, prócz wielu dawnych nagrobków, posiada słynne organy, jedne z największych w Polsce. Zniszczony w czasie wojny, odrestaurowany przez obecnego prob. Ks. prałata S. Marchewkę.

Jędrzejów był zawsze ośrodkiem handlu rolniczego powiatu, do samej prawie wojny dwa razy do roku odbywały się słynne tygodniowe walne jarmarki w Jędrzejowie, które ściągały kupców z dalekich stron kraju i były miejscem poważnych tranzakcji. Już w okresie przedwojenmym i powojennym Jędrzejów bardzo się rozwinął i przemysłowo, powstało kilka młynów, słodownia wybudowana przez Stefana Wielowiejskiego z Lubczy, poza tym powstały garbarnie, tartaki, cegielnie, gipsiarnie, wapienniki i t. d., prócz tego miasto jest ośrodkiem kulturalnym, posiada gimnazjum, wiele stowarzyszeń społecznych, oraz stację meteorologiczną i obserwatorium, założone przez znanego astronoma doktora Feliksa Przypkowskiego, który posiada w własnym domu muzeum regionalne, oraz kolekcje, jedną z największych w Europie, zegarów słonecznych. Jędrzejów leżący na drodze kolei żelaznej Kraków, Warszawa na skrzyżowaniu szos łączących Kraków z Warszawą i Zagłębie z Pińczowem, Stopnicą i Małopolską, oraz mając odnogę wąskotorowej kolejki łączącą go z powiatem stopnickim i pińczowskim, a prócz tego będąc ośrodkiem kulturalnym, przemysłowym i handlowym bogatej, żyznej i urodzajnej okolicy rozwija się i ma duże szanse rozwoju na przyszłość: (Sł: geogr: — Bal. i Lip. — Chądzyński):

Jako dopełnienie roli jaką Jędrzejów odegrał w historii Polskiej ostatniej doby dodać trzeba, że był on świadkiem wielu doniosłych faktów historycznych w czasach walk o niepodległość i w okresie tworzenia się Państwa Polskiego. Leżąc na trakcie „szlaku Kadrówki“ był jednym z ważniejszych ośrodków ruchu zbrojnego. Tu bowiem w czasie marszu na Kielce

1914 r. przebywał Komendant Józef Piłsudski, wraz ze swoim sztabem, (rezydując u Doktorstwa F. Przypkowskich), mając w Jędrzejowie oparcie dla swojej, o historycznym znaczeniu, akcji zbrojnej. Stąd promieniowała Jego idea wolnościowa na całą okolicę, tworząc kadry przyszłej armii polskiej.

Po supresji dobra rządowe jędrzejowskie według statystyki z roku 1833 obejmowały następujące majątki (dziś sprzedane osobom prywatnym, względnie rozparcelowane): Prząsław, Cierno, Caców, Brynica S., Przyłęk, Raków, Węgleniec, Wolica, Ludwinów, Skroniów, Chorzewa, Łączyn, Łysaków, Potok Dolny, Słaboszowice, Złotniki, Diament, Bizorenda, Lasków, Tarnawa, Brynica M., Sudół, Zdanowice. Z tych Diament został wcielony do dóbr Potok Wielki, Cierno kupili Biernaccy, Chorzewę Zembrzuscy, Lasków Gustaw Nowakowski, ośrodek Sudołu kupił Dominik Kielbass, gdzie obecnie prowadzona jest znana szkółka drzew dzikich i owocowych, Skroniów nabyli Sternfeldowie, inne dziś są rozparcelowane, a przez cały wiek XIX były wydzierżawiane. Prząsław, Złotniki, Łączyn, Łysaków, Chorzewę dzierż. Wilhelm Laskowski, poźniej Prząsław Teofil Janota Bzowski i Franciszka z Laskowskich, wreszcie Ludwik Prus Kobyliński syn Feliksa i Salomei z Dąmbskich — Łączyn dzierż. Konstanty Bzowski S. Teofila, Łysaków Aleksander Laskowski S. Aleksandra, Zdanowice Ludwik Linowski syn Kacpra ofic. w. p. 31 r. Chorzewę — Roman Borkiewicz S. Honorata i Izabeli z Laskowskich później Julian Dąmbski i Maria z Borkiewiczów, wreszcie syn Ignacy, Słaboszowice, Bizorendą i Potok D. Dąmbski Maksymilian i syn jego Julian. Przyłęk Winniccy, Sudół Tarłowie i t. d. (ak. Hip.)

Karsznice—Kaśnice[102]).

Karsznica położona jest w gminie Złotniki, parafii Rembieszyce, na północ od Jędrzejowa. W roku 1827 posiadała 227 mieszkańców, osad 24 gr. 361 m. Folw. posiadał 1139 m.—gr. or. i og. 623 m., — łąk 87 m., past. 36 m., lasu 343 m. nieuż. 50 m., budynków mur. 7, drew. 6,—poza tym pokłady kamie-

---

[102]) Nazwa stara patronimiczna.

nia wapiennego i marglu[103]). W w. średnich Karsznice należały do Odrowążów, jak Mieronice i Rembieszyce[104]). W w. XV Prandota z Karsznic, brat Mikołaja z Rembieszyc, a syn Andrzeja burgr. krak. Domniemany syn Prandoty Dobek — Dobiesław Karsznicki, burgr. lwowski, znany i na Rusi był protoplastą Odrowążów Karsznickich, należały do niego Karsznice i Wola Rembieszycka w pierwszej połowie XVI w. Ak. chęc. wymieniają w 1581 r. Stanisława, Kacpra i Krzysztofa Karsznickich wł. Karsznic w tymże roku. Krzysztof to syn Kacpra, a wnuk Dobiesława. Słanisława żonatego 1596 z Zofią Secygniowską, wspomina Boniecki[105]).

W końcu XVI w. przechodzą Karsznice do możnej małopolskiej rodziny Korycińskich h. Topór. Mikołaj Koryciński, starosta kłodawski i Żupnik krakowski zm. 1615 r. jest wł. Karsznic, a później syn jego też Mikołaj, kasztelan sandecki. Ak. gr. Kr. 1637 r. wspominają o zapisie zrobionym na rzecz Jezuitów przez Mikołaja Korycińskiego, ale wtedy już Karsznice były w rękach Gutteterów Dobrodziejskich h. wł:, dawnej miejskiej rodziny krakowskiej, indygenowanej przez St. Batorego 1580 r., (Bon.) rodziny spokrewnionej już wtedy z Morsztynami i Dembińskiemi. W r. 1629 ks. Chrostkowicz, prob. małogoski, ulokował na Karsznicy, dziedzictwie Stanisława Guttetera, sumę na czynsz roczny dla prob. szpitalnego w Małogoszczu (w Kozłowie jest pomnik Eleonory Gutteter, córki Stanisława i Cellarówny zm. 1630 r.) Gutteterowie do ostatnich dziesiątków lat XVII w. byli właścicielami Karsznic, to też podejrzane wydają się wzmianki w ak. kośc. Rembieszyckich, że w r. 1635 i 1643 wł. Karsznic był Piotr Tworzyański — może miał w zastawie K. od Gutteterów lub część posiadał. Zaś Boniecki pisze, że w r. 1670 Hieronim Dąmbski kupił K. od Korycińskich.

Od Gutteterów przechodzą K. do Zabielskich. W r. 1691 19. VI. Kardynał Radziejowski pod groźbą ekskom. zabrania Janowi i Annie Zabielskim wł. Karsznic, Woli i Rembieszyc zbierania zboża z pewnych pól Małogoszcza, póki nie będzie oddana dziesięcina kościołowi. W r. 1738 należą do Józefa

---

[103]) Sł. geogr.

[104]) K. Górski—Odrowąże—R. T. H. 1926 r.

[105]) Bon. T. 9.—302.

Misiowskiego stolnika bracławskiego syna Michała też stol. bracławskiego i Anny Błeszyńskiej. Józef Jelita Misiowski z Barbary Kossowskiej II-o Remerowej miał córkę Mariannę za Franciszkiem Rupniewskim star. Taborowskim i syna Jacka star. białogrodzkiego.

W r. 1752 należą do Franciszka z Siemienic Siemińskiego stolnika bracław.[106]), następnie przechodzą do Nowinów Borkowskich. W r. 1763 Jan Borkowski prawdopodobnie syn Kazimierza i Zuzanny z Krasuskich był wł. Karsznic — musiał być bliskim krewnym Adama — Jana-Kantego, miecznika wiślickiego ze Skrzypaczowic, lub był tym samym, Adam-Jan-Kanty żonaty był I-o Zuzanną Chwalibożanką siostrą Szymona, II-go z Remiszewską.

Szybko Karsznice zmieniały swych dziedziców, bo w r. 1768 Stanisław Chwalibóg h. Strzemię nabywa je od Jana Skórkowskiego, który niemi władał po Borkowskich. Stanisław Chwalibóg wł. Pierocic i Karsznic syn Michała podstolego bracławskiego i Katarzyny z Krasuskich oż. był z Urszulą Strzembosz i z niej pozostawił córkę Marię Joziorkowską i czterech synów: Kazimierza wł. Gorzkowa, Stanisława, Franciszka wł. Jazdowic i Hipolita wł. Pirocic. Franciszek z Tekli Komaniewskiej zostawił dwie córki i synów: Stefana i Konstantego, Kazimierz z Anną Starzeńską I-o Skrzetuską żonaty, przeniósł się na Podole, Stanisław mieszkał w Żakówce w Galicii[107]).

Od rodzeństwa 1815 r. kupują Karsznice: Stanisław i Maria z Chwalibogów Jeziorkowska, za $^{4}/_{5}$ części płacąc Złp. 103.000[108]). W r. 1826 nabywa syn Józef Kalasanty Jeziorkowski, wreszcie 2/XII 1827 r. siostra Jadwiga z Jeziorkowskich Cieślińska ż. Ignacego, która w r. 1844 $^{1}/_{4}$ część sprzedaje Teodorowi Bierzyńskiemu, a w r. 1850 odkupuje od niego. W r. 1852 kupuje Karsznice Ignacy Tiede, długoletni radca Dyreksji Szczegółowej T. K. Z. w Kielcach, zaś w r. 1905 $^{1}/_{10}$ część dostaje od ojca syn Feliks Jeżowski-Tiede, dziedzicząc

---

[106]) A. H. K. T. Karsz. f. gr. chęc.
[107]) A. H. K. T Karsz. f.—1801 r. Z. Kr. L. 11 p. 489 — N. 247.
[108]) H. K. Ks: K. ak. Woj. kr. vol VII N. 2 ingr. 1819. Dz. II.

całość w 1908 r. W r. 1918 kupuje Leon Nowak[109]). Dziś Karsznice całe są rozparcelowane.

Kawenczyn (patrz Opatkowice Mur. i Zagaje)

Klemencice (patrz Wodzisław)

Klimontów (patrz Mstyczów)

Konary (patrz Strzeszkowice)

Korytnica.

Leży w gminie Sobków 18 klm. na południo.-wschód od Jędrzejowa — wśród pasma wzgórz, ciągnących się nad rzeką Nidą, leżąca, jakby w korycie, dolinie, utworzonej przez strumień, wpadający do Nidy. Wzgórza te są pochodzenia białej jury, (osady kimeryckie) i żółty wapień, podobny do kamienia litograficznego. Korytnica posiada kościół wystawiony w 1413 roku przez Floriana z Korytnicy h. Jelita, dziedzica, który kościół ten uposaża jednocześnie, dając plebanowi jeden łan pola z łąkami, pastwiskami, 1 sadzawkę gotową, 2 do zrobienia i młyn ze stawem; zapisuje poza tym w erekcji dziesięciny z Korytnicy i Jawora, oraz wolny wrąb do lasów[110]). Syn Floriana Stanisław 1444 r. dodaje jeszcze pół łanu, na którym siedzi Piotr Lauda. Kościół był sprofanowany w 1570 r. przez kacerzy i przez 20 lat w ich ręku pozostawał[111]). Poza tym Długosz wspomina, że proboszcz Korytnicki z pól dworskich i kmiecych pobierał 20 grzywien i zagrody pracowały dla proboszcza jeden dzień w tygodniu. W r. 1645 Andrzej Gawłowski, proboszcz Korytnicki, wystawił nową świątynię do dziś zachowaną.

W r. 1827 Korytnica miała 93 domy, 541 mieszkańców— około 1880 r. 100 domów. Ogólna przestrzeń wynosiła 2244 m. w czym ornego 1237 m., łąk 271 m., pastwisk 225 m., wody 6 m. (obecnie istnieje rozległe rybołóstwo), lasu 368 m., zarośli 30 m., placów nieużytków 101 m. Budynków mur 18, drew. 1, młyn wodny, pokłady torfu i kamienia wapiennego. Korytni-

---

109) H. K. Ks: K. Dz: II.

110) oryginał erekcji w arch. diecez. w Kielcach.

111) Bukowski Reform. I—643.

ca posiadała folwarki: Janów, Racławice i Niziny. Wieś liczyła osad 95 i gr. or. 677 m.[112]).

Pietrasz Jelita z Korytnicy 1368 r. podcz. krak. 1373—1388, kasztelan małogoski, był wł. Korytnicy, jego syn Florian podcz. sandom. kasztelan wiślicki 1406—1411 r. miał pod Grunwaldem, wedle Długosza, chorągiew rodu, trzy włócznie na krzyż, w polu czerwonym. Żona jego Elżbieta z Trestczyna h. Gryf. Piotra synami byli: Stanisław z Korytnicy, piszący się Koryckim. Floriana synem był pewnie Stanisław Wiślicki, piszący się po ojcu Wiślickim z Kasztelanii[113]). 1483 r. Jerzy Toczyński dz. Korytnicy zapisuje kościołowi w Chomentowie karczmę z polami w Korytnicy zw. Kopaczewską na modlitwy.

Długosz[114]) wymienia wł. Korytnicy w połowie XV wieku Piotra Balickiego h. Topór i Jana Rokosza h. Połukoza. Piotr Balicki był synem Żegoty wł. Balic i Śladkowa 1429 r., był on kuchmistrzem król. 1488 r. i był wł. Balic, części Korytnicy, i Jaworu, miał on synów Jana i Stanisława w r. 1508 wł. Korytnicy, Jawora, Miławczyc, Stradowa i Ostrowa. Prócz tego Baliccy w XV w. posiadali Morawicę, Drochów, Brzegi, Brzezno, Bizorendę i Sokołów. W r. 1679 według Pawińskiego należy Jawór i Korytnica, do Jana, Żegoty i Stanisława. W r. 1619 wł. Korytnicy był Krzysztof Balicki oż. z Anną Podlodowską II-o Zygmuntową Boratyńską 1633 r., po tym posiadał ją Stanisław, brat księdza Franciszka i Jana zabitego w 1691 r. przez Turków w Kamieńcu Podolskim. Spotkałem w aktach wzniankę, że Korytnica w 1646 r. była w rękach Wojciecha Żukowskiego, podsędka sandomierskiego (może była w zastawie).

Stanisława Balickiego córka Zofia ok. 1670 r. wyszła za mąż za Władysława z Pilicy Korycińskiego, stolnika krakowskiego, z którym żyła w separacji i w r. 1671 sprzedała Korytnicę za 50.000 złp. Krzysztofowi Wilczewskiemu podcz. drohickiemu, który jednocześnie był wł. Kars i Lipy. Gdy umarł Wilczewski bezdzietnie pretensje do dóbr wniósł brat jego Kazimierz Wilczewski podcz. magdeburski, żonaty z Elżbietą Oraczewską. W tym czasie 1683 r. akta chęcińskie[115]) wymie-

---

[112]) Sł. geogr.

[113]) Bon. XI -210.

[114]) Dl. L. Ben. II—363.

[115]) A. H. K. T Kor. gr. chęc. Ins. L. 41, p. 550.

niają wł. Korytnicy i Sokołowa Rafała Sarbiewskiego. W r. 1695 w Trybunale Lubelskim[116]), znalazła się sprawa o Korytnicę Kazimierza Wilczewskiego z Zofią z Balickich I-o Korycińską II-o żoną Jana z Rokszyc? łowczego bracławskiego wdową już 1695 r.[117]), w konsekwencji czego Kazimierz Wilczewski doszedł do Korytnicy, potem miał różne sprawy z plebanem miejscowym, któremu sprawiał wiele przykrości. Jego córka Antonina wyszła za mąż za Jana Kuropatnickiego, któremu Korytnicę wniosła w posagu. Jan Kuropatnicki w 1705 r. dostał list przypowiedni na chorągiew pancerną, a w 1710 r. już nie żył, umarł, jako kasztelan biecki. Syn jego Józef w 1728 r. sprzedał Korytnicę biskupowi krakowskiemu Felicjanowi Konstantemu Szaniawskiemu h. Junosza i gdy ten biskup prawy i pobożny i zasłużony, szczególnie dla grodu kieleckiego zmarł 1732 r. Korytnica przeszła na jego bratanka Józefata Szaniawskiego, podstolego koronnego i żonę Annę z Osolińskich, która w 1754 r. daje Prebendę księdzu Pisulskiemu, jako wł. Korytnicy i kolatorka kościoła. Po niej otrzymał syn Konstanty, starosta małogoski, zm. w 1787 r., a ostatnim z rodu Szaniawskim wł. Korytnicy był syn tegoż Stanisław z Anny Scypio urodzony, krajczy koronny, szambelan i kaw. orderu Orła Białego i św. Stanisława, bezdzietny z Anną Kluszewską, zm. w 1822 r. w Krakowie, gdzie spędził ostatnie lata życia.

Od Szaniawskich przechodzi Korytnica do Przyłęckich. Jan Przyłęcki zm. w 1843 r. Po nim odziedziczyły dzieci: Teodor, Marian, Ludwik, Anastazy, Sabin i Franciszka z Przyłęckich Średnicka, Balbina Gierowska i Kornelia Janicka. W roku 1857 nabywa K. Józefa z Szymońskich Wodzińska za 46.950 rub. Wodziński był naczelnikiem komory celnej i dobrą po sobie pamięć zostawił. W r. 1858 nabywa Kamil Wydżga, który wydzierżawił K. K. Kulikowskiemu, sam z rodziną zamieszkał w oficynie, Kulikowski dobrze się rządził płacił długi, zaś w r. 1880 kupił Korytnicę, zaś Wydżga wyniósł się do Warszawy.

W r. 1901 nabywa K. Spółka: Kazimierz Majewski, Jan Rudnicki, Julian Tarnowski i Helena Wierzbicka, od nich

---

116) A. H. K. T Kor. fasc.

117) Ks: Wiśn. Jędrz.

w 1911 r. kupuje Jan Jeżewski syn Edmunda, który po dziś dzień posiada Korytnicę i doprowadził ją pod względem gospodarczym do stanu kwitnącego[118]).

Kotlice, vel Chotlice[119]).

Są położone nad Nidą, niedaleko od Korytnicy, w gminie Raków, w parafii Mokrsko. W roku 1837 posiadały 31 domów, 303 mieszkańców. Dobra zaś ok. 2000 m. ziemi w dwóch folwarkach Kotlice, leżące w dawnym wojew. sandomierskim pow, chęcińskiego i Chwaścice, leżące w dawnym wojew. krakowskim pow. księskiego. Kotlice posiadają gorzelnię i pokłady torfu. Wieś liczyła osad 48 i ziemi 324 m., zaś Chwaścice osad 32, 170 m.[120])

Kotlice, jak twierdzi Boniecki, mieli 1376—1385 Jelitczycy bracia: Klemens podcz. krak. i Tomek prawdopodobnie synowie Stanisława Jelitka, kasztelana małogoskiego. W działach Tomek objął całe Kotlice, bo Klemens pisał się z Żernik i Łukowej.

Tomka przezywano Burnos, w r. 1381 miał sprawę wraz z synem Tomkiem z Andrzejem z Mokrska. W r. 1396 spotykamy w aktach jego synów Mikołaja i Stanisława braci z Chotlic i Sędziwojowic, dziedziców Korabnik. Mikołaj żonaty był z Hanką z Małego Książa 1398 r., syn Ich Jan 1413 r., a Stanisław, syn Piotra z Sędziwojowic, 1410 r. na uniwersytecie w Krakowie. Tomek z Chotlic świadczy 1441 r.[121]). Reginie z Kotlic, żonie swej, zapisuje Stanisław Woyszyk z Czeladzi wiano 1505 r. w Siewieżu, wobec jej stryja Hermana Kotlickiego. W XVI w. dobra te należą do Barbary Morawcowej h. Ogończyk i Stanisława Wrzesińskiego[122]).

W XVII w. przechodzą do Piegłowskich h. Nałęcz: Marcina-Władysława, dziedzica Czuszowa, Glewa i Szarbi, podcz. ciechan. 1649 roku, żon. z Marianną Drzewiecką, z której miał córki: Barbarę Dąmbską, Katarzynę Żydowską i Krystynę Opac-

---

118) H. K. Ks. Kor. Dz. II.

119) Nazwa patron. od założyciela.

120) Sł. geogr.

121) Helc. St. P. P. P. II—VIII.

122) Piek. H. P. 1906.

ką, oraz synów Jana i Stanisława-Jana, kasztelana oświecimskiego, żonatego I-o z Heleną Rościszewską, II-o Zuzanną Dembińską III-o z Barbarą Jordanówną i z nich: po I-ej Katarzyna Mostowska, Marianna Glińska i syn Jan, po II-ej Justyna Hieronimowa Dembińska i Zuzanna za Władysławem Grabkowskim, po III-ej synowie Antoni i Stefan, dziedzic Kotlic, Zawady, Balic i Polanki, około 1733 r., który z Eleonory Oborskiej był ojcem Zofii Jerzowej Dembińskiej h. Nieczuja, star. zbydniowskiej.

Niebawem przechodzą K. i Ch. do Franciszka Nieczuja Dembińskiego podcz. wiślickiego 1749 r. syna Józefa Antoniego i Elżbiety Rawicz Dembińskiej, a wnuka Hieronima i Justyny Piegłowskiej kaszt. oświecimskiej. Franciszek podcz. wiśl. z Jadwigi Borkówny miał jedną tylko córkę Mariannę dziedziczkę Dembian wiśl. Kotlic, Mokrska, Chwaścic i Brusa, która wyszła za mąż za Piotra Rawicza Dembińskiego i zeznała z nim zapis dożywocia 1769 r., wnosząc mu w posagu wspomniane wsie[123]). Marianna żona Piotra zm. 1780 r., a Kotlice z przyległościami przeszły na jedyną jej córkę Mariannę żonę I-o Jerzego Ożarowskiego cześnika koronnego 1787 r. II-o Adama Siemońskiego 1796 r.[124]). Ożarowska w r. 1803 11/6[125]). sprzedała Kotlice z przyległościami Stanisławowi Wężykowi, za 435.000 złp. a w r. 1852 od Stanisława Wężyka swego ojca nabyła Kotlice, Brus i Chwaścice Kornelia z Wężyków żona Romualda Gostkowskiego, wzamianie za Paszkówkę w Galicji, jednocząc prócz tego $^1/_3$ Mokrska Dolnego. Stanisław Wężyk oż. był Salomeą z Rottermundów II-o Józefową Lasocką zm. 1855 r., a Romuald Gostkowski nabył 1854 r.

Dnia 4/6 1860 kupuje Kotlice, Chwaścice, Brus i Mokrsko Dolne Franciszek Cheliński syn Józefa za 94.500 rub. (w tym Kotlice z folwarkiem za 55.500 rub.) Franciszek Cheliński miał brata Stanisława wł. dóbr Kostki w Radomskim, był dobrym i zabiegliwym rolnikiem i do stanu kwitnącego doprowadził powyższe majątki, z żony Antoniny Makólskiej

---

[123]) Gr. Kr. 360 f. 1413 i 1416, 368 f. 1590, 382 f. 329, — obl. kr. 181 f. 1839, 1877, 2049 i 2055.

[124]) Bon. T. IV.

[125]) H. K. Ks. Kot. ak. Z. Chęc. — Ingr. do akt. Hip. nastąpiła 3/XII 1819 r.

zostawił 9 córek: Stefanową Karską, Edwardową Łuszczkiewiczową, Rudzką, Stefanową Kruszewską, Józefową Doskowską, Janową Tymieniecką, Lubieniecką, Bolesławową Walewską i Włodzimierzową Majewską. Majewscy w 1909 r. nabyli Kotlice z Chwaścicami. Po śmierci Włodzimierza Majewskiego Kotlice posiada jego usynowiony siostrzeniec Stanisław Kruszewski-Majewski. Brus posiadał Józef Doskowski, który go sprzedał Joannie z Górskich Derychowej, obecnie jest rozparcelowany, zaś ośrodek posiadają Krawczyńscy. Kotlice posiadają ładny dwór, malowniczo wśród parku i lasów położony[126]).

Kozłów[127]).

Leży w gminie Małogoszcz, przy trakcie z Chęcin do Włoszczowy, posiada kościół z XV w., następny wystawiony w 1515 w. stylu gotyckim sprofanowany przez Rzeszowskiego w tymże czasie, a parafia była przydzielona chwilowo do małogoskiej. W r. 1644 Piotr Tęgoborski wybudował nową świątynię murowaną, która się spaliła w 1927 r., a obecnie już odbudowana.

W r. 1827 wieś miała 34 dm. 235 mk. Dobra K. składały się z folw. Kozłów, Ludwinów, Henryków i Attynencji Zygmuntów, osad młynarskich Grobla, Słupek i Borowiec. Obszar dóbr wynosił 2335 morgów sam Kozłów z Zygmuntowem or. 382 m., łąk 86 m., pastwisk 49 m., lasów 53 m., nieuż. i placów 25 m. — razem 1095 m. Bud. mur. 5, drew. 5. F. Ludwinów or. 367 m., łąk 36 m., pastw. 25 m., lasu 447 m., nieuż. i pl. 11 m.—razem 876 m. bud. 2, drew. 9. Folw. Henryków or. 192 m., łąk 27 m., pastw. 56 m., lasu 85 m. nieuż. i pl. 4—razem 364 m. Bud. dr. 7. Os. Borowiec stanowiła oddzielną własność przestrzeni 60 m. Prócz tego dobra posiadały cegielnię, pokłady torfu i dwa wodne młyny. Wieś miała 58 osad, gr. 430 m.[128]). Poza tym dobra te w XV i XVI w. obejmowały i Ludynię. Łaski [129]) wspomina, że jakiś czas parafia w w. XV

---

[126]) H. K. Ks. Kot: Dz II.

[127]) Nazwa dzierżawcza — z nadania książęcego.

[128]) Sł. geogr.

[129]) I—607.

należała do Kolegiaty w Kurzelowie. Dziesięciny wsi Kozłów należały do arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Arc. Jarosław Bogoria, w połowie XIV w., jak wspomina Paprocki[130]), na prośbę króla Kazimierza, darował od stołu swego dziesięciny na rzecz kościoła św. Jerzego w Krakowie ze wsi: Kozłów, Lasochów, Wiśnicz, Mironice i t. d.

Długosz[131]) pisze: wł. Kozłowa Jakób i Zawisza „Fratres de domo Roszae" (Różyce) płacili dziesięciny na rzecz kościoła św. Jerzego. Wymienieni bracia byli protoplastami Kozłowskich h. Poraj, piszących się z Kurozwęk. Boniecki [132]), wspomina, że w r. 1508 wł. K. był J. Kozłowski, a w r. 1540 Florian, Zawisza i Jakób Kozłowscy, synowie Bernarda i Anny II-to Mikołajowej Lasochowskiej (Paw.). Florian syn Dobiesława był też wł. Kozłowa. W roku 1547 Kozłów był podzielony między: Jakóba, Tworka i Zawiszę. W tymże roku nabywa Kozłów Hieronim Szafraniec star. chęciński i tegoż samego roku robi graniczniki[133]) między Kozłowem, a Lipnem. Po Hieronimie Szafrańcu posiada K: Stanisław Szafraniec, wojski krak. z Pieskowej Skały, który w r. 1580 zapisuje Kozłów Zuzannie Luzińskiej córce Piotra, a żonie Mikołaja Kozłowskiego h. Poraj ze Stanowisk.

W r. 1601 w myśl dekretów datowanych w Warszawie 4/4[134]), odbyło się sypanie kopców między dobrami: Kozłowem Mikołaja Kozłowskiego, a dobrami królewskimi Cieśle i Skorków, dzierżawionymi przez Oborską, star. małogorską, wdowę po Kacprze Oborskim, oraz między dobrami kościoła małogoskiego, a Lasochowem i Wiśniczem, dobrami Krzysztofa Pieniążka i Marianny Lasochowskiej. W imieniu kościoła małogoskiego występował Samuel Dunin Wolski tamtejszy prepozyt. W r. 1606 Andrzej Oleśnicki h. Dębno dz. Kozłowa, zięć Mikołaja Kozłowskiego wnosi skargę do grodu chęcińskiego o zburzenie kopców przez starostę małogoskiego Krzysztofa Kochanowskiego[135]). Oleśnicki Kozłów sprzedaje 1614 roku Abracha-

---

130) Her. Ryc. st: 124.
131) Dł. L. Ben. I—594.
132) Bon. T. 12—111.
133) A. H. K. T. Kozł. f.
134) oryg. w ak. diec. w Kielcach.
135) A. H. K. T Kozł. gr. chęc.

mowi Białobrzeskiemu. Ten zaś 1619 r. Krzysztofowi Ujejskiemu. Następnie przechodzi Kozłów do Tęgoborskich w r. 1644 wł. jest Piotr Tęgoborski, fundator nawy kościelnej i dobrodziej kościoła, potem zaś syn Jan, podcz. nowogrodzki.

W początkach XVIII w. wł. są Olszowscy: h. Prus II: Jan Łowczy inowrocławski daje prezente X. A. Janczarskiemu[136]), a w r. 1747 są wł. bracia jego synowie: Sebastian i Stanisław, major kohorty pancernej, ożeniony z Marianną Koczowską[137]). (Wnuk Jana Franciszek Ol. był w XIX w. wł. Jaronowic.)

Następnie przechodzi Kozłów do Małachowskich h. Nałęcz, posiada go Mikołaj Małachowski, wojewoda sieradzki 1775 wł. Końskich — w działach dostaje później syn Stanisław, urodzony z Marianny Męcińskiej, pułkownik w. Ks. Wasz.[138]), w 1793 odstępuje bratu Janowi Nepomucenowi, marszałkowi Trybunału Koronnego, staroście opoczyńskiemu.

W r. 1798 kupuje Kozłów Ignacy Tarnawa Malczewski[139]), wł. Drochowa komornik graniczny Chęciński, za 130.000 złp. Ignacy Malczewski z Wiktorii Skórkowskiej dożywotniczki Kozłowa 1811 r. miał synów: Józefa wł. Drochowa i Ludwika, który w r. 1824 wraz z córką swej siostry Marii, Henryką Suchodolską c. Tadeusza wł. Rawicy w Koneckim i Marii z Malczewskich, jest wł. Kozłowa. Henryka Suchodolska po śmierci wuja obejmuje cały Kozłów i wnosi go w posagu około 1845 r. swemu mężowi Napoleonowi Rzewuskiemu h. Krzywda, inż. dróg i mostów, potem dziedziczy Kozłów syn Władysław, który około 1890 r. Kozłów sprzedał[140]). Władysław Rzewuski z Justyny Kochanowskiej miał syna Zygmunta i córkę Jadwigę za Gustawem Rożeckimi. (Dziś K. jest rozparcelowany).

---

136) Ak. kościelne.
137) A. H. K. T. Kozł. gr: chęc. N: 778.
138) A. H. K. T Kozł. gr: f.
139) A. H. K. T Koz. f.
140) A. H. K. Ks: Koz. Dz: II.

Krzcięcice[141]).

Nad rzeką Mierzawą w pow. jędrzejowskim (w dawnym powiecie księskim) leży odwieczna siedziba Jastrzębców wieś Krzcięcice. Jastrzębczycy osiedlali się wzdłuż rzeki Mierzawy w wieku 13-ym i 14-ym.

Pierwszy raz spotykamy wzmiankę o Krzcięcicach, gdy w r. 1346 Piotr Garb Jastrzębiec dziedzic „Chranczyc" staje jako świadek w sporze Krzczanta, syna Sambora z Krzcięcic z plebanem Sandkiem.

Jakób syn Piotra sprzedaje części Krzcięcic w 1389 r. W roku 1398 dziedziczą po nim Michał z żoną Hanką i Bartłomiej Jastrzebiec. Potem przechodzą Krzcięcice do Niemstów-Jastrzębców[142]).

Nr 7. Kościół w Krzcięcicach z 15.2 r.

Około roku 1470 właścicielem Krzcięcic jest Jakób Kula[143]). Starożytny kościół krzcięcicki według rubryceli i podania był erygowany w roku 1314 przez Jakóba Brandysa herbu Rad-

---

[141]) Dawn. Chrancicze, Chranczyce, Krcęcice, Krizanticze, Krzczencice, nazwa patronimiczna.

[142]) Hel. St. P. P. P. VIII. Zaś Piekosiński wymienia Andrzeja z Krzcięcic i syna jego Niemirę.

[143]) Dł. L. Ben. II—68 69, o Kulach w tej okolicy wspomina.

wan. Paprocki wspomina o pierwszym ze starodawnego domu Brandysów Klimuncie, staroście chęcińskim, ochmistrzu królowej Barbary, żony Zygmunta Augusta i w tym prawdopob-

Nr. 8. Pomnik Jerzego Niemsty Kuli fundatora Kościoła w Krzcięcicach.

nie czasie Brandysowie przywędrowali do Polski. Dokument erekcyjny kościoła z 1314 r. okazał się falsyfikatem i wątpić należy czy Brandys kościół ten stawiał. W każdym razie ko-

ściół drewniany w wieku XIV istniał i zgorzał. Wskazuje na to do dziś dnia istniejąca dzwonnica, starsza od dzisiejszego kościoła, w stylu romańskim.

W roku 1542 Jerzy Niemsta Kula h. Jastrzebiec „heres in Krcecice" wystawił nową ostrołukową świątynię o nader szlachetnych liniach z cegły i ciosu, poświęconą św. Prokopowi. Tablica erekcyjna wmurowana w ścianie wschodniej na zewnątrz kościoła zawiera napis następujący: (z zachowaniem pisowni:) „In laudem Dei omni Dotem. Gene. Geor. Niemsta Opus hoc incedit anno M. D. XXX consum anno 1542". Zewnętrzna stuktura kościoła przedstawia się dużo lepiej, niż wnętrze, w stosunku do wspaniałej budowy zewnętrznych ścian. Mimo to biskup Ludwik Łętowski, generalny administator diecezji krakowskiej w 1845 r., nazwał kościół krzcięcicki jednym z najpiękniejszych w okolicy.

Nielicznymi ozdobami i pamiątkami dawnych czasów są: umieszczony w kaplicy pomnik grobowy Jerzego Niemsty, fundatora kościoła, wystawiony jeszcze za jego życia, starożytne drzwi i odrzwia marmurowe do zakrystii wiodące, oraz ładne sklepienia ostrołukowe z Jastrzębcem na licznych zwornikach. Piękne i stare są też malowidła na chórze przedstawiające męczeństwo św. Prokopa.

W kościele znajduje się płyta z leżącym rycerzem dookoła której wyryto następujący napis „Gener. Georg. Nemsta heres in Krcecice sepulcrum hoc ibi vita instauravit anno Domini 1542. Obiit anno 1549 — 14 may".

Okazały ten pomnik wysokości człowieka zajmuje swą szerokością całą ścianę niewielkiej kaplicy. W kościele znajdują się również pomniki członków rodzin, zamieszkujących z dawien dawna w tej okolicy: Mieroszowskich, Baierów, Borkiewiczów i Sucheckich[144]).

---

[144]) Tekli Mieroszowskiej, Kajetana Baiera † 1900 r. wł. Krzięcic, Heleny z Grodzickich Baierowej ur. 1790 † 1852.
Michała Borkiewicza ur. 1763 † 1814 dziedzica Piołunki.
Jadwigi z Przybylskich Borkiewiczowej ur. 1776 † 1851.
Honorata Borkiewicza właśc. Piołunki ur. 1803 † 1866.
Seweryna Borkiewicza dziedzica Piołunki i Trzcińca ur. 1842 † 1901.
Juljana Borkiewicza ur. 1873 † 1923.
Marji z Borkiewiczów Adamowej Tańskiej ur. 1873 † 1921 r.
Oraz Brunona Sucheckiego dziedzica Potoka ur. 1823 † 1891 r.

Synem lub bliskim krewnym fundatora kościoła był Jerzy Niemsta „z Krzczencic" o którym Niesiecki pisze, że miał żonę Zuzannę, a córkę za Jędrzejem Ligęzą Niewiarowskim, deputowanym na Trybunał Radomski.

W 1575 r. Jerzy Niemsta był marszałkiem koła rycerskiego na sejmiku w Proszowicach i 13 kwietnia t. r. zwoływał sejmik, który poprzedził zjazd szlachty w Stężycach po ucieczce Henryka Walezjusza. Następnie należał do poselstwa, zapraszającego na tron króla Stefana Batorego, a w czasie jego panowania był uczestnikiem wyprawy na Połock. W nagrodę zaś zasług otrzymał starostwo warszawskie.

Będąc zapalonym ewangelikiem chciał stawiać w Warszawie zbór ewangelicki i przygotował w tym celu budulec, ale katolicy przeszkodzili mu w wykonaniu tego projektu, kościół Krzięcicki oddał Arianom.

Hieronim Pobóg Filipowski ożen. z Reginą Glińską, wdową po Jerzym Niemście otworzył w Krzięcicach zbór Ariański (Bukowski) kościół złupiono i oddano heretykom, rządził tu apostata Smilovitanus. Kościół zwrócony na nowo konsekrował 1670 r: biskup Oborski. —

Tradycja miejscowa kościół Krzięcicki nazywa poariańskim. O istnieniu dawnego zboru ariańskiego świadczy starodawna mapa Potocka, według której miał stać zbór w miejscu, gdzie się schodziły granice Potoka, Wojciechowic i Krzięcic, na lewym brzegu Mierzawy, lub obok dworu po prawej.

W 17 wieku rodzina ta wygasła. Ostatni dokument z 1616 r. jest dokumentem regulującym granicę pomiędzy J. E. M. Panem Kasprem Kempskim z Rakoszyna z jednej, a J. E. M. Panem Mikołajem Niemstą Kulą z Wojciechowic z drugiej strony. Niemstowie dziedziczyli wtedy jeszcze na Krzięcicach, Wojciechowicach i Piołunce[145]).

Po Niemstach władali Krzięcicami Dąmbscy, przez Katarzynę Dąmbską przeszły na Stockich, wreszcie razem z Desznem nabyli Mieroszowscy, to też wątpliwa jest wiadomość Żychlińskiego (T. 15—124), że Józef Rey pułk. J. K. M. był wł. Krzięcic przed 1770 r.

Od Mieroszowskich kupuje Krzięcice Kajetan Leliwa

---

[145]) Oryg. w rękach autora. (gr. krak.)

Baier w połowie 19 w. ożen. z Hortensją Żwierkowską. Ich dzieci, Michał ordynat dóbr Ossolińskich w Małopolsce, Aleksander, Ludwik, Maria i Zofia Mieczysławowa Chądzyńska sprzedali Krzięcice 1902 r. Majerczykowi — 1903 kupił Bronisław Wesołowski. Obecnie posiada Róża z Rembielińskich Edwardowa Hussaszewska[146]) Krzięcice mają ładny park i dwór stawiany przez Baierów, z folw. sadki v. Aleksandrów obejmowały gr. or: ok. 1500. m.

Krzelów v. Chrzelów.

Krzelów[147]) położony jest 4 klm. na zachód od Sędziszowa — należy do par. Tarnawa, gm. Mstyczów. Majątek posiada gospodarstwo leśne, tartak, młyn wodny, cegielnię i gorzelnię. Wieś w 1827 r. miała 21 domów, 146 mieszk. Majątek zaś według danych z zeszłego stulecia, posiadał obszaru 4432 morgi—ornego 1261, lasu 2741, łąk 147, pastwisk 211, zarośli 60 i nieuż. 12 mrg. Do dóbr Krzelowskich należały, prócz Tarnawy, folwarki: Swaryszów, Wojciechów, Bugaj, Marianów, Białowieża, Czekaj[148]), Wydanki, Świercz, Opoczka i Szałas. Obecnie należy jeszcze Tarnawa, powstała obok plantu kolejowego przy samym Sędziszowie w końcu 19 w. — jest tu tartak parowy i szereg zabudowań dla służby, ochronka—malowniczo na skraju lasu położone. Najprzód byli tu Lisowie[149]).

Długosz wymienia właścicielem Krzelowa w 15 w. Jana Skrzelewskiego, h. Topór. Potem Krzelów przechodzi do możnego rodu Stadnickich — o czym szegółowo omówimy przy Tarnawie. W rękach Stadnickich znajduje się od początku 17 w. Po banicie „diable" Stadnickim, dobra jego zostały obłożone sekwestrem za wyrządzone przezeń szkody. Synowie jego ścigani też i prześladowani wymarli i wyginęli bezpotomnie, wysprzedawszy na wykup dobra ojcowskie—przeżyła ich jedynie siostra Felicja Piotrowa Cieciszowska. W ten sposób i dobra Krzelowskie zostały sprzedane i przeszły do Trepków, a w I po-

---

[146]) H. K. Ks. Krzc. Dz. II.

[147]) Nazwa dzierżawcza oz. wł. pryw. z nadania ks.

[148]) Sł. geogr.

[149]) Piek. — P. R. Sz. P. w. śr. 35 wymienia 1334 mstuja z Chrzelowa 1429 Niemierzę Lisa kan. krak.

łowie 17 w. do Ossolińskich, h. Topór[150]), słynnej i zasłużonej w Polsce rodziny. Potem był wł. w poł. 17 w. żyjący Maxymilian Ossoliński, w 1705 r. podarował dobra Krzelowskie synowi swemu Jerzemu-Zbigniewowi, podstolemu sandomierskiemu, urodzonemu z Katarzyny z Tomisławic Tomisławskiej. Jerzy, dziedzic klucza Krzelowskiego, kasztelan zawichostski 1724 r. z Katarzyny Zaboklickiej, wojewodzianki podolskiej, był bezdzietny—a brat jego Józef, kasztelan czechowski, 1730 r. z żony Anny-Elżbiety Szembekówny, kasztelanki wiślickiej miał 2-ch synów: Aleksandra, kanonika warszawskiego w 1777 r. i Michała, dziedzica Ossolina i dóbr Krzelowskich, odziedziczonych po stryju, który ożenionym był z Anną Szaniawską, córką Józefata, podstolego koronnego i Anny z Ossolińskich. Synem jego był Józef-Maxymilian, założyciel i fundator słynnego zakładu naukowego imienia Ossolińskich we Lwowie. Michał Ossoliński 1756 sprzedał Krzelów Dominikowi Półkozic Wielowieyskiemu[151]), pochodzącemu z katolickiej linii, rodziny zasiedziałej od wieków w wojew. krakowskiem, a dziedziczącej na Wielkiej Wsi, Trzeblinie, Wielkanocy, Lubczy etc., syn Stanisława, wnuk Piotra, prawnuk Przecława komornik i reg. grodzki Krakowski — w 1749 r. deputat z wojew. krakowskiego, przekazał dobra Krzelów w 1783 r. intromisją w grodzie krakowskim, synowi Józefowi urodzonemu z Honoraty Dzierzbickiej. Po Józefie szambelanie, star. rzędowskim, podkomorzym, beztestamentowym spadkiem dobra Krzelowskie 9/V 1821 r. dostały córki: Joanna z Wielowieyskich hr. Janowa Ledóchowska i Paulina z Wielowieyskich Radzimińska. Po śmierci Pauliny Radzimińskiej, testamentem w 1819 r., w 1820 r. otrzymał część po żonie Wincenty Radzimiński[152]). W 1831 r. 29/IV otrzymał Krzelów, po śmierci żony, Jan hr. Ledóchowski —na mocy testamentu z 1830 i 1831 r. w szacunku 200.000 Złp. (Dział między Radzimińskim i Ledóchowską był przeprowadzony 1829 r.)[153]). Za jego całą działalność patriotyczną, udział w powstaniu 31 r.,

---

[150]) 6 II 1637 Krzysztof Ossoliński kasztelan Wojnicki zapisuje na Krzelowie 4000 fl. kość. św. Piotra w Krakowie.

[151]) A. H. K. T Kr. Donac. gr: Nowo-Korcz. ak. wojew. Kr: Ks: VII f. 100—109.—i fasc. 36499 z r: 1703 ak. Kr.

[152]) H. K. Ks. Krz. ak. W. Kr. VIII L. 110.

[153]) H. K. Ks. Krz.

płomienne mowy, jako posła krakowskiego, za detronizacją Mikołaja — po powstaniu dobra jego Krzelów w 1834 r., uległy konfiskacie na mocy postanowienia Rady Admin. Król., z dnia 24/IX — 10/X 1834 r.[154]).

W 1837 r. kupił Krzelów z przyległościami Wincenty Radzimiński za 341.680 Złp.

W 1854 r. odziedziczyli Krzelów Grabowscy, z mocy testamentu Wincentego Radzimińskiego z 1843 r. Odziedziczyły dzieci Xawery z Kamieńskich, a wnuki Marii z Radzimińskich Kamieńskiej, siostry Wincentego, a więc: Józef, Jan, Bronisław Grabowscy, Melania z Grabowskich Morawska, Aniela z Gr. Skłodowska, żona Jana, Emilia z Gr. Skłodowska, żona Xawerego. W 1855 r. występuje o 1/4 Konstancja z Kamieńskich Klicka i w 1860 r. Paulina z Zaborowskich Radzimińska skupuje resztę części.

W 1872 r. kupuje Krzelów Ernest Lauterbach w 2/3 i Henryk Lauterbach w 1/3. Od nich w 1889 r. kupuje dobra Krzelowskie Zygmunt mgr. Wielopolski, ordynat pińczowski, ur. 1833 r., szambelan i koniuszy dworu, ożeniony I-o voto z Albertyną ks. Montenuowo, II-o voto Elżbietą Niezabitowską, I-o voto Augustową Ostrowską, córką Stefana i Celiny z Bispingów. Margrabia Wielopolski zapisał Krzelów swej drugiej żonie, która zwykle tu spędzała letnie miesiące — a mając duże poczucie piękna — z Krzelowa zrobiła małe Eldorado, urządziła piękny park, powstał olbrzymi ogród owocowy, tak, że Krzelów słynął na okolicę z pięknych kwiatów, roślin i owoców.

Po jej śmierci odziedziczył Krzelów zapisem syn jej męża Alfred hr. Wielopolski, w którego rękach po dziś dzień się znajduje[155]).

Krzelów posiada stary dwór, pewnie z 18 w., z łamanym dachem obecnie zanieniony na pałac i bardzo malownicze otoczenie.

---

[154]) H. K. Ks. Krz.
[155]) H. K. Ks: Krz. Dz: II.

Lasochòw.

Powstał na polesiskach w północnej części pow. jędrzejowskiego, w dawnym pow. chęcińskim, w gm. Małogoszcz, parafii Kozłów.

Jak wskazuje słow. geogr. z r. 1827 majątek ten posiadał folwarki Wiśnicz i Jaworznię, oraz osadę młyńską Pierzchnicę, ogólnej przestrzeni morgów 2078, w czym ornego 525, łąk 94, pastwisk 214, lasu 960, zarośli 216, wody 3, nieuż. 66, a pod budynkami 3 morgi, poza tym młyn wodny, gospodarstwo rybne i gorzelnię, pokłady kamienia wapiennego. Lasochów liczył osad 39, przestrzeni ogólnej 130 morgów, Wiśnicz osad 22, przestrzeni ogólnej 333 morgi.

O Lasochowie wspomina Długosz (Liber benef. I — 582). Jak wiele wsi sąsiednich Lasochów z nadania biskupa Janika około 1160 r., płacić musiał daninę Cystersom w Jędrzejowie, zaś w 1420 r. płacił dziesięciny kościołowi św. Jerzego w Krakowie (Paprocki).

Lasochów od najdawniejszych czasów należał do Jelitczyków Lasochowskich vel Lassochowskich i tak: Stanisław ożeniony z Heleną z Krzczonowic ma sprawę w 1395 i 1405 r. o posag żony. Wacław z Lasochowa wspomniany w 1412 r. Długosz w Liber ben. wymienia Floriana Lasochowskiego, jako dziedzica Lasochowa i Wiśnicza. Wymieniony jest obecny na sądach sanockich w r. 1461—1462. W r. 1508 Stanisław Lasochowski dziedzic tychże włości, które w r. 1540 należały do braci Mikołaja i Stanisława. Żona Mikołaja Anna, wdowa po Bernardzie Kozłowskim, posiadała w r. 1540 Kozłów, który dostała w oprawie. W r. 1547 Jan zabezpieczył Rejowi 500 fl. na Lasochowie. Wdowa po nim Katarzyna żyła jeszcze w 1598r., synowie zaś jej Mikołaj, Stanisław i Jan dziedziczyli na Wiśniczu w 1586 r. Trudno dokładnie określić jak i kiedy przeszedł Lasochów do rąk Korycińskich, w każdym razie w wieku 17-tym jest już w ich władaniu. Lasochowscy wynieśli się z tych okolic, wymarli.

Można przypuszczać, że Lasochów wcześniej, a Wiśnicz później dostał się w ręce możnego rodu Toporczyków Korycińskich. Lasochowem władał w r. 1621 Mikołaj Koryciński, starosta ojcowski i kasztelan krakowski (1637 r.). Jego syn

Stefan, podczaszy krakowski, stolnik i starosta oświecimski, wolbromski i ojcowski, podkanclerzy koronny w r. 1652 a w roku 1653 kanclerz wielki koronny za Jana Kazimierza, prócz Lasochowa miał w tych stronach Nieznanowice i Karsznice. Zmarł w 1658 r. Z żony Petroneli Gębickiej, wojewodzianki łęczyckiej, pozostawił syna Piotra proboszcza generalnego miechowskiego i posła do Hiszpanii, oraz Mikołaja, starostę wolbromskiego, który prawdopodobnie z tej przyczyny, że nie miał męskiego potomka wyzbył się wielu dóbr i w ten sposób w roku 1678 Lasochów przeszedł do Lipińskich.

Z końcem 17 w. wygasł ród Korycińskich w swej magnackiej gałęzi. Ostatnim był Franciszek, kasztelan bracławski w 1675 r., dziedzic Szczekocin, żonaty z Koniecpolską, jedną z trzech sióstr ostatnich z rodu, dwie pozostałe były: jedna za Cieńskim, a druga za Walewskim. Skoro Cieńska i synowie Korycińskiej zmarli bezżennie, cały ich olbrzymi milionowy spadek, liczączy 435 wsi i 30 miasteczek, przeszedł na Walewskich, a nie wyzyskany i zmarnowany przez tychże, dostał się, fortelem, w ręce Lubomirskich i był przedmiotem głośnego sporu i długotrwałego procesu, który wypadł na korzyść Lubomirskich. (Z boru i stepu T. Stecki).

Od Korycińskich przeszedł Lasochów do Hieronima Lipińskiego h. Poraj porucznika kohorty pancernej Warszyckiego, który władał prócz tego Wiśniczem i Ludynią z Czostkowem. Hieronim Lipiński z Katarzyny z Karśnic Gutteterówny II-ej Michałowej Cellarowej pozostawił: córkę za Piotrem Nieczują Dębińskim kasztelanem bieckim, pradziadkiem generała Henryka Dembińskiego, Mariannę za Wespazjanem Bronickim 1717 i Barbarę za Michałem z Napola Orłowskim 1717 i syna Floriana współwłaścicieli Lasochowa i Wiśnicza. Florjan był łowczym bracławskim i majorem wojsk królewskich † bezdz. 1723 r. 1721 r. Orłowscy kupują Lasochów i Wiśnicz.

Od Orłowskich przechodzi Lasochów i Wiśnicz do Laskowskich h. Korab, którzy w tym czasie pojawiają się koło Chęcin, dokąd przybyli z Małopolski z okolic Mielca i Sącza, gdzie posiadali dobra. Z nich Wojciech wicesgerens grodzki zmarł w 1735 r. Wziął w zastaw Ludynię i Czostków od Lipińskich, w r. 1714 kupił Lipnicę i Borki, w tym mniej więcej czasie nabył Lasochów i Wiśnicz ok. 1725 r. bo już w r. 1737 Karol

Laskowski, skarbnik chęciński, jego syn, robi zapis wraz z matką Anną z Łuczyckich na Lasochowie zakonnicom w Chęcinach i wikarjuszom w Kielcach, o czym akta chęcińskie wspominają. W r. 1765 był spór między rodzeństwem: Wojciechem, Józefem wojskim nurskim i Janem miecznikiem i wojskim Chęcińskim i ich siostrą Marią Kosińską o schedę ich brata jezuity Stanisława Laskowskiego, jaką po ojcu na Lasochowie i Wiśniczu otrzymał. Od r. 1750 do śmierci 1779 właścicielem Lasochowa i Wiśnicza jest wspomniany Jan Nepomucen Laskowski.

W r. 1780 właścicielem Lasochowa i Wiśnicza jest już generał Jan Michałowski, syn Józefa, deputata na trybunał koronny, który prócz tego był właścicielem Stągniewic, Perzyn, Moskorzewa, Hebdzia, Bieńkowa, Brankowa i Woli Braneckiej. Pierwszą żoną generała była Zofia Sierakowska, matka Romana, II-ą Franciszka Lubańska, która po śmierci Jana Laskowskiego w 1779 r. zaślubiła generała Michałowskiego (w 1785 r.), który wtedy był właścicielem Lasochowa i Wiśnicza.

Generał Michałowski zmarł w 1795 r., a żona jego tertio voto zaślubiła Rocha Grabkowskiego, skarbnika chęcińskiego 1799 r. Po generale Michałowskim odziedziczył Lasochów syn jego Roman, ożeniomy z Marią Morstinówną, wreszcie od r. 1826 włada Lasochowem syn Romana Adam Michałowski oficer krakusów w r. 1831, zesłany do Wiatki, i Radca Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kielcach, ożeniony z dwoma pokolei siostrami Walewskimi, Teodorą i Felicją córkami gubernatora Kieleckiego Antoniego Walewskiego, dziedzica Nagłowic. Michałowski sprzedał Lasochów i Wiśnicz około 1850 r. Russockim, od tych nabyli Jabłkowscy, potem Eydziatowicze, Marszak, Józef Łuszczkiewicz, wreszcie Antoni Grabowski, którego syn Antoni (H. K. Ks: Las. Dz: II — A. H. K. T. Las. f., — Bon. — arch. wł. autora—korespondencja Michałowskich) do dziś, dnia go posiada.

Lipa.

Leży w południowo-wschodniej części powiatu jędrzejowskiego, parafii Chomentów, ok. 20 kl. od Jędrzejowa, a 3 kl. od szosy Kielce- Pinczów, w gminie Sobków. W r. 1827 liczyła 24 domów i 158 mk. Do Lipy należał folw. Jawór i attyn. Ada-

mów i Karsy. Rozległość-mórg 1319, or. 442 m., łąk 25 m., pastw. 13 m., lasu 598 m., zarośli 12 m., wody 1 m., nież. 5 m. razem 1111, bud. mur. 14, dr. 7. Folw. Jawór or. 166 m., łąk 34 m., nieuż. 7 m. razem 208 m., bud. drew. 7. Wieś Lipa 44 os. 262 m., wieś Jawór os. 19. 220 mk. Karsy 31 os. 226 mk[156]). Lipa leży w dawnym powiecie wiślickim województwa sandomierskiego, według Długosza[157]) należała do Rafała Gołuchowskiego h. Lewiwa i Zawiszy Lipskiego h. Hołobóg którzy płacą grzywny prebendzie kieleckiej i kościołowi Wsz. Św. w Krakowie. Boniecki wymienia Wojciecha z Lipy w sandomierskim 1335 r. Zawisza z Lipy wojewoda lwowski 1409—1410. Zawisza z Lipy i brat jego Rafał Gołuchowski 1444 r.[158]). Mikołaj — inaczej Zawisza z Lipy kwituje Cedrowskiego. Stanisław Lipski dz. części Lipy i całych Kars 1508 r. Stanisław Zawisza współwłaściciel Karsów i dz. Lipy 1540 r. (Paw). Potem Lipa i Karsy należą do Reyów, 1561 r. kupuje je Stanisław Rawicz Dembiński starosta chęciński 1564 r. (Bon).

Następnie Lipa z przyległościami przechodzi, aż do r. 1816, te same koleje, co i Korytnica. W r. 1816 od Szaniawskich kupuje Adam i Marianna z Gostkowskich Jabłońscy za 187.000 zł. pol. W r. 1838 nabywa Michał i Benigna z Jabłońskich Białeccy. W r. 1842 Feliks Chmielewski po połowie z Anną z Gostyńskich Chmielewską. W r. 1859 nabywa Ewa z Chmielewskich Żylińska i Felicja z Chmielewskich Sierhejewiczowa ż. Hipolita. Zaś w r. 1881 kupują Ferdynand i Arkadiusz Rudniccy. W roku 1889 Włodzimierz Ryb i w tymże roku przechodzi do Borowieckich, aż w 1883 nabywa Piotr s. Waleriana i Łucja z Siemieniskich Wilczyńscy. W r. 1907 nabywa Wanda Pietrucka z domu Hoscka, od nich tegoż roku kupuje Sergiusz Niemojewski, a w r. 1908 Włodzimierz Anienkow, naczelnik żandarmerii z Kielc, znany prześladowca Polaków z 1905 r. i jego żona Olga Karisawa — po zamordowaniu w 1920 r. Anienkowa dziedziczy żona[159]). Dziś Lipa jest rozparcelowana, posiada tylko ośrodek, spory ogród i ładny drewniany dworek.

---

156) Sł. geogr:
157) Dł: L. Ben. I—475.
158) A. G. Z. XIV 1247.
159) H. K. Ks: L. Dz: II.

Lipnica[160]).

Leży na północ od Jędrzejowa nad strugą tej nazwy, w gminie i parafii Złotniki. W roku 1827 folw. wynosiła 602 m., w czym 285 orn., łąk 48 m. pastw. 45 m., lasu 200 m., place i nieuż. 24 m. bud. mur. 1, drew. 17, pokłady torfu. Wieś 23 domy 170 mk., osad 28, gruntów or. 159[161]).

Lipnica należała w w. średnich do Półkozica Mirogniewa z Lipnicy oż. 1447 z Barbarą Bielówną z Bośna. Długosz Jana Lipnickiego nazywa dz. Lipnicy, pisząc go z Lipni.

W 1540 r. dziedziczy na połowie 4 właścicieli, zaś na drugiej połowie Mikołaj Pietrasz (Paw). W r. 1546 kupuje części Piotr Rawicz Dembiński od Gotarda Lipnickiego[162]). Akta gr. chęcińskie z r. 1727 wymieniają zapis Aleksandra Lipnickiego 1000 zł. na rzecz XX Franciszkanów w mieście Korczynie[163]).

W 1714 r. kupuje Lipnicę i Borki (od Rzewuskich Jan Laskowski h. Korab regent grodzki chęciński. Był to Wojciech Jan ur. około 1680 r. zm. 1736 r. W r. 1737 przeprowadzają działy po ojcu na Lipnicy synowie: Karol, Jan, Józef i Wojciech ur. z II-ej żony Wojciecha Jana-Anny Łuczyckiej. Z nich Józef zm. 1763 r., wojski nurski i skarbnik chęciński w roku 1744 został oprawiony, z działów, w dobrach Lipnica, był on 1752 r. wł. Probołowic, pochowany u Reformatów w Pińczowie, Karol zm. 6/3 1755 r., skarbnik chęciński oż. z Anną Roppówną II-o Dobińską, z niej miał 2 synów: Stanisława i Józefa[164]). wł. 1/2 Probołowic. Zaś Jan Nepomucen wł. Lasochowa, Lipnicy, Borek w połowie po bracie Probołowic, Warzyna i Wiśnicza, miecznik i wojski chęciński 1776 r., sędzia kapturowy sandomierski zm. 1779 r. w Złotnikach[165]); w r. 1750 robi zapis na Lipnicy zł. p. 10.000. przyszłej swojej żonie Wiktorii z Bąkowskich c. Adama cześnika łomżyńskiego, zm. 13 kwietnia 1760 r., pochowanej

---

160) Jak to nazwa topograficzna tak samo, jak Lasochów, Lipno, Lścin i t. d.

161) Sł. geogr: — wspomina o Lipnicy Łaski L. Ben. 1—580.

162) Zs. Krak. f. 5.

163) A. H. K. T. Lipn. f. jest wzmianka pewno o dawnym zapisie.

164) A. H. K. Ks: Lipn. f. A. H. K. Ks: Prob. f. — arch. Laskowskich w Stanowiskach. Zapiski autora. — ac. sand. 1765 r. 1491.

165) sep. Złotniki.

u Reformatów w Pińczowie[166]). Wojciech Jan Laskowski z II-ej żony miał jeszcze dwie córki Anna za Marcinem Rogalińskim, Ludwikę za Józefem Bronickim i Aleksandrę Brygidę pannę[167]). Zaś z I-ej żony Joanny Tarnowskiej, albo Sarnowskiej miał: córkę Marię za Kosińskim i syna Stanisława ur. około 1705 r. Jezuitę, którzy w 1755 r. wiedli z rodzeństwem z drugiej żony spór o Lipnicę i Wiśnicz[168]). Jan Nepomucen Laskowski z I-ej żony Wiktorii Bąkowskiej zostawił córki: Joannę ur. 1753 r. zaśl. 1775 (Złotniki) Franciszkowi Bystrzonowskiemu z Łowini, Annę ur. 1756 zaśl. 1784 r. (Złotniki) Adamowi Dąmbskiemu Ze Śladowa; Teklę ur. 1759 zaśl. 1777 (Złotniki) Józefowi Konarskiemu z Żarczyc, Anastazję Franciszkę ur. w 1760 r., Ludwinę zaśl. Adamowi Chwalibogowi wł. części Łowini i Elżbietę Dobińską, oraz syna Wincentego Hieronima ur. 1756 r. zmarłego młodo. Z II-ej zaś żony zaśl. 1761 r. Franciszki Grzymała Lubańskiej c. Stefana podwojewodzego księskiego i Zofii Ziemnickiej II-o generałowej Janowej Michałowskiej III-o Rochowej Grabkowskiej pozostawił syna Marka ur. 1762 r. zm. młodo, Józefa ur. 1763, szambelana królewskiego wł. Probołowic, bezdzietnego z Rejówną, Aleksandra ur. 1766 dz. Warzyna, legionistę zm. w 1805 r. w niewoli angielskiej, Antoniego ur. 1768 r. zm. 1770 r., córkę Izabelę ur. 1771 r. zaśl. 1790 r. (Zł.) za Tomaszem Duninem Szpottem szambelanem królewskim i Wilhelma Nepomucena ur. 1769 r.[169]). (Zł.) wł. Tokarni, Lipnicy i Warzyna. Wilhelm Nepomucen oż. 1799 zł. z Joanną Grabkowską, 29 5 1818 r. sprzedaje za 90.000 zł. p. Lipnicę Stanisławowi Kossowskiemu w zamianie za Tokarnię. Zaś 9 5 1839 r. kupuje Lipnicę Joanna z Oraczewskich Urbańska w 3 4 i w 1 4 Joanna z Dąbskich Kossowska, w r. 1851 odkupują od Joanny z Dąbskich Kossowskiej—Ignacy i Joanna z Oraczewskich Urbańscy. Zaś 18/6 1853 r. nabywają Lipnicę Franciszek syn Adama i Anny z Laskowskich Dąmbski i jego żona Julia z Otwinowskich. W r. 1867 dostaje w spadku pół po matce, pół, kupując od rodzeństwa Teofil Dąmbski, sprzedając w 1867 r. Romual-

---

[166]) ak. Kan. Warsz.

[167]) Ks: Wiśn. dek. Jędrz. —

[168]) A. H. K. T. Lipn. f.

[169]) Wszystkich metr: w Złotnikach.

dowi Kozłowskiemu, w trzy lata później odkupuje. W r. 1890 nabywa Stanisław Tiede, w r. 1891 sprzedaje Romualdowi Kozłowskiemu, a w r. 1897 nabywa Adam Konarski, w kilka lat później sprzedaje Lipnicę, która dziś jest rozparcelowana w całości[170]).

Lipno.

Leży w gminie Węgleszyn parafii Koziów, 10 kl. od Włoszczowy 25 kl. od Jędrzejowa. W roku 1827 posiadało 27 domów, 168 mk. — zaś folw. Lipno z nomenklaturą Bugaj obejmował 1427 m. — or. 669 m., łąk 168 m. pastwisk 167, lasu 392, nieuż. 28, bud. mur. 7, drewn. 19. Wieś L. osad 31, gr. or. 228 m[171]). Obecnie Lipno posiada bardzo dobre budynki, nowoczesny dwór, młyn, hodowlę koni i t. d.

Długosz Lipna nie wymienia, natomiast wspomina Łaski w L. B. — Lipno w w. średnich było siedliskiem i gniazdem Porajów. Lipińscy h. Poraj, pochodzą z Lipna w pow. chęcińskim[172]). Jan z Lipna 1258 r. był w orszaku Bolesława Wstydliwego. Jan i Jakób z Lipna pozwani o dług brata Zawiszy w 1402 r. dowiedli, że od czterech lat są już podzieleni[173]).

Pawiński wymienia, że w r. 1508 Lipno jest w posiadaniu Mikołaja Starzyńskiego, Zygmunta Gruszczyńskiego, w 1540 r. Piotra Gruszczyńskiego i Jana Lipińskiego. Kacper, Paweł, Bartłomiej i Tomasz Lipieńscy dziedzice Starzyn w lelowskim 1581 r. Ci sami Lipieńscy dziedziczyli później na Lasochowie i Wiśniczu w XVII i XVIII w. Belinowie Gruszczyńscy, pochodzący z Gruszczyna w pow. chęcińskim, według Pawińskiego dziedziczyli na Lipnie: w r. 1508 Zbigniew Gruszczyński był wł. Przygradowa, Lipna i Gruszczyna. Jakób Gruszczyński syn Piotra z Lipna ma sprawę o zgwałcenie Barbary Słomkówny[174]). W r. 1533 ceduje on część Ślęcina Mikołajowi Rejowi. W r. 1567 Mateusz Gruszczyński dz. Lipna i Szczytnik pozywa Reja o niedotrzymanie warunków kupna,

---

170) H. K. Ks. L. Dz: II
171) Sł. geogr.
172) Kod. Tyn.
173) Helc. II.
174) Helc. Sł. P. 239—246.

a w r. 1562 Jan Gruszczyński sprzedaje Rejowi swe części w Lipnie[175]). Piotr Gruszczyński wł. 1540 r. Lipna. W końcu XVI w. Rejowie skupują całe Lipno i w rękach potomków poety pozostaje ono do drugiej połowy XVII w. Jeszcze w r. 1567 występuje Krzysztof Lipiński z Lipna jako świadek przy rozgraniczeniu między Oksą i Popowicami[176]).

W końcu XVII i początkach XVIII w. należy Lipno do Habdanków Kozubskich — w r. 1726 Antoni Kozubski i Gosławski franc. z Promnika wezwani są pod sąd w Radomiu[177]).

Niebawem przechodzi do Bystrzonowskich, wchodząc w skład dóbr Węgleszyńskich. Od Kazimierza Bystrzonowskiego wielkiego patrioty wł. Węgleszyna nabywa Lipno w 1823 r. Piotr Borsza Drzewiecki syn Antoniego i Elżbiety ze Szczakowskich[178]); miał braci, Wawrzyńca opata jędrzejowskiego 1814—29, i Józefa. Piotr w 1810 r. zaślubił Felicjannę Linowską (Cierno) córkę Jana i Magdaleny Slaskiej z której pozostawił syna Jana wł. Lipna od r. 1844, czyli od śmierci ojca. W r. 1854 nabywa Lipno Adam i Klotylda z Czaplickich Kłossowscy, w r. 1868 Ludwik Rychter, wreszcie w 1899[179]) Stanisław Borkowski, który do śmierci czyli do r. 1935 był właścicielem Lipna, z Józefy Grabiańskiej ma syna Wacława.

Lubcza[180]).

Leży w południowo-wschodniej części powiatu jędrzejowskiego w parafii i gminie Nawarzyce, choć według Długosza[181]) w w. XV posiadała własną parafię i kościół drewniany pod wezwaniem św. Małgorzaty do którego należała wieś Stępocice. Kościół ten został w połowie XVI w. przez kacerzy Spinków złupiony i zniszczony, tak że później parafię przeniesiono do Nawarzyc, na miejscu kościoła pozostał krzyż.

---

175) ak. Kr.
176) A. H. K. T L. f. ak. gr. chęc.
177) Ks: Wiśn. Jędrz. 258.
178) Ak. śl. 1776 Rembieszyce.
179) H. K. Ks. L. Dz: II.
180) Od „luby“ dawniej zamiast miły patrz. Sł: Br: 302. —
181) Dł. II—72—113.

Nr. 9. Adam Wielowieyski, General wojsk Polskich.

Nr. 10. Henryk Wielowieyski.

Uposażenie plebana lubeckiego składało się z dziesięcin z Lubczy i Woli Lubeckiej[182]).

Według opisu z r. 1827 Lubcza posiadała 32 domy, i 299 mieszkańców. Dobra składały się z majątku Lubcza, oraz folwarków: Ewcin, Przezwody, Adamów i Nowy Folwark, ogółem przestrzeni 2349 morgów. Lubcza posiada gorzelnię i cegielnię[183]).

W r. 1234 Teodor Wojewoda krakowski poświadcza, że Wincenty syn Dziwisza z Lubczy sprzedał klasztorowi w Jędrzejowie swój dział w Skoruszkowicach za 20 grz.[184]). W w. XIV i XV pisali się z Lubczy Drużynowie Łapanowscy. Kroniki wymieniają Zbigniewa z Łapanowa i Lubczy, łowczego krakowskiego w r. 1370, jego synem jest Mikołaj kanonik krakowski w r. 1388, proboszcz kielecki 1414 r. żył jeszcze w 1425 r., był on dziedzicem Nadzowa i Czuszowa, a bratu swemu Klemensowi 1397 r., przyznał 19 grzywien na Sędowicach. Brat tegoż Zbigniew, biskup laodycejski, sufragan krakowski, na mocy ugody zawartej w r. 1397 z braćmi bierze $^1/_4$ część Sędowic, żyje jeszcze w r. 1419 i procesuje się z Opatem Mogilskim o granice Sędowic i Woli Lubeckiej. Zbigniew syn Niemierzy, a wnuk Zbigniewa miał 3 synów: Zbigniewa, Stanisława z Lubczy i Niemierzę z Woli Lubeckiej, Przestańska i Pałecznicy. Niemierza otrzymał w 1466 r. za żoną Agnieszką Reyówną wieś Nadarzyn jeszcze w r. 1472, a w r. 1475 bracia jego Zbigniew i Stanisław dz. Lubczy i Woli Lubeckiej, jako opiekunowie jego dzieci wszczęli proces z Reyami. W r. 1480 oddają, odebraną Reyom wieś Żerniki, synom Niemierzy: Niemierzy i Jerzemu. Poza tym w tymże czasie Dzierżek z Lubczy ma sprawę z Janem z Chodowa. W procesie tym Paszko z Lubczy h. Janina świadczy w r. 1414 w Wiślicy. Stanisław z Lubczy Jastrzębiec 1472 r. świadczy w Krakowie. Marcin z Lubczy kanonik wileński 1461 r. zdawał egzamin w Bolonii. Prawdopodobnie ci ostatni mieli drobne działy w Lubczy, większa część należała do Drużynów Łapanowskich, którzy mniej więcej do połowy XVI w. nią władali (Bon.) Piekosiński wymienia w Lubczy i Porajów.

---

[182]) Ks: Nawarro—Monogr. kościołów diec. Kiel.—Liber Retaxat. 1529 r.

[183]) Sł. geogr.

[184]) Kod. M. 1. 23.

Później Lubcza przechodzi do Spinków h. Prus I, z nich w 1554 r. Krzysztof i Stanisław inowiercy złupili kościół Lubecki, kościół ten miał być z drzewa i stał koło sadzawki, o czym zeznał w r. 1683—84 l, Adam Brożek z Niegosławic.

W końcu XVI w. przechodzi Lubcza do Strzemieńczyków Korzeńskich, kalwinów, piszących się z Korzennej w powiecie sandeckim. W tym czasie występuje Andrzej Korzeński w r. 1579 wł. Michałowic, Klemens dz. Podlesia, gdzie około 1576 r. złupił i ograbił tamtejszy kościół. Jakub żonaty z Jadwigą z Morawicy, Jan podwojewodzy pilzneński 1597 r. i Piotr, wreszcie Maciej Korzeński 1608 r. wł. Lubczy, który miał różne sprawy o dziesięciny z proboszczem z Nawarzyc. Synem jednego z wyżej wymienionych musiał być Adam Korzeński wł. Lubczy, o którym pisze w swych pamiętnikach Henryk Wielowieyski, że „Adam de Lubcza Korzyński ożeniony w r. 1627 z Zuzanną Stadnicką był tym zawziętym heretykiem, co wraz ze swoimi ludźmi z Lubczy, a w tej liczbie Sochą, księdza katolickiego z Nawarzyc przez sztylwagę przesadzili", jak ówczesny dokument opiewa. Po Adamie Lubcza przeszła na jego córkę Zofię, która wyszła za mąż w r. 1650 za Krzysztofa de Brzezie Russockiego i przez kilkadziesiąt lat w rękach tej rodziny pozostała. Znaną jest rodzina Zadorów Russockich z Brzezia, jednego pochodzenia z Lanckorońskimi, tylko gdy ci wzrośli w potęgę i weszli w poczet rodzin magnackich, pierwsi nie wyszli poza granice urzędów powiatowych i nie sięgnęli po zaszczyty senatorskie, prawdopodobnie wskutek trwania w błędach heretyckich, otrzymali tylko tytuł hrabiowski w Galicii w r. 1800.

Russoccy mieli syna Jerzego i córkę Zuzannę za Andrzejem Ożarowskim. Zaś córka, Jerzego Russockiego i Elżbiety z Rakoszyna, prawdopodobnie Kempskiej, Joanna wyszła za mąż w 1703 r. za Aleksandra Półkozica Wielowieyskiego, skarbnikowicza krakowskiego. Rodzina Wielowieyskich należy do starych rodów krakowskich, pochodzi z Wielkiej Wsi w pobliżu Wojnicza; Wielowieyscy dysydenci posiadali w tymże czasie szereg majątków w krakowskim jak: Wielkanoc, gdzie był zbór kalwiński i groby rodzinne, Maków, Gołczę, Krzyżanowice, Proszówkę, Zborczyce, Kowale i Surowolę. Aleksander Wielowieyski miał syna Adama i córkę Karolinę Dąmbską, poza

tym jeszcze kilku synów. Adam Wielowieyski ur. 1705 r., uczył się w korpusie paziów w Dreźnie, a wróciwszy do kraju był pułkownikiem dragonów Królowej Jadwigi, wreszcie, generałem wojsk polskich między 1773 — 1776 r. Ożeniony pierwszy raz z Marią Ożarowską, cioteczną siostrą swej matki, córką Andrzeja Ożarowskiego i Zuzanny z Russockich, która wczas umarła, zaślubił następnie Ludwikę Suchodolską. Ponieważ Ożarowska, matka jego pierwszej żony, owdowiała, straciwszy prawie jednocześnie córkę, zapisała siostrzenicy swej, a matce Adama 30.000 złp. na Lubczy. W ten sposób generał Adam, mając poza tym posag matki na Lubczy utrzymał się przy niej w działach 1756 r. i odtąd Lubcza nieprzerwanie po dziś dzień w rodzinie Wielowieyskich się znajduje.

Od r. 1753 do 56 generał Adam Wielowieyski dzierżawi Lubczę od ciotki i świekry swej Zuzanny z Russockich, a po jej śmierci majątek ten nabył w 1756 r. Generał zmarł 7 kwietnia 1783 r. i po nim odziedziczył Lubczę syn jego Paweł ur. w r. 1753, kończył uniwersytet w Berlinie i umarł w Lubczy w r. 1806, ożenionym był z Karoliną ze Stryjeńskich. Syn jego Henryk tak pisze o swym ojcu w pamiętnikach: „w dziesięć miesięcy po urodzeniu straciłem ojca nic więc o nim powiedzieć nie mogę, tylko to, co mi liczni przyjaciele i sąsiedzi oraz moja najdroższa matka o nim mówili, że był gościnnym, serdecznym, wyżej, niż ogół w okolicy, wykształconym. Uważał on za szczęście podnosić szlachetność przyjaciół i znajomych, a bawiąc nauczać ich, umysłowe zdolności i wiedze ich rozwijać. Miał bibliotekę, obok tego przyrządy fizyczne, zbiór kamieni, dla zabawy zaś: bilard, kręgielnię i łódkę". Henryk Wielowieyski ur. w r. 1805 † 1889, dz. Lubczy, oficer krakusów w powstaniu 1831 r., kawaler orderu Vilituti Militari, Radca Komitetu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, autor bardzo ciekawych pamiętników, opisujących nie tylko organizację powstania w powiecie jędrzejowskim, przebieg bitew w których brał udział, ale paniętniki te są bardzo ciekawym przyczynkiem do poznania stosunków gospodarczych, obyczajowych i towarzyskich w tych stronach. Henryk Wielowieyski był zawołanym rolnikiem i pierwszy w te okolice wprowadził esparsetę. Z Ewy Dembowskiej córki Sebastiana i generałówny Teodory Walewskiej pozostawił dwie córki Felicję hr. Miączyńską

i Karolinę Bąkowską, oraz dwóch synów: 1) Kazimierza wł. Swojczan, który z Wandy hr. Gurowskiej zostawił syna Józefa, byłego ministra pełnomocnego, posła w Bukareszcie, senatora i znanego działacza społecznego, Jerzego, który z Hr: Taidy Wodzickiej miał syna Józefa i 2) syna Adama wł. Lubczy, uczestnika powstania 1863 r., sędziego pokoju i Prezesa Dyrekcji Tow. Kr. Ziemskiego w Kielcach od r. 1892 — 1901, który z Marii Błeszyńskiej pozostawił córki: Zofię Stanisławową Suchecką, Marię Stanisławową hr. Łosiową, Emilię i Ewę w Zakonie Niepokalanek, oraz synów: Pawła wł. Lubczy, Jana, zmarłych młodo, Władysława wł. Przezwód, Prezesa Związku Ziemian powiatu jędrzejowskiego, ożenionego z Anną Łuniewską z Gnojna, ojca czterech córek. (Przezwody w r. 1921 sprzedał Piotrowi Sowińskiemu) i najstarszego Stefana wł. Lubczy, Mniowa, Krasnej, Chełma i Zaryszyna, zmarłego w 1931 r., pioniera przemysłu rolnego w województwie kieleckim, b. członka Rady Państwa, Radcę Dyrekcji Głównej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, jednego z założycieli T. Roln. Kieleckiego, doskonałego organizatora rolnego i leśnego, który swoją pracą wybitną i zdolnościami finansowymi nietylko pomnożył majątek, ale znanym był ze swej szczodrej ręki dla Kościoła, biednych i dla celów społecznych. Z Marii Deskurówny z Sancygniowa pozostawił trzech synów: Zbigniewa wł. Chełma. Prezesa Związku rodziny Wielowieyskich, Henryka b. wł. Lubczy zm. młodo i Adama wł. Zaryszyna, oraz córki: Zofię Tadeuszową Siemieńską, Ewę Jackową Siemieńską i Marię Jaskłowską. Z drugiej żony Jadwigi Grabkowskiej ze Śladowa, obecnie mieszkającej w Lubczy — córki: Halszkę Emerykową Mańkowską, Krystynę, Teresę i Kingę, oraz synów: Ludwika, Janusza i Zdzisława[185]).

Lubcza malowniczo położona, posiada stary park — dwór z 18 w. obecnie przerobiony na pałac.

---

[185]) A. H. K. Ks: Lub. f. — H. K. Ks: Lub. Dz: II.

Wspomnienia Henryka Wielowieyskiego spisane ok. 1885, wydane 1905 r. Kielce. Wspomnienia Stefana Wielowieyskiejgo, arch. Lubeckie.

A. H. K. Ks: Lub. Wzmianki o sporach o dziesięcinę Plebanów Nawarzyckich z wł. Lubczy 1608 r. Maciejem Korzeńskim, 1669 z Korzeńskimi i Zofią z Korz. Russocką, 1710 z Andrzejem Ożarowskim, wojskim chemskim i 1751 z Zuzanną Ożarowską. —

Nr. 11. Stefan Wielowieyski.

Nr. 11. Adam Wielowieyski,
Prezes Dyrekcji T. K. Z. w Kielcach.

Nr. 12. Dwór w Lubczy.

Ludynia.

Leży w dawnym pow. Chęcińskim, wojew. Sandomierskiego na trakcie z Chęcin do Włoszczowy — 8 klm. od tej ostatniej, przy linji kolejowej Herby Kielce — 3 klm. od stacji Ludynia. L. składała się z folw. głównego, Czostkowa i attynencji Zagórnica. Dawniej należał do Ludyni w pewnych okresach: Zakrzów i Świercze. W r. 1827 miała 27 domów, 201 mieszk. Obszar dworskiej ziemi 2652 morg. Posiadała gorzelnię i cegielnię.

Nr. 13. Dwór w Ludyni.

O Ludyni dawne źródła nie wspominają. Choć jest to stare bardzo osiedle jak wskazuje sama nazwa mająca źródł. „lud" — zaludnione osiedle[186]). Długosz jej nie wymienia — musiała więc należeć i wchodzić w skład dóbr sąsiedniego Kozłowa, może będąc dawną nomenklaturą części dóbr Kozłowskich, należących za Długoszowych czasów do Różyców (Poraje). K. Wiśniewski wymienia Ludyńskich — takiej rodziny żadne źródła ani herbarze nie znają — zapewne to mowa o Luzińskich von Walde, o których Boniecki wspomina[187]) z nich Piotr trzymał Ludynię i Kozłów; w połowie 16 wieku. Po nim miał Stanisław Szafraniec, podkomorzy z Pieskowej Skały, ze znanego rodu w Krakowskiem, h. Starykoń, był on synem Piotra kasztelana Wiślickiego. Szafrańcowie byli skoligaceni z Różycami, dziedzicami sąsiedniego Kozłowa. W r. 1580 Szafraniec

---

[186]) Sł. E. Br.
[187]) Bon. T 15—129.

zapisuje Ludynię i Kozłów córce Piotra Luzińskiego Zuzannie, żonie Mikołaja Kozłowskiego h. Poraj ze Stanowisk.

Od 1601 do 1683 r. Ludynia była w rękach Tęgoborskich z Tęgoborza, h. Szreniawa, znanej i zasłużonej rodziny, która prócz tego posiadała w powiecie jędrzejowskim Imielno, Lipno i Jakubów. Pierwszym właścicielem był Mikołaj Tęgoborski i Jadwiga z Oraczewskich, później Piotr i żona jego Katarzyna z Pilicy Korycińska. Piotr Tęgoborski był fundatorem nawy kościoła w Kozłowie (w 1644 r,). Był to dzielny wojownik. W roku 1660 syn jego Jan, podczaszy nowogrodzki stawia rodzicom pomniki w kościele Kozłowskim. Prócz Jana miał Piotr syna Stefana i córkę Katarzynę, wydaną w r. 1667 za Mikołaja Konopackiego. Tęgoborskim, a zwłaszcza Piotrowi zawdzięcza Ludynia bardzo wiele. Założył on przepiękny park i postawił dwór b. oryginalny.

Kaplicę zaś dworską poariańską na leżałoby odnieść do czasów Szafrańców, którzy byli gorliwymi arianami. Portrety Piotra i jego żony Katarzyny są wmurowane w kościele w Kozłowie.

W roku 1683 od Kazimierza Siedliskiego (Boniecki) kupuje Ludynię Hieronim Lipiński h. Rawicz, łowczy bracławski, porucznik kohorty pancernej Stanisława Waszyckiego, wojewody Krakowskiego syn Marcina[188]).

Po nim odziedziczył syn Florian, major wojsk. król. łowczy bracławski. Według Bonieckiego sprzedał Ludynię w 1713 roku Antoniemu Laskowskiemu, a przypuszczalnie zastawił te dobra Wojciechowi Laskowskiemu, choć akta parafialne z roku 1729 wspominają, że ks. A. Janczarski dostał prezentę na probostwo Kozłowskie od kolatorów Olszowskiego z Kozłowa i Antoniego Laskowskiego, sędziego chęcińskiego, dziedzica Ludyni.

Wreszcie przechodzi Ludynia do Kluszewskich herbu Jasieńczyk około połowy 18 wieku. Dziedzicem jej jest Wojciech Kluszewski, kasztelan Wojnicki, po nim syn jego Makary urodzony z 3-ej żony Anny Nieczuja Dembińskiej, córki Arnolfa wł. Miedzierzy. Makary Kluszewski w 1787 roku sprzedaje Ludynię Józefowi Ślaskiemu, chorążemu wojsk koronnych, sy-

---

188) H. K. Ks. L. f. — Uruski T. 9. 70—71.

nowi Adama, pułk. wojsk kor. i Ludwiki z Walewskich. Józef Slaski w roku 1791 zapisuje żonie swej Teresie ze Zbierzchowskich, a w roku 1802 nabywa ten majątek Ignacy Morstin, syn Jana i Katarzyny z Mossakowskich z Pławowic, ożeniony z M. Michałowską, ale już w 2 lata tenże Ignacy Morstin sprzedaje Ludynię Antoniemu Sadowskiemu. Antoni Sadowski pochodził z Nałęczów Sadowskich, rodziny b. dawno zamieszkałej w tej okolicy dziedziczącej w początkach 18 w. na Nagłowicach. Antoni Sadowski zmarł w Ludyni w r. 1813 (akta paraf. Kozłów) miał 3 synów: Józefa, kanonika Kolegiaty Kieleckiej, w młodości konfederata barskiego, później proboszcza w Małogoszczu, Antoniego, który według hip. kiel. z roku 1823 był właścicielem Ludyni i Floriana, wł. Oksy.

Później Ludynia przeszła do Kobierzyckich (Walentego i Nepomoceny z Komornickich) a od Kobierzyckich do Dunina, ojca ś. p. Józefa Dunina, znanego adwokata kieleckiego, którego działalność społeczna w czasach największego ucisku i niewoli zaszczytnie się zapisała w pamięci Kielczan.

Od Dunina kupił Ludynię około roku 1877 Zygmunt Jaraczewski z Poznańskiego, a od tego ostatniego w roku 1883 Kajetan Piotrowski, sędzia pokoju, ożeniony I-o voto z Wandą z Grodzkich, voto z Anielą Łempicką. Syn Kajetana Władysław, obecnie Redaktor Gazety Kieleckiej sprzedał Ludynię 1910 r. Gerliczowi, który po krótkiem władaniu sprzedał ją Sokolnickim, a ci Wąsowiczom. Od Wąsowiczów kupili Ludynię w roku 1929 i do dziś dnia ją posiadają Jan i Maria z Różyckich Kowalscy[189]).

Łowinia.

Łowinia, Łowynia w dawnym pow. Xięskim położona na trakcie Szczekociny — Wodzisław, 5 klm. od Sędziszowa i 15 klm. od Jędrzejowa na pół.-zachód.

Nazwa pochodzi prawdopodobnie od słowa „łowy". W dawnych czasach w tej okolicy były olbrzymie lasy, obfite w rozmaitego zwierza, stąd polowania i nazwa się wywodzi.

Łowinia położona jest w gminie Nagłowice, parafii Sędzi-

---

[189]) H. K. Ks: Lud. Dz. II od 1787 r.

szów, przestrzeni, w latach 50 z. stulecia, 807 morgów, ornego 549, łąk 13, pastwisk 105, lasu 117, nieużytków 23, młyn i kilka stawów. Przez długi czas, jako folwark, do Łowini należały sąsiednie Wojciechowice, obecnie rozparcelowane[190]).

Ak. krak. 1376—1382 wymieniają Mikołaja z Łowini, pewno Bolestę. W r. 1378 Niemsta z Łowini zabezpieczył posąg żonie. Są to przedstawiciele Konradowych rycerzy. Widzimy tu jednak i Śląskich Pilawitów — Mścisława z Łowini 1386 r., Stefana Żelazko 1398 r., poza tym: Gniewomir 1376—1382 r., Lassota 1377 r., Czabo z Łowini 1376 r., ten przeniósł się w Łęczyckie. Kmita z Łowini 1398 r. zabezpiecza posag żonie. Przedbór Drzewica z Łowini 1360 — 1378 r., jego syn h. Drzewica 1430 r., był dziedzicem Łowini — Stanisław Łowiński, pleban z Borowna 1503.

W 16 w. właścicielami[191]) Łowini byli Rzeszowcy, h. Wąż, w r. 1502 Jan Rzeszowski, następnie Jędrzej 1558 r. i syn jego Marcin, którzy układają się o dziesięcinę z Krzysztofem Borkiem, plebanem Sędziszowskim, zaś w r. 1609 Andrzej Rzeszowski z Łowini procesuje się z plebanem Sędziszowskim o dziesięcinę 1599—1600 r. W r. 1602 Prokop Rzeszowski z Łowini procesuje się z prob. Turoboyskim z Sędziszowa. W r. 1604 procesującym wymieniony jest tenże Prokop Rzeszowski. W 1604—1606 r. spotykamy Adama Rzeszowskiego z Łowini. Adam i Prokop Rzeszowscy byli synami Mikołaja. Jak widzimy Rzeszowscy do początku 17 w. władali częściami Łowini, to znów dzierżawili, występując w różnych sporach i procesach, prowadząc układy z proboszczami Sędziszowskimi o dziesięcinę aż do połowy 17 w.[192]).

W 1602—1606 r. miał część w Łowini Sebastjan Chobęcki. Chobęccy, h. Mądrostki, z dawien dawna w Xięskim pow. zamieszkiwali. W r. 1646 właścicielem części Łowini był Stanisław Słupski, który z proboszczem Sędziszowskim miał spór w sądach Chęcińskich o podarcie przez Słupskiego 1643 r. kontraktu na dziesięcinę.

Niebawem w połowie 17 w. zjawiają się w Łowini Oraczewscy, jako posiadacze części, a więc przedewszystkiem

---

190) Sł. geogr.

191) Bon. 16—41.

192) A. H. K. T. Ł. f. — ak. Kościelne par: Sędziszów.

Michał Oraczewski, któremu tamże 1654 r. rodzą się: córka Anna z żony Anny Bystrzonowskiej i w 1655 r. syn Stanisław. W 1661 r. widzimy Adama Oraczewskiego, ożenionego z Franciszką Roxycką. Ten Adam Oraczewski był sędzią Wielickim i Bocheńskim, w odróżnieniu od innego Adama, sędziego Krakowskiego, praojca linji na Pawłowicach i Boleścicach. W Łowini rodzą się Adamowi Oraczewskiemu z Roxyckiej dzieci 1696 r. Helena, 1697 r. Zofia Anna, 1698 r. Anna Maria, 1700 r. Maria Joanna. Jeszcze 1715 r. wł. Łowini jest Adam Oraczewski. Zaś w 1726 r. Michał i Jan Kanty Oracz. wł. $^1/_2$ Łowini robią układ z kościołem o przeniesienie 2000 złp. z Chomętowa na Łowinię. W r. 1687 spotykamy Piotra Oraczewskiego, zaś 1703 r. Franciszka Oraczewskiego. Jednocześnie pojawiają się Jordanowie w Łowini i Bystrzonowscy. Ci ostatni początkowo, jako krewni Oraczewskich, przebywający pewnie u nich, później, jako właściciele części Łowini, a od II poł. 18 w. jako właściciele całości. Jordanowie już koło 1739 r. byli w Łowini, mianowicie Jan porucznik chorągwi pancernej, syn Andrzeja i Krystyny Tworzyańskiej, ożeniony z Anną Chwalibożanką, którego synami są: bliźnięta: Jakub Wincenty i Felicjan, Stanisław ur. w Łowini 1739 r. i Teodor późniejszy wł. Jaronowic. Jeszcze w r. 1769 Jan Jordan jest wł: Łowini. Wincenty 1774 mieszkał w Łowini ożeniony z Teklą Lgocką. W r. 1750 właścicielem części Łowini był Antoni Jordan syn Spytka i Róży Czernianki. Wogóle Jordanowie w tej okolicy zamieszkiwali i dziedziczyli w tym czasie. Wspomniany Teodor w Jaronowicach. Jan Jordan generał adj. w. polskich, kupił 1788 r. Nagłowice od Męcińskich i sprzedał je 1790 r. Tomaszowi Sołtykowi. Jan Jordan był synem Spytka z Teresy Russockiej, a był bratem rodzonym Magdaleny Ignacowej Sucheckiej II Trembeckiej, żony Wincentego Szamb. St. Aug. wł. Rakoszyna[193]).

Jednocześnie z Jordanami władali częściami Łowini Bystrzonowscy h. Starykoń. W r. 1674 spotykamy Jana Bystrzonowskiego w metr. Krzięcickich — zaś 1670 Aleksandra Bystrzonowskiego.

Wspomniany Aleksander † 1682 roku z żony Anny Rupniewskiej, c. Jana i Anny Pszczyńskiej, zostawił córki: Zofię za To-

---

[193]) A. H. K. Ks: Ł. f. gr: Kr: i ak. Kość. Sędziszowskie.

maszem Skąpskim 1668 r., dziedzicem Piołunki, Annę za Starowieyskim Stanisławem, II-o Janem Witkowskim 1697 r. i synów: 1) Jana, ożenionego z Mayówną, z Zofią z Silniczki założyciela linii Kasztelańskiej na Węglerzynie i Bebelnie, 2) Seweryna, 3) Krzysztofa Aleksamdra † 1704, 4) Aleksandra, założyciela linii Xięskiej na Łowini, która do 1856 r. w rodzie ich pozostawała.

Aleksander 1706 r., wł. Łowini chorąży grabowiecki, † 1712 r., z żony Barbary z Opoki Opockiej, c. Stanisława i Konstancji z Kuchar, miał prócz innych dzieci syna Pawła, chorążego czernichowskiego, który z Agnieszki Grzymalanki miał 3 synów: Stefana 1789—1808 r., Stanisława, dziedzica i posesora Łowini 1775—1792 r., skarbnika, stolnika, łowczego wiślickiego, ożen. z Wiktorią Lubańską z której miał: Małgorzatę, ksienię Norbertanek w Pińczowie 1848 r., Ignacego, Zuzannę za Tyssonem † 1848 r., Antoniego, ur. 1764 w Łowini, † 1848 r., senatora Rzplitej Krakowskiej i Wojciecha 1795 r., chorążego w. kor.. Trzeci syn Pawła z Grzymalanki, Franciszek Ksawery, ur. ok. 1730 r., łowczy, cześnik, podstoli sandomierski i latyczowski 1790 r., dziedzic Łowini, z żony Joanny Laskowskiej, c. Jana Nepomucena i Wiktorii Bąkowskiej, ur. 1753 r., zaślubionej 1775 r. w Złotnikach, z której dzieci: Franciszek 1790 r., dziedzic Łowini, Salomea, Maria, Justyna, Stefan 1807 r., Katarzyna za Finkiem, II-o za Komornickim i Maxymilian, ur. 1778 r., ten mieszkał w Węgrzynowie i był żonaty z Magdaleną Konarską, c. Józefa i Tekli Laskowskiej, siostrą generała Tomasza Konarskiego, wreszcie ostatni syn Franciszka, a brat Maxymiliana, Izydor, 22.VI 1807 r. kupił Łowini od swego ojca za 222.000 złp.

Izydor ożeniony był z Ludwiką Linowską 1808 r., córką Jana, podstolica wschowskiego i Magdaleny Slaskiej pułkownikówny w. Koronnych, Ludwika 1810 r., zmarła w Łowini, mając jedną córkę Xawerę zaślubioną 1828 r. w Sędziszowie, Józefowi Morzkowskiemu. Morzkowscy 1825 r. kupili drogą spadku po ojcu Izydorze Bystrzonowskim Łowinię, a w r. 1832 sprzedali ją Hipolicie z Finków Komornickiej, córce Katarzyny z Bystrzonowskich Finkowej, a siostry Izydora. W r. 1853 pół Łowini miała Hipolita z Finków Komornicka, a pół Aleksander

Komornicki jej syn. W r. 1856 sprzedali Łowinię za 195.000 rb. Józefowi Kozłowskiemu.

Wspominamy jeszcze o potomkach Maxymiliana Bystrzonowskiego, urodzonego i wychowanego w Łowini, który z Konarskiej miał córki Marię † 1881 r., Zofię † 1898 za Adamem Myszkowskim, Honoratę zm. 1895 r. w Piołunce, Sabinę zm. w Krakowie 1914 r. i syna Feliksa ur. 1824 r. † 1885 r. dziedzica Sierszy, Prądnika Białego, dzierżawcę Nagłowic i Ślęcina, który z Kazimiery Rawicz-Kosińskiej 1835 † 1932 w Krakowie ma córki Marię ur. 1860 r., za Mieczysławem Ślepowron-Piotrowskim, Zofię ur. 1874 roku i synów Kazimierza rejenta w Zatorze ur. 1863 r., zm. 1921 z Wandy Komornickiej, mającego córkę Irenę ur. 1898 r., za Stanisławem Kornickim i Stefana ur. 1901 r., drugi syn Felixa — Felicjan ur. 1865 r., † 1911 r., kapłan Zgrom. św. Wincentego á Paulo, przełożony Sióstr Miłoś. na Tamce w Warszawie i Antoni ur. 1870 r., prof. Uniwer. Jagiell. kanonik, Dr. świętej Teologii.

Józef Kozłowski, Radca Dyr. Tow. Kr. Z. w Kielcach, mieszkał stale w Desznie, miał Wojciechowice oprócz tego. Ożeniony z Henryką Dembińską, h. Nieczuja zostawił Łowinię synowi Henrykowi, który był dziedzicem Łowini † 1927 r., z Zofii Komorowskiej, miał córkę Henrykę za Julianem Kosickim i synów: Bogusława i Tadeusza wł. obecnych Łowini[194]).

W Łowini stary dwór po Bystrzonowskich spalił się ok. 1875 r., obecny wystawili Kozłowscy.

Łukowa.

opracował sędzia Wacław Jaskłowski z Mnichowa.

Sytuowana w dawnym powiecie Chęcińskim województwa Sandomierskiego parafia Łukowa zajmuje wschodni kraniec powiatu Jędrzejowskiego. Środkowym jej punktem jest wieś Łukowa w obrębie której, wystawionym został kościół parafialny jeszcze w XV w. Pierwsza ta świątynia była drewniana i uległa zniszczeniu wobec czego żona Józefa Szaniawskiego,

---

[194]) A. H. T. Ks: Ł. f.—H. K. Ks: Ł. Dz: II — arch. rodzinne Bystrzonowskich akta Kościelne Krzcięcic i Sędziszowa — zbiory autora.

właściciela Łukowej Anna z Ossolińskich, Szaniawska wystawiła w 1753 r. nowy kościół istniejący do chwili obecnej.

W tej wsi istniał od najdawniejszych czasów dwór, którego obszary, obejmujące i sąsiednie wioski nie tylko: Chmielowice, Kawczyn, Dębską Wolę i Zbrzę, lecz także Siedlce, Chomętów i Wierzbicę przenosiły 6000 morgów. Włości te były w XIV w. własnością rodziny pieczętującej się herbem Jelitą, która przybrała od tych dóbr nazwisko Łukowskich.

Rodzina ta jest niezawodnie jedną z gałęzi możnej rodziny Biesiadów, która osiadła w województwie Sandomierskim za panowania Władysława Łokietka i poprzyjmowała różne nazwiska od posiadanych włości, dając początek kilku rodzinom w tym województwie, pieczętującym się h. Jelitą, jako to Mokrscy, Łukowscy, Węgleszyńscy, Pacanowscy i inni.

Jeśli Łukowscy nie zajmowali wysokich urzędów w hierarchii państwowej, to piastowali oni poważne stanowiska społeczne z wyboru swych współobywateli, wybierani na posłów i powoływani na urzędy Sędziów i pisarzy ziemskich, mieli też dostęp na dwór królewski, na którym jeden z nich imieniem Kiljan popisywał się nawet jako uczestnik turnieju podczas wesela Zygmunta Augusta z arcyksiężniczką Katarzyną w 1553 roku.

Bratanek jego pisarz ziemski krakowski Jan Łukowski był ostatnim właścicielem Łukowej z tej rodziny, dobra te bowiem dał w posagu za córką swą Zuzanną, wydając ją za Piotra Pieniążka.

Łukowa przeto okazała się w końcu XVI stulecia w posiadaniu starożytnej i znakomitej małopolskiej rodziny Pieniążków, h. Odrowąż wywodzącej swój ród ze Sprowy.

Piotr odznaczył się w bitwach pod Wielkimi Łukami i Toropcem i powróciwszy do swoich posiadłości zmarł po kilkunastu latach, pozostawiając Łukowę w spadku synowi swojemu Mikołajowi.

Ten dał te dobra w posagu córce swej Barbarze, wydając ją za dworzanina królewskiego Stanisława Czarnieckiego h. Łodzia starszego brata, jednego z najsławniejszych naszych wodzów Stefana Czarnieckiego.

Po Stanisławie Czarnieckim, Łukowę objęła córka jego Teresa zamężna za Jerzym Bystrzonowskim[195]).

Po bezpotomnej śmierci Jerzego Bystrzonowskiego dobra Łukowa przechodzą na własność rodziny Sierakowskich h. Ogończyk.

Rodzina ta spowinowacona z Pieniążkami przez małżeństwo podczaszego krakowskiego Jana Pieniążka z wojewodzianką Łęczycką, Zofią Sierakowską, wypłynęła na widownię polityczną za panowania króla Zygmunta Augusta w osobie Jana Sierakowskiego.

Ten karjere polityczną zapoczątkował po długoletnich studjach zagranicą mając lat 50 w 1548 roku na sejmie w Piotrkowie. Świetny mówca opanował on wkrótce to zgromadzenie i marszałkował na dwóch Sejmach, stając na czele opozycji przeciw tronowi. Wkrótce atoli zaznaczył się jako jeden z najdzielniejszych współpracowników korony, desygnowany do najważniejszych czynności politycznych.

Za Zygmunta Augusta, jako referendarz wielki koronny, zawiera on akt unii z księstwami Oświęcimskimi i Zatorskimi. Wyznaczony do lustracji miast pruskich dokonywuje on reorganizacji administracyjnej w tych miastach, opracowując ku temu niezbędne statuty, delegowany przez króla Zygmunta Augusta do zażegnania wrzenia, rozpoczynającego się w Gdańsku w 1570 roku, powstrzymuje dzięki swej wymowie, przygotowujący się rokosz w zarodku, ku wielkiemu zadowoleniu tego monarchy. Mianowany kolejno kasztelanem lędzkim, kaliskim i wojewodą sieradzkim, zmarł mając lat 91 na tem stanowisku w 1589 r. i pochowanym został w Kłodawie.

Zapoczątkował on cały szereg senatorów w tej rodzinie w liczbie 13, w czem 10 kasztelanów, którzy dzielnie stawali w obronie Ojczyzny na polu walki i 3-ch biskupów, a w ich liczbie arcybiskupa lwowskiego Wacława — Hieronima, którego Krasicki nazywa „ozdobą hierarchji kościoła polskiego". Pozostawił on w spuściźnie po sobie katedrę we Lwowie, którą do gruntu przebudował, dodając do niej wieżę, i przyczynił się

---

[195]) 1693 Adam Życki i Petronella de Czarnca wł. Łukowy w 1707 r: Jerzy Bystrzonowski w r. 1706. Stanisław Trzebiński wł. Łukowy A. H. K. T. K. f. gr: chęc. 59—627. In. gr: chęc. 59—627 N: 4 D.

w znacznej mierze do powstania bibljoteki Załuskich, pomagając biskupowi Józefowi Załuskiemu do gromadzenia księgozbiorów.

Szereg zasłużonych mężów w tej rodzinie zamykają kasztelan Kajetan Sierakowski, który zaznaczył się na Sejmie 4 letnim, jako gorący zwolennik Konstytucji 3-go Maja i napisał w jej obronie traktat pod adresem jej przeciwników i generał-major Józef Sierakowski, który przyjmował czynny udział we wszystkich bitwach insurekcji Kościuszkowskiej, zakończonej bitwą pod Maciejowicami, w której wraz z Kościuszką dostał się do niewoli.

Należące poprzednio do włości Łukowskiej wsie: Chomentów, Wierzbica i Siedlce odpadły od tych dóbr w końcu XVI w., przechodząc na własność Morawickich h. Topór, posiadających w sąsiedztwie dobra Morawicę, do których wówczas należały i wsie Drochów, Sokołów Dolny i Górny, Brzezno i Żerniki.

Pierwszym właścicielem Siedlec z rodziny Morawickich był Mikołaj Morawicki, po nim syn jego Marek i wnuk Piotr, którego wdowa Zofia Morawicka nabyła w drodze działów po nim przy podziale włości Morawickiej wsie: Siedlce i Wolicę o obszarze ogólnym 1101 m. wyodrębniając je w samodzielną jednostkę ekonomiczną.

Od Morawickich Siedlce przeszły na własność Oraczewskich h. Szreniawa. Pierwszym właścicielem wspomnianych dóbr z tej rodziny był Mikołaj Oraczewski, dzierżący Siedlce w 1642 r. uczestnik wojen z kozakami, wzięty do niewoli pod Korsuniem, po nim dzierżyli te dobra syn jego Michał, wnuk Piotr i prawnuk Paweł łowczy Wiślicki który z żony Katarzyny Ostrowskiej h. Rawicz pozostawił dwóch synów Piotra i Bonawenturę, którzy podzielili się tymi dobrami w ten sposób, że Piotr Oraczewski wziął Wolicę, a Bonawentura Siedlce. Bonawentura Oraczewski zaślubił Teresę Grabkowską, h. Jastrzębiec z Ostrowa, z niej pozostawił 2 córki: Magdalenę wydaną za Józefa Dunina h. Łabędź z Ciermna i Annę wydaną za Macieja Malczewskiego, h. Tarnawa, kapitana wojsk polskich. Maciej Malczewski zmarł w dniu 10 lipca 1830 r., pozostawiając dwóch synów Karola i Stanisława i córkę Agnieszkę wydaną za Bojarskiego, ci sprzedali dobra Siedlce w 1835 r. Napoleonowi Bratkowskiemu, od któ-

rego nabył je w 1841 r. Paweł Stępiński i sprzedał Leonowi Rutkowskiemu w 1855 roku.

Potem nabyła dobra Siedlce w 1857 r. Antonina z Dziembowskich Czaplicka ostatnia ich właścicielka w dobie przedpowstaniowej.

Pierwszym właścicielem Łukowej z rodziny Sierakowskich, jest Stefan Sierakowski, żonaty z Jadwigą Dembińską, h. Rawicz, siostrą kasztelana wojnickiego Franciszka Dembińskiego. Po nim dziedziczą te dobra dwaj jego synowie: Aleksander i Jan i legują je siostrze swej Petroneli, wydanej za Jana Piaszczyńskiego, h. Ostoja. Ta daje je w posagu córce swej Katarzynie, wydając ją za szambelana królewskiego Mikołaja Dunin-Rzuchowskiego, która sprzedaje je wkrótce Franciszkowi i Wiktorii małżonkom Witkowskim, ci odsprzedają Łukowę po kilku miesiącach biskupowi krakowskiemu Konstantemu-Felicjanowi Szaniawskiemu, który darowuje ją w 1724 r. bratankowi swemu Józefowi Szaniawskiemu, podstolemu koronnemu i staroście chęcińskiemu.

Wspominając o biskupie Konstantym Szaniawskim pośpieszam zaznaczyć, że był on bardzo szczodrym nietylko dla rodziny, ale przedewszystkiem dla kościoła, ekspensował bowiem jak twierdzi biskup Krasicki, z górą 2 miljony z własnej szkatuły na budowę w Kielcach i Krakowie Seminariów Duchownych, istniejących jeszcze obecnie.

Starosta chęciński Józefat Szaniawski zaślubił Annę Ossolińską, h. Topór, córkę podskarbiego koronnego Franciszka Ossolińskiego i wojewodzianki wołyńskiej Katarzyny Miączyńskiej, która upamiętniła się w Łukowej, stawiając miejscowy kościół parafialny. Z nią prócz innych dzieci miał starosta chęciński córkę Józefę, tej dał w posagu Łukowę, wydając ją za Dominika Bajera, h. Leliwa. Dominik Bajer przeniósł swoją rezydencję z Łukowej do Dębskiej Woli, odtąd Łukowa, zamienioną została na folwark.

Dobra Dębska Wola z folwarkami Łukową, Zbrzą, Chmielowicami i Kończycami pozostawały w posiadaniu potomków Dominika Bajera do 1848 r. Dzierżyli je kolejno: syn jego Michał, żonaty z Anną Sołtyk i wnuk Teodor, żonaty z Alojzą Wnorowską, którego spadkobiercy syn: Władysław i córka Teresa, żona Leona Jasieńskiego, sprzedali wspomniane dobra

w 1848 r. Wincentemu Sęczykowskiemu, ojcu długoletniego i znanego radcy Dyrekcji Tow. Kred. Ziemskiego w Kielcach, ś. p. Wincentego Sęczykowskiego.

Łysaków (patrz wstęp i Jędrzejów).

Małogoszcz.

Leży nad rzeką Lasocina na drodze z Chęcin do Włoszczowy, w dawnym p. Chęcińskim, Wojew. Sandomierskiego, 20 kl. od Jędrzejowa, 16 od Chęcin i około 25 od Kielc. O Małogoszczu wspomina Łaski[196]). Nazwa Małogoszcz świadczy, że osada ta jest bardzo stara: „Goszcz-Gość — host według Brücknera w starodawnym języku znaczy kupiec. (Radgoszcz-Miłogoszcz-Małogoszcz znaczy mały handel lub rzadki gość"). Już Lelewel wymienia Małogoszcz, jako miejscowość znaną w XII w. Bobry de Malogost były nadane w 1153 r. braciom szpitalnym w Zagości przez Henryka sandomierskiego. Zaś kodeks dypl. p.[197]) w r. 1136 wymienia M. w liczbie grodów kasztelańskich.

Początkiem osady był tu gród, mieszczący się na górze Bocheniec, w którym mieszkał kasztelan. Pierwotna osada mieściła się dokoła grodu, dopiero pożary i napady Tatarów spowodowały przeniesienie jej na obecne miejsce. Nie wiadomo kiedy było założone miasto, w r. 1408 zostało przeniesione na prawo niemieckie. Lustracja 1629 r. podaje [198]): „Burmistrz i Rayce nie pokazali przywileju zasadzenia miasteczka, dając sprawę pod summieniem, że wtenczas, kiedy Tatarowie miasteczko spalili z inszemi pospołu przywilej im zgorzał. Wieleby panów było, sprawy dać nie umieli, a to dla tej przyczyny, że pomiaru nie mają y rok rocznie trzymają etc". W r. 1660 M. posiadał 114 domów, w 1765 r. 115, a w r. 1827 było 155 i 1009 mieszkańców, w 1860 r. 231 domów i 1160 mk. Obecnie w r. 1921 liczyło 2198 tysięcy mieszkańców.

Według miejscowej tradycji miasteczko opasał murem Kazimierz Wielki; w dawnych czasach, gdy było zamożniejsze, wznosił się tu obszerny murowany ratusz i dokoła ozdobne kamienice.

---

[196]) L. B. I 557. 581—597. II 316. –

[197]) III 5.

[198]) Bal. i Lip. II — Ks: Nawario Mon. Kość Diec. Kiel.

Małogoszcz słynnym jest z walk powstańczych 1863 r. opisywanych przez Żeromskiego, których tradycja przechowuje się w pamięci miejscowej ludności. W bitwach tych brał udział Langiewicz, z adjutantem swoim Pustowójtówną, pozatem Czachowski, Ulatowski Jeziorański, i inni, ze strony rosyjskiej Czengiery. Polacy ponieśli klęskę wskutek opieszałości i niezgody, ponującej wśród polskiego dowództwa, Langiewicz został ranny, miasto zniszczono.

Małogoszcz leżał na trakcie z Łęczycy do Krakowa i Sandomierza — oraz z Warszawy do Krakowa, wskutek tego odwiedzany był często przez różne znakomitości: począwszy od księżny Salomei, i bł. Kunegundy, a skończywszy na królu Stanisławie Auguście i Kościuszce, o czym współczesne akta i pamiętniki wspominają.

Wójtostwo małogoskie erygowane 1530 r. przez Zygmunta I posiadało: dom. 10 łanów pola, las, łąki i ogród. Należało wtedy do Gabriela Mirońskiego. Wytyczenie granic Małogoszcza i rozgraniczenie z Bolminem nastąpiło 29/5 — 1579 r. i zostało zatwierdzone przez Stefana Batorego.

Fr. Sobieszczański wymienia w wycieczce archeologicznej 1852 r. o przywileju dla Małogoszcza z 1602 r. danym przez Zygmunta III, który miał być w zbiorach Tomasza Zielińskiego, naczelnika powiatu kieleckiego. W Akademii Umiejętności znajduje się kilka dokumentów, dotyczących Małogoszcza.

Małogosz był siedliskiem kasztelanii i starostwa niegrodowego. Kasztelania małogoska należała do mniejszych t. zw. drążkowych województwa sandomierskiego i szła według miejsc w senacie na 12 miejscu, po szremskiej i żarnowskiej. Gród kasztelański mieścił się na Bocheńcu, gdzie mieszkał kasztelan, który od XV—XVI w. utracił swój urząd na rzecz starostów, a sprawował jedynie wojewódzkie i powiatowe dowództwo posposlitego ruszenia. Jednym z najdawniejszych kasztelanów był Pietrasz z Korytnicy h. Jelita między 1373 a 1388 r. Ostatnim zaś przed rozbiorami od 1785 r. był Kajetan Bystrzonowski syn Karola dz. Bebelna[199]).

---

[199]) Spis kasztelanów Małogoskich znajdą czytelnicy w dziele Wolffa, w Herbarzu P. podług Niesieckiego przez K. Łodzia Czarnieckiego ułożonym i w innych.

Poza tym Małogoszcz posiadał starostwo niegrodowe, starostowie niegrodowi byli właściwie administratorami, względnie dzierżawcami dóbr królewskich — taką królewszczyzną było starostwo małogoskie, powstałe pewnie za Jagiellonów i istniało do sejmu 1773—5, który zniósł Starostwa niegrodowe, zamieniając je na 50-letnie emfiteuzy. Starostwo małogoskie prócz miasta i wójtowstwa obejmowało dobra: Cieśle z folwarkiem Skorków i Leśnice. W r. 1771 opłacało kwarty zł. pl. 2244 gr. 25. łanowego zaś 600 zł. p. Starostowie pobierali jeszcze i opłaty od cechów, od szewców po 1 gr. miedzianym na rok, cum distinctione z tego jedna szósta szła dla wójta, mieszczanie płacili po 1 gr. od domu, ogrodu i roli, rzeźnicy 50 zł. staroście, 10 zł. wójtowi, piekarze po 1 gr. z czego część szła dla wójta. Młyn Bocheniec, który później płacił po 140 zł. czynszu rocznie, dwa wieprze, trzy kapłony i korzec mąki przennej. Młyn ten upadł z winy starostów. Suma intraty starostwa wynosiła 7782 zł. pol. gr. 6. dynarów 10, z czego do skarbu koronnego dwie kwarty.

Po upadku kraju star. M. przeszło na dobra rządowe, które 1838 r. składały się z folwarku Cieśle, Leśnica, Skorków, Ruda Małogoska i nomenklatur: Bocheniec, Słomianka, Zarazka i Ostatni. Rozległość wynosiła 2276 m. w tym ornych 259, lasu 2037 m. Leśnictwo dzieliło się na straże: Korczyn, Gnieździska, Kurzelów i Jędrzejów.

Przytaczamy poniżej wybitniejszych starostów małogoskich: Stan. Jarocki h. Rawicz 1504 r., Jan Dębno Bochotnicki 1505 r. Stanisław Sobek Sulejowa zm. 1569 r., Piotr Rawicz Kłoczewski 1577 r., Kasper Oborski, zięć poprzedniego, Krzysztof Korwin Kochanowski bratanek poety zm. 1642 r., Samuel z Brzezia Lanckoroński w r. 1624 otrzymał prawo wspólności na starostwo małogoskie wraz z żoną Zofią z Dąbrowicy Firlejówną, syn jego Stanisław w r. 1638 dostał konsens na starostwo małogoskie, zm. w 1650 r. Po nim otrzymał starostwo Krzysztof Lanckoroński kasztelan radomski, wł. Sędziszowa zm. 1666 r., następnie, Andrzej Rej z Nagłowic prawnuk poety, w r. 1668 był jeszcze starostą małogoskim. W r. 1688 był Stanisław Tęgoborski wł. Ludyni, po nim Stefan Bidziński, następnie Jan Tęgoborski wł. Dalowic od którego w 1715 r. nabył Remigian Kucharski, a w r. 1726 zamienił go z Szaniawskimi na Ujskie,

ostatnim starostą, a właściwie dożywotnikiem był Konstanty Szaniawski, dziedzic Sobkowa.

Mieronice-Małogoskie[200]).

Mieronice v. Myronycze leżą w parafii Rembieszyce, gmina Złotniki, w XV w. należały do parafii Małogoszcz, są położone 14 kl. na północ od Jędrzejowa. W r. 1827 liczyły 22 dm. 179 mk. Dobra składały się prócz tego z folwarku Pusta Wola. Same Mieronice posiadały 754 m. ornych 310 m., łąk 18 m., pastwisk 8 m., lasu 239 m., nieuż. i placów 12 m. budynków mur. 5, drewn. 5. Folwark Pust gr. or. 21 m., łąk 3 m., past. 5 m., lasu 34 m., nieuż. 4 m., bud. mur. 1 i z drzewa 1, mając pozatym piec wapienny i pokłady kamienia. Wieś Mieronice osad 40, mórg 245. Łany kmiece płaciły dziesięcinę prebendzie św. Jerzego, zaś folwark, zagrodnicy i karczma proboszczowi w Węgleszynie[201]).

W wiekach średnich Mieronice należały do Odrowążów— tak pisze o nich K. Górski[202]). „Na północ od Nidy w pobliżu pustych i białych wzgórz chęcińskich pod samym grodem małogoskim, osiadła inna gałąź Sprowskich. Przodkowie ich często piastowali kasztelanię na małogoskim grodzie i z dawnych pewnie czasów mieli te wioski, skąd się pisali później panowie z Rembieszyc, Karsznic i Mironic". Protoplastą tej rodziny był Piotr ze Sprowy I, który żył w połowie XIV wieku. W r. 1389 występuje jego syn Andrzej. W tymże czasie Andrzej z Rembieszyc, burgrabia krakowski, zm. w 1447 r. Mikołaj był wł. Rembieszyc, a brat jego Prandota Karsznic.

Dalej pisze Górski: „oprócz tego w pobliskich Mironicach siedzieli Mironiscy. Ze dworu płacili dziesięciny do Rembieszyc, później w 1540 r. mieli i dział w Rembieszycach. Musieli być to krewni Rembieszyckich, z tej co oni gałęzi. Andrzej z Mironic umarł w r. 1437[203]). Mikołaj VII z Mironic konfrater jędrzejowski umarł 5 marca 1487 r.[204]). O Odrowążach w Mironicach,

---

[200]) Nazwa pochodzi od imienia założyciela.
[201]) Sł. geogr.
[202]) Rocz. H. T. 8 str. 33.
[203]) M. P. H. V 801—L. Ben. I str: 505.
[204]) M. P. H. 5 str: 774.

zwanych Mirońskimi wspomina Długosz, choć Jana Mirońskiego z Mironic mianuje h. Lis i wymienia Piotra Lisa Roschińskiego z Mironic[205]).

W r. 1378 arcybiskup gnieźnieński Jarosław Bogoria przyznał dziesięcinę z łanów Mirońskich kościołowi św. Jerzego w Krakowie[206]). Później władają Mironicami Karśniccy Odrowąże, pochodzący od Dobka vel Dobiesława Karsznickiego, burgrabiego lwowskiego, syna domniemanego Prandoty z Karsznic i Sprowy, był on jakiś czas na Rusi wrócił do stron ojczystych, dziedzicząc na Karsznicach i Woli Rembieszyckiej (Górski).

Jakub Karsznicki w 1540 r. wł. Mironic (Paw.). Kasper syn Dobiesława, a brat Jakuba, według akt chęcińskich w roku 1581 był wł. Mironic 1581—86, zaś jeszcze przedtem w 1573 r. współwłaścicielem Mieronic był Stanisław Belina Gruszczyński. (Paw.).

W rękach Karsznickich dość długo były Mieronice, bo w r. 1635 wł. ich są: Jan i Baltazar Karśniccy i dopiero w 1655 Jan sprzedał Mieronice Czermińskiemu (Bon), choć temu przeczyłyby akta grodzkie, chęcińskie, wymieniające Piotra i Jana Tęgoborskich, którzy już w 1647 r. występowali z Mieronic[207]). Znów w aktach kościelnych Rembieszyckich 16 2 1699 r. występuje z Mieronic Czermińska, kasztelanka zawichostska, a więc córka Łukasza Czermińskiego. Około 1700 r. przechodzą Mieronice do Zawiszów, którzy w latach, 1728—35, mają zatargi o dziesięcinę z miejscowym proboszczem.

W 1758 r. wł. Mieronic są: Katarzyna z Zawiszów i Ludwik Malczewski, subdelegat grodzki chęciński. W r. 1791 akta chęcińskie[208]), wymieniają w Mieronicach: Teklę z Malczewskich Zakrzewską, pewno córkę Ludwika, Marię z Grabkowskich Józefową Zawiszynę i jej dzieci: Feliksa, Stefana, Wojciecha i córkę Teklę Gruszczyńską. W r. 1801 Mikołaj Malczewski syn Ludwika, który był dostał Mieronice od ojca oddaje je w zastaw księdzu Józefowi Malczewskiemu, proboszczowi małogoskiemu, zaś w r. 1802 kupuje Mieronice Bogumił Grabow-

---

205) Dł. L. Ben. T. I. str: 595 — R. T. H. 1910 str: 35.
206) Papr. H. R. P.
207) A. H. K. T. M. f.
208) A. H. K. T. M. gr. chęc. f. 662.

ski[209]), którego dzieci: Salomea Jackowa Dębicka, Katarzyna Józefowa Prusimowska, Wiktoria Jędrzejowa Oraczewska, Konstancja, Paschalis i Michał kleryk. Akta Złotnickie wymieniają Józefa Grabowskiego lat 33 wł. Mieronic zmarłego w 1823 r. W r. 1847 kupuje Mieronice Jan Saski, a w r. 1878 Paweł Szanior, którego córka Wanda wnosi Mieronice w posagu swemu mężowi Gustawowi Olszowskiemu. Potem dostaje syn Zygmunt Olszowski zm. 1917 r. Obecnie wł. Mieronic są Maria z Olszowskich i Zdzisław Rogóyscy[210]). Mieronice posiadają stary dwór w ładnej oprawie położony.

Mieronice Wodzisławskie.

Leżą obok Olszówki i Brześcia, 3 kl. na zachód od Wodzisławia, w gminie Wodzisławskiej. W 1827 posiadały 21 dom. 210 mieszk. Sielec 10 d. i 65 m. Obszar dworskiej ziemi wynosił z Sielcem ok. 800 m. (Sł. geogr). Mieronice posiadają kościół, dawny zabytek z 14 w, fundowany przez dziedziców Mieronic w 1439 r.: przez Mikołoja Mirońskiego i Piotra Roznickiego pod wezwaniem św. Jakuba „Joanis Mironsky et Petrus Roszniczsky de armis Vulpium haeredis[211])". Stary kościół był o wiele dawniejszy, bo jak twierdzi ks. Wiśniewski już w r. 1326 Wilhelm z Mironic pleban opłacał świętopietrze.

Helcel[212]) wspomina pod r. 1414 o świadku Szymku z Mieronic „de clenodio godula lilii et de proclamatione Moscawa". Jak widzimy Mironice nad rzeką Mozgawą należą do wiosek kolonizowanych przez Konrada Mazowieckiego, choć mieszkała tu i szlachta z innych rodów, Piekosiński wywienia Jastrzębców i Nabramów.

W XVI w. należą Mieronice do Borków h. Wąż, o czym wspomina Piekosiński[213]), wymieniając Jana Krzysztofa, który prócz tego był wł. Pawłowic, Witkowic, współwłaścicielem

---

209) A H. K. T. M. gr. chęc. Ks. 4 l. 1562 K. 231.
210) H. K. Ks. M. Dz. II.
211) Dl. L. Ben. st, 86—88.
212) St. P. P. P. T. II N: 1346.
213) H. P. 1906 — str. 153 i 160.

Sieńska i działu w Trzcieńcu. W r. 1581 wł. są: Jan i Jakub Borkowie. (Paw.) Zaś w 1625 Krzysztof Borek[214]).

Już w r. 1687 wł. Mieronic i Sielca jest Samuel Lanckoroński, znaczy się w połowie XVII w. zostały wcielone do dóbr Wodzisławskich i po dziś dzień do Lanckorońskich należą[215]).

Mierzawa i Przyłęczek.

Położone są obok siebie nad samą rzeką Mierzawą, nad szosą krakowską, 9 kl. od Wodzisławia, Przyłęczek był zwykle folwarkiem Mierzawy i jedne koleje losu z nią dzielił. Mierzawa w roku 1827 posiadała 10 dm. i 102 mk., zaś Przyłęczek 19 dm. i 148 mk. W r. 1868 Mierzawa i Przyłęczek posiadały 1117 m. Przyłęczek osad 12, gruntów 260, Mierzawa zaś osad 16 gruntów or. 244. Mierzawa należy do parafii; Krzcięcice, Przyłęczek do Piotrkowic. Obydwie wsie leżą w gminie Wodzisławskiej[216]). Długosz[217]) wymienia tylko Mierzawę vel Myrzewę vel Mirzawę, że należała do Klasztoru jędrzejowskiego, zapewne łącznie z Przyłęczkiem. Potem jest własnością rodziny Barzich h. Korczak. Piekosiński wymienia, że w w. XVI należała do Stanisława Barzego, który prócz tego był właścicielem Pokrzywnicy, Książa W.. Uniejowa, Wolicy i Konaszówki, był on marszałkiem nadw. kor. w 1570 r. i starostą krakowskim, na jego synowcach ród ten wygasł, majątki zaś sprzedano.

Wkońcu XVII w. Mierzawa należy do Wodzyńskich, a mianowicie do Krzystofa Wodzyńskiego, który jak wspominają akta kościelne krzcięcickie, wyłożył fundusz na pochowanie kości na cmentarzu grzebalnym. Urodził się on w Potoku w lutym 1673 r. z ojca Andrzeja i Zofii, ten Andrzej tytułowany jest w aktach krzcięcickich podczaszym żytomierskim, zm. 1738 r. w Mierzawie występuje on jeszcze w 1735 r. na ślubie Marcina Kozerskiego miecznika chełmskiego z Barbarą

---

[214]) Zapisuje 1000 zł. p. prob. z Mieronic A. H. K. T. M. f.
[215]) A. H. K. T. M. f.
[216]) Sł. geog.
[217]) L. Ben. III — 367.

Wodzińską, miał dwie siostry Helenę ur. 1674 r. i Zofię ur. 1675 obydwie w Potoku[218]).

W r. 1740 wł. Mierzawy i Przyłęczka był Józef Firlej Konarski, kasztelanic biecki syn Franciszka i Justyny z Cellarich, oż. był z Zofią Dobińską. W roku zaś 1777 Mierzawa-Przyłęczek i Tur należą już do Wielopolskich[219]) i Mierzawa po dziś dzień w ich rękach pozostaje, Przyłęczek zaś w r. 1936 kupił Wojciech Kowerski[220]).

Mierzwin[221]).

Dawniej jedna wieś z Grudzynami, odrębność zaznaczyła się wkońcu XVI w., po przeniesieniu parafii do Mierzwina i zbudowaniu kościoła. Kościół w Mierzwinie powstał nie wiadomo kiedy, już istniał w 1595 r. jak wspomina ksiądz Wiśniewski.

Mierzwin leży w dawnym pow. księskim. Długosz, mówiąc o Grudzynach, ma pewno na myśli i Mierzwin, Piekosiński[222]) utożsamia. Do Mierzwina należały: Zegartowice i Olszowice. W r. 1827 rozległość dóbr wynosiła 1577 m., z czego Mierzwin or. 401 m., łąk 5 m., pastwisk 136 m., lasu 285 m., nieuż. 19 m. razem 846 m. Zegartowice or. 357 m., łąk 43 m., pastwisk 7 m., placów i nieuż. 324 m., razem 731 m., Mierzwin bud. mur. 5, z drzewa 11, Zegartowice murowanych 3 z drzewa 6., prócz tego Mierzwin posiadał młyn wodny. Wieś M. osad 39 gr. orn. 84, Zegartowice osad 34 gr. orn. 182. Mierzwin posiadał 31 domów, 210 mk[223]).

Mierzwin te same koleje losu przechodził co i Grudzyny. Po Dembińskich w początkach XVIII w. przechodzi Mierzwin i Zegartowice do Kucharskich h. Korab. W r. 1720 Józef Kucharski wł. Mierzwina i Zegartowic zapisał czynsz od 1000 zł. na msze za dusze Piotra[224]). Józef był synem Piotra i Justyny

---

218) Metr: i sep. w Krzięcicach.

219) A. H. K. Ks: M. f. — A. H. W. Kr. L. I i II extr.

220) H. K. Ks: M. Dz: II.

221) Wieś jednostkowa, dzierżawcza, poza tym patrz. Sł: Br. st: 334.

222) Piek. Sł: P. 1906.

223) Sł. geogr.

224) Ks. Wiśn. Jędrzej.

z Tęgoborskich, względnie Józef był synem Stanisława i Heleny ze Strońskich. W r. 1740 Józef Grodzicki, komornik krakowski spłaca kapitule krakowskiej 6000 florenów, ojciec jego Aleksander miał być dziedzicem Mierzwina[225]).

W połowie XVIII w. przechodzi Mierzwin i Zegartowice do Michalczewskich h. Prus.

W r. 1759 Józef Michalczewski stolnik owrucki jest wł. Mierzwina i Zegartowic, był on synem Jana Kantego oż. był z Katarzyną Hadziewiczówną, według zaś advitalitatis z 1777 r. z Konstancją Chwalibożanką[226]). Józef miał synów Antoniego, chorążego buskiego 1789 r. wł. po ojcu Mierzwina i Zegartowic, Jana kanonika inflanckiego, proboszcza w Mstyczowie zm. 1824 r., Szymona 1792 r. majora gwardii Konnej Koronnej i Jana Kantego wł. Prus, oraz córki: Elżbietę I voto Hermenegildową Rokszycką II voto Józefową Kosińską i Katarzynę Komornicką. Antoni testamentem z dnia 5/3 i 8/9 1821 r. zapisał Mierzwin i Zegartowice Maksymilianowi Michalczewskiemu synowi Jana Nepomucena i Józefy Laskowskiej[227]). Maksymilian żonaty z Anielą Chronowską, z którą zeznał intercyzę w 1836 r., zaś w r. 1866 był sędzią pokoju w Jędrzejowie.

W r. 1869 nabywa Mierzwin i Zegartowice Władysław Podczaski, w r. 1876 Stanisław i Justyna z Ignaszewskich Nowakowscy, w r. 1885 Stanisław Wielopolski, zaś w 1891 r. Tadeusz syn Bogusława Eydziatowicz, w r. 1895 jego syn Ludwik. W roku 1897 nabywa Jan Wilamowski[228]). Dziś Mierzwin i Zegartowice są rozparcelowane.

Mnichów.

Leży na szosie krakowskiej, 8 kl. od Jędrzejowa w stronę Kielc, w gminie Brzegi. W r. 1827 wieś posiadała 13 dm., 77 mk. Dobra składały się z folwarków: Mnichów, Ujazd, Ossowa, Mzurowa nomenklatur: Rudka, Wyspa, Malinówka i Koziebrody. Rozległość dóbr wynosiła 5909 morgów, folwark M. z attynencją

---

225) A. H. K. T. M. f.

226) A. H. K. T. M. Laudy Nowok.

227) H. K. Ks. M. Dz: II—publ. w ak. woj. Kr. H. V. VIII N: 118 — tytuł przep. 2/V 1825.

228) H. K. Ks. M. Dz: II.

Rudki gr. or. 594 m., łąk 242 m., pastwisk 125 m., lasów 3846 m., nieuż. 128 m., bud. mur. 6, z drzewa 26. Ujazd gr. or. 200, nieuż. 4 m., bud. mur. 2, z drzewa 2. Ossowa gr. orn. 366 m., łąk 11 m., lasu 15 m., nieuż. 23 m., bud. mur. 2 z drzewa 5. Mzurowa 331 m., łąk 8 m., lasu 1 m., nieuż. 15 m. 1 bud. mur., 2 z drzewa. Wieś M. osad 77 gr. orn. 491 m., Ossowa osad 31 gr. or. 124 m., Mzurowa osad 47 gr. orn. 333 m., Miąsowa osad 41 gr. or. 286, Wygoda 2 osady, gr. 23 m., Bizerendki osad 4 gr. or. 50 m., Szczepanów osad 19, gr. orn. 81 m., Smyków osad 2 gr. orn. 23 m., Zielonka 1 osada 6 m. gr. orn. Dawniej były tu gorzelnia, młyn wodny tartak, cegielnia i piec wapienny, oraz pokłady kamienia wapiennego. Ongiś były tu łany kmiece, karczmy i zagrodnicy, dziesięcinę płacono miejscowemu proboszczowi.

Mnichów dawniej kościoła nie posiadał, a należał do parafii Mokrsko, a wtedy dziesięcinę płacił klasztorowi w Brzeźnicy. Kościół postawił w 1754 r. Maciej hr. Łubieński, jest to kościół drewniany o nader oryginalnej i pięknej strukturze (zabytek budownictwa drzewnego).

Bardzo dokładnie opracowaną monografię Mnichowa napisał obecny właściciel sędzia Wacław Jaskłowski h. Radwan, będąc jeszcze studentem uniwersytetu w r. 1904 pod tytułem „Wieś Mnichów w powiecie Jędrzejowskim", odbitka z t. 18 Wisły (Warszawa 1904). Monografia ta prócz wstępu historycznego posiada opis kościoła, wsi mnichowskiej, mieszkańców, warunki produkcji rolnej, pracę zarobkową, zajęcia domowe, zwyczaje, obrzędy, zabawy, właściwości mowy i słownictwa i t. d. Wobec tego odsyłamy czytelników do tej bardzo dokładnie opracowanej monografii, ograniczając się jedynie do pobieżnego wskazania właścicieli.

Klasztor jędrzejowski powstał na gruntach Mnichowa, należącego wtedy do rodu Jaxów Gryfów, pierwotna nazwa Michów i nazwa ta zachowała się do XVIII w. Po uposażeniu klasztoru Mnichów obejmował już tylko 7372 m., czyli obszar parafii mnichowskiej. Gryfici na Michowie zwali się po tym Michowskimi i od Ossowy Ossowskimi. Od Michowskich przechodzi Michów do Mokrskich h. Jelita. W drugiej połowie XV w. przechodzi do Lisów Michowskich, później w spadku do Gomólińskich h. Jelita i wreszcie w XVII w. do Pomianów Łubień-

skich. Z rąk Łubieńskich przechodzi Mnichów do Wąsowiczów około 1770 r. Po Józefie Wąsowiczu odziedziczył je syn Eustachy i córka Emilia żona Władysława Sołtyka, przy podziale Emilia Sołtyk otrzymała Mnichów. Władysław Sołtyk wkrótce umarł, a małżonka jego wyszła za mąż powtórnie za Stanisława Postawkę, wnuka po kądzieli marszałka wojsk francuskich Kellermana z czasów Napoleona I. W r. 1839 nabywa mnichowskie dobra za 540.000 baron Karol Larysz — od Laryszów 1869 kupuje Karol Zabłocki, w r. 1880 J. Kogen. Zaś 1884 r. nabywa Bronisław syn Stanisława Mikutowicz w 1/2 i drugą 1/2 Jan syn Kajetana i Stanisława c. Stanisława z Mikutowiczów Jaskłowscy. Po śmierci Jana J. 1886 r. i po śmierci Mikutowicza, cały Mnichów przeszedł na Jaskłowskich—dziś sam Mnichów jest wł. Sędziego Wacława Jaskłowskiego[229]), ożenionego z Leonią Kurella, z której ma córki: Magdalenę i Elżbietę.

Po Łubieńskich, prócz kościoła, pozostała piękna aleja lipowa zasadzona w tym czasie i prowadząca do kościoła, zaś po Emilii Postawczynie pozostały aleje topolowe kilkukilometrowej długości. Mnichów posiada dawny dwór malowniczo wśród starego parku i stawów położony.

Mokrsko.

Opracował Sędzia W. Jaskłowski z Mnichowa.

Nazwę powyższą nosi wieś, granicząca z południo-wschodu z obszarami dóbr Mnichowa, położona na prawym brzegu rzeki Nidy, pomiędzy wioskami Brzeznem i Kotlicami. Nazwę powyższą otrzymała zapewne od położenia swego wzdłuż rzeki Nidy w miejscowości, podlegającej częściowo zalewom.

Była ona niezawodnie siedzibą rycerskiego rodu Róża, pieczętującego się herbem Poraj. Ród ten bowiem osiadł od najdawniejszych czasów w tych stronach na prawym brzegu Nidy i jeszcze w XV w. posiadał sytuowane w pobliżu wsie: Jasionnę, Lścin, Bąkówek, Jakubów, Imielno i Stawy. Przyczem potomkowie tego rodu osiedli w Stawach używali już od XV w. nazwiska Mokrskich, dziedziczący zaś na Jakubowie

---

[229]) H. K. Ks: M. Dz: II.

wywodzili jeszcze w XVI stuleciu swój ród z Mokrska, czego dowodem nagrobek w kościele parafialnym w Imielnie z 1591 r., Jakuba z Mokrska, dziedzica na Jakubowie z wyrytem na nim herbem Porajem.

Wieś ta od najdawniejszych czasów była własnością prywatną, a od początku XIV w. zostawała w posiadaniu jednego z najdawniejszych rodów kujawskich Biesiadów, h. Jelita.

Ród ten już za czasów Piastowskich, posiadał tytuł comesów, czyli hrabiów, a przeniósł się do Małopolski w początku XIV stulecia, hojnie obdarowany przez Władysława Łokietka za dzielność, wykazaną w walce z Czechami.

Pierwszym właścicielem Mokrska z tego rodu był Piotr Biesiad, Kasztelan Sandomierski, którego syn Florjan, biskup Krakowski, słynął jako gorliwy pasterz, a przytem dzielny i nieugięty obrońca praw duchowieństwa, a zarazem działacz polityczny.

Jeździł on jako nadzwyczajny poseł od Króla Polskiego do Papieża Grzegorza XI do Avignonu i dwukrotnie posłował do Króla Ludwika, do Węgier, poraz pierwszy, jako delegat od rządu polskiego, zapraszając go na tron, wprowadził tego monarchę na tron i koronował go w Krakowie; poraz drugi już na schyłku swego żywota, jako delegat Synodu Kaliskiego, w sprawie wstrzymania poboru podatków z dóbr duchowieństwa.

Występował on zawsze gorliwie w obronie interesów duchowieństwa i żadne względy osobistej natury nie zdołały osłabić jego poczynań w tym kierunku. Nie bacząc przeto, że rodzina jego zawdzięczała większą część swej fortuny hojności ojca króla Kazimierza, że sam on wyniesiony został na biskupstwo Krakowskie dzięki poparciu samego Kazimierza Wielkiego, wystąpił on niezwłocznie po objęciu diecezji przeciw temu nieraz, upominając się o zwrot dóbr kościelnych. Nie przebierając przytem w środkach nie zawahał się rzucić klątwę na króla, gdy żądaniu jego odmówiono, pomimo, że los ks. Baryczki wskazywał na to, że zatargi z monarchą mogą być groźne w swoich następstwach.

Jako gorliwy pasterz wykończył on i przyozdobił wiele świątyń w swojej diecezji i wystawił własnym sumptem trzy kościoły murowane w rodzinnych dobrach Dobrowodzie, Mokr-

sku i Węgleszynie. Zbudował on też zamek warowny w Bodzentynie i samo to miasto, jak również i miasto Iłżę opasał murami i ufortyfikował. Zapoczątkował on też budowę zamku w Mokrsku, lecz jej nie ukończył, zmarł bowiem w międzyczasie, w dniu 6 lutego 1380 r. Pochowany został w Katedrze na Wawelu w kaplicy św. Tomasza, Apostoła.

Dobra pobiskupie przypadły w udziale bratankom jego Klemensowi, kasztelanowi radomskiemu i Dziwiszowi, kanonikowi krakowskiemu, synom Stanisława, którego akta lwowskie z 1352 r. nazywają dziedzicem Mokrska. Dziwisz atoli zrezygnował z praw swoich do spadku, na rzecz swego brata, o czem znajdujemy wzmiankę w aktach wiślickich z 1387 r.

Po Klemensie odziedziczył dobra Mokrsko, syn jego Florian, podstoli krakowski i przekazał je w drodze podziału dokonanego między dziećmi, synowi Mikołajowi, który był jednocześnie i właścicielem Mnichowa, o czem już wspominaliśmy. Ten padł na polu bitwy pod Chojnicami, a Mokrsko po nim odziedziczył brat jego Piotr, burgrabia krakowski.

Wkrótce rodzina ta znacznie podupadła majątkowo i sprzedała nawet rodzinne gniazdo, a sama osiadła w rozmatych dzielnicach kraju, w końcu XVI w., posiadała ona dobra w Łopusznie, w pow. kieleckim. Ostatnim z tego rodu właścicielem Mokrska był potomek Piotra burgrabiego, Mikołaj Mokrski.

Już za jego czasów dobra te uległy podziałowi na dwie części, wschodnią i zachodnią. Przyczem wschodnia część rzeczonych dóbr, aczkolwiek położona znacznie niżej od zachodniej, otrzymała nazwę Mokrska Górnego, gdy zachodnia pozostała przy kościele, dostała miano Mokrska Dolnego, nazwy te bowiem oczywiście powstały od ustosunkowania sytuacji tych dóbr do rzeki Nidy.

Po Mokrskich h. Jelita pozostały na miejscu okazała świątynia parafialna, wystawiona przez biskupa Floriana i ruiny zamku, w tak zwanym Mokrsku Górnym, na wschodnim krańcu wsi nad samym brzegiem rzeki Nidy. Nie jest to bezwzględnie zamek, zapoczątkowany przez biskupa krakowskiego, gdyż ten jak twierdzą zgodnie kronikarze nie został wcale wykończonym, a szczątki jego przechowały się w ogro-

dzie dworskim w Mokrsku Dolnym, gdy wspomniane ruiny położone są na przeciwległym krańcu Mokrska.

W każdym razie ten drugi zamek, wystawionym został bezwzględnie przez Mokrskich, dokumenta bowiem z początku XV stulecia o nim wspominają.

Piotr Kmita h. Szreniawa, wówczas jeszcze wojewoda sandomierski, przebudował ten zamek na rezydencję dla siebie około 1535 r., nadając mu tytuł włoski i zamieszkiwał w nim przez pewien okres czasu, w tej dobie gdy królowa Bona, z którą łączyły go stosunki pewnej zażyłości, rezydowała na zamku Chęcińskim.

Był to okazały gmach o trzech piętrach, wystawiony w całości z białego marmuru pińczowskiego o węgłach i futrynach z kamienia ciosowego, otoczony fosami nawadnianemi z rzeki Nidy i okolony wysokimi drzewami. Uległ on zniszczeniu na schyłku XVIII lub w początku XIX stulecia, i dziś pozostały tylko ruiny w znacznej części rozsypane w gruzy.

Od Mokrskich, nabył Mokrsko Górne wspomniany Piotr Kmita h. Szreniawa, jeden z wybitniejszych postaci w historii naszego kraju. Kolejno marszałek wielki koronny, wojewoda sandomierski i krakowski, wielki patriota i dzielny wojownik, lecz zarazem wichrzyciel i intrygant, hojny ale dumny i niepohamowany i nieobliczalny w swoich zachciankach, który pod koniec swego życia oddał się skrusze, stał się bogobojnym, fundował liczne kościoły i bogato je uposażył. Umarł on bezpotomnie, po jego śmierci spadkobiercy sprzedali wkrótce dobra Mokrsko.

W XVII stuleciu obydwa Mokrska są w posiadaniu wielkopolskiej rodziny Chełmskich, h. Ostoja.

Wybitną cechą tej rodziny było nadzwyczajne zamiłowanie do wypraw wojennych, posunięte do tego stopnia, że poszczególni jej członkowie przyjmowali udział w wojnach w zachodniej Europie, walcząc na czele własnych chorągwi husarskich w walkach wojsk francuskich przeciwko Hiszpanom, tudzież wojsk austrjackich przeciw Turkom i podnosili w ten sposób sławę rycerstwa polskiego na Zachodzie.

Rodzina ta osiadła w województwie Sandomierskim, za panowania Jana Kazimierza.

Ostatnim właścicielem połączonych dóbr Mokrsko, był Jan

Chełmski, starosta ujski. On podzielił te dobra między dziećmi swemi w ten sposób, że córka jego Marcyanna, wydana za Mikołaja Księskiego, h. Topór, otrzymała w posagu Mokrsko Górne, syn zaś jego Aleksander pozostał na Mokrsku Dolnym.

Mokrsko Górne przeszło w ten sposób do rodziny Księskich.

Pierwszym jego właścicielem z tego rodu był wspomniany Mikołaj Księski, dzielny wojownik, uczestnik wypraw Lanckorońskiego i Czarneckiego, przeciw Kozakom i Szwedom, powoływanym był niejednokrotnie przez obydwóch tych wodzów na regimentarza.

W 1676 roku odziedziczył po nim wspomniane dobra syn jego Stanisław, Miecznik Owrucki, żonaty z Barbarą Ossolińską, h. Topór, i pozostawił je w spadku jedynej córce Konstancji, wydanej za wojewodę krakowskiego, Stanisława Dembińskiego, h. Nieczuja.

Po śmierci małżonków Dembińskich, Mokrsko Górne odziedziczył po matce Konstancji z Dembińskich, Konstanty Moszczeński, h. Nałęcz, Generał-adjutant królewski. Ten z żony, Ludwiki Michałowskiej, h. Jasieńczyk, córki Sebastiana, miał dwoje dzieci, córkę Konstancję, zamężną I voto za Antonim hr. Stadnickim, II voto za Romanem Sołtykiem i syna Franciszka, a że prócz Mokrska, odziedziczonego po matce, posiadał po ojcu dobra Sieciechowice i Zbylitowską Górę, ojczyste dobra przekazał synowi a córce Mokrsko.

Konstancja Sołtykowa przekazała dobra Mokrsko Górne w dniu 1-go lipca 1821 roku, czterem swoim córkom z I-go małżeństwa Zofii, Celestynie, Krystynie i Laurze hr. Stadnickim. Te sprzedały rzeczone dobra po 21 latach Antoninie Stoińskiej, która w 1854 roku była jeszcze właścicielką Mokrska Górnego.

Dobra Mokrsko Dolne po Aleksandrze Chełmskim, pułkowniku wojsk królewskich, odziedziczyła jego córka Marcyanna, wydana za kasztelana zawichostskiego, Aleksandra Gołuchowskiego, h. Leliwa, właściciela Dalechów, i dała je w posagu córce swej Izabeli, wydanej w 1717 roku za Józefa Antoniego Łabęckiego, stolnika owruckiego. Ta wniosła rzeczone dobra do rodziny Łabęckich, h. Korab, która dzierżyła je przez 106 lat od 1717 do 1823 roku.

Kolejnymi właścicielami Mokrska Dolnego z tej rodziny byli:

1) Józef Antoni Łabęcki, stolnik owrucki, żonaty z Izabellą Gołuchowską.

2) Maciej Łabęcki, żonaty z Zofią Szaniawską, h. Junosza.

3) Józef Łabęcki, żonaty z Wiktorią Wisłocką, h. Sas.

Ten sprzedał Mokrsko Dolne w 1823 roku Stanisławowi Wężykowi, który wcielił je do posiadanych w sąsiedztwie dóbr Kotlic, przez Chelińskich przeszło do Tymienieckich h. Zaremba. Dziś Mokrsko Dolne jest w posiadaniu Michała Szymanowskiego b. Prezesa Syndyk, Kieleckiego.

Motkowice.

U Długosza Motkowice, leżą nad Nidą, w gminie Mierzwin, na szosie Jędrzejów Pinczów, 15 kl. na wschód od Jędrzejowa, parafia Imielno, dawny powiat księski.

Nr. 14. Dwór w Motkowicach.

W XIX w. posiadały gorzelnie, dystylarnię, cegielnię, tartak, pokłady torfu i 3 młyny wodne, składały się z folwarków Motkowice, Borszowice, Podlas, Siekiera, Antoniów, Koralówka, Osada Młyn, Brzeźnica, Wanat z tartakiem Podbruździe

i osad karczemnych ogólnej rozległości 2333 m. Wieś Motkowice osad 102 gr. 746 m. W roku 1866 do Motkowic należały dobra Kije i Kliszów, leżące już w granicach pińczowskiego powiatu[230]).

Motkowice to dawne siedlisko Porajów. Stąd wywodzić się mieli Motkowscy.

K. D. Małopolski wymienia w 1361 r. w różnych przywilejach Mikołaja z Motkowic. W r. 1376 i 1400 wymienieni są bracia z Motkowic, mający różne sprawy w Krakowie: Stanko, Mirogniew i Mikołaj.

Długosz wymienia dziedzicem Motkowic Jana Różę w XV w.[231]), oraz wspomina, że były tu łany kmiece, karczma i zagrodnicy.

Piekosiński[232]) w XVI w. wymienia wł. Motkowic Zygmunta Jarockiego h. Rawa z Jaroszyna, który miał jednocześnie dział w Imielnie, był on synem Stanisława kasztelana zawichostskiego, w 1581 r. był właścicielem Motkowic i wiódł procesy z Duninami z Borszowic. Synowie jego sprzedali Motkowice, które w XVII w. należą do Sciborów Chełmskich. W r. 1692 wł. Motkowic był Andrzej Scibor Chełmski, podstoli sandomierski i pułkownik wojsk koronnych[233]).

W XVIII w. przechodzą do możnej rodziny Zadorów z Brzezia Lanckorońskich wraz z Kijami i Kliszowem, którzy prócz tego posiadali w okolicy Klucz Wodzisławski. Lanckorońscy po spaleniu się pałacu w Brzeziu tu mieli swoją rezydencję.

Od Kazimierza Lanckorońskiego w r. 1866 kupuje dobra Motkowice za 200.000 rb. Konstanty Górski zm. w 1901 r., który z Julii księżniczki Golicynówny miał dwie córki: Marię Kazimierzową hr. Sobańską i Julię Michałową Karską z Włostowa, oraz synów Pawła i Stanisława. Stanisław Górski był wł. Motkowic, po jego śmierci dziedziczy syn — Julian Górski.

Motkowice posiadają stary park, oraz dawny modrzewiowy dwor, jakich niewiele się w Polsce zachowało[234]).

---

230) Sł. geogr.
231) R. T. H. 1928—29 — str. 156.
232) Piek. H. P. 1906 — str. 163 —.
233) A. H. K. T. m. f. 1692 r.
234) H. K. Ks. M. Dz: II.

Mstyczów.

Nazwa Mstyczowa pochodzi od nazwiska założyciela, jak wszystkie nazwy dzierżawcze na ów. Położony jest nad rzeką Mierzawą — gmina i par. Mstyczów — na trakcie z Wodzisławia do Pilicy, posiada kościół młyn wodny, szkoły, tartak pokłady torfu, fabrykę dachówek. W 1827 r. posiadał Mstyczów 368 mieszk. i 40 domów. Dobra Mstyczów przeszło 2000 mrg. oraz 2 fol.: Józefów i Podsadek. Sam Mstyczów posiadał 621 mrg., ornego 116, łąk 26, pastwisk 18, lasu 438, nieuż. i placy 23, budynków mur. 17, z drzewa 6. Podsadek miał 476 mrg., ornego 282, łąk 64, lasu 120, nieuż i placy 10, budyków mur. 1, z drzewa 3. Wieś miała osad 50, gruntu orn. 466.

Już w 1316 r.[235]) istnieje kościół w Mstyczowie i dwóch proboszczów (Theiner) — były też 2 prebendy, jedna mająca swe dziesięciny w Pękosławiu, kolatorami byli dziedzice Klimotowa i Wierzbicy, druga zwana Kałuźnia — ta miała dziesięciny z Wilczkowic. Dawny kościół miał być z drzewa. W połowie 15 w. Mstyczów posiadał kościół murowany pod wezwaniem Wniebowzięcia N. Marii Panny i św. Mikołaja, było 2 plebanów, 2 prebendy, jak wyżej i scholastyka. Obaj plebani, scholastyk i prebendarze mieli uposażenie w polach i dziesięcinach (Ks. Wiśniewski). W 1507 r. scholasterja i jedno probostwo zostały skasowane. Później znów drugiego proboszcza wprowadzono. Kościół w 16 w. został złupiony przez kacerzy Płazów, ówczesnych dziedziców. W 17 w. wrócił kościół w posiadanie katolików i został odrestaurowany, nowy kościół przez parafian został wystawiony 1909—1918 r.

Mstyczów to starożytne gniazdzo rodu Lisów. Paprocki[236]) wymienia Petrosława z Mstyczowa kasztelana krakowskiego, który miał taki nagrobek w klasztorze Jędrzejowskim: „Hic jacet illustris haeres de Mstyczów qui obiit anno 1319 die vere 17 men. Septembris" — obok herb Lis. Lisowie bowiem, stanowiąc niegdyś jeden ród z Gryfami Swiebodzicami, należeli wspólnie do fundatorów klasztoru Jędrzejowskiego. Boniecki wymienia Ottona Lisa syna Pakosława z Mstyczowa kanclerza koronne-

---

[235]) Sł. geog.
[236]) H. Ryc. P. 189.

go r. 1335—1336 r. W r. 1398 przy działach z Czarnowskiemi — Goleniowscy idący też od Lisów, od brata wspomnianego Ottona, otrzymują niwę w Mstyczowie, zw. później Goleniowską, przy drodze do Jeżowa, którą potem wcielono do pól kościelnych i o którą 1528 r. wiodą spór proboszczowie z Płazami. Lisowie przez 14 w. dziedziczyli na Mstyczowie, a dłużej w Okolicy: Gniewięcinie, Jeżowie, Wierzbnicy, Klimontowie etc.

Od połowy 15 w. Płazowie dziedziczą na Mstyczowie—jest to jedna z najdawniejszych naszych rodzin, a zarazem jedna z gałęzi Toporczyków, niezaprzeczenie należących do ich gł. szczepu, bo jeszcze w 17 w. dziedziczyła na Sieciechowicach, będącej od najdawniejszych czasów w posiadaniu Toporczyków, a od imienia Sieciech, biorąca nazwę. Jedna jej gałąź dziedziczyła na Mstyczowie, a nazwisko wzięli od wsi Płazy pod Krakowem. Długosz w Lib. Ben. wymienia ok. 1470 r. Stanisława Płazę dziedzica Mstyczowa. W r. 1507 wł. Mstyczosą: Jan i Jakub Płazowie, którzy godzą się na skasowanie drugiego probostwa w Mstyczowie. W r. 1528 Jan Płaza jest dziedzicem Mstyczowa, i wiedzie spór z proboszczem o niwę Goleniowską (ks. Wiśniewski). Stanisław z Mstyczowa dziedzic Oćca (Ojcowa), starosta lubaczowski 1563 r., burgabia zamku Krakowskiego 1566 r. — z Katarzyny Czuryłówny miał syna Jana. Ten Stanisław złupił kościoł, był kacerzem. Jan Płaza, starosta lubaczowski od 1587—1590 r., wielkorządca krakowski w 1597 r., swego czasu brał czynny udział w życiu politycznym, należał do stronictwa, które miało na celu wyniesienie na tron polski cesarza, gdy to stronnictwo upadło popierał elekcję Batorego. Po śmierci Batorego, popierał Zygmunta III i zjednywał mu zwolenników, za co rozgiewany nań arc. Maxymilian, kazał przez zemstę zniszczyć jego majątek Mstyczów. Był on arianinem. W 1591 r. należał do delegacji proszącej, Zygmunta III, o ulżenie w ich prześladowaniu. Wyżej wspomniany Jan brał udział w weselu Zygmunta III w 1592 r. W 1614 r. dostał przywilej na założenie miasta Płazów w wojew. Bełskiem. Ożeniony z Barbarą Piekarską, miał synów: Andrzeja, Stanisława, Krzysztofa, Mikołaja, Władysława i Zygmunta, Andrzej, rotmistrz wojsk król. 1637 r., Krzysztof, kuchmistrz koronny 1606 r., Mikołaj, dworzanin król. 1617 r., ojcowski i niepołomicki, ożeniony z Anną z Rożnów, był w 1610 r. właść. Mstyczowa, a w 1616 r.

miał sprawę z Felicjanem Kryskim z Drobnina i Barbarą Maciejowską[237]), Zygmunt, dziedzic Sułkowa, burgrabia krakowski, żonaty i Hilarią Łysakowską 1648 r., Stanisław, ur. 1597 r., zm. 1687 r., ma pomnik w Mstyczowie, nazwany tamże burgrabią krakowskim i ojcowskim „arcis Ociecz", był mężem wykształconym, dużo świata zjeździł — dalej powiedziano o nim, że był „vir integerrimus ad humanae conditionis memoriam hoc sibi ad huc vivens monumentum erexit".

W 17 w. kościół zniszczony przez kacerzy Płazów, w początkach 17 w. przywrócony został katolikom.

Wspomniany wyżej Władysław, syn Jana, piszący się z Mstyczowa, był burgrabią zamku Krakowskiego 1650 r., żonaty z Anną de Stronice[238]).

Około 1680 r. przechodzi Mstyczów do Męcińskich, h. Poraj. Pierwszym właścicielem był Jan, poseł na Sejm 1669 r., pułkownik wojsk król., żonaty z Izabelą Tomicką, po nim syn Michał—Mikołaj, podstoli wieluński, stronnik Leszczyńskiego i żona jego Felicjana z Rudzkich, stolnikówna inowrocławska, która, w odrestaurowanym kościele, fundowała wielki ołtarz 1730 r., a syn jej Wojciech, dziedzic Mstyczowa ofiarował chorągiew z orłem białym. Michał — Mikołaj z Rudzkiej miał córki: Annę Adamową Myszkowską Elżbietę Alexandrową Walewską, chorążynę piotrkowską, obydwie w 1740 r. składały ofiary na kościół Mstyczowski — i synów: Jana, gen. wojsk król. i Wojciecha, kasztelana sandeckiego, rotmistrza kawalerii narodowej, kaw. ord. św. Stanisława 1759 — 1765 r., ożenionego z Anną Głogowską, I-voto Stadnicką, ojca Urszuli Charzewskiej i Stanisława, rotmistrza kawalerii narodowej, starosty wieluńskiego 1778 r. Wojciech w 1737 r. ma sprawy z Józefem Stockim z Krzięcic i Mietelskim[239]).

Od Męcińskich przechodzi Mstyczów, na krótko, do Jordanów ok. 1760 r., bo w 1767 r. jest już w rękach Skorupków.

Właścicielem Mstyczowa jest Kazimierz Jordan, dziedzic Mstyczowa i Zabawy, syn Władysława, podczaszego krakow-

---

[237]) Ak. Kr: obl. 198 i 199 p. 4166.

[238]) Metr. Kor. Wyr. Tr. Lub. Ks: Wiśniewski, oraz A. H. K. Ks. Ms. fasc.

[239]) A. H. K. T Ms. akt. Krak. N: 13.

skiego i Katarzyny Męcińskiej, towarzysz chorągwi pancernej 1761 r.

Skorupkowie to dawna mazowiecka rodzina, h. Ślepowron, przydomku Korwin, pochodząca od Padlewskich — jedna gałąź osiadła w wojew. Krakowskim i już w 1767 r. Felix Skorupka zapisuje na dobrach swych Mstyczów i Przedmoszczany 1800 fl. i drugi raz 1000 fl. konwentowi Trynitarzy[240]). Felix Skorupka, ur. ok. 1720 r., zm. w Klimontowie w 1795 r. dziedzic Mstyczowa i Przedmoszczan, Klimontowa, Jeżowa, części Krężoł, Wierzbicy, Turnawca, Ciuślic etc., sędzia kapturowy, delegat wojew. Krakowskiego, stolnik inowrocławski, regens gr. nowokorczyński, łowczy krakowski, w 1754 r. zaślubił Domicellę Bystrzonowską, chorążąnkę chęcińską, córkę Antoniego i Katarzyny Kochowskiej i z niej miał trzech synów: Michała-Wacława, kapitana artyl. koronnej, deputatu na Tryb. Koronny z wojew. Krakowskiego, kawalera ord. św. Stanisława, dziedzica Milatyna w Galicji, Jana—Kantego, szambelana St. Augusta, komisarz cyw. wojsk. woj. Krakowskiego, dziedzica Mstyczowa i Przedmoszczan i Jacka dziedzica Zawady, oraz córki: Franciszkę Dobińskę, kasztelanicową Brzezińską, Teklę Kamocką, szambelanową królewską, Anastazję pannę, wydaną później za Daniela Błeszyńskiego. Felix Skorupka przed śmiercią 1797 r. zrobił testament 1786 r., roborowany 1787 r., zaś w 1795 r. wpisany do ksiąg lelowskich (Mstyczów jednak leżał w pow. Księskim), mocą, którego Milatyn zapisał Michałowi, Mstyczów i Przedmoszczany Jąnowi-Kantemu, Jackowi Zawadę, Klimontów dostał też Michał, siostry dostały spłaty, Jan-Kanty umarł przed ojcem — pozostawił jedynego syna Józefa, urodzonego z Zofii z Grzegorzewskich, córki Józefa i Katarzyny z Puchałów (dział 1802 r. małol. Józefa ze swym stryjem Michałem)[241]).

Józef hr. Skorupka nabył prawa własności Mstyczowa i Przedmoszczan w 1806 r. 6/II przez sąd szlachecki krak. przyjęte 1/XII 1806 r., zatwierdzone w aktach ziemskich krak. 29/XII w 1807 r.[242]), w szacunku 120.000 Złp. z działu majątku po Felixie Skorupce—między Michałem-Wacławem, sukcesorem

---

[240]) A. H. K. Ts. Ms. gr: kr: 380 p. 466. N. 401.
[241]) H. K. Ks: Ms. Z. Kr:
[242]) H. K. Ks: Ms. Z. Kr.

Jacka, a sobą samym, jedynym sukcesorem Jana-Kantego.— Józef sk. ur. się ok. 1785 r., zm. ok. 1840 r., sen. Rzplitej Krakowskiej, dz. Mstyczowa, Przedmoszczan, Klimontowa, Wierzbicy, Czarnocina, Podłazia, Kwiliny, Swierkowa, Kossowa, które to 4 wsie ostatnio wymienione kupił w 1826 r. od Romanowej Michałowskiej, Jeżowa, Laskowa, części Krężoł, Turnawca i Ciuślic, oż. był z Józefą hr. Przerębską, córką Adama, starosty ojcowskiego i Łucji z hr. Wodzickich, i pozostawił dwóch synów: Leona i Adama, oraz córki: Marię i Kalixtę za Stanisławem Skarbek-Borowskim. Po beztestamentowej śmierci Józefa, Mstyczów odziedziczyły w 1838 r. dzieci, a w 1848 r., kupił od matki, nabywczyni schedy Adama i Sióstr, Leon Skorupka poseł galicyjski, dziedzic Prokocimia który z Józefy Gorayskiej miał syna Leona, ur. w 1850 r., dziedzica Prokocimia, d-ra praw, urzędnika w namiestnictwie i córki: Marię i Jadwigę za Alexandrem Micewskim. Brat Leona i Borowskiej, Adam, dyrektor Teatru Krakowskiego był bezdzietny z hr. Karoliną Krasicką.

Od Leona hr. Skorupki 1856 r. kupuje Mstyczów Józef Fonnes Paysse ze starej angielskie rodziny pochodzący. Z początkiem 19 w. ks. Lubecki sprowadzał cudzoziemców do kopalni Białogońskich pod Kielcami, specjalistów inżynierów — między innymi przybył ojciec Józefa Fonnes Payssa, który zginął od wypadku w kopalni, pozostałym małoletnim synem i jego wychowaniem zajęli się Skorupkowie. Józef F. Paysse otrzymał znaczną sumę od rządu, jako odszkodowanie za śmierć ojca—sumę tę ulokował u Skorupków,—którzy nie mogąc mu jej potem zwrócić, sprzedali mu Mstyczów 1856 r. Córka Payssa wyszła za mąż za Ludwika Kuglera i 1881 r., wniosła mu posagiem Mstyczów. Kuglerowie mieli synów: Józefa, Bolesława, Stefana, Włodzimierza i córki: Stanisławę i Melanię. W 1896 r. kupił od rodziny Mstyczów Bolesław Kugler — w rękach jego syna Tadeusza ur: z Heleny Domaszewskiej i matki dziś się znajduje[243]).

Mstyczów posiada starożytny dwór, wzniesiony na dawnych fosach — otoczony stawami, czy kanałami, dawniej musiało tu być miejsce obronne.

---

[243]) H. K. Ks: Ms. Dz: II.

Do dóbr Mstyczowskich należały w ostatnich wiekach wieś Przedmoszczany, 1257 r. Predmoscane, 1262 r. Predmostane i Premoschane. (Według Kod. Małop. 1, 53, 71, 75) należała ona do klasztoru klarysek w Zawichoście, a potem w Krakowie. W 15 w. były własnością Krzelowskiego, było tam 8 łanów kmiecych, karczma z rolą, zagr. Płacono dziesięcinę konopną i snopową klasztorowi św. Andrzeja w Krakowie[244]). Według reg. pobor. 1581 r. wieś Przedm. w pow. Księskim par. Mstyczów, własność Płazy miała 2 i pół łan. kmiec., 2 zagr. bez roli, 4 kom. bez bydła, 2 rzem[245]). W nowszych czasach Przedmoszczany zlały się wjedną całość z wsią Przełaj — przez długi czas przedtem, wchodząc wskład dóbr Mstyczowskich.

W tej par. leży i Klimontów, położony w dawnym pow. Księskim. Nazwa wskazuje sama, że pochodzi od imienia założyciela. Leży na drodze z Żarnowca do Wodzisławia. Posiadał pokłady torfu, kamienia budowlanego, poza tym szkołę powszechną. Do maj. Klimontowa należały folwarki: Skorupków, osada Torfy i Jeżów, który dopiero 1879 r. został hipotecznie oddzielony od Klimontowa. Klimontów posiadał 1584 bud. mur. 10, drewn. 5. Osada. Wieś Klimontów osad 56, gruntów 578 m. W 1817 r. było tu 49 domów mieszk. 460[246]).

Klimontów dawna siedziba Lisów. W XIV w. było trzech braci z rodu Lisów: Otto, Piotr i Andrzej, kasztelan Żarnowski 1363 r. Od Piotra wywodzą się Czarneccy i Goleniowscy — od Ottona zaś syna Piotra Gniewięccy i Klimontowscy, vel Klimuntowscy. Synowie Piotra: Otto, Andrzej i Mikołaj zeznali 1434 r. dział dóbr ojczystych, mocą którego (Boniecki) Andrzej i Mikołaj wzięli Klimontów, Jeżów i część Gniewięcina. Nazwisko swe Lisowie z Klimontowa urobili na Klimontowscy. Andrzej pisał się też z Żyrkowic, a ożenionym był z wdową Katarzyną z Gołyszyna 1430 r. — W 1446 r. wydzierżawił cały Klimontów Stefanowi z Sulkowic, wywodzącemu się z Lisów z Kozłowa[247]).

Znów Otto, syn Piotra z Gniewięcina, piszący się też

---

[244]) Dł: L. B. III. 325.
[245]) Paw. Małop. 438.
[246]) Sł. geogr. — H. K. Ks: K. Dz: II.
[247]) K. M. P. i Helc. II.

z Klimontowa, z rodu Lisów, wspomniany już wyżej, w 1297 r. nabył od Czarnockich $^1/_6$ częśś Jeżowa za 150 grzywien i tegoż roku wraz z bratankiem z Czarnocina i Goleniowskiemi przeprowadza zamianę z Garnyszami. Ustępują Garnyszom: Tarnawę, Górę, Chobdzę, Zdanowice i część Potoku, a biorą Jeżów i Kamyków. W następnym roku w zamianie z Czarneckimi bierze Otto Jeżów. Otto żonaty był z Anną, której synowie: Otto, Andrzej i Mikołaj 1434 r. we wspomnianym wyżej dziale, przyznali oprawę na Klimontowie i Jeżowie. Andrzej i Mikołaj w działach wzięli część Gniewięcina, Klimontów i Jeżów, siostrom: Annie i Piotruszy przyznali w posagu po 200 grzywien i 30 grzywien na wyprawę[248]).

W 15 w. dziedziczył na Klimontowie Mikołaj Gryf Dębicki[249]). W końcu 15 w. i w początkach 16 widzimy tu znów Czarneckich, h. Lis—w 1507 r. Leonarda i Stanistawa, opiekunów Stanisława i w 16 w., w czasie złupienia kościoła Mstyczowskiego przez Płazów — srebra były przechowywane u Stanisława Czarneckiego w Klimontowie (ks. Wiśniewski). Wspomniany Stanisław był wnukiem Jana, dziedzica Nieprowic, prawnukiem Mikołaja, podsędka krakowskiego 1454 r., wymienionego poprzednio w działach[250]).

Piekosiński wymienia w 16 w. Krzysztofa Czarneckiego, dziedzica Klimontowa. — Zaś Pawiński wspomina, że w 1581 r. Sebastian i Krzysztof Czarnoccy byli właścicielami w pow. Księskim: Jeżowa i Klimontowa. W połowie 17 w. wychodzi Klimontów z rąk Czarnockich, a 1679 r. właścicielem jest Stanisław Trzemeski. Potem przechodzi do Rybińskich, a ok. 1730 r. jest w rękach H. Rybińskiej, dożywotniej właścicielki.

Około 1750 r. przechodzi do Felixa Skorupki, sędziego wojew. Krakowskiego, który w 1795 r. umarł w Klimontowie. Felix, testamentem, zapisał Klimontów synowi Michałowi-Wacławowi, a ten umierając w 1811 r., testamentem $^2/_3$ całego majątku zapisał bratankowi swemu Józefowi — $^1/_3$ siostrom i ich spadkobiercom, którzy Józefowi kolejno cedowali swe prawa: w 1812 r. Domicela Kamocka, z Kamockich Rogawska

---

248) St. P. P. P. 8.
249) Dł. II. 90.
250) Długosz L. Ben.

i Felix Kamocki, w tymże roku: po Franciszce Dobińskiej, Urszula z Dobińskich Bystrzonowska, Kordula z Dobińskich Dąmbska, Salomea z Dobińskich Łuczycka i Antonina Dobińska, panna. W 1814 r. cedowali; Józefa z Błeszyńskich i Błeszyński, w 1818 r. Maria z Dobińskich Rzodkiewiczowa w 1823 r. Antoni Kamocki. Zaś w 1825 r. Józef Skorupka skupił całość w szacunku 150.000 Złp.

W 1838 r. po śmierci Józefa Skorupki dziedziczą dzieci: Leon, Adam, Kalixta i Maria. W 1848 r. Leon Skorupka odkupuje od rodzeństwa Klimontów i w roku następnym sprzedaje go Wincentemu Kirchmajerowi, który oddaje synowi Józefowi Klimontów w 1855 r., a ten przez Tow. Kred. Ziemskie w 1867 r. odprzedaje bratu swemu Wincentemu.

W 1875 r. Wincenty Kirchmajer sprzedaje Klimontów Katarzynie hr. Potockiej, od której w 1897 r. kupuje Tadeusz Lekczycki, potem przechodzi do Stanisława Żelazowskiego. Na początku bież. stulecia został Klimontów[251]) rozparcelowany.

Nagłowice.

W zachodniej części pow. Jędrzejowskiego, na drodze bitej z Jędrzejowa do Szczekocin, nad rzeką Nidą o 6 klm. na południe od Oksy leży wieś Nagłowice. Starożytna wieś Małopolska, której nazwa nosi charakter patronomiczny. Nagłowice przytem to dawna siedziba Reyów — rodu, z którego wyszedł w 16 w. wielki nasz poeta Mikołaj Rey z Nagłowic.

Ponieważ autor „Wizerunku" część swego życia tam spędził, tam pisał, gospodarował, „wiódł żywot człowieka poczciwego", dlatego postaramy się monografję Nagłowic skreślić ze specjalnym uwzględnieniem szczegółów życia wielkiego poety, i twórcy narodowej literatury polskiej w w. 16.

Nagłowice wraz z folw. Słęcinem, Marianowem, Reyowcem, Kuźnicami posiadały w końcu 19 w. 3329 morgów, gorzelnię, tartak parowy i wodny, gonciarnię, smolarnię, hutę szklaną oraz pokłady kamienia wapiennego i torfu. Hutę założył, ówczesny właściciel, Józef Kosicki. Nagłowice posiadały 33 domy

---

[251]) H. K. Ks: Ks. Dz: II.

mieszkalne, wieś, 989 mieszkańców. Las dworski obejmował przestrzeń 2445 morgów[252]).

Najdawniejsze wzmianki o Nagłowicach spotykamy z 1249 r. kiedy to ks. Bolesław nadaje Sulkowi, Wojewodzie Krakowskiemu, trzy łany ziemi w Nagłowicach i Łączynie (Łączyn, gm. Raków), pow. Jędrzejowski. Sulko zaś zamienia te łany z klasztorem Jędrzejowskim na części w Krzesławicach[253]).

Kazimierz Wielki zaś w 1369 r. poleca Jakubowi Rechickiemu „de Nagłowycz haeres", założenie miasta Przyrowa[254]). W Nagłowicach spotykamy też ślady dziedzictwa Lisów ze Mstyczowa, mianowicie: Warcisław Lis z Mirowa, Nagłowic i Gniewięcina, żyjący od 1377—1399 r. pisał się z Nagłowic, gdzie musiał mieć swe części. W początku 15 w. przechodzą Nagłowice do Reyów Wrszowców, h. Oksza.

Długosz wymienia w liczbie rycerzy pod Grunwaldem w 1410 r. „Joannes Rey de Nagłowyce de armis Okscha"[255]). Był to Jan z Szumska Rey, dziedzic Nagłowic, sędzia ziemski, łowczy Krakowski.

Syn tego Mikołaj, dziedzic Nagłowic, z Szumska w 1463 r.[256]). Tegoż syn Jakub, dziedzic Nagłowic, jego brat Piotr, umierając bezdzietnie, zapisuje Nagłowice też bratu swemu, a synowi Mikołaja, Stanisławowi, który prócz tego w 1513 r. dziedziczy na Stanowicach, Żernikach, Bobinie, Topoli[257]). Synem tegoż z Barbary Herburtówny, wdowy po Żurawińskim, był sławny poeta Mikołaj, który według słów Bartoszewicza: „rozpoczyna właściwą literaturę polską, złotą epokę Zygmuntowską, pierwszy wypływa na wierzch z chaosu piśmiennictwa i jest chlubą narodową". Urodzony w 1498 r., lub 1505 r. dopiero w 1545 r. występuje w aktach urzędownie, jako dziedzic Nagłowic, które pod względem gospodarczym b. wysoko postawił — sadził lasy, zakładał pasieki, a sławne były Reyowskie lipy, które dochowały się do pierwszych dziesiątków lat 20 wieku.

Twórcy literatury narodowej polskiej, autorowi „Zwiercia-

---

252) Sł. geogr.
253) Piek. K. D. M. Pol. 79.
254) Piek. K. D. M. Pol. 361.
255) Dł. L. Ben. IX. 294.
256) Prosz. Z. lib. 7. f. 3—20.
257) In. cr. 1513— l. 28—fl. 1648.

dła" i „Wizerunku" sprzyjało w życiu szczęście — doszedł do dużego majątku — obdarzał go hojnie Zygmunt August i arc. Gamrat, a krewny Paweł Bystram, umierając bezdzietnie zapisał mu majątki w Lubelskiem: Popkowice i Skorczyce — tam też założył miasto Reyowiec w 1547 r., a obok dziedzicznej wsi Nagłowic w 1553 r. miasto Okszę. Do urzędów się nie garnął —jedynie na sejmy posłował chętnie i gospodarzył. W 1558 r. zawierają akta grodzkie krakowskie granicznik, w którym przeprowadzone jest rozgraniczenie dóbr Mikołaja Reya Nagłowic od strony Zdanowic Czirna (Cierna) wł. Opactwa Jędrzejowskiego. Poeta stawał tu osobiście, ze strony klasztoru Wojciech przeor i świadkowie: Piotr Dembiński, dziedzic Piotrkowic, Stanisław, z Pieskowej Skały, Szafraniec, Hieronim Rzeszowski i inni. Dokument ten dowodzi, że poeta osobiście zajmował się gospodarstwem i prowadzeniem swych interesów.

W młodości pod wpływem nowinek genewskich, przystąpił do herezji i złupił nawet kościół w Nagłowicach, w II-giej połowie 15 w. wystawiony przez jego protoplastów. (Już w 1325 r. Nagłowice mają kościół parafialny, którego plebanem jest Cetosław, opłacający świętopietrze[258]) w 15 w. parafia upada, Długosz jej nie wymienia w Liber beneficiorum, parafię przenoszą do Ślęcina, o czym niżej przy opisie Ślęcina pomówimy. Z tego wynika, że albo z przeniesieniem parafii do Ślecinia, kościół w Nagłowicach dawny pozostał, względnie był rozebrany i protoplaści poety wystawili nowy, który on złupił, względnie tylko stary kościół odnowili.

Tak pisze biskup Jerzy Radziwiłł, który w 1596—1598 r. wizytował kościoły, po złupieniu kościoła Nagłowickiego: „Przez tegoż Mikołaja Reya z Nagłowic, kacerza od 50 lat sprofanowany, na użytek heretycki zabrany, odarty ze wszelkich przyborów uposażenia, zarządzał nim jakiś kacerz Marcin"[259]). Między latami 1540 a 1550, kościół był zamieniony na zbór, w 17 pewno wieku dopiero zwrócony katolikom. Pod koniec życia Rey wraca na łono kościoła katolickiego, i w Okszy buduje kościół. Mikołaj Rey umiera w 1569 r., pozostawiając z Zofii Kościeniówny z Sędziszowa, córki Jakuba zwanego Warwaszem,

---

[258]) Mon. Vat. 182.

[259]) Buk. Dz. R. 641.

dziedzica Sędziszowa. Sprowy, Wywły, Sieńska, z którą zeznał dożywocie w 1531 r. trzech synów: Andrzeja, Mikołaja i Krzysztofa, którzy dziedziczyli na Nagłowicach, założyli oni w końcu 16 w. folwark Reyowiec i upamiętnili się założeniem gospodarki leśnej. W 1569 r. w grudniu wdowa po Mikołaju Reyu zrzeka się majątku na rzecz dzieci, wymienionych 3-ch synów i córek: Anny, żony Marcina Huchrowieckiego, łowczego chełmskiego, Doroty Czaplicowej, Bogumiły, żony Władysława Piotrowskiego, Elżbiety i Barbary. Bracia przyrzekają siostrom po śmierci matki wypłacić po 1000 zł.[260]).

Z trzech synów poety: Mikołaj, Andrzej i Krzysztof dziedziczyli na Nagłowicach — dwóch pierwszych jednak linie przetrwały najdalej do 18 w. — dziś żyjący Reyowie wywodzą się od Krzysztofa.

Mikołaj dziedzic Nagłowic, Topoli, dworca w Szkalbmierzu i części Stanowic w r. 1562 był rotmistrzem J. K. M. ożenił się na Litwie z Dorotą Chlebowiczówną i odstąpiwszy dobra w Krakowskiem bratu Andrzejowi 1574 i 1575 przeniósł się na Litwę, dzieci jego wymierają bezdzietnie — tak, że potomstwo najstarszego syna poety wygasa już w drugim pokoleniu. Andrzej, który był z bratem Mikołajem i Krzysztofem, a później sam wł. Nagłowic, a pozatem Topoli, Błogoszowa, Świerczkowa, Pawęzowa, Stanowic, Dziewięcioł, Rejowic w Chełmskiem, 1585 r. sędzia kapturowy Krakowski — umarł 1602 r. W r. 1584 odstępuje Świerczków Marcinowi Łyczkowi — 1584 r. kupuje młyn w Pawłowicach od Jakuba Borka, pisze się dziedzicem Pawłowic, Witkowic, Oxy, a w r. 1595 dziedzicem zastawnym Ołpic i Roleścic[261]). Z żony Katarzyny Rawicz Dembińskiej córki Walentego kasztelana Krakowskiego i Krystyny Minockiej zostawił syna i dwie córki: Krystynę za Andrzejem Miękiskim i Ewę za Adamem z Brzezia Lanckorońskim i syna Marcina[262]) Katarzyna z Dembińskinh Reyowa umarła dopiero 1628 r. i do śmierci rezydowała w Nagłowicach jako dożywotnia pani Nagłowic, Tworowa, Ślęczyna i Okszy. W aktach znajduje się krotochwilna wzmianka o Andrzeju Reyu, ślubu-

---

[260]) Czajewski — Mik. Rey na Sejmach Warszawa — 1885. —

[261]) M. Kor. 1474 II. III f. 37. i ob. Kr. 1574 l. 107 — f. 546.

[262]) In. cr. l. 165 f. 1338 i In. chęc. l. 10. f. 210.

Nr. 16. Kościół dawny w Nagłowicach i lipy Reyowskie.

je on mianowicie przed urzędem grodzkim, że w ciągu roku nie będzie więcej pił dziennie, jak pół garnca wina i może jego miał na myśli X. Wereszczyński: „nazywając go smokiem z Okszy, moczygębą i wydmikuflem"[263]).

Marcin, dziedzic Nagłowic, Ślęcina, Okszy, Kossowa. Pawłowic, Rejowic, Kwiliny, zmarły 1635 r., miał 2 żony: Urszulę Ujejską i Annę z Konar Słupecką. Z pierwszej żony syn Andrzej i córka Dorota za Kryskim, podkomorzym wyszogrodzkim — po drugiej syn Jerzy bezdzietny z Barbarą z Wielkiej Wsi Wielowieyską wdową po Bonarze i Mikołaju Ujejskim i z Anną Maciejowską, Rafał zm. bezpotomnie i córka Zofia. Jerzy w r. 1672 na sejmiku Proszowskim zwolniony zostaje od podatków na lat 4 z powodu strat poniesionych „na zdrowiu i substancji" od rozbójników Radwańskich. W r. 1660 wy-

[263]) Żychl. Zł. Ks. 15. T.

stępuje wraz z bratową Teofilą z Morsztynów Andrzejową Reyową przy działach[264]).

Andrzej, syn Marcina był dworzaninem i sekretarzem Król. stolnikiem lubelskim i starostą małogoskim. Zmarł 1661 r. — był wł. Nagłowic, Okszy, Kossowa, Pawęzowa, Błogoszowa w Krakowskim i w Wielkop. Dupiewa i Dupiewic, z Teofili z Raciboska Morsztynówny, siostry słynnego Podskarbiego Andrzeja II voto Aleksandrowej Derszniakowej, kasztelanowej Małogoskiej miał syna Bogusława zmarłego ok. 1700 r.[265]).

Bogusław, starosta małogoski, podczaszy grabowiecki, miecznik chełmski, ożeniony z Zofią Kossowską i Anną Ożarowską. Z pierwszej syn Michał bezdzietny z Katarzyną Kobielską, Franciszek i Stanisław bezżenni oraz Władysław i córki: Teresę I-voto za Kazimierzem Ignacym z Drogomierza Sadowskim, II-voto za Janem Biberstein Starowieyskim, Ludwikę za Samuelem Kozierowskim, stolnikiem dobrzyńskim, Eleonorę za Józefem Piławitą Potockim, kasztelanem kijowskim. Władysław, podczaszy grabowiecki z Konstacji Czernówny miał trzy córki i synów: Olbrachta, zakonnika i Józefa, pułkownika J. K. M., zm. 1770 r., właśc. Krzcięcic, bezpotomnego z Teofilą Stawską—na nim wygasła linia Andrzeja, drugiego syna poety Mikołaja Reya.

Po trzecim synie poety Krzysztofie stolniku lubelskiem, współwłaścicielu Nagłowic i innych dóbr po ojcu wraz z braćmi, oraz licznych włości w Lubelskiem, zmarłym w 1626 r. pochodzą dziś żyjący Reyowie.

Po śmierci Marcina Reya, właść. Nagłowic był jego syn Andrzej, zm. ok. 1660 r. po nim wdowa Derszniakowa, która jeszcze w 1682 r. zapisuje wnukom Władysławowi i Eleonorze Potockiej na Nagłowicach, Rejowcu i Ślęcinie 40.000 złp. Potoccy w 1695 r. kwitują Bogusława Reya ojca[266]) (arch. Nagł.).

Pod koniec życia Bogusław Rey dzieli swe dobra — w roku 1693 oprawia na dobrach Nagłowice złp. 40.000 zięciowi Kazimierzowi z Drogomierza Sadowskiemu[267]). Tamże znajduje-

---

[264]) Laudy prosz. I/V 1672 — obl. Cr. L. 39. 59, 113 f. 1945, 1878, 752. — In. cr. 1654 l. 273 f. 1599. — In. cr. 1620 f. 864.

[265]) In. cr. l. 267 f. 1010, — 1694 Obl. cr. l. 96 f. 184.

[266]) Ah. gr. Kr:

[267]) Sum. akt. Nagł. Nr. A. — Ak. Kr. (arch. Nagł.)

my wzmiankę 1694 r. że Bogusław Rey[268]) oczyszcza dobra Nagłowice z innych sum i prowizji i w tymże roku sprzedaje Nagł. Sadowskiemu. Sadowski tegoż roku układa się z Katarzyną Reyówną i szwagrowi Władysławowi Reyowi odpisuje dobra: Karczyny, Glinica i Przenosza (tamże)[269]).

W r. 1694 spotykamy proces działowy między Bogusławem Reyem, Sadowskim i Władysławem Reyem. Z r. 1695 znajduje się granicznik, wytyczający granicę między Okszą, dziedzictwem Bogusława Reya i Nagłowicami, których dziedzicem wymieniony jest Kazimierz Sadowski[270]).

W r. 1696 właścicielem Nagłowic jest Andrzej Dunin ze Skrzynna Karwicki, podczaszy inowrocławski, syn Stanisława Dunin Karwickiego i Anny Reyówny, córki Andrzeja i Zofii Latalskiej (Andrzej syn Krzysztofa był wnukiem poety), w tymże roku zawiera Andrzej Karwicki układ z kolegiatą S. Michała w Krakowie o złp. 1600 [271]). W r. 1697 Andrzej Karwicki robi kompłanację z Pawłem Wójcikiewiczem proboszczem Nagłowskim, gruntów do plebanji — Karwicki wymieniony jest jako dziedzic Nagłowic[272]). Więckowic — był posłem na sejm grodzieński, ożenionym był z Krystyną Firlej Konarską córką Jana podstarościego nowokorczyńskiego i sędziego gr. 1690 r. i Katarzyny z Obic Jawornickiej. Krystyna z Konarskich po śmierci Andrzeja Karwickiego wyszła II-voto za mąż za Krzysztofa z Rudołtowić Kotkowskiego, podczaszego nowogrodzkiego. Kotkowscy h. Ostoja z Kotkowa w Piotrkowskim, rodzina rozrodzona i można. Krzysztof Kotkowski cześnik i podczaszy nowogrodzki 1699 r., nie pozostawił potomstwa — zaś brat jego Stanisław z Heleny z Dembian miał syna Bogusława, który wniósł przeciwko niemu manifest 1714 r.[273]).

Bogusław Scibor i Rudołtowic Kotkowski tytułowany podczaszym nowogrodzkim od 1721 r., dziedzic Kaczkowic, po Karwickich: Więckowic, Sobowic, Rzuchowej — umarł przed 1745 r. Żonaty był I-oto z Anną Karwicką jedynaczką, córką

---

268) Tamże Sum. N: 4
269) AK. Nowok. Sum. N: 15.
270) AK. Crac. p. 3, Sabb. p. f. S. Mich. arch.
271) A. H. K. Ks. N: ch. gr. f.
272) A. H. K. Ks. N. f. — dok. bisk. Matach. dat: krak. 1697 r.
273) Ob. Kr: 138. f. 3689.

Andrzeja i Krystyny z Firlej Konarskich, córką swej stryjenki, a pasierbicą swego stryja Krzysztofa, za którą wziął w posagu Nagłowicie z Rejowcem i Ślęcinem. W r. 1715 Obl. Krak. wymieniają układ o dziesięcinę Bogusława Kotkowskiego z Franciszkiem Kotkowskim swym dalekim krewnym, kanonikiem Kurzelowskim, plebanem Ślęcińskim — w tym dokumencie wymieniony jest Bogusław Kotkowski, jako dziedzic Nagłowic, które wziął za żoną, zaś, że przedtem dziedziczką była Krystyna z Firlej Konarskich Karwicka, jego teściowa, posiadająca przytem dożywocie i posag oprawiony na tychże dobrach.

W r. 1731 Bogusław Kotkowski robi układ w grodzie Chęcińskim z X. Michałem Horbowskim, kanonikiem Kieleckim, prepozytem Małogoskim o granice z Popowicami, należącemi do prepozytury Małogoskiej[274]) w akcie powyższym Bogusław Kotkowski wymieniony jest, dziedzicem Nagłowic. Zaś w r. 1734 z Antonim Bystrzonowskim podcz. grabow., dziedzicem Węgleszyna. Tu też Bog. K. wymieniony jest dziedzicem Nagłowic[275]). Drugą jego żoną była Teofila z Łętowskich Jordanowa. Z pierwszej żony pozostawił córki: Salomeę za Tomaszem Wielogłowskim, kasztelanem bieckim, II-voto za Andrzejem Felixem Sędzimirem, burgrabią krakowskim i Teresę za Florianem Straszewskim, skarbnikiem krakowskim 1745 oraz syna Stanisława.

W czasie kiedy dziedzicem Nagłowic był Bogusław Kotkowski — wielce zasłużonym plebanem Nagłowskim był już poprzednio wspomniany X. Franciszek Kotkowski, Kanonik Kurzelowski, który zostawszy w końcu 17 w. plebanem Nagłowickim i Ślęcińskim zastał kościół w Nagł. i zabudowania w strasznej ruinie po dewastacji kacerskiej — wszystko X. Kotkowski wyrestaurował i do porządku przyprowadził, aż w r. 1720 znów ogień kościół zniszczył — wtedy poraz drugi w r. 1734 wystawił kościół drewniany koło drogi Rakoszyńskiej, który dotrwał do początku 20 wieku. Kościół ten konsekrował 1750 r. sufragan Krak. Michał Kunicki pod wezwaniem św. Łukasza. Obok kościoła były lipy Reyowskie. —

W r. 1737 w sporze z X. Horbowskim występuje już Sta-

---

[274]) AK. Kr: Succ. 1731—15.26.

[275]) AK. chęc. T. 16.

nisław Kotkowski, podczaszym nowogrodzkim nazywany, zaś w. r. 1738 występuje Stanisław Kotkowski podczaszy nowogrodzki, Teresa Straszewska, i Salomea Kotkowska panna, też w sporze z X. M. Horbowskim. W r. 1738 przeprowadza działy Bogusław Kotkowski, z dziećmi.

W 1742 r. następuje układ z X. Horbowskim po długotrwałym procesie, trwającym od 1733 r. o najazd Popowic, przez poddanych Nagłowic, którzy wyrządzali wielkie krzywdy, „strzelali, napadali zbrojnie dwór, niszczyli siano, robili tumult i wrzawę"—wreszcie Bogusław Kotkowski imieniem własnym i dzieci zobowiązał się uznać granicę 1567 r., odnowić kopce wzajemnym kosztem i pieniężnie wynagrodzić krzywdy.

W 1747 r. występuje już Stanisław Kotkowski jako, dziedzic Nagłowic, Ślęcina i Reyowca w procesie z Dąmbskiemi z Oxy i X. Horbowskim. Stanisław Kotkowski był miecznikiem krakowskim 1756 r., stolnikiem 1764 r., sędzią ziemskim 1765 r.. zmarł zaś w 1776 r.[276]). W 1751 r. stanął układ między Stanisławem Kotkowskim, dziedzicem Nagłowic, etc. i X. Szymonem Androckim, dziek. jędrzejowskim, komentarzem ślęcińskim i nagłowickim co do uposażenia plebana.

W 1753, 54 i 57 następuje ostateczne rozgraniczenie granic z Popowicami w myśl układu 1742 r.[277]). W 1753 r. Stanisław Kotkowski zrobił układ z Antonim Bystrzonowskim chorążym chęcińskim w sporze o zabranie przez Bystrzonowskiego 6 wołów, za co zapłacił St. Kotkowskiemu, podczaszemu nowogrodzkiemu w białej monecie 288 złp. Stanisław Kotkowski z Eufrozyny Jordanówny, córki Józefa, sędziego gr. krak. i Konstancji z Łętowskich, II-voto Bogusławowej Kotkowskiej, swej macochy, zostawił 3 córki: Anielę Janową Stadnicką, Rozalię za Józefem Jordanem, synem Spytka i Teresy Russockiej, bratem Magdaleny Sucheckiej, II-voto Trembeckiej z Rakoszyna i Apolonię za Feliksem Mieroszowskim.

Jeszcze w 1771 r. imieniem Stanisława Kotkowskiego, dziedzica Nagłowic, Tomasz Wróblewski zaniósł protest do grodu Chęcińskiego przeciw gromadzie wsi Popowice o niszczenie

---

[276]) Ak. Chęc. 1735. T. 16 — 1738, N: 37 —1738, T. 26, 31 — 1747. T. 2 — 1749, T. 3.

[277]) Ak. Chęc. N: 14, 15, 18, 45 i 46 wszystko z arch. Nagłowickiego.

i wyrąb bezprawny lasów Nagłowickich, wypasanie bydłem, rozkradanie budulcu[278]). Stanisław Kotkowski umarł 1776 r.. spadkobiercy sprzedają dobra Nagłowice, Ślęcin i Reyowiec w 1780 roku Adamowi z Kurozwęk Męcińskiemu, staroście bodaczewskiemu, kasztelanowi spicimirskiemu, kawalerowi orderów, synowi Wojciecha, marsz. Tryb. Kor. 1731 r. — właśc. Żarek, Chełma, Włodowic, Skrzydlewa i Marianny z Męcińskich. Adam Męciński był prócz tego dziedzicem Żarek i Trzebinowa, z Anieli Stadnickiej, zostawił synów: Wojciecha, Jana i Stanisława, oraz 5 córek: Annę Stadnicką, Ewę Lanckorońską, Franciszkę Bystrzonowską, Julię Wielogłowską i Magdalenę Miączyńską. Adam Męciński w 1783 r. był patronem kościoła Nagłowickiego, a w 1781 r. zaciągnął dług asekurowany na dobrach Nagłowice od Franciszka Bielskiego i jego żony Teresy z Opolskich[279]).

W 1788 r. Adam Męciński sprzedaje Nagłowice Janowi Jordanowi, fligel-adj. Stan. Augusta, synowi Spytka i Teresy z Russockich (brat Magdaleny Sucheckiej i Marii Tomaszowej Walewskiej z Trzebienia). Jan Jordan był żonaty z Anną Rudnicką. W 1790 r. sprzedaje Jordan Nagłowice Tomaszowi Sołtykowi, kasztelanowi wiślickiemu, kawalerowi orderów, synowi Michała Aleksandra, kasztelana sandomierskiego i Józefy Makowieckiej. Tomasz Sołtyk był ojcem Antoniego Sołtyka, dziedzica Kurozwęk, którego córka Emilia wniosła Kurozwęki w dom Popielów. Sołtyk 1791—1792 r. układa się o dług na Nagłowicach z Bielskiemi, w 1793 r. wypłaca % Mariannie Ciechomskiej od sumy 5073 złp., zabezpieczonej na dobrach klucza Nagłowickiego. Zaś w 1797 r. sprzedaje Nagłowice z przyległościami Kasprowi Walewskiemu, h. Kolumna[280]).

Kasper Walewski ur. 1750 r. zm. 1806 (sep Nagłowice) pochodził ze starego, możnego, rozrodzonego, senatorskiego rodu z Walewic pod Łowiczem, w dawnym wojew. mazowieckiem położonych. Wywodzą się z rodu Pierzchałów Rochów h. Kolumna. Zamieszkiwali Walewscy na Mazowszu—posiadali ogromne dobra w Sieradzkiem, pozatym dziedzictwo Koniec-

---

[278]) Ak Chęc. N: 3 (arch. Nagł.).

[279]) Ak. Kr. N: 10 (arch. Nagł.)

[280]) Ak. Kr. L. 8 N: 338—1790 L. 4. P. 230 — N: 197 — 1797, 1792, N: 10. —

polskich, utracone podstępem, a składające się z kilkuset wsi. Słynnym był w 18 w. Franciszek Walewski zwany „haeres in centum villarum". W 18 w. Walewscy osiedlili się możnie na Wołyniu i w Krakowskiem w osobie Marcina Walewskiego, podkomorzego sieradzkiego, (ród Walewskich liczył 14 senatorów) syna Kazimierza podkomorzego sieradzkiego i Marii Ostoja Finkówny, podczaszanki inowrocławskiej[281]), Marcin Walewski przeniósłszy się w Krakowskie i tam ożeniwszy się nabył tamże dobra: Jelczę, Kowale, Udorz, Silno, Węchadłów Tczycę, Zalesię etc. W 1726 r. był skarbnikiem piotrkowskim, 1736

Nr. 17. Dwór w Nagłowicach, stawiany przez Kacpra Walewskiego.

podcz. piotrkowskim, 1743 stolnikiem brzezińskim, 1736 marszałkiem sejmiku w Szadku, oraz marsz. konfederacji w Szadku — wreszcie 1750 r. podkomorzym sieradzkim. Był dwa razy żonaty I-voto z Antoniną Magdaleną ze Słupowa Szembekówną, córką Antoniego Felicjana podkomorzego Krakowskiego[282]), pana na Grójcu z przyległościami i Ewy z Nielepców, dziedziczki dóbr Grójeckich — zaś II-voto z Marcjanną Romerówną, córką Andrzeja burgrabiego krakowskiego i Zofii z Romerów

---

281) ak. Kan. Warsz.

282) gr. Ośw. 26—str. 1152—1166.

dziedziców Węchadłowa[283]). Z pierwszej żony zostawił córkę Ludwikę za Adamem Slaskim, pułk. w. kor. matkę Jana generała w. p. towarzysza Kościuszki i trzech synów: Józefa, dziedzica Tczycy, marszałka sejmiku w Proszowicach 1790, Romualda generała w. p. dziedzica Węchadłowa i Kościelca, Michała, wojewodę sieradzkiego, dziedzica Tuczyna na Wołyniu, ojca: Karoliny hr. Alexandrowej Chodkiewiczowej z Młynowa, Teodory, I-voto Steckiej II-voto ks. Stanisławowej Jabłonowskiej z Annopola i Teresy Bierzyńskiej i 3 synów: Józefa, Wojciecha i Hieronima, dziedziców licznych włości na Wołyniu.

Po drugiej żonie zostawił Marcin córkę Justynę za Michałem Pisarzewskim i synów: Franciszka, dziedzica Węchadłowa, który sprzedał Romualdowi i Łazina w Łęczyckiem, gdzie przeniósłszy się jest założycielem podziś dzień tam kwitnącej linii Walewskich, Adama, brygadiera kawalerii narodowej, dziedzica Zalesic i Pszczółki w Krakowskiem, z żony ks. Józefiny Lubomirskiej, ojca: Tadeusza i Izabelli ks. Gagarinowej—wreszcie trzecim synem Marcina po drugiej żonie był już wspomniany przez nas i najbliżej nas obchodzący Kasper.

Kasper Walewski w 1762 r. w działach po ojcu otrzymał Jelczę i Kowalę, potem był starostą żanowieckim, dzierżawcą Kępia i Książa Wielkiego. W 1793 kupuje od brata Romualda Zagorzany i, Karczmę w Opatowcu—w tymże roku kupuje od tegoż Romualda miasteczko Opatowiec, Piotrkowice i Urzuty. W 1791 kupuje od brata Michała Posietów i w 1793 r. sprzedaje go bratu Romualdowi. W 1774 r. zostaje szambelanem Stan. Augusta, potem posłem na sejm czteroletni. W 1797 r. kupuje od Sołtyka dobra Nagłowice z przyległościami za 330.000 Złp[284]).

Kasper Walewski ożeniony był z Teodorą Walewską, córką Józefa, kasztelana łęczyckiego i Ludwiki z Walewic Walewskiej, wojewodzianki łęczyckiej. Żona Kacpra była rodzoną siostrą Anastazego, szambelana z Walewic, męża Marii Łączyńskiej, znanego z powieści Gąsiorowskiego: „Pani Walew-

---

[283]) ak. kan. Warsz.—arch. Nagł. w aktach wymieniana Remer, u Kan. h. Jelita na wywodzie siostry gubernatora.

[284]) Działy Marcina ak. Krak. 1762 l. 195. p. 1411 N: 549—ak. Kr. 1790, 1791, 1793, 1797. arch. Nagłowice.

ska". Kacpra dzieci: Antoni, ur. 1774 r. w Tczyca Feliks, oraz córki: Maria za gen. Aleksandrem Rożnieckim, z nim rozwiedziona i bezdzietna, Felicja, ur. 1780 r., za Józefem Darowskim, Julia za Ignacym Badenim, Jadwiga, słynna piękność. Konstancja i Ludwika, kanoniczki warszawskie, zmarłe w Warszawie i pochowane na Powąskach w własnym grobie. Kasper Walewski zamieszkał w Nagłowicach, uporządkował takowe, wybudował nowy dwór, a mając liczne stosunki i związany pokrewieństwem z możnymi rodami Rzplitej, a przyjaźnią z całą okolicą — urządzał przyjęcia i zabawy — to też spółczesny pamiętnikarz pisze: „dom tutejszy stanowił w pierwszych dziesiątkach 19 stulecia jedno z najprzyjemniejszych ognisk towarzyskiego życia okolicy".

Kasper Walewski umarł 1806 r. pochowany pod kościołem w Nagłowicach, obok niego spoczęła później i żona, zostawiwszy z tegoż roku testament, rozporządzający rozległym majątkiem: zapisując dożywocie żonie, synom Antoniemu Nagłowice i Jelcze, Feliksowi Kowalę, córkom spłatę po 51.927 Złp.— Testament z 6 maja 1806 r. publ. w sądzie szlacheckim krakowskim, podpisali świadkowie sąsiedzi: Teodor z Zakliczyna Jordan, dziedzic Jaronowic, Kazimierz hr. Bystrzonowski, Prezes Komisji Wojew. Kieleckiego i ks. Jakub Jamroziński, pleban Nagłowic. Testament został potwierdzony aktem 1809 r.[285]).

Teodora Walewska zrzekła się dożywocia i zapisu, zostawiając sobie jedynie dzierżawy: Żarnowiec, Kępie i Książ-Wielki. Antoni Walewski odebrał dobra i wzmocnił testament aktem 6 marca 1812 r.[286]). Właścicielami Nagł. byli oboje Walewscy—niebawem Nagłowice na krótko przechodzą do Różnieckich — w r. zaś 1817 Różnieccy kupują Kowalę od Felixa W.—małżonkowie Walewscy stają się znów właścicielami Nagłowic, a w 1819 r. sprzedają Jelczę Różnieckim. Walewscy Antoniowie są oboje wł. Nagłowic do śmierci żony 1832 r. potem Antoni Walewski syn do swej śmierci 1845 r.

Brat Antoniego Felix Walewski ur. 1778 r. odbył kampanię Napoleońską, dostał się do niewoli w bitwie pod Możajskiem—1817 r. sprzedał Kowalę, hypotekując 100.000 Złp.

---

[285]) A. H. K. T. N. f. i H. K. Dz: II.

[286]) ak. H. W. Kr. Vol, I.

Nr. 18.
Maria z hr. z Lubrańca Dąmbskich Antoniowa Walewska, wojewodzianka Brzesko-Kujawska.

Nr. 19.
Antoni Walewski gubernator Kielecki zm. 1846, wł. Nagłowic.

Nr. 21.
Kacper Walewski, Szambelan St. Augusta, poseł na Sejm 4. l. wł. Nagłowic.

Nr. 22.
Teodora z Walewskich Kacprowa Walewska kasztelanka Łęczycka z bratem Dominikiem ur. 1756†1806. Kan. pułtuskim i prob. Nawarz.

dzieciom Antoniego—umarł w 1828 r. w Fastopolu, bezdzietny z Honoratą Rudnicką. Felix w młodości kochał się w swej ciotecznej siostrze Dorocie Steckiej, przebywając na Wołyniu w Tuczynie i Międzyrzecu. Dorota wyszła później za mąż za ks. Lubomirskiego, nie była z nim szczęśliwa—a Felix złamał sobie życie. Pięknie tę miłość opisał Detiuk Andrzejewski w swym Ramotach.

Antoni Walewski ur. 21 stycznia 1774 r. metr. Tczyca początkowe wykształcenie otrzymał w cnotliwym domu rodziców, potem udał się do szkół Krakowskich, wreszcie do szkoły Rycerskiej w Warszawie. W 1789 r. wstąpił w szeregi wojskowe najprzód do pułku noszącego nazwę Królowej Jadwigi—potem do brygady swego stryja Adama Walewskiego, w 1810 r. został podprefektem powiatu jędrzejowskiego, w 1816 r. komisarzem obwodu Kieleckiego, 1829 r. otrzymał tytuł referendarza Stanu w 1831 r. mianowany został prezesem b. komusji wojew. krakowskiego, wreszcie gubernatorem cywilnym b. Gubernii Krakowskiej w Kielcach, z godnością radcy stanu, który to wysoki urząd do śmierci sprawował 1846 r. i jak mówi współczesne wspomnienie—mając: „w pełnieniu trudnych swych obowiązków zawsze dobro kraju i rządzonych za jedno i toż samo". Gubernator Walewski rezydował w zamku, zajmując na prywatne apartamenta, według zachowanych z tych czasów planów zamku, na pierwszym piętrze pokoje obok sali portretowej na prawo i na lewo.

Antoni gubernator Walewski żonaty był 2 razy, I-voto z Marią hrabianką z Lubrańca Dąmbską ur. 1785, zaśl. 1801, zm. i pochowaną pod kościołem w Nagłowicach 1832 r., córką Stanisława wojewody Brzesko-Kujawskiego, pana 8 miast i 100 wsi, Dąbia i dóbr Lubranieckich z przywiązanym doń tytułem hrabiowskim i Józefy Wesslówny, starościcianki gołubskiej —która swego czasu wniosła mężowi olbrzymi posag 1.800.000 Złp. hipotekowanych na dobrach Białej i Pilicy, zaś II-voto z Julią Libiszowską zm. 1866 r. w Kielcach, pochowaną na tutejszym cmentarzu. Gubernator Antoni Walewski tylko po pierwszej żonie miał dzieci: synów Antoniego ur. 1802 r. dziedzica Nagłowic zm. bezżenie 1845 r. w Nagłowicach — tamże pochowanego, Kacpra ur. 1805 r., zm. 1824 bezżennie w Białogonie, gdzie jako górnik praktykował—pochowany w Nagło-

wicach. Józef ur. 1814 r., który szedł karjerą wojskową, po powstaniu 31 r., emigrował do Francji i wstąpił do Legj. (8 Division Militaire-Depots des Militaires Polonaise, formowanej w Awinjonie). Później wyjechał z gen. Bystrzowowskim do Afryki i tam umarł na żółtą febrę. Poza tym Antoni Walewski miał 3 córki: Teodorę ur. 1812 r., zm. 1933, Felicję ur. 1816 r. zm. 1848 r. pokolei żony Adama Michałowskiego oficera wojsk p. 31 r. wywiezionego do Wiatki, właściciela dóbr Moskorzew i Lasochów, syna Romana i Marii z Morstinów, oraz Marię ur. 1815 r., zm. 1875 w Nagłowicach, zaślubioną Julianowi Kosickiemu, rzeczywistemu radcy stanu, senatorowi, synowi Pawła i Salomei z Badowskich dziedziców Bukowna w Radomskiem.

Antoni Walewski, gubernator, przebywał stale w Kielcach, gdzie zajmował wysokie stanowiska — w Nagłowicach gospodarowała do śmierci 1832 r. pierwsza jego żona z Dąmbskich, niewiasta wielkich cnót, rozumna, mądra, gospodarna, wykształcona, a przytem niezwykłej urody — jej dziełem był założony rozległy park, przy pomocy włoskiego planisty, obok ptasiarnia — park okolony był staremi dębami, pamiętającemi czasy Reyowskie, oraz lipami, których część była w pobliżu starego kościoła i przetrwały do początków 20 w. — resztki parku tego położone są obecnie oddzielnie od strony Rakoszyna — (Dawny dwór Rejowski był bliżej starego parku niż obecny— na południo-wschód od dzisiejszego, gdzie dziś znajdują się zarośla, tam w czasie wojny znaleziono w starych piwnicach tablice z herbem Reyów — Kasper Walewski dzisiejszy dwór postawił opodal). Od śmierci gubernatorowej Walewskiej gospodarował w Nagłowicach syn Antoni, dziedzic tychże dóbr, aż do swej śmierci 1845 r. W okresie postępowania spadkowego do 1853 r., a i później do powstania dzierżawił Nagłowice Antoni Michałowski, syn Adama i Teodory z Walewskich (w trzecim dziesiątku ub. stulecia jakiś czas dzierżawił Nagłowice Feliks Kobyliński).

Po śmierci gubernatora, który umarł w 1846 r., pochowany pod kościołem w Nagłowicach, oraz Felicji Michałowskiej, zm. 1848 r., spadkobiercami jedynymi fortuny gubernatora była jedyna córka, pozostała przy życiu, Maria Kosicka i dzieci

po Teodorze Michałowskiej — reszta gubern. dzieci wymarła bezżennie i bezpotomnie.

Senatorowie Kosiccy w działach rodzinnych nabyli Nagłowice w 1853 r. Rodzina Kosickich, h. Łuk, pisząca się z Koszyc i Zakrzewa, pochodziła ze Śląska, a dziadek senatora Juliana Kosickiego, Maciej, kapitan wojsk koronnych, był właścicielem dóbr Wrzeszczowskich w Radomskiem, ożenionym był z Teresą Matczyńską, prawnuczką stryj Marka, wojewody ruskiego. Julian Kosicki był prezesem Trybunału w Kielcach, Rzeczywistym Radcą Stanu, potem członkiem Senatu w Warszawie; mieszkali w Kielcach, potem w Warszawie, a do Nagłowic na stałe sprowadzili się w czasie powstania. Maria z Walewskich Kosicka była niewiastą niezwykłych cnót chrześcijańskich i niepospolitych zalet charakteru, surowych zasad, wzorowa matka i żona, a przytem miłosierna bez granic. Pogrzeb jej w Nagłowicach 1875 r. był prawdziwą manifestacją włościan i okolicznych obywateli. W rok po żonie 1876 r. zmarł Julian Kosicki, powszechnie lubiany i szanowany, będąc jeszcze przed samą śmiercią Prezesem wyborów Tow. Kred. Ziemskiego w Kielcach w 1870 r.

Po śmierci rodziców spadkobiercami Nagłowic, Ślęcina, Marianowa i Rejowca były dzieci: syn Józef i córki: Felicja, ur. 1848 r., zm. 1929 r., zaślubiona w 1868 r. Sewerynowi Borkiewiczowi, Radcy Dyr. Tow. Kredytowego Ziemskiego, dziedzicowi Piołunki, Trzcińca i Grązowa, oraz Aniela, ur. 1850 r., zm. 1895 r., zaślubiona w 1870 r. Stanisławowi Linowskiemu, dziedzicowi Jaronowic, Szreniawy, Dąbie i Radkowa.

W 1878 r. nabył od rodziny Nagłowice Józef Kosicki i był ich właścicielem do śmierci 1906 r.

Józef Kosicki, ur. 1852 r. z żony Heleny Sucheckiej z Potoka, córki Brunona i Marii z Łuniewskich, zostawił trzech synów: Juliana, Kazimierza i Prota, oraz córki: Helenę Gumińską, Marię Konarską, Annę Adamową Linowską z Radkowa, Felicję i Józefę Sewerynową Borkiewiczową z Piołunki.

Józef Kosicki powiększył dwór w Nagłowicach, założył nowy park po drugiej stronie dworu, wystawił oficynę, odnowił i uzupełnił budynki gospodarcze, uporządkował i rozszerzył gospodarstwo rybne — a nadewszystko upamiętnił się tam, że będąc wykonawcą testamentu swej siostry ciotecznej Marii

Maria Michałowska

Nr. 15. Nagłowice
Nowy Kościół i Fundatorowie.

Józef Kosicki

Michałowskiej, córki Adama i Teodory z Walewskich, zm. ok. 1880 r. w Warszawie i pochowanej wraz z Teresą Kownacką w własnym grobie na Powąskach — która zapisała rb. 7500 na budowę kościoła w Nagłowicach — kościół wystawił, dołożywszy na ten cel około rb. 100.000 — tak że fundatorami tej pięknej gotyckiej świątyni była Maria Michałowska i Józef Kosicki — kościół był przed samą wojną wykończony przy pomocy parafian i ks. F. Lipińskiego; konsekrował go 1914 r. ks. biskup Łosiński. Na początku obecnego stulecia został rozebrany stary kościół — ówczesny proboszcz ks. Lipiński otworzył wtedy groby Walewskich, znajdujące się pod kościołem po czym rodzina przeniosła szczątki i umieściła w nowym kościele, w grobach pod kaplicą własną rodziny Kosickich, znajdującą się po prawej stronie wielkiego ołtarza. Pod kościołem nowym we wspomnianym grobie spoczywają: Kasper Walewski z żoną, Antoni Walewski gubernator, jego synowie: Antoni i Kasper, córki obydwie Michałowskie, generałowa Rożniecka i Julia-Badeniowa; senatorowie Kosiccy, Józef Kosicki z żoną i Aniela Linowska leżą na cmentarzu grzebalnym w grobowcu rodzinnym.

Ostatniemi właścicielami Nagłowic z rodziny Kosickich byli: Julian, Kazimierz, Felicja i Józefa, dzisiejsza Sewerynowa Borkiewiczowa, którzy sprzedali Nagłowice 1914 r. ks. Januszowi Radziwiłłowi. Obecnie przed kilku laty nabył je w działach familijnych ks. Michał Radziwiłł syn ks. Karola, który je połączył z dobrami swymi Oksa i Chycza, Ślęcin został jeszcze przedtem w czasie wojny sprzedany przez Prota Kosickiego Bronisławowi Onufrowiczowi, który go po dziś dzień posiada[287]).

Ślęcin.

Ponieważ Ślęcin nie przez cały ciąg dziejów był złączony z dobrami Nagłowickiemi, przeto musimy mu kilka słów poświęcić. Ślęcin w — 15 w. Ślyanczyn, 1490 r. Ślęcin, 1580 r. Slenczyn lub Szlęczyn — starożytna wieś jednostkowa, mająca nazwę od nazwiska swego założyciela, położona jest 3 klm. od

---

[287]) H. K. Ks: N: Dz: II — arch. Nagłowickie I monogr: rodz: Kosickich Herbarz „Rodzina" T. II. uzup.- monogr. Walewskich w rękopisie opracowany przez p. Kazimierza Walewskiego z Tubędzina.

Nagłowic na szosie między Nagłowicami i Szczekocinami. Wieś miała 26 osad, 203 mrg. W 1827 r. 14 domów, 95 mieszkańców, ziemi dworskiej ok. 600 mórg. W wiekach średnich posiadał 16 łanów kmiecych, z których płacono dziesięcinę wartości 12 grzywien. Płaciły dziesięcinę też dwa folwarki rycerskie, 2 karczmy i zagrody. W 16 w. 5 i pół łanów kmiecych, pół łanu km., 1 pusty, 1 kom. z bydłem, 4 kom. bez bydła i 1 rzem. W 1581 r. posiadał Ślęcin Andrzej Rey[288]).

Ślęcin należy do gm. Nagłowice — dawny pow. Lelowski, W 15 w. po upadku kościoła w Nagłowicach — przenoszą parafię do Ślęcina, dokąd należały i Nagłowice. Kościół ten drewniany był złupiony przez Mikołaja Reja. Istniał jeszcze w 1803 r. już tylko, jako kaplica św. Marii Magdaleny — od czasu ponownego założenia parafii w Nagłowicach. Rozebrano go temu ok. lat 60-ciu. Na miejscu tym przy szosie stoi dziś kapliczka.

W 15 w. Ślęcin należy do szlachty, h. Gryf: Jana Lipowskiego, Rakowskiego i Koluczki[289]). Długosz podaje, że ok. 1475 r. Andrzej Odrowąż, woj. Lwowski, połowę Ślęcina i Sprowy daje klasztorowi w Mogile, które zamieniono na Opatkowice. Według reg. pob., pow. krak. 1490 r. wieś Ślęcin należała do zamku Olsztyńskiego.

Obl. Lelowskie[290]) wymieniają, że w 1503 r. właśc. Ślęcina był Jan Opatkowski i jego żona, którzy byli dobrodziejami i uposażyli plebana, prócz tego darowali grunt, tak zwany, łan Opatkowski, ciągnący się za drogą naprzeciwko kaplicy św. Marii Magdaleny, sześcioro staj, alias sześćset zagonów, koło drogi, dążącej do Jaronowic po prawej stronie, kościołowi Ślęcińskiemu „applikowany na obligi alias Msze św. w tydzień jedna pro animis tychże dziedziców applikowany". Tenże dokument chałupę Firlejowską opodal kościoła przeznacza na szpital, przez późniejszych dziedziców Karwickich, dalej wymienione są fundacje na Msze św. za Karwickich i Kotkowskich przez Kotkowskiego fundowane.

W tym czasie Kempscy, h. Gryf, władali Ślęcinem, bo w 1533 r. Jan Kempski sprzedaje część Ślęcina Reyowi, u którego w 1534 r. ma Mikołaj Kempski 100 fl. na Ślęcinie. Poeta

---

[288]) Paw. Mał. 76, 436.

[289]) Dł. L B. III, 436.

[290]) 1791 – St. 257.

był właśc. już całego Ślęcina — a w 1581 r. Andrzej Rej. Od tego czasu dzieli Ślęcin losy wraz z Nagłowicami, wchodząc w skład tych dóbr aż do 1908 r., kiedy to został własnością Prota Kosickiego, syna Józefa, który wystawił dwór, założył park i ogród—aż sprzedał Ślęcin w 1917 r. Bronisławowi Onufrowiczowi[291]). Piotr Kosicki z Marceliny Chądzyńskiej zostawił córki: Marcelinę za Jerzym Machottą i Irenę za Romanem Prawocheńskim, oraz synów: Prota i Macieja. Druga żona Prota K. Zofia z Ślaskich 1-o Franciszkowa Rupniewska.

Nawarzyce.

Ksiądz Nawarro przypuszcza, że wieś Nawarzyce powstała na miejscu dawnej wsi Mozgawy, spalonej przez Tatarów, około 1240 r., w dziedzictwie Jana Gryfity i że ten ją nadał klasztorowi Cystersów. Nazwę Nawarzyc określa, jako Nowosituati. Kadłubek pisze: „Est in crac. prowincia locus, a nomine fluwii Mozgawa dictus, ab Andreoviensi colnobio nec longe distans".

Leży obok Piotrkowic nad rzeką Mozgawą. Według kodeksu Małopolskiego[292]) Nawarzyce należały w części do kapituły krakowskiej w części do osób świeckich, ta część została przez Jana ojca Sulisława kantora płockiego nadana klasztorowi jędrzejowskiemu w 1246 r. Drugą część zamienił klasztor z kapitułą na Grębałów w 1247 r.[293]). Kościół drewniany pod wezwaniem św. Andrzeja był tu za Długosza, który się spalił — nowy postawił w r. 1748 opat jędrzejowski Bernard Luszowski. Kapituła, a później klasztor posiadał tu łany folwarczne, które płaciły mu dziesięcinę, a prócz tego łany kmiece, dające prócz czynszu pieniężnego: jaja, kury, sery, rogaciznę i t. d.

Kodeks Dyplomatyczny Małopolski[294]) wymienia że w roku 1180 pewien Niegosław zamienił się z klasztorem jedrzejowskim na wieś Niegosławice, biorąc wzamian Burzków i do-

---

[291]) H. K. Ks: Śl. Dz: III arch. Nagł.—

[292]) I — 31.

[293]) Dł. L. Ben. III 368 i I — 162.

[294]) III — str: 8.

płaty: 12 wołów, 3 krowy, 2 konie 1 wierzchowca, 7 stogów paszy, i 30 korcy zboża, co wynosiło 30 grzywien srebra. Zamianę tę potwierdził biskup Fulko w 1192 r., oraz Kazimierz sprawiedliwy. Syn Niegosława też Niegosław nie był zadowolony z tej tranzakcji i chciał zwrotu, wówczas Leszek Biały zawyrokował, że jeśli zwróci co dostał, to ma prawo do $^1/_5$ części wsi. Niegosławice i Nawarzyce własność klasztoru były zwolnione od podatku stan. przywilejem Bolesława Wstydliwego 1256 r.[295]). Dawne akta wspominają, że Gryfowie Jan i Andrzej Nawarzyce czyli Mozgawę zamienili na inne wsie. W 1781 r. proboszcz Nawarzycki robi układ z Opatem Cystersów co do wrębu w lasach nawarzyckich na potrzeby proboszcza. Po kasacie Nawarzyce przeszły na Rząd i były majoratem generała Czengierego — w końcu XIX w. rozparcelowane. Ludność zajmowała się płóciennictwem.

Do Nawarzyc należały spore kompleksy lasów rządowych, dziś należące do Rządu polskiego.

Niegosławice [296]).

Należą do parafii Nawarzyce, odległe od nich o 3 kl. po drugiej stonie łąk, na lewym brzegu Mierzawy. Długosz[297]) wspomina, że należały do klasztoru jędrzejowskiego, przechodziły te same koleje losu co i Nawarzyce.

W r. 1827 były tu 40 domów 226 mk. Przed tym klasztor posiadał folwark, młyn, karczmy, łany kmiece i zagrodników z których płacili klasztorowi czynsz: jaja osszyep, pokotę, labor etc.[298]). Dziś istnieje jeszcze folwark rządowy.

Niegosławice szczycą się dzisiaj niebyle czym, tam 7 marca 1839 r. ujrzał światło dzienne znany powieściopisarz filozof i przyrodnik Adolf Dygasiński, autor: „Godów życia", „Dziada Florka i chłopca Beldonka", przepięknej nowelki „Wilk, psy i ludzie" i wielu innych. Dygasiński znakomicie przedstawiał życie wiejskie, z przyrodniczą wiernością i był jednym z najlepszych i najrealniejszych znawców chłopa polskiego i życia wiej-

---

295) K. M. 13 i III — 51.

296) Nazwa patronimiczna.

297) L. Ben. III — 370. — Ks: Navarro przypuszcza, że od 1192 r.

298) Dł. i K. Mał. st. 13.

skiego. Talent podobny do Ezopa i Kipplinga. Szkoły kończył w Pińczowie, w Kielcach w szkole realnej był od 1858 do 1860 r., następnie uczęszczał na Wydział Filozoficzny Szkoły Głównej w Warszawie, wreszcie w 1866 r. przeniósł się do Pragi Czeskiej.

Dygasiński był poza tym pierwszorzędnym publicystą, pracował w „Wędrowcu", 1887 r. był redaktorem „Wisły", poza tym w Tygodniku Ilustrowanym w „Niwie", „Ateneum", „Głosie" i innych. Był to pisarz regionalny, właśnie opisywanych przez nas okolic, szczególniej powiatu jędrzejowskiego i pińczowskiego i gwarę ludową tych okolic w dziełach swoich utrwalił, zm. 3 czerwca 1902 r. w Grodzisku pod Warszawą.

Oksa. wł. Oksza.

Leży na pograniczu powiatu włoszczowskiego 5 kl. od Nagłowic przy szosie w stronę Włoszczowy[299]). Nazwę swą posiada od herbu swego Oksza, założyciela Mikołaja Reja, który założył Okszę na gruntach wsi Tworowa, od Rzeszówka, otrzymawszy je w zamianie z Hieronimem Rzeszowskim na Chyczę. Oksza powstała około 1550 r. a w 1554 wyjednał dla niej prawo magdeburskie — przywilej ten brzmi następująco: „Pozwalam mu m. R. wieś dziedziczną Thworów przeistoczyć na miasto, które odtąd Okszą zwać się będzie, obdarowując go prawem teutońskim. Zwalniamy mieszkańców od opłat wszelkiego cła i myta na lat 12, ustanawiamy jarmarki na św. Trójcę i świętego Andrzeja, targi we Wtorki". Prócz tego w r. 1559 Mikołaj Rej nadał mieszkańcom prawo wolnego wyrębu i pastwiska w lasach Nagłowickich.

Do końca XVII w. właścicielami Okszy byli Rejowie, ci sami co władali jednocześnie i Nagłowicami. Za Rejów powstała w Oksie świątynia kalwińska w której odbywały się synody, zamieniona w II p. 18 w. na kościół, który Cystersi, zarządzcy parafii, gruntownie odnowili w 1770 r. Wkońcu XVII w. przechodzi Oksza do Dąmbskich h. Godzięmba. Należała ona do Aleksandra Dąmbskiego miecznika inowrocławskiego, później do Stanisława oż. z Marią Tęgoborską, później do syna

---

[299]) W. r: 1827 (sł. geogr.) posiadała 51 dm. i 380 m.

jego Ignacego, znanego nam już z innych opisów. Córki Ignacego w 1772 r. sprzedały Oksę Stefanowi Wąsowiczowi wł. Mnichowa, zaś w 1778 r. otrzymała ją wdowa Magdalena z Morstinów Wąsowiczowa. Starościna Budziszewska wyjednała przez Stanisława Augusta w 1785 r. przywilej na targi czwartkowe w Okszy, zaś w 1787 przyjmowała tego monarchę w Oksie, co opisuje Niemcewicz w swoich pamiętnikach. Później otrzymał je syn Józef, po nim zaś syn Eustachy, uczestnik powsta- 18 31 r. żonaty z Łucją Michałowską, wreszcie adoptowani synowie: Stanisław i Józef. W drugiej połowie XIX w. Oksa przechodzi do Sapiehów, później do książąt Radziwiłłów i dziś należy i wchodzi wskład dóbr Nagłowickich Michała księcia Radziwiłła[300])

Olbrachice (patrz Strzeszkowice).

Olszówka.

Wieś Olszówka leży 2 klm. na południowy zachód od Wodzisławia, w pobliżu szosy krakowskiej, niedaleko granicy pow. miechowskiego i należy do parafii Mieronice. W r. 1827 było tu 16 domów 151 mieszkańców. W r. 1885 dobra Olszówka składały się z samej Olszówki i pow. Emilianowa, sąsiednie Brzeście należało tu przez dłuższy czas, jako folwark.

Za Długosza[301]) mieszkała w Olszówce, drobna szlachta: Stanisław Olszowsky, Jan Gamba, Piotr Radzeszowsky, Mikołaj Momot i Mikołaj Bełzowsky. Kmieci było tylko 4, pozostałe łany uprawiała sama szlachta, dziesięcinę wartości do 2 grzywien, płacąc kościołowi w Mierocicach.

Zaś w 16 w.[302]) działy swoje mieli tu Krzysztof Borek, proboszcz kaplicy królewskiej, Giebułtowski Stanisław i Mikołaj Konarski h. Świeboda. Borek Krzysztof pochodził z rodu h. Wąż z Trzcieńca, niedaleko położonego. Giebułtowski hr. Lis pochodził zapewne z rodu Giebułtowskich z Giebułtowa pod Książem, a Konarski z Konar rodu licznie już wtedy w krakowskim rozrodzonego.

---

[300]) H. K. Ks. O. Dz: II — Bal. i Lip. — sł. geogr. — F. Rybarski Ateneum.

[301]) Dł. T. II, 86—88.

[302]) Piek. H. P. 1906—st: 160—162.

W końcu w. 16 przechodzi Olszówka do Myszkowskich, którzy w osobie Zygmunta, Kasztelana Wojnickiego i marszałka wielkiego koronnego doszli do ogromnej potęgi i posiadania wielkich dóbr w wojew. krakowskiem i sandomierskiem: Chrobrza, Pińczowa, Szańca, Książa Wielkiego, który od Barzich 1582 nabył Piotr Myszkowski, biskup krakowski i zapisał synowcom

Nr. 22. J. Chr. Pasek z wydrą nad stawem w Olszówce.

Zygmuntowi wspomnianemu wyżej i Piotrowi, wojewodzie Rawskiemu.

Do dóbr Książa Wielkiego należała Olszówka i Brzeście, z rąk drobnej szlachty wykupione.

I kiedy w r. 1601 Myszkowcy utworzyli ordynację pińczowską, posiadłości ich prócz Pińczowa, Szańca, Chrobrza, i wielu, wielu innych objęły i Olszówkę z Brześciem w par. Mieronice.

Ordynaci pińczowscy w r 1605 dostali tytuł margrabiów od papieża Klemensa VIII, a w r. 1615 zostali przypuszczeni do herbu i nazwiska przez Wincentego Gonzagę ks. Mantuańskiego. Tytuł margrabiego i nazwisko Gonzaga przywiązane były do utworzonej ordynacji.

W r. 1658 po bezpotomnej śmierci Władysława, syna Zygmunta Myszkowskiego, kanclerza koronnego, ordynacja, a więc i Olszówka przechodzi na Franciszka Myszkowskiego, V ordynata, kasztelana bełskiego, syna Aleksandra starosty ojcowskiego, z innej linii Myszkowskich.

Ordynatami byli kolejno potem jego synowie: Stanisław, Kazimierz VI ordynat i Józef Władysław VII ordynat, kasztelan Sandomierski, zmarły bezdzietnie w roku 1728.

Po jego śmierci ordynacją zawładnęli wtedy Jordanowie, w osobach Michała, wojewody Bracławskiego, jako męża córki VI ordynata; wynikł proces z Wielopolskimi, potomkami Anny Komorowskiej, córki I-go ordynata. Proces Wielopolscy wygrali, zachowując pełny tytuł ordynacki Myszkowskich. Wielopolscy objęli w 1729 r. ordynację. Pierwszym ordynatem z rodziny Wielopolskich Franciszek, Wojewoda sieradzki, VIII ordynat syn, Jana, Kanclerza W. Koronnego i Krystyny z Komorowskich, po nim był Karol, Chorąży koronny, następnie syn jego Ignacy, Starosta Lipiński i syn tegoż Stanisław zmarły w 1815 roku.

Olszówka była stale wypuszczana w dzierżawę, będąc jeszcze we władaniu Myszkowskich i słynną się stała z tego że w niej żywota swego dokonał i dłuższy czas tam spędził Jan Chryzostom z Gosławic Pasek marszałek koła rycerskiego, autor słynnych pamiętników z 17 w.: będących doskonałą ilustracją obyczajów, tego czasu. Pasek żeni się w 1667 r. z wdową Anną Łącką z domu Romiszowską, ślub biorą w Mieronicach. Do 1668 r. mieszkają w Olszówce, którą żona dzierżawiła, a co w swych pamiętnikach opisuje, jak i rekurs Komorowskiego, który jadąc w konkury do Olszówki, a nie wiedząc o ślubie Paska, dowiedziawszy się, od faktora żydka o tym w Wodzisławiu tamże musiał nocować i jeść obiad. Później mieszkali Paskowie w Miławczycach i Smogorzowie, aż znów 1671 r. robi kontrakt na Olszówkę z ordynatem Myszkowskim. Ponieważ kasztelan bełski, nie mógł tak prędko Olszówki, windykować z rąk Chełmskich na co w Skrzypiowie pan Pasek musiał oczekiwać, mimo, że 21.000 Złp. ordynatowi wyliczył na poczet Olszówki „in repartitionem" różnych długów.

Olszówkę znów objął w 1676 r. i mieszkał tam do 1687 r. Procesował się z Myszkowskiemi jeździł po sejmikach, gospodarował w Olszówce, zasiadał w kompromisach i tu posiadał

ową słynną wydrę, którą zapragnął mieć Król Jan III i przysłał swego wysłannika p. Straszewskiego. Wydrę opisuje Pasek, w swych pamiętnikach, pod 1680 r. jak wydra Robak na łąkach i stawach w Olszówce ryby łowiła, jak się z nią potem żegnał w złem przeczuciu, bo smutny ją los spotkał na dworze Króla Jana.

Dziś po Pasku, z pamiątek, nic nie pozostało w Olszówce, ani tych stawów, ani drzew, ani dworku.

Dalsze koleje Olszówki były następujące: w r. 1812 od ordynata Józefa Wielopolskiego kupuje Olszówkę Bartłomiej Byczkowski. W 1830 r. od Bartłomieja Byczkowskiego i Marii Marcoin kupuje Józef Byczkowski—w 1837 r. posiadają Józef i Maria. W 1841 r. kupuje Karol Byczkowski. W 1843 r. posiada Maria z Marcoiniów Byczkowska. W tymże roku oddziela się od Olszówki Brzeście, które nabywa Stefan Bukowski.

W r. 1846 nabywają Olszówkę: Wacław i Joanna z Byczkowskich Gaszyńscy, w r. 1847 Fryd. Meyer. W r. 1855 Aleksy i Barbara z Byczkowskich Gaszyńscy. Wreszcie w r. 1860 Józef i Aleksander Kisielewscy. W r. 1873 przechodzi na Fortunata Kisielewskiego syna Józefa i Pauliny Kondratowiczówny l-o Szadurskiej. Fortunat żonaty był z Czernikówną. W r. 1899 kupują Abram Harmacz i Rubin Rajzmann, którzy rozparcelowali Olszówkę[303]). Dziś niema tam śladu po Pasku i dawnej przeszłości. Nazwa Olszówka pochodzi pewno od olszyn, które obficie rość musiały w tej, dawniej, tak leśnej okolicy.

Opatkowice Murowane. vel Wisławowe vel Duże[304]).

Leżą 10 klm. na południ. wschód od Jędrzejowa, w gminie Mierzwin, w dawnym powiecie chęcińskim, mają młyn i pokłady kamienia budulcowego. W r. 1827 miały 26 dm: i 162 mk. w r. 1872 r. 1129 m. — orn. 587, łąk 8, lasu 486, nieuż. 48 bud. mur. 5 z drzewa 6. Wieś osad 34 gr. 201 m[305]).

Boniecki podaje, że Komes Przybysław, Przybek Kuropat-

---

[303]) H. K. Ks. Ol. Dz: II - Pamiętn. J. Ch. Paska — Alm. Błęk Bork. o Wielop. — A. H. K. T. Ol. fasc.

[304]) Założona na karczowiskach przez któregoś z Opatów.

[305]) Sl. geogr.

twa h. Szreniawa, rodem z Grodziny, obok Opatkowic leżącej w r. 1389 wsie swoje: Rzepin, Rzepinek, Żerniki i Zegrze zamienił na Zborów i Opatkowice z Opatem Łysogórskim[306]). Synowie jego dwaj: Marcin i Piotr, piszący się z Grodziny i Opatkowic mieli za sobą dwie siostry Gorzkówny z Talewa, Marcin miał Jadwigę, a Piotr Wisławę. Piotr nie żył już w 1373 r. Syn Piotra Przybek między 1376 — 1398 występuje i pisze się z Opatkowic i Grodziny, nie pisząc się Kuropatwą, choć dzieci jego, tego przezwiska, jako nazwiska używają; był on łożniczym królewskim 1393 r. — 1394, oż. był z Machną z Mokrska, siostrzenicą Pakosza z Żmigroda, po którym wzięła Żmigrów. Syn jego Przybek w r. 1392 kupuje Damianice od Kmity za 300 grzywien a 1399 r. Bystrzyczkę i Wilkowice, oż. był z Ofką. Braci jego (Helcel VIII) wymienia: Pakosza Jazdę, Grzegorza, Piotra i Jakusza. Długosz[307]) wymienia: Piotra i Jana Kuropatwów wł. Opatkowic.

Od Kuropatwów przechodzą Opatkowice do Rawiczów Dembińskich. W 1544 r. synowie Stanisława sędziego grodz. chęcińskiego 1519: Andrzej, Mikołaj i Sebastian dzielą się dobrami ojczystymi i macierzystymi: Grodziną, Opatkowicami, Mierzwinem, Dembianemi i Białoszycami. Mikołaj żył jeszcze w 1564 r. jego synami byli: Mikołaj i Sebastian dz. Dembian, Grudzyn, Opatkowic i Mierzwina[308]). Jan i Paweł synowie Sebastiana, spadkobiercy też i Mikołaja sprzedali części swe w Mierzwinie, Opatkowicach i Grudzynach Oraczewskim: Jan w 1624 r., a Paweł w 1609 i 1612 r.[309]). Właścicielem w okresie do 1689 r. Opatkowic był Stanisław Oraczewski syn Piotra i Dolscy, oraz ewentualnie S. Szeliga Trojanowski i żona jego Anna z Pawłowskich.

Od Dolskich w r. 1689 kupił Opatkowice[310]) Andrzej Rawicz Dembiński, syn Andrzeja, porucznik pancerny 1702 r. i pułkownik królewski 1703 r. zm. 1712 r.

W r. 1714 wł. Opatkowic są Wojciech Struś, chorąży

---

306) K. M. P.
307) Dł. L. B. T. I—238.
308) gr: Kr. 85 f. 153—zapis. Ks. 17.
309) Gr: Kr. 219 f. 1736 Gr: Kr. f. 543 i Gr. chęc.
310) Obl. Kr. 124 f. 1024.

wieluński i Anna z Otwinowskich[311]). Później należały Opatkowice do Tęgoborskich—Jana Tęgoborskiego, Franciszka Ksawerego podkomorzego koronnego, Kajetana, Waleriana, chorążego czernichowskiego, który w r. 1766 nabył dział Kmiciański w sukcesji Michała Tęgoborskiego. Zaś w r. 1764 wł. jest Szymon Malczewski. znany nam z poprzednich opisów, po którym otrzymał syn Paweł, który z Franciszki Dębickiej, córki Antoniego podsędka wiślickiego i Justyny z Niemiryczów II v. Mamertowej Stokowskiej miał córki: Honoratę za Józefem Jordanem, Joannę za Antonim Błędowskim II v. Wilkoszewskim i Konstancję I v. za Franciszkiem Borkiewiczem Radcą Dyrekcji S. Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kielcach w 1828 r. II-voto za Janem Smiłowskim[312]).

W r. 1809 Paweł Malczewski sprzedaje Opatowice Karolowi br. Laryszowi pułkownikowi napoleońskiemu, zm. 1869 r. synowi Karola wł. Osieka i Alojzy ze Zborowskich, ożenionemu z Karoliną z hr. Grabowskich star. wołkowyską I-o Andrzejową Wielopolską. Od Laryszów kupuje Ignacy Błeszyński, potem w 1817 r. dziedziczy Józefa z Błeszyńskich Szotarska[313]), jego żona, potem córki: Sydonia i Gabriela. w r. 1825 posiadają pół córki, a pół matka. Następnie w r. 1838 kupują $^1/_2$ Hieronim i Sydonia z Błeszyńskich Strzelbiccy, zaś w 1858 r. kupują całość.

Tegoż roku nabywa Opatowice Antoni Laskowski syn Rocha i Joanny z Badenich wł. Różnicy, oż. 1866 r. z Karoliną Różycką córką Erazma. Po śmierci Antoniego zmarłego bezdzietnie nabywa pół Opatowic Erazm Różycki, ojciec Karoliny w 1884 r., pół zaś posiada Karolina Laskowska. Erazm Różycki poza tym wł. Żernik w stopnickim, długoletni i zasłużony Prezes Dyreckji Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kielcach, były członek Rady Stanu i uczestnik powstania 1831 r. zm. w Opatowicach w 1889 r., pozostawiając z Aleksandry z Chwalibogów, prócz tego jeszcze, dwie córki: Teresę Zdanowską, Marię za Edmundem Taylorem, oraz synów: Erazma, Ignacego i Henryka któremu siostra Karolina Laskowska, wstępując do

---

311) Ks. Wiśn. Jędrz.
312) A. H. K. T. O. f.
313) A. H. K. T. O. f. H. Kr: Vol. IV. N: 112.

zakonu Niepokalanek w 1890 r., zapisała pół Opatkowic, a drugie pół nabył w działach po ojcu. Henryk Różycki doskonały gospodarz, Prezes Syndykatu Rolniczego w Kielcach, zasłużony w pracy społecznej, z Heleny Łuniewskiej pozostawił córki: Annę Łuniewską, Marię Kowalską i Aleksandrę, oraz synów: Jerzego, Edwarda i Henryka, obecnych właścicieli Opatkowic[311]). Opatkowice posiadają stary dwór murowany, położo-ny wśród dawnego parku.

Nr. 23. Erazm Różycki
Prezez Dyr. S. T. K. Z. wł. Opatkowic.

Do opatkowic należy f. Kawenczyn ok. 300 m. który w 19 w. takie koleje przechodził. W r. 1823 nabył go Walenty Sobocki od Ludwika Morano, i Emilii z hr. Parysów, w r: 1827 Jan Nepomucen Kosiński, a w 1833 Franciszka i Kazimiera K. siostry. W r. 1845 Aniela z Twardzickich Chomentowska, w r. 1852 Wład. Rohoziński, zaś w r. 1860 Antoni i Antonina z Galewiczów Niedzielscy. W r. 1861 A. Okoń — w r. 1863 Nepomucen Ogórkiewicz, potem Mateusz Ogórkiewicz i Nepomucena z Jeżewskich, wreszcie Ślęcki z Pleszowskim, a od 1893 Henryk Różycki. Dziś jest folw. Opatkowic.

---

[314]) H. K. Ks. O. Dz: II.

Opatkowice Drewniane.

Położone 10 kl. od Jędrzejowa w parafii i gminie Mierzwin, posiadały pokłady torfu i młyn wodny. W r. 1827 było tu 21 dm. i 141 mk. W 1881 r. w obu folwark jak wymienia słownik geograficzny, a więc Drewnianych i drugich pewno Kmiciańskich położonych w parafii Nawarzyce, gminy Wrocieryż, obszaru rolnego liczono 541 m. w tym or. 324, łąk 23 m., lasu 88 m. nieu. 9.14, bud. drew. 13. Osad było 2, a gr. or. 163 m.

Podaje ten opis za słownikiem geograficznym, choć widzę tu niedokładności, na dawnych mapach istnieją cztery rodzaje Opatkowic: Murowane, Drewniane, Pojałowskie i Cysterskie — w tym porządku je opisywać będę: Murowane już opisałem, Drewniane lub Pojałowskie zwane też Kmiciańskiemi, zapewne są to Drewniane. Murowane Długosz nazywa Wisławowe, a są jeszcze Napożyńskie i Molendzińskie, Wielkie są zapewnie indentyczne z Murowanymi[315]).

Opatkowic Drewnianych leżących w województwie krakowskim Długosz nie wymienia. Piekosiński[316]) w 1546 r. wymienia właścicielem Opatkowic Drewnianych; Stanisława Jarockiego h. Rawicz i nazywa je drugimi, córka jego Zofia według Bonieckiego była za Janem Kozłowskim. Później należały one do Kmitów z Woli, stąd zwane Kmiciańskimi. Boniecki wspomina, że w drugiej połowie XVI w. Mikołaj Kmita, Karmelita, syn Krzysztofa i Anny, wł. Opatkowic wkońcu XVI i początkach XVII w.

W połowie XVII w. Opatkowice Drewniane przechodziły różne koleje losu i były naraz w posiadaniu kilku rodzin: Tęgoborskich, Trojanowskich i innych, którzy się często i ciągle zmieniali, aż przeszły w XVIII w. do Szymona Malczewskiego i jego syna Pawła. W r. 1810 nabywa je Honorata Jordanowa córka Pawła[317]), który jej zapisał w 1809 r. testamentem. Honarata w 1816 r.[318]) zapisała mężowi Józefowi i córce Franciszce

---

315) Sł. geogr. H. K. Ks. Op.

316) Piek. H. P. 1906 r.

317) A. H. K. Ks: O, Dz: III obl. 1812 r. 30/IV ak. W. i Dep. Kr. vol. I L. 194.

318) Z 7/9 —1816 vol. VI. L. 66 ak. H. W. Kr.

i w ich rękach pozostawały do 1855 r. W r. 1855 nabywa Reinhold zaś w r. 1876 Henryk Julian Wieliczko, a w r. 1882 Ludwika ze Sztochlów Tomicka córka Ludwika, w r. 1884 Gwidon Heller, a w 1893 Włodzimierz Daszewski, w tymże roku Edward Łuszkiewicz, a w 1896 Leon Sulnicki. W początkach XX w. zostały rozparcelowane[319]).

Opatkowice Drewniane i Folwark Zapusta liczyły 1873 r. 248 m. i 153 pr.

Opatkowice Pojałowskie vel Lesiowskie.

Położone obok poprzednich w parafii Mierzwin, posiadały karczmę, młyn i sadzawkę. W r. 1827 miały 6 dm. i 66 mk. Rozległość 240 m., bud. 5 z drzewa. Wieś osad 7 gr. or. 48 m. W połowie XIX w. Opatkowice Pojałowskie posiadały 315 m.[320]).

Długosz wyraźnie nie wymienia Opatkowic Pojałowskich, nie wiemy więc do kogo należały, czy nie stanowiły wspólnej własności Kuropatwów. Dopiero w 1577 roku wzmiankują akta Mikołaja Rawicz Dembińskiego syna Mikołaja, a brata Sebastiana, który pole w Opatkowicach Pojałowskich, w swym dziedzictwie, odpisuje Opatowi Mogilskiemu. Synowiec jego Jan, wraz z bratem swym Pawłem sprzedali swe części w Pojałowicach w 1609 r. — 1612 R. Oraczewskim[321]). Z Oraczewskich dziedziczyli na Opatkowicach Pojałowskich: Stanisław i Elżbieta z Wielkanocy, później Jan Oraczewski regent ziemski i żona Łucja vel Krystyna z Kochańskich, która w 1666 r. zapisuje 3000 florenów Plebanowi w Sosnce[322]). Tenże Jan 1669 r. i 1690 jest jeszcze właścicielem Opatkowic[323]). Później w początkach XVIII w. przechodzą do Tęgoborskich. W r. 1706 Michał Stanisław Tęgoborski właściciel Opatkowic Pojałowskich syn Stefana i Ewy z Bebelna Gosławskiej ma sprawy z Gwardianem Franciszkańskiego Konwentu w Chęcinach o sumę po Andrzeju Bujalskim, komorniku granicznym krakowskim.

Tenże Michał Tęgoborski łowczy dobrzyński, przenosi

---

319) H. K. Ks: O. Dr· Dz: II.
320) Sł. geogr.
321) Gr. Kr. 18. f, 543.
322) A. H. K. T. Op. P. f.
323) A. H. K. T. Op. P. f.

w 1717 r. sumę 4000 złotych polskich z Opatkowic P. na Kalinę. W r. 1707 Michał Tęgoborski właściciel Opatkowic Pojałowskich i żona Anna z Nieczuja Dembińskich. W r. 1725 Aleksander Tęgoborski[324]), w r. 1728 Michał[325]) Tęgoborski łowczy dobrzyński, właściciel Opt. Poj. W r. 1769 i 1774 jest siostra Michała Tęgoborskiego, a córka Aleksandra: Elżbieta żona Michała ze Staw Stawskiego, miecznika liwskiego. Tęgoborscy jeszcze w 1770 r. lokowali na Opatkowicach Pojałowskich wyderkaffy, na rzecz księży Franciszkanów konwentu lelowskiego 1500 złotych[326]). Już od r. 1749 i 50 i później zaczynają się w Opatkowicach Pojałowskich działy, które przez drugą połowę XVIII w. i początek XIX w. mają charakter w pewnych okresach kollokacji. Działy te odbywają się między Franciszkiem Ksawerym Tęgoborskim, synem Michała, Stawską Elżbietą, jej siostrą, Justyną z Tęgoborskich Węgierską, po której Stawska bierze spadek z Opatkowic Kmiciańskich—Malczewskimi i t. d. Stawscy otrzymują pół Opatkowic — połowę Kwiatkowscy, Malczewscy i Op. Kmiciańskie w których Szymon 1768 r. był właścicielem, jak i Bujalskie. W r. 1777 Józef Michalczewski ma część Opatkowic Pojałowskich, do działów tych należą Burzyńscy, Węgierscy, Gowarzewscy i Pęczkowscy. Był czas po roku 1750, że pół Opatkowic należało do Malczewskich, a pół do Stawskich, Kwiatkowskich i Stokowskich.

W r. 1783 właścicielem Opatkowic Pojałowskich jest Józef Mąkolski syn Józefa podstolego dobrzyńskiego i Magdaleny ze Zborowskich, a wnuk Piotra i Anny Lasockiej[327]). W r. 1788 właś. jest Paweł Leszczyński chorąży płoński, a w roku 1789 odstępuje je Antoniemu Miłkowskiemu Stolnikowi bracławskiemu.

W r. 1800 ½ Opatk. Poj. posiada Jan Bibersztajn Starowieyski, starosta barwardzki, nabywa je od Augustyna Korytowskiego pisarza grodz. krak. Część miał Malczewski od 1800 r., którą to część sprzedał Padlewskiemu. W r. 1815 Szymon Skorupka Padlewski, sędzia wł. połowy Opatkowic Pojałowskich,

---

324) A. H. K. T. Op. P. f.
325) ak Z. Kr. L. 10 p. 213 N: f. 189.
326) A. H. K. T. O. P. f.
327) A. H. K. T. Op. P. f.

po nim Zofia z Skorupków, wdowa po Wincentym Złotnickim nabyła i drugą połowę po Starowieyskich.

Około 1820 roku nabywa całość Opatkowic Poj. Wojciech Nałęcz Raczyński, oż. z Teresą z Strzeszczkowskich. W r. 1849 posiada Op. P. Anatol Raczyński i Antonina z Bukowińskich[328]), zaś w r. 1853 posiada Tomasz Machnicki, który dokupił grunta i z Opatkowic Cysterskich. W r. 1862 Leon Borkowski, w r. 1878 Henryk Wieliczko, do 1880 r. potem Daszewscy, Tomiccy, a w 1887 r. nabywa Bruno Suchecki od Ludoborskiego, wreszcie w 1900 r. Stanisław Masiewicz[329]). Dziś rozparcelowane.

Opatkowice Cysterskie.

Obok tamtych leżące, od najdawniejszych czasów należały do Opatów Mogilskich, którzy już w XVI w. mieli różne sprawy z sąsiadami o pola i grzywny. Opatkowice te miały w XIX w. 192 morgi.

Piołunka.

Piołunka leży na wschód od Boleścic, na trakcie Wodzisław-Włoszczowa, 7 klm. na zachód od Wodzisławia, a 4 klm. od szosy Kraków-Warszawa, położona jest w dawnym pow. Księskim, parafii Krzcięcice.

Piołunka wraz z folwarkami: Grązowem i Kazinami posiadała dawniej w połowie ubiegłego stulecia z górą tysiąc morgów. Budynków murowanych 15, drewnianych 3, pokłady kamienia ciosowego, karczmę, chałup 24—143 mieszkańców. Dawna nazwa wskazuje Pielinka-Piolinka-Piołynka-Piołunka pewno od piołunu, który obficie rósł dawniej[330]).

Piołunka powstała wcześniej niż Boleścice, równocześnie z Desznem, później już jako osiedle wojskowe kolonizowana w czasie walk o tron Krakowski między Konradem Mazowieckim, a Henrykiem Brodatym i później Bolesławem Wstydliwym.

---

[328]) Ich wnuk Stefan Raczyński Sędzia Sądu Najwyższego, brat Stefana Antoni, obecnie dzierżawi Jasionnę.

[329]) H. K. Ks: Op. Dz: II.

[330]) Lub od pielić, pielenie, wycinanie, karczowanie, to drugie mniej prawdopod. — patrz. Br. Sł. Et.

Ci sami Jastrzębczycy-Zarasowie zamieszkiwali Deszno, Boleścice i Piołunkę, z których powstali Kulowie właściciele przez szereg lat Krzięcic, Piołunki, Wojciechowic. Skroniowa, Deszna Boleścic, Małego Książa, Słaboszowic ect. ect. Około 1390 r. właścicielem Piołunki był Niemsta ojciec Mikołaja Niemsty, a dziadek Mikołaja przezwanego Kulą, tak jak dziad stryjeczny też Mikołaj, scholastyk Skalmierski,

Po nich właścicielem był Jakub Kula i inni: Wawrzyniec, Gabriel i Baltazar Kulowie, herbu Jastrzębiec, wspólnie byli obecni w 1556 r. na zjeździe heretyków w Seceminie, z nich Baltazar wspominany już dawniej, jako współwłaściciel Deszna 1546 — dzierżawca Sobowic i Jemielnicy — miał córkę Jadwigę i synów: Mikołaja i Baltazara. Z nich — Mikołaj dziedziczy na Piolince (Piołunce) gdzie posiada części — jednocześnie w tym że czasie posiada części na Piołunce Borek Mikołaj, herbu Wąż, właściciel działów na Trzcieńcu, Sieńsku, i jest również właścicielem Boleszyc i Ołpic. O Mikołaju Borku wspomnimy obszerniej przy monografii Boleścic. W początkach 17 wieku już Borkowie nie dziedziczą na Piołunce, a w r. 1616 jedynym właścicielem Piołunki jest Mikołaj Niemsta Kula, syn Baltazara, jak wymienia granicznik z tego roku, który mieni wspomnianego Niemstę właścicielem Wojciechowic, Krzięcic i Piołunki[331]).

Jak wiemy z poprzednich monografii Franciszek Kula sprzedaje części swe w Desznie Dąmbskim i wogóle w tym czasie Kulowie wymierają, czy wynoszą się z tej okolicy i Piołunka około 1650 r. przechodzi do rąk Skąmpskich, a od 1670 r. w księgach parafii Krzięcice spotykamy stale tą rodzinę, jako właścicieli Piołunki.

Między innymi Tomasz Skąpski i żona jego Zofia, którzy mieli dzieci zapisanych w księgach Krzięcickich. Marcin Jan ur. w 1670 r. Stanisław urodzony 1673†1726 r. Michał urodzony 1574†1736 r., Barbara ur. 1671 r., Katarzyna ur. 1677†1756 r. Piotr †1761 r. Petronela ur. 1697 r. Antoni Marceli ur. 1683 r. Jadwiga Barbara ur. 1788†1777, była za Wędzińskim, prócz tego syn Tomasz ożeniony z Anną Tabaszowską, po którym dzieci:

---

[331]) Gran. Kr: w posiad. autora, podpisany przez P. P. Andrzeja Gaiowskiego z Gaiowa, Sebastiana maciejowskiego, Jana Pawłowskiego i Jana Tynieckiego.

Michał ur. 1758 r., Bonawentura ur. 1753 r., Jan Kanty ur. 1750 r., Katarzyna Magdalena ur. 1750 r. † 1760 r. Zaś Michała stryja porzednich z Zofii Oraczewskiej były dzieci: Dorota ur. 1726 r., Mateusz ur. 1725 r., Józef ur. 1723†1779 r., Tomasz ur. 1721 r., Małgorzata ur. 1735 r., Teresa Jadwiga ur. 1720 r., oraz z innej linii Krzysztof i Aleksandra z Dembińskich wszystkie metryki w Krzcięcicach.

Ponadto 5 XI 1784 r. w ak. Z. Kr. jest zapis Justyny Jakubowskiej za Franciszkiem de Skąpe Skąpskim na Piołunce.

Właścicielami części Piołunki byli synowie Tomasza: Mi-

Nr. 24. Piołunka

chał i Tomasz. Ostatniemi właścicielami byli: Feliks, Michał, Jan Kanty, Bonawentura i Maria Okońska od których część Piołunki w drugiej połowie 18 wieku nabyli Borkiewicze.

Ponadto już w początkach 18 wieku spotykamy w Piołunce Oraczewskich, jako współwłaścicieli 1724 r., ślub brali w Krzcięcicach Stefan Oraczewski i Maria Oraczewska, zaś w 1723 urodził się w Piołunce Albert Stanisław Oraczewski syn Józefa i Krystyny, zaś w r. 1724 urodziła się Maria, córka Stefana i Marii, w roku 1726 Walerian i Kazimierz syn Józefa Oraczewskiego i t. d., zaś w r. 1750 większą połowę Piołunki

kupił Stanisław Oraczewski, starosta rogowski, od Michała z Czermina Czermińskiego[332]), którzy krótko tu władali.

Reszta nadal zostawała w rękach Skąpskich. Stanisław Oraczewski umarł 1772 r. Jak wspomnieliśmy wyżej od Skąpskich w II połowie 18 wieku kupił Michał Borkiewicz vel Borkowicz Piołunkę i potem odkupił część od Antoniego Oraczewskiego po śmierci ojca tegoż, łącząc całość w swych rękach w końcu 18 w.

Michał Borkowicz[333]) (tę pisownię spotykamy w aktach), uczestnik powstania Kościuszkowskiego, był zaś synem Antoniego uczestnika Konfederacji Barskiej i Franciszki z Nowińskich h. Nowina siostry Tomasza biskupa Bibliyskiego i generała Bożogrobców w Miechowie. Michał Borkiewicz h. wł. ur. 1763 — zmarł w Piołunce w 1814 r. pochowany pod kościołem w Krzcięcicach, po nim odziedziczyli Piołunkę, z Jadwigi Przybylskiej h. Nowina urodzeni: syn Honorat i siostra Tekla, która była za Janem Kantym Jastrzębiec Bełdowskim.

Nr. 25. Ludwik Borkiewicz.

W końcu 18 wieku żyli w krakowskiem jeszcze bracia Michała: Franciszek Borkiewicz i Józef. Pierwszy był posłem i Radcą Dyrekcji Tow. Kred. Ziemskiego w Kielcach w 1828 r., za prezesury Antoniego Badeniego z Różnicy, drugi był sędzią i przed 1830 r. także Radcą Dyr. Tow. Kred. Ziemskiego w Kielcach. 1828—1834 uczestnikiem powst. Kościuszkowskiego odznaczonym za obronę Pragi. Byli oni właścicielami w krakowskiem: Sławic, Wymysłowa, Głupczowa, Opatkowic, Dalechów, Rokitna.

---

[332]) H K. Ks. Piol. załączn. fasc.

[333]) Patrz dyplon oryg. arch. akt dawnych w Warszawie w którym powiedziano: „Benigno itaque animo perpendentes vos varia dokumenta fine probandae originis vestrae a nobili Borkovicziorum familia exhibuisse, actu more nobilium vivere etc etc". (przeglądając Wasze rożnorodne dowody, stwierdzamy pochodzenie Wasze od szlachty Borkowiczów, żyjącej zawsze wedle obyczajów szlacheckich" Patrz. o Borkiewiczach „Rodzina" uzup. Cz. I—str. 17.

Dwóch synów Franciszka i jeden Józefa brali udział w walkach 31 r.[334]).

Honorat Borkiewicz do śmierci 1866 r. władał Piołunką. i Kazinami, z Izabelli Laskowskiej córki Wilhelma i Joanny z Grabkowskich pozostawił córkę Marię Julianową Dąmbską i synów: 1) Stefana, ożenionego z Julią Górską ojca Marii Chrystowskiej, Stefana zm. 1908 r. Wincentego zm. 1937 i Tadeusza. 2) Romana † 1875. 3) Michała † 1912 oraz i 4) Seweryna ur. 1842 † 1901, który był właścicielem Piołunki, Grązowa i Trzcińca, długoletniego Radcy Tow. Kred. Ziemskiego w Kielcach 1866—1870 i 1892—1901, ożenionego z Felicją Kosicką z Nagłowic, córką Senatora Juliana i Marii z Walewskich z której miał dzieci córki: Zofię Kazimierzową Suchecką z Potoka, Marię Adamową Tańską, Jadwigę Chrzanowską i synów Adama † 1883, Juliana ur. 1773 † 1923 i Seweryna ur. 1890 wł. Piołunki, autora tej książki, który z Józefy Kosickiej ma synów: Antoniego ur: 1923 i Ludwika ur. 1925[335]).

Piotrkowice Poduchowne.

Leżą na wschód od Wodzisławia, na trakcie do Pińczowa, nad rzeką Mozgawą, parafii Piotrkowice, gminy Wodzisław.

W r. 1886 Piotrkowice Poduchowne z folwarkami: Pinachówka, Zakrzew, Srednica miały obszaru 1095 mórg. Bud mur. 14, z drzewa 1[336]).

Najdawniejsze wzmianki o Piotrkowicach spotykamy w 1439 roku. Ulanowski[337]) wymienia świadka Paszka z Piotrkowic: „de clenodio Godula proclamatione Mosgawa". Jest to więc typowe osiedle z czasów Konrada Mazowieckiego. Dłu-

---

[334]) Synem Józefa z Róży Łuczyckiej był Ludwik Borkiewicz ur. 1804 zm. 1872 à Rosiers aux Salinees pres de Nancy, uczestnik powst: 31 r. i jeden z głównych jego organizatorów (w mieszkaniu por. L. Borkiewicza odbyła się ostatnia tajna narada spiskowców), należał do spisku Wysockiego, odznaczony złotym Krzyżem Virtuti Militari, ranny pod Grochowem, adjutant polowy Gen. Rohlanda, emigrant. Patrz Słownik biogr. T. II/4. Z. 9. str. 327.

[335]) ak. Kościelne w Krzcięcicach—zbiory autora — H: K. Ks. P. Dz: II — A. H. K. Ks: P. załączniki.

[336]) Sł. geogr.

[337]) Ins. cl. N. 757.

gosz Piotrkowic, ani ich właścicieli nie wymienia, tylko Wolę Piotrkowską i Zakrzów, należące do parafii Piotrkowice, które już w 1326 roku miały kościół. Wola Piotrkowska należała do Jana Światłego h. Pilawa, a Zakrzew do Abrahama h. Gryf[338]). Zapewne więc Wola Piotrkowska, to dzisiejsze Piotrkowice, albo też Długosz opuścił je w Lib. ben., co wydaje się być słuszniejszym przypuszczeniem, ze względu na to, że dawniejsze źródła wymieniają tę wieś. Zakrzów zaś dziś zupełnie nie istnieje, a w r. 1877 wymienia go skorowidz Zinberga, ale wydawca słownika geograficznego przypuszcza, że jest to pozostałość wsi, wchodzącej w skład parafii Piotrkowskiej w XV i XVI w., będącej zapewne folwarkiem Piotrkowic.

Według reg. poborowego powiatu księskiego z 1581 r. wieś Zakrzew miała 6 półłanków kmiecych, 3 zagrodników bez roli, 1 komornika z bydłem i 3 bez bydła. Według tegoż regestru Piotrkowice miały 19 półłanków kmiecych 2 czynszowe, 8 zagrodników bez roli, 11 komorników bez bydła, 4 rzemieślników i 1/4 łana karczem.[339]). Możliwe też, że parafia miała nazwę Piotrkowic, a dobra: Woli z Zakrzowem, co później zlało się w jedną całość i przyjęło nazwę Piotrkowic Poduchownych. Wieś Trzcieniec płaciła dzies. prob. z Piotrkowic[340]).

W r. 1518 właścicielem części Piotrkowic jest Jakub Rawicz Dembiński, który 2-gą część nabył w 1526 r. od Zofii Skotnickiej[341]). W zapisce tej jest powiedziane, że nabywa Piotrkowice z Zakrzewem, Wolą Piotrowską i Skorupicami. Jest to pierwsza wzmianka, wymieniająca Piotrkowice, obok Woli, której później już nie spotykamy. Skorupice zaś nie są nam dziś znane. W r. 1537 władał Piotrkowicami wraz z Wolą i Zakrzewem Walenty Dembiński, kasztelan krakowski, z bratem Piotrem, zaś w r. 1551 całość skupuje Walenty[342]), był on dziedzicem olbrzymich dóbr w krakowskim i sandomierskim, drugiej swej żonie Krystynie z Sieciechowic zapisuje 2000 florenów na Piotrkowicach, a 3-ej Barbarze z Bebelna Gosław-

---

[338]) L. Ben. I—128—9.
[339]) Paw. Małop. 84.
[340]) Dł: L. Ben. I—24.
[341]) Zs. Księs. 13 — f. 16.
[342]) Zs. Księs. 7. zs. krak. 9, f. 121 — 135.

skiej wydzierżawia Piotrkowice i Zakrzew w 1582 r.[343]). W r. 1586 dostaje w działach Piotrkowice syn jego Kacper, podkomorzy mielnicki, potem zaś Samuel Andrzej, jego bratanek, od którego, względnie od jego spadkobierców w początkach XVII wieku nabywają Piotrkowice Wizytki Krakowskie i w ich rękach pozostają do roku 1874 t. j. do czasu konfiskaty przez rząd[344]). W okresie tym Piotrkowice chodziły przeważnie dzierżawami i tym się tłumaczy fakt, że majątek ten nie posiadał, ani parku starego, ani planowego rozbudowania, nie mając przez 200 przeszło lat fachowego właściciela.

W r. 1682 Jerzy Morski, Kanonik wrocławski, proboszcz Piotrkowic wybudował nowy murowany kościół, konsekrowany 1690 r. przez biskupa sufragana Szembeka. Od rządu 1882 r. kupuje Piotrkowice senator Jan Wojciech Rogoziński, od tegoż 1884 r. jego dzieci: Kazimierz, Zofia, Angelika, Jan i Feliks Rogozińscy. W r. 1891 kupuje Kazimierz Chojnacki, zaś w 1906 r. nabywa Stanisław Linowski i po dziś dzień je posiada[345]), przyczyniając się, założeniem dochodowego ogrodu i rozszerzeniem parku, do ozdobienia Piotrkowic, które z samej natury posiadają dość malownicze położenie.

Podsieńszcze vel Podgaje (patrz Sieńsko).

Potok Wielki, albo Złoty.

Obok szosy Warszawa-Kraków, 8 klm na południo-zachód od Jędrzejowa leży wieś Potok Wielki, albo Złoty, zwany też Dolnym. Dobra te w 19 w. składały się z folwarków: Folga, Pierścień, Diament (nazwy, przypominające składowe części pierścienia, umyślnie tak niegdyś dobrane) i wynosiły obszar 2466 morgów[346]).

Potok od najdawniejszych czasów należał do Cystersów Jędrzejowskich, jak cały szereg wsi jędrzejowskiego powiatu, nadany Cystersom w Brzeźnicy przez arcybiskupa Jana w 1153

---

[343]) M. 101. f. 35—Zs. Kr: 13. f. 271 i 157. 123.
[344]) A. H. K. Ks: P. f. i H. K. Ks: P. Dz: II.
[345]) H. K. Ks. P. Dz: II.
[346]) Sł. geogr.

roku. W tym czasie biskup krakowski Maurus zrzekł się na rzecz klasztoru dziesięcin należnych mu z Potoka.

Jednocześnie odbywa się proces skupywania przez opatów drobnych kawałków ziemi: tak w 12 w. Cystersi kupują za 65 grzywien część Sulisława, syna Bartłomieja, i za 5 grzywien część od Bacha. W r. 1236 synowie Bartłomieja, a w r. 1250 synowie Bacha występują z pretensjami, oddano im 2 woły i 2 krowy[347]). Prawdopodobnie były to części Pilawitów. Były tam też i inne części nie sprzedane opactwu, a w r. 1343 sąd przyznał jakiemuś Zdzisławowi części w Potoku, kwestjonowane mu przez braci Wiewiórków[348]). Klasztor nabywa potem część t. zw. Czechosławską w 15 w.[349]). Dziesięciny w tym czasie w postaci jaj, serów, etc. pobiera klasztor. W 14 w. posiadają swe części w Potoku różne rody między innymi i Lisowie z Mstyczowa, którzy wyzbywają się ich w 1367 r. W. r. 1387 spotykamy tam i Jastrzębców i Maciejowskich, wreszcie Pilawitów, późniejszych Potockich, którzy właśnie ród swój stąd wiodą. Mieli tu również swe części Szreniawici Potoccy. I tak Mikołaj Szreniawa Potocki w 14 w. pisał się z Potoka i Zagórza — syn jego Jan miał dwór w Potoku, syn tegoż Piotr też z Potoka Szreniawita, a jego córka Anna była za Jakubem Pilawitą z Potoka, którego poślubiła ok. 1470 r. Byli to rodzice Jakuba Pilawity Potockiego ur. 1482 r. podkomorzego Halickiego, ożen. I-to z Katarzyną Jemielnicką II-oto z Jazłowiecką, z Buczacza. Jest on praojcem możnego i zasłużonego w dziejach Polski rodu Pilawitów Potockich. Potok Złoty przez małżeństwo Jakuba Pilawity z Potoka z Anną Szreniawianką Potocką z tegoż Potoka dał nazwisko potężnej i możnej rodzinie.

Wspomniany Jakub był ojcem Mikołaja Potockiego † 1572 ożenionego z Anną Czermińską, a dziadem Stefana, męża Marii Mohylanki, których najbliżsi potomkowie przekazali krew Potockich panującym domom w Europie.

Córka Stefana i Anny Kazanowskiej była prababką króla Stanisława Leszczyńskiego, teścia Burbonów. Druga córka Ste-

---

347) K. Mał. 25, 26, 39.

348) Piek.

349) Znów Rocz. T. Her: 1910 r. wymienia Grzegorza Kołomasza z Potoka.

fana za Januszem ks. Radziwiłłem była babką Luizy Charlotty, żony elektora Palatynatu Karola Ludwika[350]).

Piekosiński[351]) wymienia właśc. Potoka w XVI w. Potockich: Wojciecha Pilawitę, Mikołaja i Stanisława, Kornica Stanisława, Stanisława Kanię, dzierż. Jakuba Maciejowskiego używ. sygnetu S. I. i h. Poraj, Jana Borowskiego h. Turzyna i Jana Dębieńskiego. W r. 1572 inne akta właśc. części Potoka i Borowa wymieniają Stanisława Rawicza Dembińskiego. Ok. r. 1639 wł. tych wsi są Anna de Kąty i Zygmunt Rozen de Rożnow (patrz Boleścice).

Niebawem Potok wymyka się z rąk Potockich i z posiadania Cystersów — w r. bowiem 1581 dziedzicem Potoka i Borowa jest Stanisław Goworek (Paw.).

W początkach XVIII w. właścicielami Potoka są Firleje Konarscy, których ciągle w aktach kościelnych krzcięcickich spotykamy. Między innymi znajdujemy akt ślubu Franciszka Firleja Konarskiego, kawalera orderu Orła Białego, kasztelana bielskiego z Justyną Cellari, a następnie akty chrztu ich dzieci: Piotra 1720 r., Kazimierza 1721 r. i Urszuli 1722 r.[352]). Od Konarskich przechodzi Potok do Jelitczyków Dembowskich.

W II poł. XVIII w. Stefan Dembowski, starosta tymbarski, kasztelan czchowski jest dziedzicem Potoka. Był szambelanem Augusta III, kandydatem do kasztelanii Wiślickiej, panem ogromnej fortuny, kilkunastu majątków, które prócz Potoka posiadał. Mieszkał w Sancygniowie.

Był on synem Antoniego Sebastiana Dembowskiego, starosty tymbarskiego i płockiego, referendarza Wielkiego Koronnego, stronnika Augusta III, który po śmierci żony swej Salomei z Rupniewskich w 54 r. życia poświęcił się stanowi duchownemu i mając lat 70 został biskupem kujawskim. Ta linia Dembowskich w początku XIX wieku wygasła, a spadkobiercami ich uszczuplonego majątku byli Wielowieyscy i Chwalibogowie.

Od Stefana Dembowskiego w r. 1781 kupił Potok z przyległościami Ignacy Suchecki, h. Poraj poseł na Sejm 1772 r., chorąży sieradzki, zwolennik Konstytucji 3-go Maja. Był on synem Sta-

---

[350]) O. Forst art: o Potockich Mies. Herald. 1911 r: zesz. 9 — 10 i 11 — 12—Helc. II 2301 i 4061. — Długosz L. B.

[351]) Her: P. 1906 r. str: 154.

[352]) Józef Konarski 1735 r: dziedz: Wawrowic i Potoka.

nisława, rotmistrza kawalerii narodowej i Zofii Trepczanki, chorążanki podolskiej. Posiadał liczne włości i rodzinne Suchcice w Piotrkowskiem, gdzie zamieszkiwał. Potok zaś chodził dzierżawami, mimo, że posiadał piękną rezydencję.

Po Ignacym, zmarłym 1803 r. odziedziczył jeden z jego synów Andrzej[353]), z Magdaleny Jordanówny, chorążanki oświecimskiej, II-go voto szambelanowej Trembeckiej urodzony, grand maior wojsk polskich, biorący czynny udział w kampaniach Napoleońskich, Radca Dyrekcji Sz. Tow. Kred. Ziemskiego a w końcu prezes Dyrekcji do 1849 r., czyli do śmierci.

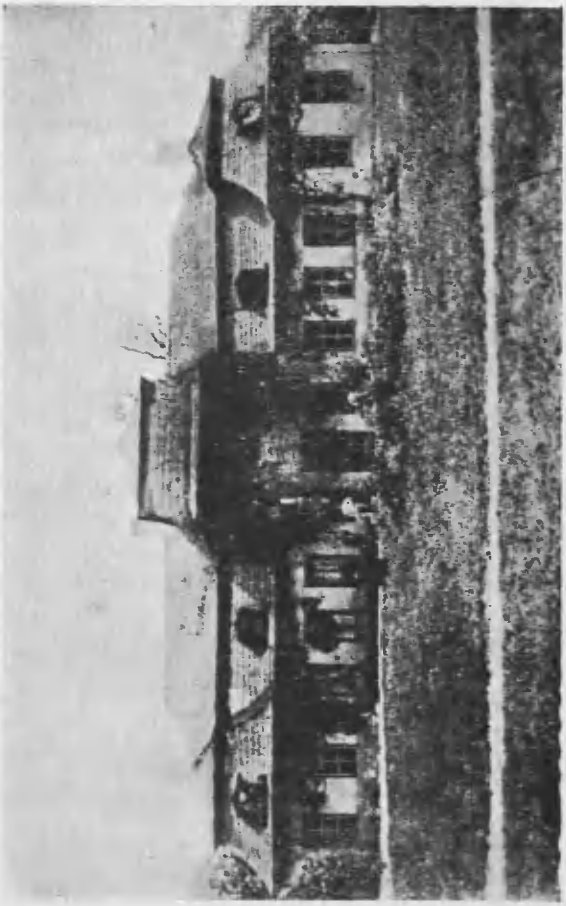

Nr. 26. Dwór w Potoku.

Rozumny, roztropny, poważany przez współobywateli, ten na owe czasy, tak wysoki urząd, przez blisko ćwierć wieku sprawował, mieszkając w Kielcach.

---

[353]) ur: 1786 r: z Suchcicach.

Po śmierci Andrzeja, bezdzietnego z Henriettą z Vattsonów, zapisem, dostali Potok dwaj jego bratankowie: Władysław i Bruno Sucheccy, synowie Józefa, właściciele Suchcic, marszałka powiatu piotrkowskiego. Władysław zmarł bezżenny. Dziedziczył na Potoku Bruno, zmarły w 1891 r., długoletni Radca Dyrekcji S. Tow. Kred. Ziemsk., z dwóch żon: Marii i Karoliny Łuniewskich z Gnojna, sióstr rodzonych ojciec: Heleny Kosickiej, Jadwigi Czaplickiej, Marii Bolesławowej Sucheckiej, która dostała folwark Diament, Zofii Żukowskiej i synów: Stanisława i Kazimierza. Ostatnimi właścicielami Potoka byli Kazimierz i Zofia z Borkiewiczów. Syn ich Władysław ułan Krechowiecki i Por. 21. P. Uł. Nadwiślańskich i córka Felicja[354]).

Na granicy Krzcięcic i Potoka stoi krzyż w 1846 r. przez Andrzeja Sucheckiego wystawiony. Zasługuje na uwagę dwór modrzewiowy, który zgorzał w początku XX w., o przepięknej formie, jakich niewiele w Polsce pozostało. Znaleziono belkę po pożarze z datą 1630 r. Posiadał charakterystyczne okrągłe okienka w dachu i z dwóch końców, wystające skrzydła, na wzór obronnych zamków. Diament sprzedali Bolesławowie Sucheccy w pocz. 20 w. Jerzemu Grzymała Ślaskiemu synowi Mieczysława i Zofii Sokolnickiej, obecnie posiadają go: syn tegoż Zbigniew i córka Maria Sokolnicka, urodzeni z Marii Łuszczkiewiczówny z Zagaja.

Prząsław (patrz Jędrzejów).

Przełaj.

Położony w parafii Mstyczów, dawnym Księskim powiecie — 35 klm. na poł. zachód od Jędrzejowa. Wieś liczyła w 1927 r. 39 domów, 219 mieszk. Dobra Przełaj i folw. Czepiec 1874 miały rozl. 1234 mrg. — Były tu pokłady torfu. Wieś Przełaj osad 22, gr. 161 mrg. — Czepiec wieś 15 osad 109 morgów[355]).

Przełaj to dawna siedziba Płazów, h. Topór — w 15 w. należała do Stanisława Płazy — miała 8 łanów kmiecych i karczmę z rolą. Dziesięcinę snopową i konopną składano klasztorowi św. Andrzeja w Krakowie. Z jednego łanu składa-

---

[354]) H. K. Ks: P. Dz: II.

[355]) Sł. geogr.

no dziesięcinę parafii w Kossowie[356]). Według reg. pob. z r. 1581 wieś Przełaj i Czepiec w parafii Mstyczów, wł. Płazy miała 5 i pół łan. km., 3 zagr. bez roli, 2 komor. bez bydła, 3 rzem.[357]).

W 16 w. Piekosiński nazywa Przełaj i Czepiec — Przyłaja i Sczypiec.

Do końca 17 w. Przełaj był w rękach Płazów. Potem przechodzi do Wielogłowskich, h. Starykoń. Właścicielem był Michał Wielogłowski, starosta lubaczowski, towarzysz chorągwi pancernej, burgrabia krakowski 1765 r. i wreszcie pułkownik kawalerii narodowej 1787 r. Ożeniony I-voto z Barbarą Przecławską, wdową po Hieronimie Stadnickim, II-voto z Rozalią Mieroszowską, córką Adama łowczego łęczyckiego i Barbary Otwinowskiej, wdowy po Wojciechu Księskim.

W końcu 18 w. przechodzi Przełaj do rąk Tadeusza Lisickiego i Marii z Węgierskich. W r. 1833 akta hyp. w Kielcach wykazują 7 części na Przełaju: 1) Barbary z Lisickich Malskiej 2) Józefy z Lisickich Komoniewskiej 3) 4) 5) Wincentego, Romana, Franciszka Lisickich synów Tadeusza i Marii z Węgierskich, 6) Anny, Marii, Tekli Lisickich dzieci Tadeusza i Ludwiki Węgierskiej, 7) Jana Nepomucena i Katarzyny z Bilewiczów Blaskich, części spadkowej Zuzanny Stockiej, córki Tadeusza Lisickiego.

Skarb Państwa skonfiskował część Franciszka Lisickiego, za udział w powstaniu, z mocy postanowienia Rady Adm. 1834 r. Konfiskatę cofnięto 1859 r.

Od Blaskich części kupili 1836 r. Dominik Malski i Barbara z Lisickich — od Komoniewskich 1838 kupił część Dominik Malski.

Od Romana Lisickiego kupili Malscy 1845 r. Od Malskich Barbary i Dominika kupił części Andrzej Malski — tegoż samego roku 1859 kupił on i cofniętą część od konfiskaty Franciszka Lisickiego. Całość w połowach niebawem skupili Dominik Malski, ojciec i syn Andrzej 1879 r. Żona Andrzeja Flo-

---

[356]) Dł. L. Ben. III. 327.
[357]) Paw. Małop. 90. —

rentyna córka Kazimierza Zielińskiego[358]). W końcu 19 w. Przełaj został rozparcelowany.

Przyłęk[359]).

W r. 1246 Prelach, w r. 1384 r. Przylang, w XVI w. Przylenk, nad rzeką Mierzawą położony, w parafii Piotrkowice, gminy Nawarzyce.

Obszar Przyłęka wynosił około 1000 mórg[360]). Jakoby w r. 1246: „comes Mstigneus" syn Marcina z Kurozwęk sprzedaje klasztorowi jędrzejowskiemu swą część na Przyłęku za Maciejowice, plac w Krakowie i 50 grzyw.[361]), według Bonieckiego[362]), byli to, albo, Topory albo Leliwici. W r. 1256 Bolesław Wstydliwy, uwalniając wsie z daniny wymienia i Przyłęk. W r. 1384 w sądzie krakowskim toczyła się sprawa między sołtysem z Przyłęka, a Opatem jędrzejowskim, o prawa swobodnej sprzedaży sołectwa[363]).

Długosz[364]) wymienia Przyłęk, jako należący do klasztoru jędrzejowskiego, któremu łany kmiece płaciły czynsz: jaja, sery, koguty, dawano osyp, odrabiano powabę. Był tu młyn, folwark i karczma.

Przyłęk miał dwie części: jedna klasztorna, która według regestru poborowego 1581 r. miała pięć łanów kmiecych, 4 zagrodników bez roli, 5 komorników bez bydła, pół łan. karczemn. i druga część szlachecka, będąca wtedy w arendzie u Dąbrowskiego miała: 4 czynszowników, 2 z rolą, jednego zagrodnika bez roli i 3 komorników bez bydła.

Część szlachecka w r. 1428 była w rękach Lanckorońskich, w dożywociu wdowy po Zbigniewie Anny z Tęczyna. W roku 1449[365]) Lanckoroński Wydżdze z Przyłęka zastawił Zielonki.

---

358) Andrzej Malski był fund. Kościoła Św: Krzyża w Kielcach — żona jego Florentyna fundacji w Kielcach, swego imienia, dla podupadłych Ziemian i emerytow. urzędników. H. K. Ks: Prz. Dz: II, III, IV.

359) Łęk wygięcie u kulbaki patrz. Sł. Br: 309.

360) Sł. geogr.

361) K. D. M.

362) Bon. T: 13—251.

363) K. Mał. 35, 43, 51.

364) Dł. L. Ben. III 639.

365) Helc. II.

W r. 1532 Jakub Rawicz Dembiński bratu Walentemu przyznaje sumy na Przyłęku[366]).

Od Dembińskich przechodzi ta część Przyłęka do Dąmbskich, w r. 1688 posiada go Jan Dąmbski kasztelan konarsko-kujawski. W r. 1780 należy do Wielopolskich. Potem całość należy do klasztoru, bo ulega kasacie i wchodzi w skład ekonomii rządowej jędrzejowskiej[367]). Przyłęk posiada stary dworek bez parku. Dziś całość rozparcelowana, pozostał tylko mały ośrodek.

Rakoszyn.

Rakoszyn w 15 w. Rakoszino, wieś i folw. położony w gm. Nagłowice—18 klm. na zachód od Jędrzejowa—posiada kościół, dawniej był tu tartak parowy, gorzelnia. W r. 1828 było tu 255 mieszkańców, 22 domy. W r. 1581 wieś Rakoszyn leżąca w pow. lelowskim miała 4 i pół łany kmiece, 7 zagród bez roli, 1 komor. z bydłem, 4 bez bydła, 1 rzemieśl.

W r. 1874 dobra składały się z folw. Rakoszyn i Ignaców rozl. 2196 mórg, folw. Wieś Rakoszyn os. 20 z gr. mr. 158, Nowa wieś os. 18, z gr. mr. 202[368]). Rakoszyn w połowie ub. stulecia posiada piękny b. park i rozległy, o nadzwyczaj malowniczym położeniu, mnóstwo starych drzew i wody—sama natura dawała przemiłe tło—poza tym była tu hodowla koni arabów Wąsowiczowskich, ujeżdżalnia, etc. W połowie 15 w. istnieje tu już kościół z drzewa postawiony przez przodków Jana Mysłowskiego, wł. Jaronowic w 16 w. (Ks. Wiśniewski). Nowy kościół stawia Ks. Tomasz Kaliński, proboszcz, 1780 r. też drewniany i także pod wezwaniem św. Stanisława, biskupa Krakowskiego.

Rakoszyn należał do arc. Gnieźnieńskich i Jan arc. uposarzając 1153 klasztor Cystersów w Jędrzejowie nadał między innymi wsiami i Rakoszyn[369]). Łany kmiece dawały kościołowi: jaja, sery, osyp, koguty etc. Zaś karczma, za-

---

366) Zs. Księs. 14.
367) H. K. Ks. P. Dz: II.
368) Paw. Małop. 71, Sł. geogr.
369) K. Mał. 1, 3. 20.

grody, folwark i młyn płaciły dziesięcinę klasztorowi[370]). Rakoszyn należy do klasztoru Jędrzejowskiego do 16 w. — na początku 16 w. jest już w posiadaniu rodziny Pełków, prawdopodobnie, h. Janina—z nich Jan Pełka 1535 r., Jakub 1523 roku i żona jego Dorota 1535 r. występ. w aktach kościelnych i potwierdza darowane pole w stronę Trzcińca ks. Maciejowi plebanowi Rakoszyna (ks. Wiśniewski).

Niebawem Rakoszyn jest w posiadaniu znanej i możnej rodziny Kempskich h. Gryf, z Kempy w pow. Proszowskim, a piszącej się potem z Rakoszyna—którym przez dłuższy czas władała. W poł. 16 w. Kempscy władają Rakoszynem, z początku w części i potem w całości— Andrzej Kempski i syn jego Kacper, sędzia grodzki chęciński 1581 r., komornik graniczny, wł. prócz Rakoszyna, Boleścic i Ołpic (patrz opis Piołunki granicznik 1616 r.). K. Kempski był heretykiem, sprofanował, złupił kościół w Rakoszynie ok. 1568 r. plebana przepędził i dziesięciny sobie przywłaszcza — przeciwko niemu wystąpił Jan Mysłowski dziedzic Jaronowic, którego przodkowie byli fundatorami kościoła w Rakoszynie, (ks. Wiśniewski) sprawa bardzo była zaostrzona, a Kempski posądzony był prócz tego o zabranie inwentarza kościelnego, jak srebra, złota etc.

Po śmierci Kacpra, która nastąpiła ok. 1620 r. (1616 roku występuje jeszcze w sprawie z Niemstą Kulą) dwaj jego synowie: Jan i Stanisław z Jadwigi z Fulsztyna urodzeni, też kacerze, nadal czynili krzywdę kościołowi, aż 1625 stanął Jan Gosławski w sądach star. Krakowskiego i założył protest przeciw mianowaniu plebana przez przeora Jędrzejowskiego, wobec profanacji kościoła i kiedy Gosławski wraz ze swemi stronnikami potem szli, aby zająć kościół, Kempscy zorganizowali odsiecz i na cmentarzu w Rakoszynie zabili Andrzej Rząsowskiego i zginęli w tej bójce i inni.

W r. 1626 w. Tryb. Lubelskim Ks. S. Jędrychowski występuje przeciw Janowi i Stanisławowi K. kościoła i dóbr duchownych grabieżcom, którzy wypędzili prawowitego kapłana, jak i sprofanowany kościół zajęli i zamknęli na kłódkę, a katolicy tułać się muszą po innych kościołach. W r. 1639 i inne dokumenta opisują stan zniszczenia kościoła, z którego dachy

---

[370]) Dł. L. Ben. 3, 363.

pospadały, woda zaciekała, sufity gniły — ściany ogołocone z obrazów, jak i wnętrze ze sprzętów kościelnych.

Kościół dopiero ok. 1640 wrócił do prawowitych właścicieli, był odnowiony i przetrwał jeszcze z górą 100 lat. Klasztor Jędrzejowski 1639 r. patronat nad Rakoszyńskim kościołem utracił. W r. 1651 Jan Kempski i Anna z Rożnów byli właścicielami Rakoszyna i Trzcieńca. Jan i Andrzej byli synami Stanisława. Jan i Andrzej podpisali elek. Króla Michała 1669. Andrzej z Izabeli z Sędziejowic Chyckiej miał syna Alexandra[371]).

W końcu 17 w. Rakoszyn przechodzi do rodziny Stokowskich—mianowicie Franciszka Stokowskiego i żony jego Konstancji zm. 1711, pochowanej u Reform. w Pińczowie, drugą jego żoną była Izabela Teresa. Do Fr. Stokowskiego należały i Jaronowice 1733 r. i później. W r. 1756 wł. Rakoszyna był Księski Paweł. —

W r. 1723 Antoni Księski wł. Rakoszyna zapisuje 1000 zł. na Rakoszynie na kościół w Sławicach — 1725 też Księski jest właść. Antoni był synem Wojciecha a ojcem Pawła[372]).

W końcu 18 w. przechodzi Rakoszyn do Bratkowskich, h. Swinka — jedną połowę posiadał Jan, drugą Xawery. Połowę Jana Br. w 1807 r. kupuje Wincenty Trembecki, szamb. St. Augusta.

Znaną była rodzina Trembeckich z Łapszowa, h. Prus I, rozrodzona i zamieszkała w Krakowskiem, spokrewniona ze wszystkiemi możniejszemi rodami. Znanym był i spotykanym w aktach Piotr Trembecki, ożen. z Zofią Chwalibożanką, Jan, chorąży malborski, ożen. ze Strzemboszówną, Franciszek, chorąży zakroczymski, ożen. z Oraczewską, etc. Poza tym żył w 17 w. Wojciech Trembecki, który z Salomei Chwałęckiej miał syna Aleksandra, żyjącego na początku 18 w., i z pierwszej żony, nam niewiadomej, mającego syna Stanisława, ur. ok. 1725 r., który był znanym poetą czasów Stanisławowskich, autor „Zofjówki", nadworny poeta króla, uczestnik czwartkowych obiadów, przytem birbant i hulaka. Będąc utracjuszem i potrzebując mnóstwo pieniędzy, muzę swą sprzedawał, często, będąc

---

[371]) Andrzej Księski 1687 — 1682 zapisy robi Cystersom — A. H. K. Ks. R. f.

[372]) ak. H. K. T. R. f.

w rozdźwięku z własnym sumieniem. Stanisława Augusta wiele kosztował, płacił za niego długi kilkakrotnie, a na dworze przezywano go słusznie „beczką bez dna".

Utwory jego z punktu widzenia moralnego i patriotycznego pozostawiały wiele do życzenia. Poeta często przebywał w Krakowskiem, o Rakoszyn pewno czasem zawadził, a po upadku Polski na starość osiadł w Tulczynie u Potockich, będąc zawsze zwolennikiem Rosji i Targowiczaninem — tam napisał też nieśmiertelną „Zofjówkę", zmarł w 1812 r. pochowany w tamtejszej cerkwi. St. Trembecki był szambelanem króla Stanisława Augusta.

W „Słowie" Nr. 90—1898 r. czytamy: „Zwłoki Szczęsnego Potockiego i poety Trembeckiego przeniesiono z podziemi cerkwi Tulczyńskiej do par. kościoła św. Stanisława — przeniesiono b. niedawno staraniem hr. Konstantego Potockiego". Nasuwa się pytanie, gdzie i kiedy urodził się poeta? Kwestja ta nie jest do dziś ustalona — moim zdaniem należałoby szukać w par. Żembocin—do tej parafii bowiem należały Więckowice, p. Miechowski.

Aleksander Trembecki z drugiej żony Teresy Orlińskiej, h. Cielątkowa, córki Józefa i Barbary z Mieroszowskich (Orlińska II voto była za Janem z Woli Kmitą, matką Ignacego K. z Bryszek w Piotrkowskim — Jan K. był synem Stefana, a bratem Dominika). Alexander z Orlińskiej miał syna Wincentego przyrodniego brata poety — też szambelana St. Ag. wł. Więckowic, od 1807 r., Rakoszyna. Urodził się ok. 1755 — zm. w Rakoszynie 31.6 1822 r. pochowany pod kościołem w Rakoszynie. Miał 2 żony: I. Marię Franciszkę Gertrudę Oraczewską ur. w Sędziszowie 5. X 1773 r., zaślubioną 1802 r. córkę Ignacego i Barbary Siemianowskiej i II żonę Magdalenę Jordanównę c. Spytka i Teresy Russockiej, która była wdową po Ignacym z Suchcic Sucheckim staroście kahorlickim, zmarłym 1803 r., właścicielu Suchcic, Rosprzy i Potoka w pow. Jędrzejowskim. Trembecki z I. żony miał tylko córkę Ewę ur. 1803 r. (metr. Kraków w kościele Wsz. Św.) i skoro ożenił się powtórnie i druga żona z Jordanów Suchecka zamieszkała w Rakoszynie przyjeżdżał do matki syn jej Jan Suchecki, który niebawem ożenił się z pasierbicą matki Ewą Trembecką w Rakoszynie 19.3 1822 r. Ojciec Ewy umarł 30.6 1822 r., a połowa Rakoszyna

po Trembeckich i Więckowice przeszły na jedyną córkę Ewę i jej męża Jana S. wówczas 20 letniego wł. prócz tego Rosprzy, Wronikowa i Bedonia. Wkrótce umiera Ewa Suchecka 1824 r. w Więckowicach, pochowana w Rakoszynie pod kościołem, Jan Suchecki z niej pozostawił syna Ignacego ur. w Więckowicach 1822 i córkę, Joannę ur. 1823 wydaną za Karola Kożmińskiego Radcę T. K. Z. wł. Bedonia.

Po śmierci żony Jan Suchecki stał się właśc. połowy Rakoszyna w 1825 r. — drugą połowę od sukcesorów Xawerego

Nr. 27. Dwór w Rakoszynie.

Bratkowskiego: Magdaleny z Bratkowskich Paprockiej, Stanisława Nowińskiego i Jana Bratkowskiego w 1841 r. kupiła Ludwika Dembińska, a od niej kupił w 1845 r. tę połowę Jan Suchecki, który poraz wtóry ożenił się z Eufemią Chwalibożanką 1825 r., córką Jana i Apolonii z Bzowskich, z której miał syna Jana, ur. 1825 r., właśc. Rosprzy, Wronikowa i Białocina, ożen. z Heleną Swinarską, z której miał synów: Romana i Stefana, oraz córki: Kazimierę za Stanisławem Jaszowskim z Łęk, i Zofię za Stanisławem hr. Tarło z Dobrenic.

Wspomniany Ignacy, syn Jana i Trembeckiej, ur. 1822 r., wł. Rakoszyna, Oxy, Chyczy, Zalesia i Rzeszówka, zaślubił w 1845 r. Emilię Szerszeńską, córkę Andrzeja i Konstancji ze

Zbrożków i pozostawił z niej 6 dzieci: Konstancję za Mścisławem Zwierkowskim z Drochlina, Wandę I-voto za Turskim, II-voto za Jakubowskim i Adelę za Góreckim ze Szczegocina, oraz synów: Bolesława, zm. bezdzietnie w Warszawie, wł. Bodzejowic i Djamentu, który wziął za żoną Marią Suchecką, córką Brunona z Potoka i Marii z Łuniewskich, Mieczysława bezżennego i Edwarda, wł. Rakoszyna i Wronina, który w 1881 r. zaślubił Annę Bołoz Antoniewiczównę, córkę Wincentego i Anieli z Urbańskich, wł. Skwarzawy w Żółkiewskim, z której córka Emilia Maria za Antonim Sikorskim z Raszkowa i syn Ignacy, wł. po dziś Rakoszyna, który z Małgorzaty Dreckiej ma jednego syna Adama[373]).

Raków.

Należał zawsze od 12 wieku do klasztoru jędrzejowskiego, a po supresji do rządu. Posiadał urząd gminny, w r. 1827 było tu 28 domów i 268 mieszkańców. Dziesięcinę snopową i konopną pobierał klasztor jędrzejowski, poza tym czynsz w naturze[374]). W r. 1581 Raków, w powiecie księskim położony, własność Opactwa Jędrzejowskiego miał: 6 łanów kmiecych, 3 zagrod. z rolą, 3 komorników z bydłem, 1 rzemieślnik i pół karczmy[375]).

Rembieszyce.

W r. 1774 Rembiescici, leżą nad rzeką Nidą 20 klm. na północ od Jędrzejowa, w gminie Złotniki. Jest to jedna z najuboższych wiosek w powiecie Jędrzejowskim.

W r. 1827 posiadała 22 domy i 140 mk., zaś folwark w r. 1887 miał 490 mórg, bud. mur. 7 i drewn. 6, gorzelnię i stawy rybne. Wieś miała osad 28, gr. orn. 284 morgi[376]).

Dziesięcinę dawano pierwotnie na stół Arcybiskupi. Arcybiskup Jan przekazał klasztorowi jędrzejowskiemu przy jego uposażeniu[377]. W XV w. płaciły dziesięcinę snopową i ko-

---

[373]) H. K. Ks: R. f. od 1790 r.

[374]) K. M. II, 1, 8, 11, 20. Dl. L. Ben. II, 71, III 364.

[375]) Paw. mał. 86, 439.

[376]) Sł. Geogr.

[377]) K. mał. II, 8.

nopną klasztorowi jędrzejowskiemu. Długosz[378]) wymienia że była tu karczma i zagrodnicy. Na początku XVI w. łany kmiece płacą dziesięcinę plebanowi w Złotnikach,[379]) i do złotnickiej parafii należą w tym czasie. Rembieszyce to także siedlisko Odrowążów[380]), pochodzących od Piotra ze Sprowy. W r. 1389 dziedziczy na Rembieszycach Andrzej, burgr. krakowski, który z żony Stachny miał syna Mikołaja Opata z Jędrzejowa przez lat 50, jak twierdzi Górski[381]), data jego śmierci podana przez Paprockiego jest mylna, umarł w 1496 roku 9/11. Andrzej, ojciec Mikołaja, umarł po roku 1437, bo w tym roku sprzedaje pół wsi Ślęcina Piotrowi ze Sprowy. Mikołaj Opat był właścicielem Rembieszyc, brat jego Prandota Karsznic. W r. 1540, jak podaje Górski działy w Rembieszycach robili Mirońscy z Mieronic, którzy byli pewnie krewni Rembieszyckich z Rębieszyc, które miały 9 półłanków kmiecych, 1 łan pusty, role folwarczne, lasy, 2 sadzawki i łąki. Już w r. 1508 część Rembieszyc należała do Odrowążów Karsznickich i płaciła poborów 33 grosze. W r. 1540 pół Rembieszyc należało do Jakuba Karsznickiego[382]). Syn Dobiesława Baltazar, słuchacz prawa w Padwie, w 1593 r. sprzedał część Rembieszyc Borkowi w r. 1632, a brat jego Jan swoją część w 1655 r. Czermińskiemu (Bon).

Wydzielenie Kościoła w Rembieszycach z parafii Złotnickiej nastąpiło w 1438[383]), zbudowano kościół pod wezwaniem św. Piotra i Pawła, ale staraniem pewnie Odrowążów Rembieszyckich, bo Rembiewscy nie z tych Rembieszyc pochodzą.

W r. 1691, jak mówią akta kościelne Rembieszyckie, właścicielem jest Jan Zabielski, który jednocześnie jest właścicielem Karsznic i Woli Tesserowej.

W połowie XVIII w. przechodzą do Komornickich h. Nałęcz, około 1758 roku właścicielem jest Urban Komornicki, ożeniony z Katarzyną Michalczewską. Później przechodzą do Wasi-

---

378) Dł. L. Ben. I, 595 i L. Ben. III — 362 — 373.
379) Łaski L. B. I — 579.
380) Górski.
381) T. 8. cz. I. rocz. T. H. str. 33.
382) Paw. Mał. 272 — 484 — 563.
383) Ks. Wiśn. Jędrzejów str. 334,

lewskich, a w r. 1798 Aleksander z Wasilewa Wasilewski, kapitan wojsk polskich, syn Aleksandra właściciela Rembieszyc i Zofii Szczypkowskiej, sprzedaje Rembieszyce Franciszkowi z Mnina Wolskiemu, który był jednocześnie właścicielem Woli Tesserowej, w roku 1798—99 był fundatorem nowego kościoła w Rembieszycach, był on synem Stanisława podwojewodzego chęcińskiego, właściciela Czerwonej Woli, Zasławic[384]). Franciszek miał brata Adama, i siostrę Barbarę za Lubańskim II-v Łempicką.

W r. 1837 dziedziczą sukcesorowie Franciszka, a więc dzieci brata Adama: Karol, Jacek, Kajetan, Maksymilian i Ludwik Wolscy. W drugiej połowie po siostrze Barbarze II-v Łempickie: Agnieszka z Lubańskich Waleszyńska I-v. Pietrzykowska, Małgorzata z Lubańskich Kuleszyńska, Franciszek Kuleszyński, Karolina z Kuleszyńskich Wielgosińska wdowa, Barbara z Wielgosińskich Frorkiewiczowa i Aleksander Kuleszyński. Dalej sukcesorowie Anastazji z Lubańskich Romanowskiej: Jan K. i Jan Nepomucen Romanowscy, Teresa Romanowska, Joanna z Romanowskich Korytyńska i Anna Romanowska. Poza tym sukcesorowie Julianny z Lubańskich Mnińskiej, Eufemii Joanny Mnińskiej, Emilii i Justyny z Mnińskich Krodlewskiej, Jana Mnińskiego i Honoraty. Wreszcie sukcesorowie Łempickiej: Kazimierz, Antoni, Jan-Kanty i Wanda. Sukcesorowie poza tym Katarzyny z Łempickich Strzemboszowej: Romana Strzembosza i Eufemii ze Strzemboszów Chojeckiej.

W 1841 r. nabywa Jacek Wolski całość od sukcesorów. W r. 1843 Stanisław i Klotylda z Wolskich Krosnowscy. W 1854 r. kupuje Romuald Kozłowski, syn Ludwika z Mękarzowa[385]), Romuald Kozłowski z Bronisławy Rawicz Radziejowskiej miał wśród innych dzieci i Stefana wł. Przybysławic, od 1891 Rembieszyc, jednego z założycieli Tow. Roln. Kieleckiego, którego synami z Marii Strassburgerówny są: Leon b. premier, Tomasz, Prezes Izby Roln. Kieleckiej i Jan. W 1895 r. Włodzimierz hr. Lubieniecki, a w r. 1898 Romuald Kozłowski. W r. 1906 Kazimierzowie Sucheccy, w tymże roku sprzedają Gracjanowi Zapolskiemu, w 1911 Kazimierz Jaszow-

---

[384]) A. H. K. T. R. gr. chęc. vol. I pag. 151 N: 199.

[385]) Bon.

ski i w tymże roku od nich kupuje Andrzej Suchecki syn Stanisława i Zofii Wielowieyskiej[386]). Mniejwięcej od 1900 roku Rembieszyce posiadały tylko już ośrodek, stary dwór i dość ładny park. Obecnie są w posiadaniu Bankiewiczów.

Obok Rembieszyc istniała dawniej Wola Rembiewska, która dziś nawet nie posiada oddzielnej księgi hipotecznej. Długosz[387]) wspomina, że właścicielem jej był Dobiesław Karsznicki h. Odrowąż. Później te same koleje losu przechodziła, co i Rembieszyce.

Rzeszówek vel Rzeszów.

W XVI w. Rzeszów leży nad rzeką Nidą, w gminie Węgleszyn, parafii Konieczno, oddalony 2 kl. od Oksy, a 18 klm. od Jędrzejowa. W r. 1827 było tu 15 domów i 176 mieszkańców, a folwark obejmował 568 morg. bud. mur. 1 z drzewa 13, pokłady torfu i kamienia. Wieś osad 30 gruntów 321 mórg[388]).

W XVI w. Rzeszówek należał do parafii Konieczno, lecz dziesięcina z łanów kmiecych, oraz dziedzica, wartości dwa i pół grzywien, szła dla dziekana kurzelowskiego, karczmarz wcale nie płacił[389]) W r. 1508 wieś Rzeszówek, własność Mikołaja Rzeszowskiego, płaciła poboru gruntowego 24. Część Rzeszówka, należąca do Andrzeja Rzeszowskiego, płaciła pob. 1 grzywnę i 37 groszy. W roku 1570 Rzeszówek, własność Adama Rzeszowskiego, miał trzy łany kmiece, 3 zagrodników, karczmę, dwie sadzawki, młyn, lasy, dwór, zagajniki, łąki i folwark. Całość oceniana była na sumę 125 grzywien[390]). Długosz Rzeszówka nie wymienia. Faktem jest, że z Rzeszówka się wywodzą Wężowie Rzeszowscy (Ród Zachorzów) mazowieckiego pochodzenia, prawdopodobnie osadnicy Konrada, rozrodzeni już i dość zamożni w wieku XV. Prócz wyżej wspomnianych: Jan dziedziczy na Łowini, Adam i Prokop synowie Mikołaja. Hieronim syn Romana miał syna Macieja wł. Kwiliny w 1592 r.

---

386) H. K. Ks. R. Dz.: II od 1800 r.
387) L. Ben. T. I st. 595.
388) Sr. geogr..
389) Łaski, L. B. I, 548, 72,
390) Paw. Mał. 486, 489, 578.

W r. 1554 Mikołaj Rey z Nagłowic zamienia na Chyczę z Rzeszowskimi część Rzeszówka tak zwaną wieś Tworów, gdzie zakłada Oksę, przez to Rzeszówek dziś posiada mniejszy obszar.

Przez Krystynę z Rzeszowskich (niewiastę szlachetną i wielce bogobojną[391]) urodzoną w Rzeszówku przechodzi tenże do Czarneckich h. Łodzia. Krystyna była bowiem żoną Krzysztofa z Czarncy Czarnieckiego, męża rycerskiego, starosty żywieckiego, dworzanina Zygmunta III, który wyrzekł się herezji ariańskiej 1634 r. w 72 roku życia i w 2 lata potem życie zakończył w Kaliszu, byli to rodzice 10 synów, wszystkich wychowanych bogobojnie przez matkę w wierze katolickiej, z pośród których słynny Stefan z Czarncy, urodzony w 1599 r. rozniósł sławę oręża polskiego daleko poza granice Polski, niezmordowany wódz i zwycięzca Szwedów, Obrońca Częstochowy, hetman polny koronny.

Rzeszówek otrzymał jeden z najmłodszych braci hetmana Marcin Ludwik, który prócz tego miał Barycz i Dąbie 1651 r., a zmarł przed 1654 r. będąc miecznikiem czernichowskim. Od synów Marcina: Kazimierza i Stefana przechodzi wkońcu XVII wieku Rzeszówek do Nieczujów Dembińskich, prawdopodobnie do Piotra kasztelana bieckiego, chorążego pancernego 1693 r., a później do jego syna Arnolda Stefana podczaszego krakowskiego 1730 r., urodz. z Anny z Lipna Lipińskiej. Rzeszówek otrzymał on około 1729 r. a sprzedał w 1736 r. bratu swemu Stanisławowi Kostce, staroście wolbromskiego i wojewodzie krakowskiemu 1779 r. W r. 1777 spisał on testament, zapisując liczne dobra dalszym krewnym, niemając dzieci żyjących z Konstancji Księskiej. Był on właścicielem Kosocic, Mokrska, Nieznanowic, Kamiennej, Małoszowa i innych[392]).

W końcu XVIII w. przechodzi Rzeszówek do Zielińskich, a Józef Zieliński 24 czerwca 1803 r. sprzedaje go za 206 tysięcy złotych polskich Ambrożemu Saryusz Romiszowskiemu, synowi Karola skarbnika sandomierskiego 1788 r. dziedzica Zagajowa i Zuzanny z Chwalibogów I-v Borkowskiej, majora 2 pułku ułanów 1830 r. pułkownika, a od 1850 do 64 r. Radcy

---

[391]) Ks. Rogalski 1906 — Stetan Czarnecki.

[392]) A. H. K. Ks: Rz. f. — Gr. Kr. 350 f. 230 — 243.

Dyrekcji Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Kielcach oż. z Aleksandrą Dąmbską córką Rocha[393]) w r. 1833 objął syn Roch, który w r. 1854 oddał ojcu folw. Golcie. W r. 1854 nabywa Łucja z Michałowskich Wąsowiczowa, a 1859 Natalia z Dobieckich Dobiecka matka Eustachego w r. 1863 odkupuje Ł. Wąsowiczowa — a 1864 Józef i Stanisław Wąsowicze. W roku 1872 Henryk Baier, syn Michała i w tymże roku nabywają: Stanisław i Natalia z Bukowskich Popławscy — od nich 1899 kupił Jan Borkowski syn Stanisława i oddał 1912 synowi Piotrowi[394]) Piotr Borkowski z Janiny Bielskiej h. Jelita ma syna Macieja i córkę Magdalenę Bartoszewiczową. Rzeszówek posiada dawny dwór położony w starym i rozległym parku.

Sędziszów.

Osada kościelna w pow. jędrzejowskim, położona 20 klm. od Jędrzejowa na południo-zachód. Stacja kolei na miejscu, posiada kilka tartaków, przytułek dla starców, kilka szkół, aptekę, kilkanaście sklepów, Oddział Syndykatu Rolniczego Kieleckiego, pocztę, młyn wodny, cegielnię, jarmarki odbywają się we wtorki. Majątek w r. 1827 składał się z trzech folwarków: Sosnowiec, Grązów, Rajsko, dawniej Borszowice i Sędziszowska Wola. Ogólna przestrzeń dóbr wynosiła 1704 morgi[395]).

Po spaleniu starego kościoła przez wojska litewskie w 1663 r. stanął drugi drewniany za przysądzone od komisji wojskowej pieniądze (ks. Wiśniewski), trzeci wystawili w 18 w. prezbiterium: Stanisław Oraczewski, dziedzic Pawłowic, Boleścic i Dalowic, a nawę 1778 r. Urszula z Morstinów Dembińska, starościna wolbromska, dziedziczka Sędziszowa. Kościół ten murowany konsekrował w 1786 r. biskup Jan Dembowski.

Sędziszów — to dawna siedziba Jastrzębców, Konradowych rycerzy, najbardziej na południo-wschód wysunięta. W r. 1376 właścicielem Sędziszowa był Stanczko de Sędziszów[396]).

---

[393]) Ks. Rz. ak. Z chęc. ks. ingr. Vol. VIII N:—175 l. 306. Wpis do hip. 1808 r. vol. VIII ks.: ingr. K. 155 l. 61. — Ins. Kr. arch. Kraj.

[394]) H. K. Ks. Rz. dz. II

[395]) Sł. geogr. I.

[396]) K. Mał. 3. 298.

W 15 w. istniał tu już kościół drewniany pod wezwaniem św. Piotra i Pawła. Długosz[397]), wymienia dziedzicem „Sendziszowa" Pawła Kościenia. Jastrzębiec (Paszko) Koścień, przezwisko, w liczbie mnogiej, pisali się Kostnowie vel Kosnowie. Wspomniany Paszko był drugim podskarbim wojewody krakowskiego Spytka, uszedłszy szczęśliwie z pogromu pod Worsklą, skupił dużo dóbr, skąd padło nań podejrzenie przywłaszczenia sobie skarbów Spytkowych (Boniecki). Ten Paszko w 1416 r. świadczył przy wywodzie szlacheckim w Krakowie, a w 1434 r. był współwłaścicielem części Sieńska, Sędziszowa, Wywły i Sprowy. Syn Paszka Paweł, właściciel Sędziszowa, nie żył już w 1447 r., a w r. 1462 robił układ z bratową swą Andrzejową Kościeniową. Andrzej Koścień był też przedtem dziedzicem Sędziszowa, czego dowodem jest fakt, iż zapisał półłanek przy drodze z Borszowic do Sędziszowa plebanowi. Paweł K. miał też różne sprawy z kościołem, zamianę gruntu na łąkę w 1416 r., jak i o karczmę 1436 r. (ks. Wiśniewski).

W 1525 r. dziedzicem Sędziszowa wymieniany jest Jakub Koścień, zw. Warwasz, był on właścicielem i Sieńska, Wywły, Sprowy oraz posesorem Wodzisławia w 1531 r., Jakub umarł w 1558 r., zostawiwszy z pierwszej żony córkę za Mikołajem Reyem z Nagłowic i synów Adama i Jana. Kościeniowie długo w tej okolicy zamieszkiwali, choć wyszli z Sędziszowa, dziedziczyli do 18 w. na Kliszowie, Masłomiącej, etc. Piotr z Sędziszowa K. ożenionym był z Joanną Bystrzonowską, córką Jana Stanisława. podcz. Grabowieckiego i Zofii z Silniczki Mayówny, a córki ich w 1726 r. dzieliły się spadkiem.

W 1520 r. właścicielami Sędziszowa, zapewne części Sędziszowa, są Jan i Stefan Różnowie, h. Gryf, którzy rozszerzyli cmentarz kościelny (ks. Wiśniewski). W 1581 r. Jan i Jakub Borkowie, h. Wąż, byli właścicielami Sędziszowa, a w 1580 r. i Sędziszowskiej Woli, gdzie posiadali łanów km. 15, 5 zagród bez roli, 3 rzemieślnicze i piłę. Borkowie krótko dziedziczyli na Sędziszowie—ich siedzibą był pobliski Trzciniec, poza tym dłużej władali Sieńskiem, Pawłowicami. Boleścicami, Desznem, Piołunką. W 1558 r. proboszczem Sędziszowskim był Krzysztof Borek.

---

[397]) L. Ben. II. 69.

W końcu 16 w. a przed 1612 r. właścicielem Sędziszowa był Franciszek Rylski, h. Ostoja, wielkorządca krakowski, ten z Katarzyny ze Mstyczowa Płaza miał córkę Elżbietę Żeleńską i synów: Franciszka, Jana, burgr. krakowskiego, Samuela, podsk. nadw. Kor. 1654—59 starostę rabsztyńskiego, Stanisława, Aleksandra, Andrzeja i Krzysztofa. Wdowa w 1612 r. robiła układ z plebanem Sędziszowskim o zamianę gruntu na kwotę pieniężną (akta krakowskie).

W 1645 r. dziedzicem Sędziszowa jest znów Krzysztof Lanckoroński, robi bowiem układ z proboszczem o dziesięcinę — w tym czasie proboszczem Sędziszowskim był Zbigniew Lanckoroński, jego daleki krewny, syn Samuela na Wodzisławiu, kasztelana wiślickiego i Zofii Firlejówny. Krzysztof zaś był synem Zbigniewa, podkomorzego sandomierskiego, właściciela Kurozwęk i Katarzyny Komorowskiej.

Od Lanckorońskich kupują Sędziszów Nieczujowie Dembińscy. Lanckorońscy, Dembińscy i Oraczewscy, choć w mniejszej mierze, to posiadacze przez długi czas dziejów, największych połaci ziemi w dzisiejszym powiecie Jędrzejowskim. Około 1670 r. właścicielem Sędziszowa jest Michał Nieczuja Dembiński syn Piotra i Barbary Przyłęckiej, sędzia kapturowy Księski, dziedzic Broniszowa, Żbikał, Czapel Wielkich, Glaz, Dzieduszyc i Owczar. Żonaty z Teresą Mayówną, zmarł 1697 r., pochowany u Reformatów w Krakowie. Córka jego Salomea 1696 za Janem Piegłowskim i synowie: Stanisław zm. 1697 bezdzietnie i Stefan, pleban Sędziszowski 1692 r., kustosz kor. i infułat Tarnowski. Bracia ci dziedziczyli po ojcu majątki. Infułat zmarł ok. 1740 r. Po nich Sędziszów przechodzi do rąk Jana Dembińskiego, h. Rawicz, starosty Wolbromskiego 1729, rotmistrza lelowskiego 1733 r., łowczego Krakowskiego 1740 r., zm. 1754 r. — był on synem Franciszka kasztelana Wojnickiego i Krystyny Borkówny kaszt. radomskiej. Jan z Marianny hr. Krasickiej zostawił 2 synów: Kajetana, starostę rudzkiego zm. bezżennie i Franciszka, który był wł. Sędziszowa, w r. 1758 odkupił za konsensem królewskim starostwo Wolbromskie od swego opiekuna Stanisława Nieczuji Dembińskiego, któremu ojciec jego takowe zostawił. Franciszek był posłem na sejm 1764 — w r. tymże wykupił starostwo jodłowskie i poniatowskie, żonatym był 1762 z Urszulą Morsztynów-

ną, kasztel. Wiślicką za którą wziął 600.000 fl. posagu, niewiastą ogromnych zatel umysłu i charakteru, znaną później zawsze pod mianem „Starościny Wolbromskiej". Franciszek zm. 1777 będąc wł. prócz Sędziszowa licznych włości: Szczekocin, Goleniów, Bolowa, Lgoty, Małoszowa, Gruszowa, Imbramowic. Wdowa po jego śmierci dokupiła 1788 r. miasto Nieznamirowice z 6 wsiami, potem Nieśwień, a mając niezwykłe zdolności administracyjne po śmierci męża nietylko potrafiła wychować dobrze dzieci, ale interesa poprowadziła doskonale, mając iście męski charakter, żelazną wolę i niepospolity umysł. Brała udział w życiu społeczno-politycznym i publicznym, trzęsąc sejmikami i wywierając wpływ na wszelkie przejawy życia politycznego, Wojew. Krakowskiego i Sandomierskiego.

Był to typ niewiasty niezmiernie rzadki, od młodości zaprawiona do zabaw męskich: konnej jazdy, polowania, przytem wielce religijna fundowała 3 kościoły: w Przysusze, Dłużcu i 1771 r. nawę kościoła Sędziszowskiego, prezbiterium fundował starosta Rogowski, Stanisław Oraczewski, wł. Pawłowic i Boleścic. Starościna Wolbromska była typem matrony polskiej z czasów Saskich, żywcem przeniesionej w epokę St. Augusta w najdodatniejszym tego słowa znaczeniu. Starościna zm. 1825 r. mając lat 84, do końca życia czynna i umysłowo przytomna. Zostawiła prócz syna Ignacego star. Wolbromskiego i córki Xawery zm. młodo, dwie córki: Barbarę żonę Tadeusza Czackiego, założyciela liceum Krzemienieckiego, star. nowogrodzkiego, i Salomeę za gener. Józefem Wielhorskim. W r. 1818 kupuje Sędziszów Barbara Czacka za 200.000 zł. i tu dość często, jak i w Szczekocinach ze swym mężem przebywała[398]).

W r. 1830 kupuje Sędziszów Adolf Niemojewski, wł. sąsiedniej Słupi, która od szeregu lat w rękach Niemojewskich pozostawała. A. Niemojewski był synem Józefa i Ludwiki z Walewskich, a ożenionym był z Julią Michałowską córką Romana wł. Perzyn, Stogniewic, Podłazia, Hebdzia, Kwiliny, Moskarzewa, Kossowa i Marii Morstinówny.

W r. 1845 kupuje Sędziszów z przyległościami Kwiryn Russocki h. Zadora, oficer i uczestnik powstania 31 r., którą

---

[398]) Ak. H. K. T. S. vol. V. — Ak. H. K T. S. różne f. — Lip. Bal.

to kampanię odbył, służąc w Krakusach, a był synem Juliana i Marii z Żabickich, zaś wnukiem Antoniego skarbnika zatorskiego i oświecimskiego i Anny Nielepcówny. Kwiryn Russocki doskonały gospodarz doprowadził Sędziszów, chodzący z dawien dawna dzierżawami, do porządku, a ożeniwszy się z Teodorą Walewską, c. Romualda generała b. wojsk. polskich wł. Węchadłowa i Kościelca i Teresy Dunin Karwickiej kaszt. zawichostskiej, pozostawił z niej syna Romualda zamordowanego 1863 r. przez kozaków w Sędziszowie, Juliana i córkę Teresę za Stefanem Chwalibogiem synem Karola i Amelii z Dembowskich z Sancygniowa, właścicielem Zagaja w pow. Jędrzejowskim — ok. 1855 r. Stefan Chwalibóg zamienił się z teściem na Sędziszów — a Russoccy przenieśli się do Zagaja, który niebawem sprzedali Łuszczkiewiczowi. Stefanowie Chwalibogowie mieli 2 córki Karolinę Antoniową Kamocką i Helenę Tadeuszową Kobylińską oraz 2 synów: Zygmunta wł. Sędziszowa i Władysława. wł. sąsiednich Pawłowic i Boleścic, które nabyli Chwalibogowie od Oraczewskich[399]).

Zygmunt sprzedał w 1908 r. Sędziszów Pfefferowi, potem był w rękach Mierzyńskich, obecnie należy do spadkobierców Tadeusza Kamińskiego.

Sędziszów posiada stary park. Dwór spalił się przed laty, a obecny przerobiony jest z oficyny. Zwrócić chcę na jedną rzecz jeszcze uwagę. Około 1674 r., wcześniej i nieco później, występuje w metrykach kościoła sędziszowskiego Wespazjan Nieczuja Kochowski, który jako krewny Oraczewskich często przebywał w Boleścicach i brał udział w życiu towarzyskim i rodzinnym okolicy. W 1674 r., dn. 25 XI, wraz ze Stanisławem z Przecławic Przecławskim, swoim szwagrem, jest świadkiem na ślubie Zofii Oraczewskiej z Janem Dembińskim.

Kochowski, znany poeta 17 w., autor „Roczników polskich" i „Psalmodii Polskich" 1633—1699 r., poza tym był właścicielem Goleniów pod Szczekocinami. Ślub dawał mu 1658 r. ks. Adam Oraczewski z Marianną Misiowską z Irządz, c. Józefa i Doroty Oraczewskiej, ponadto siostra jego rodzona lub stryjeczna była za Zygmuntem Oraczewskim z Boleścic, brat jego Jan był dziedzicem Moskarzewa. Parantelą z tą okolicą silnie

---

[399]) H. K. Ks: S. Dz: II.

był związany. Prócz Wincentego Kadłubka, Mikołaja Reya, Jana Ch. Paska, Trembeckiego, Przybyszewskiego i Ela, — to jeszcze jedna postać z literatury naszej, która w tej okolicy żyła i tworzyła.

O Borszowicach i Sosnowcu wspominaliśmy, bo zresztą jedne koleje losu z Sędziszowem przechodziły — dziś obydwie wsie rozparcelowane. Jednocześnie przy Sędziszowie chciałem wspomnieć o Pawłowicach, których przynależność do tej samej parafii i bardzo bliska odległość, jak i łączność z Sędziszowem (w 19 wieku, były w jednym posiadaniu) na to pozwalają.

Pawłowice leżą na północ od Sędziszowa, nad rzeką Mierzawą, obok plantu kolejowego. Posiadają młyn wodny, 39 osad włościańskich. Należał doń folwark Zagaje. W 1827 r. posiadały 31 domów i 244 mieszkańców. Obszar 747 morgów, wieś 300 morgów. Folwark Zagaje liczył 108 mórg, dziś rozparcelowany[100]).

Pawłowice niewątpliwie w wiekach średnich należały do osad wojskowych, nad Mierzawą, z czasów Konrada Mazowieckiego i jako takie w posiadłości Jastrzębców stanowiły ogniwo. Wszak Paszko Paweł, często spotykane imię w rodzie Kościeniów i nazwa Pawłowice możliwe, że stąd pochodzi. Później, przelotnie prawdopodobnie, Pawłowice należały do Borków, Borek Mikołaj 1425 kupuje młyn w Pawłowicach (P. Sł. Biogr. T. II 4 — Zesz. 9 — Str. 320) ale już w 16 w. należą do znanego rodu Reyów z Nagłowic, a w r. 1615 właścicielem jest Andrzej Rey, syn poety Mikołaja z Nagłowic, urodzony z Zofii Kościeniówny z Sędziszowa.

Ten Andrzej, jak akta krakowskie wspominają, był żonaty z Katarzyną Rawicz-Dembińską i był właścicielem Pawłowic, mając różne sprawy z proboszczami sędziszowskimi. Syn Andrzeja Marcin był dziedzicem Pawłowic i Witkowic. Marcin, um. 1635 r., był sędzią kapturowym księskim. Synem Marcina był Andrzej (Adam Rey 1642 r. był posesorem Łowini). Około 1703 r. spotykamy w Pawłowicach Humięckich.

W tym czasie przechodzą Pawłowice do Oraczewskich, którzy w tej okolicy mieli liczne posiadłości, a więc: Bełk, Pękosław, Kowalów, Nową Wieś, Mierzwin, Grudzyny, Boleścice, Kaźmierzę Małą i wiele innych, jak również dzierżawili: Roż-

---

[100]) Sł. geogr.

nicę, Łowinię etc. Właścicielem Pawłowic był Adam Oraczewski, ur. 1670, zm. 1723 r., wojski Krakowski, syn Stanisława i Konstancji Grabkowskiej. Adam z Krystyny Piegłowskiej miał córki: Justynę, ur. 1701 r., Zuzannę za Dembińskim i synów: Michała, Józefa z Kowalowa i Stanisława, dziedzica Pawłowic, Boleścic, Piołunki, Piekar, Balic, Dalowic etc., fundatora połowy kościoła w Sędziszowie, pułkownika wojsk kor., starostę rogowskiego, ur. 1707, zm. 1772 r., który z Elżbiety Miaskowskiej miał synów: Feliksa, posła Rzplitej we Francji, Rektora Uniw. Jagiellońskiego i Ignacego, ur. 1743, zm. 1779 r., szambelana J. Kr. M., posła na Sejm 4-letni, starosty rogowskiego, dziedzica Pawłowic, Boleścic, Piołunki, ożenionego z kasztelanką Barbarą Siemianowską, która po śmierci męża była 1782 r. za Leonem Gorzeńskim, podkom. królewskim, a w 1786 r. III-voto wyszła za Stanisława Kostkę-Wielogłowskiego, wojskiego krakowskiego (akt. śl. Sędziszów). Wdowa po Ignacym, zamieszkała w Pawłowicach 1816 r., Ignacy zostawił córki: Zofię, Katarzynę, Barbarę ur. w Sędziszowie 1771, za Felixem Zielińskim, Felicję Marię Konstancję ur. 1778 r. (metr. Sędziszów) za Paprockim i Marię za Wincentym Trembeckim szambel. St. Augusta z Rakoszyna, bratem poety synów: Dionizego, Stanisława, Józefa ur. 1764 (m. Sędziszów), Antoniego Onufrego Bazylego ur. 1775 (m. Sędziszów) bezdzietnego z Pelagią Henriettą Gorayską i Józefa ur. 1771 (m. Sędziszów) † 1811 r., wł. Boleścic, Pawłowic, Piotrkowic, oficera w. polskich, który z Krystyny z Brzezia Russockiej, miał córki: Emilię za Danielem Błeszyńskim, Barbarę za tymże Błeszyńskim i Olimpię Konstantową Walewską i syna Edmunda ur. 1809 †1872 r., właściciela Boleścic, Obic, Morawicy ożenionego z Hortensją hr. Wielopolską, z której synowie Ludwik 1835—1901 r., dziedzic Morawicy, który z Marii hr. Pruszyńskiej miał syna jednego Edwarda zmarłego 1929 r. w Krakowie ostatniego potomka tej linii Oraczewskich. Brat Ludwika Paweł ur. 1838 r., dziedzic Boleścic i Pawłowic, po powstaniu 63 roku, w czasie którego o mało nie został rozstrzelany przez Bończę w Sędziszowie, sprzedał Pawłowice i Boleścice ok. 1875 r. Chwalibogom, a sam wstąpił do seminarium i był do śmierci 1915 r. kanonikiem honorowym Kapituły Kieleckiej.

Stefan Chwalibóg oddał Pawłowice synowi swemu Włady-

sławowi, w rękach Jego córek majątek po dziś dzień pozostaje. Władysław z Jadwigi Bądzyńskiej miał syna Adama zm. bezżennie i córki: Jadwigę Sokołowską, Marię Porczyńską Alinę Korewicką i Izabellę Dobrowolską[401]). Władysław Chwalibóg wybudował pałac w Pawłowicach i założył rozległy park.

Sędowice.

Wieś Sędowice leży niedaleko Wodzisławia na trakcie Pińczów-Wodzisław. W roku 1881 posiadała wraz z fol. Gawron i Opatkowice Cysterskie ziemi 1476 mórg, budynków murowanych 3, z drzewa 7, poza tym pokłady torfu, kamienia budowlanego i młyn wodny. W r. 1827 było 43 domy i 362 mk.

Założona prawdopodobnie przez rycerzy Konradowych. W 1239 comes Sando Odrowąż, od którego prawdopodobnie nosi nazwę wieś Sędowice vel Sądowice vel Sudowice, syn Dobiesława, krewny Biskupa Prandoty zapisał klasztorowi Mogilskiemu za swoją duszę i brata swego stryjecznego Dobiesława wieś Sędowice „quae Sudowic nominatur“ ze wszystkiemi przynależnościami, co potwierdził książe Henryk śląski i krakowski. Bolesław zaś Wstydliwy wraz z matką Grzymisławą na intencję Biskupa Prandoty uwalnia od niektórych ciężarów wsie: Sądowice, Prandocin, Wrocieryż etc[402]).

Sędowice, aż do II-ej połowy 19 w. należały do Cystersów w Mogile, gospodarowane w zarządzie własnym, lub przeważnie wypuszczane w dzierżawę. Dopiero 1874 r. kupił rząd, zaś w r. 1881 odsprzedał Karolowi Malskiemu synowi Dominika, który później zrobił zapis ze swego majątku Rogienice, na kościół Św. Krzyża w Kielcach, a żona jego Florentyna z Zielińskich była fundatorką Zakładu swego imienia w Kielcach dla ziemian i urzędników, potrzebujących w starszym wieku pomocy. Zapisy te uczynili będąc później właścicielami Rogienic w powiecie włoszczowskim. W r. 1898 nabył Kazimierz Mroziński syn Franciszka i żona jego Władysława z Kotkowskich, w rękach której po dziś dzień się znajdują[403]). Sędowice posiadają dwór i ogród świeżo założony.

---

[401]) A. H. K. Ks: P. f. — H. K. Ks: P. Dz: II od 1790 r.
[402]) K. Mog. 13. 14.
[403]) H. K. Ks. S. Dz. II.

Sieńsko[404]).

W 15 w. Sieńsko, w 16 w. Zieńsko, wieś należąca do parafii Sędziszowskiej, gm. Nagłowice, 18 klm. na południo-zachód od Jędrzejowa, położona na samym pograniczu powiatu Włoszczowskiego, na trakcie Jędrzejów — Żarnowiec, dawniej należała do pow. Xsięskiego. Do Sieńska należał folw. Podgaje, albo Podsieńszcze oddzielony 1881, który posiadał: dwór, ogród, budynków murowanych 2, z drzewa 6 i 242 morgi ziemi. Sieńsko w całości posiadało w 1844 r. 1096 mórg, ornego 778, łąk 2, pastwisk 158, lasu 140, nieuż. 18. Dwór był stary z łamanym dachem, w którym podobno Kościuszko nocował przed, czy po bitwie pod Szczekocinami, odległych od Sieńska o dwie mile, dwór otoczony ogrodem staroświeckim. Budynków było murowanych 10 i drewnianych 10. Wieś osad 51, m. 483[405])

W 14 w. 1376 r. właścicielem Sieńska jest Borek, h. Wąż z Trzcieńca, sąsiedniej wsi, właściciel prócz tego Boryszowic, Parkoszowic podczaszy proszowski 1398 r. i kasztelan Brzeski, zm. 1403 r. Tenże z żony Femki miał 6 synów, którzy przyjęli imię ojca za nazwisko[406]).

Wężowie, zawołania Zachorz, byli prawdopodobnie Mazowieckiego pochodzenia, przybyli tu wraz z Konradem Mazowieckim. Przez cały wiek 15 Sieńsko w częściach do Borków należało, a nawet jeszcze w 1570 r. Stanisław Borek, starosta sochaczewski, naturalnym a uszlachconym synom swoim 1550 r. Janowi i Adamowi oddaje Sieńsko.

Na Sieńsku dziedziczyli i Kościeniowie, ci sami, których spotykamy w Sędziszowie. W 1416—34 r. Koścień Paweł ma, części i dziedziczy na Sieńsku (Boniecki), a Jakub Koścień jeszcze i w 1525 r., o tym wspomina Długosz[407]), że posiadali łany kmiece, z których płacili dziesięcinę snopową i konopną wartości 17 grzywien. Wężowie mieli 6 łanów km., 4 zagrody bez roli, 2 rzemieślnicze[408]). W 16 w. 1581 r. miał tu i Kmita 1 łan km., 2 zagrody bez roli, 2 rzemieślnicze (Pawiński).

---

404) Sień. w zn. dwór Br: Sł. Et: 189

405) Sł. geogr.

406) Sł. Biogr: T. II/4 — Z. 9 — Bib. Zam. dypl. str: 317.

407) Dł. L. Ben. II. 70.

408) Paw. Mał. 86 — 436.

Współwłaścicielami Sieńska w 16 w. byli Borkowie, h. Wąż. Jan, brat Krzysztofa, dziedzic Mironic, Pawłowic, Witkowic, prócz tego miał on dział w Trzcieńcu i Mikołaj, dziedzic prócz tego Boleścic, Ołpic oraz działów w Pielińce i Trzcieńcu (Piekosiński).

W 1621 r. właścicielem Sieńska jest Seweryn Rawicz-Dembiński, syn Stanisława starosty chęcińskiego i Anny Ciołkówny z Żelechowa, prócz Sieńska, właściciel Więckowic 1599 r., Secemina 1618 r. i Sprowy. Od Dembińskich kupują S. Białobrzescy, h. Abdank, można i rozrodzona rodzina pisząca się z Białobrzegów nad Pilicą. Pierwszym z tej rodziny właścielem Sieńska był Nikodem Białobrzeski, elekt króla Władysława IV, syn Jana i Moszczeńskiej. Nikodem ur. 1592 r. zm. w Sieńsku 1672 r. 18/VII, pochowany w Sędziszowie. Marcin Białobrzeski, biskup kamieniecki, był bliskim krewnym Nikodema Białobrzeskiego. Właścicielem Sieńska był też Stanisław Biał, elekt króla Michała 1669 r. Na początku 18 w. Sieńsko przechodzi do możnego rodu Przerębskich, h. Nowina, rodzina ta pochodzi z Sieradzkiego, liczy wielu senatorów i dostojników, a wł. Sieńska w 1767 r. był generał Józef Przerębski[409]).

Po Przerębskich władali Sieńskiem przelotnie Trembeccy, o których obszerniej mówiliśmy przy opisie Rakoszyna, wreszcie Goczałkowscy, h. Poraj, którzy w końcu 18 w. nabyli Sieńsko: mianowicie Stanisław, deputat na Trybunał Koronny w 1780 r., burgrabia zamku krakowskiego, syn Józefa i Marianny Skarbek Malczewskiej. W r. 1804 od syna Stanisława Adama Goczałkowskiego kupił Sieńsko drugi syn Stanisława, a brat Adama Goczałkowskiego Andrzej za 300.000 złp. Ten Andrzej z Franciszki, bar. Puszett, miał 2 synów: Józefa i Franciszka Xawerego, którzy to bracia 1828 r. odziedziczyli po ojcu Sieńsko, a w r. 1830 pół Sieńska kupił Józef. Bracia ci służyli w wojsku austriackiem, potem w polskiem i brali udział w powstaniu listopadowym: Franciszek Xawery jako major 9 p. piechoty, a Józef jako kapitan I p. jazdy krakowskiej — po powstaniu emigrowali, majątek uległ konfiskacie.

---

[409]) Hr: Adam Przerębski kononik Kat: Krak. dziedzic Sieńska 1783 testam. zapisuje na stypendia alumnów w Semin. 20000 fl. A. H. K. Ks: S. fasc. ak. gr: Kr. i Nowokorcz.

W 1832 r. kupił Sieńsko i Podgaj Aleksander Laskowski, też oficer i uczestnik powst. 31 r., syn Wilhelma i Joanny z Grabkowskich. Aleksander, zm. 1883 r., z Ireny Piotrowskiej zostawił córkę Emilię za Zygmuntem Łubkowskim, właśc. Glinek w Małopolsce i synów: Tomasza, ur. 1831 r., uczestnika powst. 63 r. rannego w bitwie pod Miechowem, właśc. Tokarni i Podgaja, ojca, prócz licznego potomstwa z żony Walerii Rakowskiej, znanego poety Kazimierza, piszącego pod pseudonimem[410]) (El), autora wielu poezji „na swojską nutę" i świetnego feljetonisty. Poeta spędził młodość w Tokarni, gdzie w okolicznych lasach wraz z ojcem polował, później ojciec przeniósł się do Podgaja, który też niebawem wyszedł z rąk jego, a poeta jeszcze wcześniej przeniósł się do Warszawy i zamieniwszy lemiesz na pióro, zdobył sobie popularność i sławę poety z „Bożej łaski". Autor „Z chłopskiej piersi", „Satyr politycznych". „Pogrzebu" „Z rapsodów wolności" był doskonałym znawcą życia wiejskiego i piewcą swej rodzinnej ziemi.

Nr. 28. Kazimierz Laskowski.

Podgaj został odłączony 1881 r., a i niebawem wyszedł z rąk Laskowskich. W 1899 r. kupił go Adam Tański z Łagiewnik, ożen. z Marią Borkiewiczówną z Piołunki. W 1905 r. zaś kupuje Podgaj Dębski, obecnie zaś znajduje się w rękach wdowy po Eugeniuszu Biernackim, synie Wincentego, z domu Dębskiej.

Sieńsko po śmierci A. Laskowskiego dostał drugi jego syn Michał, ur. 1840 r., zm. 1905 r., ożen. z Zofią Helclówną z Rzędowic, przekazał Sieńsko żonie i dzieciom: Józefowi, Henrykowi, Janowi Ireneuszowi i córce Cecylii Józefowej Radońskiej. Ci 1910 r. sprzedali Sieńsko Wincentemu Biernackiemu, którego dzieci posiadają go po dziś dzień[411]).

---

[410]) Metr: w r: 1860 zapisana w Sędziszowie.

[411]) H. K. Ks: S. Dz. II.

Słaboszowice vel Słaboszewice.

Nazwane w 1256 r. Sławosowo leżą też nad rzeką Mierzawą i łączą się prawie z Krzcięcicami, w parafii Krzcięcice, gminie Sędziszów. Wieś ta za Bolesława Wstydliwego musiała stać pustkami, bo jej potem nie wymienia Długosz, ani jako należącej do parafii Krzcięcice, ani do klasztoru jędrzejowskiego, choć niektóre źródła wcześniejsze zaliczają, ją do dóbr uposażenia klasztoru. W roku 1400 wspomina Boniecki,[412]) że w Słaboszowicach miał swe części Niemsta. W r. 1581 Niemsta płacił od 6 i pół łanów kmiecych, 7 komorników z bydłem i 3 bez bydła[413]).

Przez cały ciąg dziejów należały do klasztoru jędrzejowskiego, aż do czasu konfiskaty, potem weszły w skład ekonomii jędrzejowskiej, a w drugiej połowie XIX w. nabyli je Wielopolscy, łącznie z innymi dobrami i rozparcelowali, pozostała tylko resztówka 40 morgowa, z ogrodem i dworkiem, będąca w rękach Sroczyńskich i Morysińskich[414]).

Sobków.

Osada miejska, dawniej miasteczko i dobra nad rzeką Nidą, w dawniejszem powieciem chęcińskim, leży o kilka klm. od szosy Chęciny — Jędrzejów, tuż obok toru kolejowego.

Sobków jest to mieścina o bardzo nędznym i biednym wyglądzie, posiada kościół z 1479 roku pod wezwaniem św. Stanisława przez Sobków budowany, przez Szaniawskich odnowiony, szkół kilka, urząd gminny, bindugę do spławu drzewa na Nidzie, która od Sobkowa nadaje się do spławu, staw, garncarnię, garbarnię, około 150 domów i około 2.000 mieszkańców, dziś zaledwie 855 m.

Znajduje się tu zamek fundowany w końcu 16-go wieku. prawdopodobnie przez Sobka, jak podają współczesne źródła

---

412) T. 13, 157.
413) Paw. Mał. 85.
414) H. K. Ks. Sł. dz. II.

miał być pałacem obwiedzionym murem i basztami w formie zamku.

Piszący te słowa widział jeszcze w 1912 roku resztki frontonu pałacowego w stylu greckim i herbami Szaniawskich późniejszych dziedziców. Pałac ten był w ostatniej ruinie, otoczony gospodarskiemi budynkami, przeglądał się w gnojówce. Wątpię, żeby był on indentyczny z zamkiem z 16-go wieku.

Dobra Sobków składały się w 1886 roku z folwarku Sobków, alias Nida Sobkowska, Sokołów Górny, nomenklatury Wiśniówka razem morgów 2.393 ornego, lasu, łąk, nieużytków, pokłady kamienia wapiennego. Dawniej w skład dóbr wchodziła jeszcze Wierzbica i Sokołów Dolny.

Sobków został założony przez Stanisława Sobka z Sulejowa, kasztalena bieckiego[415]), starostę małogoskiego, podskark. w. Kor. na swoich gruntach, obok zaś wystawił zamek obronny na gruntach Nidy Rytorskiej, za przywilejami 1563 roku, króla Zygmunta Augusta, który nadał miastu prawo niemieckie, 2 jarmarki na rok, targi czwartkowe, przez Stan. Augusta zamienione potem na środy. Sobek był dziedzicem części wsi Nidy, inną część tejże wsi posiadali biskupi Krakowscy.

W 1508 roku Stanisław Frikacz płaci z Nidy i części Stanowic 2 grzyw. 2 gr. W 1540 r. „Nyda Ryterski, villa generosi Raphaeli Ryterski", w par. Mokrsko, ma 9 kmieci na półłanku, karczmę, 4 zagrody, dwór, łąki, pasieki, bór i t. d. Jednocześnie część biskupia, należąca do klucza kieleckiego, ma 6 łanów

Nowa ta osada otrzymała, na lat 15 zwolnienie od podatków, od czopowego na rok jeden.

Kościół tutejszy budował Sobek[416]) z Sulejowa i erygował parafię, która obecnie należy do dekanatu Jędrzejowskiego (dawniej Szydłowiecki), kościół jest murowany i dość ładnej struktury. Podobno był zamieniony w 16 w. na zbór ariański. Niedaleko Sobkowa znajdują się złomy marmurowe, młyn amerykański w Chełstowie i fabryka pieców kaflowych w Nidzie Sobkowskiej.

Sobkowie, h. Brochwicz, z Sulejowa się wywodzą. Zna-

---

[415]) Sł. geogr.

[416]) Sł. geogr.—Bal. i Lip. — Paw. Małop.

nym jest w owych czasach Balcer Sobek, starosta solecki, około 1530 r., który posiada w Opatowie nagrobek. Był ojcem trzech synów: Mikołaja, Stanisława i Krzysztofa.

Z nich Stanisław, kasztelan biecki, sandecki w 1565 r., podskarbi W. Kor., starosta tyszowiecki i małogoski, zmarły w 1569 r. Ten z żony Magdaleny Jordanówny, kasztelanki krakowskiej wdowy po Stanisławie Warszyckim, pozostawił trzy córki: Drohojowską, podkomorzynę Przemyską, Barbarę za Zygmuntem Tarłą, kasztelanem sądeckim, podkomorzynę Sienieńską i syna Stanisława.

Wspomniany kasztelan i podskarbi Sobek, był założycielem i dziedzicem dóbr Sobkowskich. Jego syn Stanisław zmarł mając lat 30, nie zostawiając potomstwa z żony swej Zofii. Na nim ta linia wygasła, zostali Sobkowie na Śląsku. Po Sobkach przechodzi Sobków do Drohojowskisch Jana Krzysztofa kasztelana sanockiego. Od Drohojowskich nabywa 1668 r. Jan Wielopolski[417]).

Jan Wielopolski już w 1668 r. władał dobrami Sobkowskiemi, które nabył wraz z przyległościami.

Jan Wielopolski był synem też Jana, kasztelana wojnickiego, był on stolnikiem koronnym w 1655 r., krajczym w 1666 r., podkanclerzym koronnym w 1667 r. W 1678 r. dostał pieczęć W. Koronną po Wydżdże. Był panem na Żywcu i Pieskowej Skale, posiadaczem licznych starostw, m. in. Chęcińskiego i Pieskowej Skały.

Kanclerz miał trzy żony: Anielę Koniecpolską, Krystynę Komorowską i Ludwikę margrabiankę d'Arquien, siostrę Marii Kazimiery Sobieskiej.

Od Wielopolskich przechodzi Sobków do Sarbiewskich 1683 r. do Rafała Sarbiewskiego h. Prawdzic kasztel. Bracławskiego, który na zamku rezydował, po jego śmierci odziedziczył Sobków syn jego siostry Anastazji Franciszkowej Myszkowskiej, Józef, kasztelan Sandomierski, ostatni ordynat z rodu Myszkowskich i 1725 sprzedał je biskupowi Konstantemu Szaniawskiemu.

Znanym był Konstanty Felicjan, biskup krakowski, wielce zasłużony dla Kielc, fundator dzwonnicy, ołtarza w Katedrze,

---

417) Sł. geogr.

wybudował Seminarium w Kielcach. W sali portretowej zamku znajduje się jego portret, w Katedrze nagrobek. Jako mąż stanu zaznaczył swą działalność, będą Creferendarzem litewskim. Miał duży wpływ na Augusta II. Przyczynił się wiele do osłabienia wpływów dyssydentów.

Józefat, podstoli koronny, a bratanek biskupa krakowskiego, był właścicielem Sobkowa. Był on synem Hieronima, chorążego parnawskiego, i Marii Zaleskiej, a wnukiem Piotra, zabitego w 1704 r. przez Unruga.

W r. 1778 dziedziczką Sobkowa jest Anna z Ossolińsskich, wdowa po Józefacie Szaniawskim, która wyjednała potwierdzenie przywilejów dla Sobkowa, między innemi 12 jarmarków, przyznanych przez Augusta II.—zm. 1780 mając 83 l. Szaniawscy na miejscu dawnego zamku zbudowali pałac okazały którego ruiny po dziś dzień istnieją.

Dzieci Józefata: Franciszka, zakonnica Norbertanka, Anna, Ossolińska, Ignacy, Maria Gałęzowska, kasztelanowa lubelska, II-to hr. Kracicka, III-to Tęgoborska, IV-te voto Onufrowa Korzeniowska, kasztelanowa zakroczymska, Konstanty, starosta małogoski i Teresa za Dominikiem Baierem, h. Leliwa w 1753 r. starostą kiszyńskim, bratem biskupa chełmińskiego.

Dominik Baier otrzymał od szwagra swego Konstantego Szaniawskiego w 1767 r. w pow. Chęcińskim wsie Zbrze, Dębską Wolę, Łukowę, Chmielowice i Kawczyn.

Baierzy przez pokrewieństwo z Ossolińskiemi dostali około 1910 r. kuratorię ordynacji Ossolińskich w Małopolsce w osobie Michała Baiera.

W końcu Stanisław Szaniawski, wnuk Józefata, a syn Konstantego i Anny Scipion, sprzedaje Sobków Henrykowi Nowakowskiemu, który już w roku 1826 figuruje, jako właściciel, w księdze wieczystej tego majątku.

W 1828 r. właścicielami dóbr Sobkowskich są: Ignacy Dobrosławski i żona jego Estera I-voto Mieroszowska, II-voto Dobrosławska, a po nich Jan i Laurentyna z Dobrosławskich Bardzka, od roku 1839 księga wieczysta dóbr Sobkowa wspomina jeszcze, jako właściciela tychże dóbr, Józefa Dobrosławskiego, oraz Marcelego i Leokadię z Dobrosławskich Bardzką.

Od roku 1857 do 1868 właścicielami Sobkowa jest Antoni Jastrzębiowski, który wyłącza z kompleksu dóbr folwark Wierz-

bicę i sprzedaje go, a po nim do roku 1870 włada Sobkowem Ferdynand Sulimierski.

Od 1870 roku majątek przechodzi w ręce żydowskie, z których w 1897 r. folwark Sokołów wykupują Łuszczewscy[118]).

Strzeszkowice.

Położone w dawnym pow. Księskim przy trakcie Wodzisław —Pińczów, 7 klm. na wschód od Wodzisławia. Według spisów z 1910 r. obszar Strzeszkowic, wraz z folw. Olbrachcice wynosił 1020 morgów ornego, 237 morgów łąk, 138 mrg. pastwisk, 55 mrg. lasów i 16 mrg. nieużytków[119]).

W spisie uposażenia klasztoru Jędrzejowskiego w 1174 r. znajdujemy „villa Bugivon", która to wieś wedle wydawcy kodeksu Małopolskiego[120]), ma być pierwotnym osiedlem Strzeszkowic — nazwa zaś pochodzi później od Konradowych rycerzy, od skrótu imienia Strzesz — Strzeszymir — Strzeżysław. Olbrachcice zaś nazwę mają też od imienia Albrecht, jednego z rycerzy Konradowych, bo w spisie wsi klasztornych, zwolnionych przywilejem Bolesława Wstydliwego 1256 r. od daniny, wymieniona jest wieś „Albrecht".

Przedtem Olbrachcice należały do Pakosława, wojewody sandomierskiego. Dostał on je po siostrze, a ta od swego męża. Pakosław sprzedał je Teodórykowi, opatowi klasztoru Jędrzejowskiego, co w roku 1239 potwierdziła księżna sandomierska Grzymisława. Konrad Mazowiecki między 1228 a 1233 r. kolonizował Strzeszkowice i Olbrachcice. Od imion jego rycerzy, jak już mówiliśmy, pochodzi nazwa obydwóch wsi. Był to okres kiedy Konrad w walce o tron Krakowski osadził tutaj swoich ziomków i właśnie w okolicy Strzeszkowic kolonizacja ta jest najbardziej typowa.

Wzdłuż rzeki Mozgawy, dopływu Mierzawy, do której wpada koło Niegosławic 5 klm. na wschód od Strzeszkowic, osadził Konrad Gozdawitów Mazowieckich, którzy tu od wspomnianej rzeki zwali się „Moscava", osiadali oni nad samą

---

[118]) H. K. Ks. S. Dz: II od 1800 r. przedtem A. H. K. T. S. fasc.

[119]) H. K. Ks. S. Dz: II.

[120]) II. 9.

rzeczką i w jej pobliżu. Klemens ze Strzeszkowic Moscava[121]), 1914, 1412 r. świadek Klemens (204 tamże). Prócz Gozdawitów mieli tu swe osiedla Jastrzębce, Wężowie, Ostoje, Przeginie, Pilawici, Kołomasze, Gierałci i t. d. W połowie 15 w. władali Strzeszkowicami 4-ch częściowych posiadaczy a na przestrzeni Strzeszkowic było 4 folwarki rycerskie, z których dziesięciny 3 grzywny pobierał pleban z Mieronic[122]). Według reg. pobor. pow. Księskiego z r. 1490. Strzeszkowice miały 1½ łana. Według Pawińskiego już w roku 1581 Dembiński płaci od 2 łanów km. 2 czynsz. 3 zagr. 3 kom. z bydłem, 1 rzem., W 1509 r. Krzysztof z Olbrachcic, zwolniony od wyprawy wojennej.

W wieku XVI-ym przed Dembińskiemi w Strzeszkowicach spotykamy Strzeszkowskich, herbu Gozdawa. Mikołaj Strzeszkowski posiada Strzeszkowice, Piskorzewice, Dalechowice i Sobonice, zaś Stanisław otrzymuje działy na Skroniowie i Łączynie.

Mazowiecki ród Gozdawitów, wielce rozrodzony, dał początek wielu rodzinom szlacheckim. Długosz pisze o nich, że Gozdawici jest to: „Genus polonicum et dominis suis fidum". W katalogach biskupów i wojewodów płockich i gnieźnieńskich spotykamy Gozdawitów już w 1108, Szymona znanego biskupa płockiego, Krystyna wojewodę płockiego, Jana biskupa płockiego, zm. w r. 1227, Filipa arcybiskupa gnieźnieńskiego. Z tego rodu pochodzili Gozdawici nad Mozgawą i Mierzawą osiedli, biorąc od dziedzicznej wsi Strzeszkowice nazwisko Strzeszkowskich.

W roku 1559 przechodzą Strzeszkowice do Piotra Rawicza Dembińskiego, nabył je wraz z pobliskiemi Piskorzewicami. Uprzednio tenże odkupił w roku 1755 od Klasztoru Jędrzejowskiego folwark Olbrachcice za 800 fl. potrącając z tej sumy, przypadające mu z zapisu Zofii Oleśnickiej, na dobrach Zakrzów, 170 florenów[123]).

Dotąd do 19 w. Strzeszkowice i Olbrachcice z rąk Dembińskich nie wychodzą. Po śmierci Piotra synowie w r. 1570 dzie-

---

[121]) Helc. St. P. P. P. 1. II.
[122]) Dł. L. Ben. II. 86, 88.—
[123]) Zs. Kr. J. J. 1689—1690.

lą się majątkami. Jan bierze Strzeszkowice, Piskorzewice i Damiany, a po śmierci matki otrzymać ma Dalechowy. Stanisław otrzymał, Konary, Dembiany i Zagaje. Jan żonaty z Reginą córką Jerzego Niemsty-Kuli dziedzica Krzcięcic i fundatora tamtejszego Kościoła w 1542 r. pozostawił syna Stanisława bezdzietnego i siostry. Stanisław zmarł przed 1645 r..

Strzeszkowice, Piskorzewice, Konary, Olbrachcice i Dembiany, które liczyły się folwarkami Piotrkowic przeszły na potomków Stanisława, syna Piotra, tenże ożeniony z Reginą z Winiar miał córki: Annę za Mikołajem Kołkiem z Węchadłowa i Katarzynę, oraz synów: Walentego, Jana, Jakuba i Piotra.

Z nich Jan, z Barbary z Glinnik, skupuje od braci Konary w 1593 r. zapisuje na nich posag żonie w r. 1619, wyznacza posag córkom po 6.000 fl., umiera w roku 1623. Żona jego zapisuje synom dobra: Skorczów, Odonów, Chruścice i Kaczkowice. Synowie Hieronim, Andrzej, burgabia krakowski i Stefan, rotmistrz królewski.

Hieronim dziedzic Konar z Marianny Tęgoborskiej[424]) miał syna Stanisława-Adama, na którego syna Hieronima, wspomniane dobra po Stanisławie Dembińskim, zmarłym bezdzietnie przed 1645 r. przechodzą. Stanisław-Adam był dworzaninem królewskim w r. 1663, ożenił się z Zuzanną Tęgoborską, córką Gabriela, zmarłego przed r. 1670 i prócz tego pozostały po Gabrielu Tęgoborskim dwie córki: Katarzyna, wydana za Olbrachta Rawicz-Dembińskiego z linii Szczęsnego i Maria dziedziczkę Skorczowa za Janem Piegłowskim.

Olbracht, syn Hieronima a wnuk Adama, deputat na Trybunał Koronny w roku 1689, chorąży zatorski, sędzia kapturowy krakowski w 1696 r., fundator kościoła i klasztoru OO. Kapucynów w Krakowie w 1699 r., umarł w dworku swym w Krakowie w 1720 r. Żonaty był trzy razy. Pierwszy raz z Dembińską, za którą odziedziczył dużą fortunę i z tą był bezdzietny — drugi raz z Krystyną Czerniawską, kasztelanką sandecką, z której miał jedną tylko córkę Salomeę w zakonie PP. Kaletek w Krakowie, gdzie w r. 1728 zmarła, i trzeci raz był ożeniony z Zuzanną Żydowską, chorążanką krakowską, z której miał dwóch synów: Franciszka i Jana. W chwili śmierci

---

[424]) Obl. Kr: 64. f. 950.

ojca byli obydwaj na edukacji w Paryżu. W r. 1728 dopełnili działu odziedziczonych po ojcu dóbr: Małoszowa, Satejowa, Bolowa, Bolowca, Karniowic, Czajowic, Promnika, Strzeszkowic, Waganowic, Piskorzewic, Chorążyc, Olbrachcic, Moniaczkowic, Konar i Dembian.

Franciszek zaś, cześnik zatorski, kapitan wojsk polskich w 1722 r., podwojewodzy krakowski w 1732 r., deputat na Trybunał Koronny w 1742 r., chorąży oświęcimski w 1746 r., szambelan Augusta III, zmarł w 1756 r. Z żony Konstancji Kczewskiej, wojewodzianki malborskiej, zostawił córki: Rozalię za Antonim Lisickim, podstolim chęcińskim w 1775 r., Katarzynę za Franciszkiem Lisickim, burgrabią chęcińskim i Mariannę za Zygmuntem Łubieńskim i drugi raz za Ignacym Załuskim, starostą zawichostkim w r. 1756 i syna Piotra, ur. około 1730 r. Franciszek był dziedzicem wielu dóbr, między innymi: Strzeszkowic, Konar, Olbrachcic, Piskorzewic, Dembian, Borka etc., etc., które dostał z masy spadkowej. Syn Franciszka, Piotr, ur. około 1730 r., zmarł około 1800 r., wspomniane dobra otrzymał po ojcu z masy kalkulacyjnej na mocy wyroku Sądu Zjazdowego w dniu 13/IV 1775 r. Był on szambelanem Stanisława Augusta, starostą wałeckim, posłem na Sejm w 1764 r., marszałkiem sejmiku w Proszowicach w 1773 r., kawalerem orderu św. Stanisława, konsyliarzem Konfederacji Targowickiej w 1792 r. i nominatem kasztelanem warszawskim w 1795 r.

Żonaty 1° voto z Marianną Nieczuja-Dembińską, dziedziczką Kotlic, Brusa, Mokrzka, Chruścic i Dembian w Wiślickim. Z niej miał jedną córkę Mariannę za Jerzym Ożarowskim, cześnikiem koronnym, drugi raz za Adamem Siemońskim.

Z drugiej żony Marianny de Riviera Załuskiej, starościanki Grójeckiej, miał dzieci: córkę Eleonorę za Józefem Stadnickim, rotmistrzem ułanów nadwiślańskich. Eleonora słynęła z pięknej postawy i dużej zręczności. Otrzymała ona Konary i Dembiany w posagu.

Synem Eleonory i Józefa Stadnickich był Józef, urodzony około 1820 r., właściciel Konar i Dembian, zesłany na Syberię, skąd w r. 1857 za amnestją powrócił. Ożeniony z Karśnicką miał córkę Józefę, wydaną za Aleksandra Janotę Bzowskiego.

Starzy ludzie pamiętają jeszcze piękną postać Józefa Stadnickiego. Gdy był na wygnaniu, żoną i córką jego opiekował się Honorat Borkiewicz, z którego rodziną łączyły Józefa Stadnickiego zażyłe stosunki. Dzieci uczyły się razem, w Piołunce.

Po sprzedaniu Konar i Dembian, Józef Stadnicki, wielce lubiany dla swoich zalet towarzyskich, przebywał kolejno u znajomych swych i powinowatych: Linowskich w Jaronowicach, Borkiewiczów w Piołunce, Chwalibogów, Sucheckich, Dąmbskich i nie było w owych czasach zabawy, ani zebrania, któreby się bez niego odbyło. Był on z charakteru i wyglądu niezwykle charakterystycznym typem szlachcica polskiego starego autoramentu.

Nazwa Konar i Dembian pochodzi jak samo brzmienie wskazuje od lasów które się tu w dawnych czasach rozpościerały. Konary od roku 1160 wymienione są między wsiami płacącymi dziesięcinę Cystersom Jędrzejowskim. Konary to najdawniejsze gniazdo Gryfitów, kolebka Konarskich. Część Konar 1388—1436 r. była własnością Rokoszów z Koszyc i Dobiesława, Podsędka Krakowskiego. W r. 1372 Stręgobosz z Konar, 1398 Stanisław, 1400 ma sprawę Krystyna, wdowa po Tomku Litwinie. W 15 w. Konary należą do Chamców z Dobranowic. Piotr Dembiński 1543 — 1544 — 56 skupuje części Konar.

Na początku 18 wieku Konary liczą 25 domów i około 220 mieszkańców. Obszar majątku wynosi 1144 morgów, Dębiany miały naówczas ornego 325 m. łąk 117, pastwisk 108 m. nieużytków 25 m., lasu 242 morg., budynków murowanych 4, drewnianych 5, jeden młyn, wodny. Osad włość. było w Konarach 31, w Dembianach 8, mieszkańców 56. Folwark Piskorzewice miał 4 domy i 37 mieszkańców i należał do Dóbr Piotrkowice[425]).

Konary w r. 1870 dzierżawił Kwiryn Russocki, po nim Stanisław hr. Łoś, wielce zasłużony działacz społeczny.

Wracając jeszcze do Piotra Dembińskiego należy jeszcze dodać, że tenże Piotr był ożeniony trzeci raz z Katarzyną Stępkowską, córką znanego w historii wojewody Kijowskiego

---

[425]) Sł. geogr.

z Łabunia, zaślubioną w 1791 roku z której zostawił jedną córkę Domicellę, małoletnią jeszcze w r. 1807 dziedziczkę Strzeszkowic i Olbrachcic, która na mocy testamentu Ojca w r. 1815 została wpisana do hipoteki 29 IX 1820 r. Zaślubiła ona Wincentego Linowskiego syna Jana, dziedzica Broniszowa. Jan Linowski był bratem rodzonym Zygmunta, Pijara, znanego, tłomacza Bossueta, a stryjecznym bratem Aleksandra Linowskiego, towarzysza Kościuszki, obrońcy Konstytucji 3 Maja, posła na sejm czteroletni, potem wojewody senatora Księstwa Warszawskiego.

Wincenty Linowski mąż Domicelli Dembińskiej ur. 1785, zm. 1845 był adjutantem ks. Józefa i porucznikiem wojsk Ks: Warsz. Pozostawił córkę Konstancję wydaną w Krakowie w r. 1843 za Ferdynanda Kozubowskiego, oraz syna Rudolfa. Strzeszkowice i Olbrachcice sprzedali Adamowi Slaskiemu 1827 r. Nowonabywca Strzeszkowic Slaski Adam był synem generała Jana i Ludwiki Dembowskiej, kasztelanki czechowskiej. Adam Slaski był żonaty z Józefą Dobiecką z którą miał syna Władysława i córkę Franciszkę kanoniczkę, która poślubiła Aleksandra bar. Graeve. oraz Antoninę i Teklę za dwoma Bukowskimi.

Nr. 2°. Wincenty Linowski adjutant Ks. Józefa wł. Strzeszkowic.

W r. 1844 właścicielem Strzeszkowic jest Stanisław Slaski, bratanek Adama, syn Teodora ze Zgórska pod Kielcami i Ewy hr. Tarło z Piekoszowa, Stanisław był żonaty z Gawrońską i miał tylko córkę Wandę za Dembińskim. W r. 1845 znów Adam jest właścicielem Strzeszkowic i od niego kupują je w tymże roku Franciszek i Karolina ze Smiłowskich Schmidtowie. W roku 1862 posiada je Jan Kazimierz Schmidt i oddaje je synowi Bolesławowi w. r. 1877 Bolesław z Bukowskiej miał

trzy córki: Karolinę za Władysławem Bukowskim z Lasek, Zofię za Stanisławem Lebowskim z Dobiesłowic i Marię za Kożuchowskim w Kaliskiem. Od Schmidtów na początku bieżącego stulecia kupuję Strzeszkowice Józef Doskowski[126]), z Brusa i do dziś dnia gospodaruje, ma dwie córki, Zofię Przyłęcką i Lidię za Andrzejem br. Lewartowskim z Dziemięrzyc.

Tarnawa.

Tarnawa położona jest na zachód od Sędziszowa 3 klm. w gm. Mstyczów, obok strumienia wpadającego opodal do rzeki Mierzawy. Obecnie przez Tarnawę przechodzi szosa, łącząca Sędziszów ze Szczekocinami. Wieś posiada kościół, szkołę. W 1827 r. było tu 31 domów, 226 mieszk. W 15 w. łany kmiece płaciły dziesięcinę wartości 5 grzywien proboszczowi w Mstyczowie. Wtedy proboszcz tutejszy posiadał folwark, pola, łąkę i karczmę[127]).

W 15 w. był tu kościół drewniany pod wezwaniem N. M. P. Dziesięcinę otrzymywał kościół w Tarnawie z folw. klaszt. w Orłowie i z Kowalowa, par. Mieronice[128]). Kościół tutejszy sprofanował i zniszczył Stanisław Stadnicki w czasie rokoszu Lubomirskiego za Jana Kazimierza. Kościół został spalony. Nowy kościół wkrótce zbudowano, który konsekrował ks. biskup Kunicki w 1750 r. Obecny kościół w zupełnie innym miejscu wystawiony został z zapisu Janiny hr. Ledóchowskiej w 1856 r.

Długosz wymienia w 15 w. właścicielami Tarnawy: Jana Skrzelowskiego, h. Topór. W początku 16 w. właścicielką była Kordula Rayseltowa, potem Tarnawa staje się dziedziczną możnego rodu Stadnickich, h. Szreniawa. Z tej rodziny pierwszym właścicielem był Stanisław Mateusz, syn Stanisława, zm. 1542 r., kasztelana zawichostskiego, starosty żarnowskiego i Natalii z Wiśnicza Kmitówny. Stanisław — Mateusz prócz klucza Dubieckiego był właścicielem: Tarnawy, Storzkowa, Krzelowa, Przedmoszczan, Wojciechowa, Białowieży, Swaryszewa, Niedźwiedzia, Brusa, Waganowic, Łyszkowic etc., umarł w 1564 r.

---

[126]) H. K. Ks: S. Dz: II i A. H. K. T. S. od 18 w.
[127]) Sł. geogr.—Dł: L. Ben. II 33, 87, 92, 94.
[128]) L. Ben. II 92. 94.

Z dwóch małżeństw: z Katarzyną Pilecką, bezdzietny, z Barbary Zborowskiej zostawił 9-ro dzieci Annę Grudzińską, Katarzynę Włodkową, w domu której w Piekarach pojmanym był Samuel Zborowski, Elżbietę Humnicką. Z 6 synów Andrzej, zm, w 1606 r., był wł. Tarnawy i dóbr w Krakowskiem, które wymienił z bratem Janem, starostą nowomiejskim, ok. 1580 r. W 17 w. Tarnawa już na dobre dzieli swe losy wraz z Krzelowem, wchodząc wskład dóbr Krzelowskich aż do konfiskaty przez rząd Janowi hr. Ledóchowskiemu i gdy Krzelów wrócił potem do rąk prywatnych, to Tarnawa pozostała składową częścią ekonomii Jędrzejowskiej, aż wreszcie została rozparcelowana[429]).

Tesserowa Wola.

Inaczej zwana Wola Sietla w 1573 r. Wola Tesserowa w gminie Złotniki parafii Rembieszyce, położona o 12 klm. na północ od Jędrzejowa. W r. 1827 miała 24 osady, 19 domów, 172 morgi. Według regestru poborowego z 1573 r. wieś ta płaciła od 2 5 łana[430]).

Nazwę Woli Tesserowej przekręcają na Cesarową. W wieku XVI akta kościelne wymieniają w Małogoszczu Cesarów, czyżby od nich ta nazwa pochodziła, choć w żadnych spisach szlacheckich takiego nazwiska nie spotykamy. Ta niewielka wioska należeć musiała w XVI i XVII w. do sąsiednich dóbr Mieronice, lub Rembieszyce, żadne jednak akta ani Długosz nie wymienia, dopiero w r. 1690 należy do Jana Zabielskiego i żony jego Anny, o czym są wzmianki w aktach kościelnych w Małogoszczu. W XVIII w. przechodzi do Komornickich do Antoniego i Magdaleny z Rogóyskich, a w roku 1798 po śmierci Antoniego syna Franciszka i Jadwigi z Radgowskich kupuje Tesserową Wolę Urban Komornicki, syn Antoniego[431]), od swych braci Jana podwojewodzego i regenta grodzkiego piotrkowskiego, Michała,[432]) Aleksandra szambelana Stanisła-

---

[429]) H. K. Ks: T. Dz: II.

[430]) Sł. geogr.

[431]) Ak. gr. chęc. Ks: 25 K. 22, l. 25.

[432]) Wspominając jeszcze o Komornickich nadmieniam, że Michał Komornicki miał dzieci: Józefa, Walentego i Błażeja — Leona, męża Hipolity z Finków, właścicielki Łowini w I-ej połowie XIX w.

wa Augusta i chorążego gwardii pieszej koronnej, księdza Franciszka, Biskupa i księdza Stanisława oraz sióstr: Teresy i Marii[433]). Urban z Katarzyny Michalczewskiej, córki Józefa stolnika Owruckiego i Konstancji z Chwalibogów miał córkę Eufrozynę za Stanisławem Święcickim i synów Franciszka Salezego, Wincentego i Piotra. Ks. Nawarro pisze, że w r. 1800 właścicielem Teserowej Woli miał być Franciszek Wolski zm. w 1825 r. mając lat 70. Po śmierci Urbana Komornickiego dzielą się dzieci: $^1/_4$ część bierze Franciszek Salezy 1814 r., zaś 3 części Eufrozyny Święcickiej w $^1/_3$ spadku po ojcu, w $^1/_3$ po bracie Piotrze z układu 1814 r. i w $^1/_3$ po bracie Wincentym z układu 1826 r., przyjmują dzieci jej: Szczęsny, Eufrozyna i Katarzyna Święciccy[434]).

W r. 1831 $^1/_4$ część za 20.000 zł. kupuje od Szczęsnego Święcickiego Stefan Pisarzewski i w tymże roku tę część odkuje od Pisarzewskiego Franciszek Salezy Komornicki. Zaś w r. 1834 znów kupuje tę część szczęsny Święcicki, następnie w latach 1835 i 1838 kupuje całość tenże Franciszek Salezy Komornicki[435]). W 1845 r. kupuje Włodzimierz Czernicki, od tego w tymże roku za 20.800 rubli nabywa Ludwik Kozłowski syn Tomasza i Ewy Muszyńskiej, wł. Rzeżuszni, Przybysławic od1822 r. i Mękarzowa, gdzie zm. 1852 i gdzie leży pochowany (patrz. Łowinia

Nr. 30. Stefan Kozłowski.

---

433) Ks. Ingr. H. W. Kr. Ks: T. W.
434) H. K. Ks: T. W. i dep. Rad. I Ks. ingross. K. 335. l. 87.
435) Ak. H. Kiel. Ks: T. W. Dz: II.

i Deszno) wylegit. ze szlachectwa 1840 r. — w r. 1853 oddał T. Wolę synowi Romualdowi ur. 1822 r. — Romuald zaś oddał synowi swemu 1891 r. Stefanowi urodzonemu z Bronisławy Radziejowskiej — Stefan znany działacz społeczny[436]) i Radca T. Kr. Ziemskiego w Kielcach w r. 1913 sprzedał bratu swemu Romualdowi a w 1918 r. tenże sprzedał Zygmuntowi Olszowskiemu[437]). Dziś majątek ten jest rozparcelowany.

Trzciniec.

Właściwie Trzcieniec, w 15 w. Trzenyecz, w 1508 r. Tszenyecz, w 1581 r. Tczeniec — wieś i folwark w dawnym pow. Księskim położony (Rakoszyn w pow. Lelowskim) parafii Rakoszyn. Oddalony 14 klm. na zachód od Jędrzejowa. Dawniej Trzciniec posiadał własny kościół i parafię. W 1827 r. posiadał 31 domów, 228 mieszkańców. W 1884 r. rozległość 1275 mrg. — ornych 792, łąk 12, pastwisk 24, lasu 415, nieuż. 32. Budynków mur. 9, drewn. 10, pokłady kamienia budowlanego. Wieś Trzciniec osad 49, mr. 671[438]).

Łany kmiece dawały dziesięcinę snopową i konopną prepoz. Krakowsk. Zaś karczma, zagrodnicy i dwa folw. rycerskie kościołowi parafialnemu w Piotrkowicach pod Wodzisławiem[439]). Dziś wieś Trzciniecka jest kilkakrotnie większa i rozbudowana, tworząc ulice w kierunku Łowini, Sieńska, Warzyna, Deszna, Jaronowic i posiada szkołę powsz. 7 oddz. w okazałym budynku.

W 1440 r. Trzciniec posiada kościół drewniany parafialny. W 1781 r. kościół był wyrestaurowany, wchód główny był przez dzwonnicę, jak w Rakoszynie, ściany były obite deskami, tytuł kościoła: „Znalezienie i Podwyższenie Krzyża Św." W głównym ołtarzu był Pan Jezus na krzyżu (rzeźba), — wyżej Opatrzność Boska, w bocznych ołtarzach obraz

---

436) P. S. Borkiewicz Hist: Organ. Sp. Roln. w Wojew. Kielec. Kielce 1934 i Walery Gostomski z „Głębin duszy polskiej" Kraków 1908 i nekrolog w Gaz. R. 1908 r. Fotografię umieszczamy, wobec spóźnienia wykonania, na tym miejscu, zamiast przy Rembieszycach, gdzie się Stefan Kozłowski urodził.

437) H. K. Ks. T. W. Dz: II.

438) Sł. geogr: — Hip. Dz: II

439) Dł: L. Ben. I. 24.

N. M. P. od północy, od południa św. Józef, od wschodu św. Barbara. Gdy kościół podupadł, rozebrano go w 1826 r. a parafię przeniesiono do Rakoszyna. Tabernakulum z kościoła Trzcinieckiego służy za szafkę w zakrystii kościoła Rakoszyńskiego, chrzcielnica marmurowa znajduje się przed plebanią w Rakoszynie. W Trzcińcu, w miejscu gdzie stał dawny kościół, jest plac zadrzewiony i osztachetowany, zaś w miejscu gdzie był wielki ołtarz stoi figura Matki Boskiej postawiona ok. 1901 r., staraniem wsi i ówczesnej właścicielki Felicji z Kosickich Borkiewiczowej. Dziś postawiono tam nową kaplicę i ma być par. z Rakoszyna tutaj przeniesiona. Podanie głosi, że kościół dawny w Trzcińcu był rozebrany, a budulec użyty na budowę, czy odnowienie bóżnicy w Wodzisławiu.

Trzciniec był siedliskiem Borków h. Wąż, skąd się pisali i skąd swe źródło wzięli, Borek (imię) z Trzcińca świadek 1385 r.[440]), dziedzic Trzcińca, Parkoszowic, Sieńska, i Boryszowic, kasztelan na Brzesku, um. 1399 r., z żony Femki miał 6 synów: Mszczuja, Jana, Mikołaja, Pietrosza, Tomisława i Scibora 1409 r., którzy imię ojca wzięli za nazwisko, Mszczuj 1420 r., Jan 1416 r. świadczą przy wywodach szlachectwa z rodu i h. Wąż. Mikołaj 1433 burgr., Krak., Piotr. Opat Jędrzejowski 1423 r. Tomasz i Jan dziedzice Trzcińca w II poł. 15 w.[441]).

W r. 1518 żyli Marcin, Jan, Stanisław, Andrzej i Krzysztof bracia z Trzcińca. Marcin płacił z Trzcińca 4 grzywny. W r. 1571 Jan i Jakub Borkowie w części dziedziczą na Trzcińcu. Jakub ma 2 łany kmiece i 2 zagr. bez roli i Jan 2 i pół zagr. kmiece[442]), — jednocześnie Piotr Falkowski ma 3 i pół łany km. i 2 zagr. bez roli — tenże Falk. jest wł. części Boleścic. Jan i Jakub Borkowie prócz tego posiadają Sędziszów, Sędziszowską Wolę, Pawłowice i Borszowice. W tym czasie Mikołaj Borek jest wł. Boleścic, Ołpic, części w Piołunce etc. (patrz opis Boleścic).

W 16 w. Piekosiński wymienia w Trzcińcu działy Jana i Mikołaja Borków i Leonarda Strasza, a w Woli Trzcienieckiej, pewno dawny folwark, już położonej w pow. lelowskim, działy

---

440) Bibl. Zam. Dypl.

441) Dł. L. Ben. — Bon. — Sł. Biogr. Ak. Um. T. II/4 — Z. 9.

442) Paw. Mał. 86—486.

Jana Borka i Tworowskiego. W pocz. 17 w. są już właścicielami: Jan i Anna z Rożnów Kempscy, o których pisaliśmy obszernie przy Rakoszynie. Kempscy dziedziczyli na Trzcińcu przez cały wiek 17. Na początku 18 w. właśc. Trzcińca są Księscy h. Topór, piszący się z Wronowa i Książa w pow. lubelskim. Księscy dziedziczyli prócz tego na sąsiednich Jaronowicach, a skoligaceni byli ze wszystkiemi możniejszemi rodami tych stron. Właścicielem Trzcińca jest Wojciech Księski elekt. St. Aug. miecznik nowogrodzki, ożeniony z Rozalią Mieroszowską, łowczanką łęczycką, 2 voto Michałową Wielogłowską.

Ok. 1775 r. kupuje T. Andrzej Slaski h. Grzymała por. w. kor. 1781 r., członek komisji porządkowej za Kościuszki, bezdzietny z Barbarą Reyówną — a syn Adama pułkownika w. koronnych i Ludwiki z Walewskich podkomorzanki sieradzkiej. Niebawem 2/I 1822 kupuje za zł. 250.000 Trzciniec Józef Księski, syn Wojciecha i Rozalii z Mieroszewskich na publ. licytacji z masy spadkowej Andrzeja Slaskiego podług dekretu przyznanego dziedzictwa w sądzie szlacheckim krakowskim 23/8 1803 r.[443]), Józef Księski miał braci Jana, Karola, Jerzego i siostrę Teklę i Barbarę Psarską. Za czasów Księskich 1826 r. rozebrano kościół w Trzcińcu.

W r. 1840 1/XI kupił Trzciniec za 140.000 zł. Wincenty Darowski h. Slepowron, syn Franciszka. Wincenty był sekretarzem senatu Rzplitej Krakowskiej, kapitanem b. w. polskich, kawalerem krzyża złotego virt. militari, zmarł 1862 r. Wincenty darował Trzciniec 1849 r. synowi Felicjanowi wł. prócz tego Mydlnik pod Krakowem — ten z żony Zofii Walewskiej c. Michała Tadeusza adjut. gen. Weysenhoffa 1813 r. i Józefy z Badenich miał córki: Zofię za Bohdanem Kuszlem, Teklę i Marię i synów: Adama znanego literata i Władysława. Spadkobiercy rodzeństwo 1861 kupili Trzciniec, zaś 1876 kupił od rodzeństwa Władysław Darowski — a w r. 1880 sprzedał Edwardowi synowi Piotra Karnkowskiemu. Od Karnkowskich kupił Trzciniec 17/4 1882 r. Seweryn Borkiewicz, Radca Dyrekcji T. Kr. Ziemskiego, właściciel sąsiedniej Piołunki. Trzciniec posiadał stary dwór, który uległ pożarowi wraz ze wszystkiemi budynkami gospodarczemi w r. 1893 — nato miejsce w r. 1897—1899 Se-

---

[443]) Ak. hip. wojew. Kr. w Ks. ingross. VIII.

weryn Borkiewicz wystawił nowy dwór przeniósłszy się tu na stałe z rodziną 1899 r. rozszerzając i upiększając kilkunastomorgowy park, według wzorów planisty Daszewskiego. Trzciniec posiadał b. malownicze położenie, wiele starych drzew, park okolony stawami rybnymi.

W r. 1898 na 180 m. zostały założone kultury leśne i prawidłowa leśna gospodarka. Seweryn Borkiewicz umarł 1901 r. w Trzcińcu. Spadkobiercy. Wdowa Felicja z Kosickich z dziećmi: Zofią Suchecką, Marią Tańską, Jadwigą Chrzanowską i synami: Julianem i Sewerynem sprzedali 1903 r. Trzciniec Adamowi Lipińskiemu — w r. zaś 1905 nabył Trzciniec Radca Zygmunt Sielski — ten sprzedał Trzciniec[444]), 1912 r. Sternfeldom, którzy lwią część majątku rozparcelowali — został ośrodek b. zniszczony dziś i opuszczony.

Tur.

Leży w parafii Wrocieryż gminy Mierzwin, niedaleko Nidy, należał w XV w. do parafii Św., Michała w Krakowie, jako własność proboszcza[445]), który posiadał tu 20 łanów kmiecych, które płaciły po: 16 skojców z łanu, 4 koguty, 30 jaj, 2 miary owsa, 2 dni robocze sprzężajne, w żniwa cztery, prócz tego obowiązani byli do 2 wielkich powab w żniwa i podwód w obrębie 2 mil. Proboszcz miał tu swój dwór, pola podzielona na trzy części, 2 karczmy, które płaciły po dwa seksagany czynszu, czterej ogrodziarze po sześć groszy rocznie każdy i dzień roboczy w tygodniu. Dziesięcina wynosiła do 12 grzywien w $^2/_3$ dla proboszcza i w $^1/_3$ dla kościoła, czy prebendy zw. nazowską, prócz tego były dwa bory, dwa gaje dębowe, brzeg Nidy i dwa stawki[446]). W r. 1490 płaci wieś z 13 łanów i należy wtedy do parafii Mierzwin vel Grudzyny. W r. 1581 płaci dziesięcinę 15 łanów kmiecych, 4 czynsz. 10 zagr. bez roli, dwóch z rolą, 4 komor. z bydł., 25 bez bydła, 2 rzem. i 3/4 ł. karcz.[447]). Później około 1850 albo 70 r. przechodzi Tur

---

[444]) H. K. Ks: T. od 1775 r:
[445]) Dł. I — 133.
[446]) Dł. I 536.
[447]) Paw. Mał. 89. 431.

do Wielopolskich i w ich rękach łącznie z Mierzawą i Przyłęczkiem do ostatnich czasów pozostawał[448]). Rozparcelowany został przed kilku laty. Posiadał mały dworek bez otoczenia.

Tyniec vel Tyniecz[449]).

Położony na północ od szosy Jędrzejów-Szczekociny, 14 klm. od Jędrzejowa w par. i gm. Węgleszyn, nad rzeką Nidą. W r. 1827 miał 15 domów i 133 mieszkańców. W r. 1882 folwark Tyniec posiadał 1143 morgi ziemi, w czym lasu 630 morgów. Budynków drewnianych 14, pokłady torfu i młyn wodny. Wieś zaś osad 25 i mórg 197[450]).

Na początku XVI w. łany kmiece dawały dziesięcinę plebanowi w Czermnie, dworskie zaś kościołowi w Węgleszynie. Dziesięcina z dworskich łanów wynosiła zaledwie fertona, bo dziedzic zaniedbywał łany dworskie, a uprawiał kmiece. Do Czermna zaś płacił do 2 i pół grzywien[451]). Według reg. pobor. chęc. z r. 1508 wieś Tyniecz i Ostrów, własność Piotra i Hektora z Ostrowa płaciły 1 grzywnę i 40 groszy poboru[452]). W 1415 r. Jakusz z Tyńca i Mikołaj z Tyńcza 1416 r. h. Jastrzębiec[453]). Długosz Tyńcza nie wymienia. W r. 1540 Tyniec należał do Hektora Tynieckiego h. Poraj, który miał brzeg Nidy, młyn, łąki, lasy, pasieki, dwór, karczmę pustą, 4 kmieci na półłankach — szacowana była wieś na 200 grzywien[454]). W r. 1565 i 67 właścicielem Tyńca był Jan Tyniecki, w r. 1601 przy rozgraniczeniu dóbr Kozłowa z dobrami królewskimi t. j. Małogoszczem: wójtostwem, wsiami Cieśle, Skorków i Leśnica, stanowiącymi właściwy skład starostwa małogoskiego, a dzierżawionymi wtedy przez Annę Oborską, wymieniony jest właścicielem Tyńca Jan Tyniecki[455]). W 1611 r. tenże Jan Tyniecki dziedzi-

---

448) H. K. Ks. T. Dz: II.
449) Tyn. płot. — mur — nazwa miejscowa Tyniec — Sł. Et: Br. 589. —
450) Sł. geogr. — Hip. kiel.
451) Łaski L, Ben. I 574, 577.
452) Paw. Mał. 484.—
453) T. Her. 1910 rocz. Dr. Semkowicz.
454) Paw. Mał. 505.—
455) Ks. Wiśniewski Jędrz. 214.

czy na Tyńcu[456]). Ów Jan Tyniecki wymieniony jest jeszcze w 1616 r. (Patrz Piołunka).

W połowie XVII w. przechodzi Tyniec do Gołuchowskich h. Leliwa, a więc Piotra rotmistrza królewskiego, rannego pod Beresteczkiem, a potem do syna jego Stanisława, urodzonego z Agnieszki Krzesz, który w roku 1698 był właścicielem Tyńca[457]), występował w imieniu syna Michała, urodzonego z Waksmanówny burgrabianki krakowskiej[458]).

W drugiej połowie XVIII właścicielami Tyńca są Sułkowscy h. Sulima (przedtem ksiądz Wiśniewski wymienia Ignacego Chrząstowskiego), a mianowicie Onufry Sułkowski zm. 1825 r. mając lat 54, którego żona Tekla z Żeleńskich pół dóbr zapisała testamentem 1799 r. dzieciom: Emilii, Tekli i Ludwikowi Sułkowskim, druga połowa była własnością męża Onufrego[459]).

W r. 1826 cały Tyniec przeszedł drogą spadku na dzieci, od których nabywają połowę Tyńca Józef i Agnieszka z Jackowskich Katerlowie h. Poraj. Józef Katerla urodzony 1799 r. syn Michała, chorążyca bracławskiego i Heleny Bronickiej a brat Ludwika z Zarogowa. Drugą połowę Tyńca nabywają dwie córki: Maria, później Józefowa Kalasantowa Kozłowska i Tekla Adolfowa Nekanda Trepczyna, prócz tego Józef miał jeszcze dwie córki: w 1833 r. urodzona Franciszka—Józefa, która była potem za Wincentym Żeromskim, matka wielkiego pisarza i Franciszka za Ernestem Schmidtem[460]). Od Katerlów całość nabył w 1858 r. Apoloniusz Kurowski, a w r. 1867 Konstancja z Zaborowskich Jeżewska. W r. 1881 Zdzisław Mroziński syn Franciszka, w 1888 Adam Pawiński, a w początkach XX w. Tyniec został rozparcelowany.

Warzyn — Ważlin — Waslin.

Położony w pow. księskim, 2 klm. od szosy Szczekociny — Jędrzejów, 8 klm. od Jędrzejowa. Bardzo stara osada. Już sama nazwa wskazuje Warzyn, Wasliń, Waślin, Waźlin, pocho-

---

456) Rozgr: Tyńca i Popowic ak. chęc.
457) A. H. K. T. T. f.
458) A. H. K. — ak. gr. Nowok. i obl. Kr. 114. f. 146.
459) Ak. Z. Chęc. Ks: II K. 404. l. 569—ak. H, Woj. Kr: Ks. VIII l. 205.
460) H. K. Ks. T. Dz: II.

dząca od słów: waga, ważny lub warzyć, warzelnia lub waśni.

W r. 1889 folwark Zagórze należał do Warzyna o ogólnej przestrzeni 918 morgów—822 ornego, 55 łąk, 15 lasu, etc. Były nawet pokłady torfu, tartak i młyn wodny. Osad było wtedy 51, domów 44, mieszkańców 244. W akcie uposażenia klasztoru Jędrzejowskiego 1174—1176 wymieniony jest Warzyn[461]).

W r. 1241 Konrad Mazowiecki nadaje dwa działy „in Waslin" klasztorowi Jędrzejowskiemu. Według regestru pobor. pow. Krakowskiego w r. 1490, wieś Waźlin miała 3 łany. Pawiński wspomina, że w 16 w. wieś Warzyn w par. Czierno, w części Ambrożego Psarskiego, miała 3 łany km., 2 zagrody bez roli, 2 kom. bez byd., pół karczmy, Albert Waźliński 1/4 łana, 3 zagrody bez roli.

Dalej wiadomo nam, że biskup Gedeon, kiedy sprowadził ciało św. Floriana w 1184 r. i zbudował kościół tegoż imienia w Krakowie na Kleparzu, do którego nadał wiele dziesięcin od stołu biskupiego: ze Skroniowa, Waślina, Skowronna, etc...

Poza tym wiemy, że w 14 w. Klemens Cięciwa z Deszna jest współwłaścicielem Warzyna. Synowie jego Florian i Paszek 1398 r. Florian z Waźlina[462]), h. Kolmasz świadczy 1429 roku w Radomsku, Kolmasze, czyli Kołmasze vel Kołomasze są pochodzenia mazowieckiego i obecność ich tutaj świadczy o kolonizacji Konradowej w czasie walk o tron krakowski. W r. 1430 spotykamy Wojciecha z Ważlina Pilawitę, Pilawici śląskiego pochodzenia, jak wiemy z poprzednich monografii, siedzą w tym czasie w tej okolicy na Moskorzewie, Wojsławicach, Pirzynach, Hebdziu, Woli, Żelisławicach, Boleścicach, Ołpicach, Olszówce. W tym roku pisze się de Warzlin Wojciech Czewoja, albo Czawia[463]).

W w. 16 współwłaścicielami Warzyna są Woźniccy, myślę że omyłkowo przytoczeni przez Piekosińskiego, Ważyńscy vel Waźlińscy i Psarscy. Psarskich h. Jastrzębiec już niejednokrotnie spotykaliśmy w tym czasie, t. j. w 16 w., dziedziczą na części Deszna, Hieronim Psarski na części Ważlina Jarosz, ród ten mazowiecki, znany był na Mazowszu w osobie Jana,

---

461) Sł. geogr.

462) Pis. Dz: P. 9. 138. R. T. H. 1910.

463) R. T. H. 1910.

pisarza Sochaczewskiego — zaś inny Jan był rektorem w Jarosławiu. W w. 17 spotykamy w aktach Stanisława, Jana, Michała, Wojciecha. Psarskich w tym czasie w pow. Lelowskim są osiadla, koło Oksy, spotykamy tam Aleksandra, chorążego lelowskiego i innych. Ci z okolic Okszy Psarscy, krewni Dąmbskich, są potomkami współdziedziców Ważlina w 16 w. Ważyńscy, h. Pilawa, lub Kołomasz, piszą się z Warzyna i tu do początków w. 17 mieszkali. Z Ważlińskich znamy Krzysztofa, ożenionego z Krystyną Janowską, Kacpra z Elżbietą Moszyńską. Piekosiński wymienia w 16 w. Stanisława W. współwłaściciela Warzyna, był on pewnie synem Jana i Krzylczyckiej, wnukiem Jakuba, bratem Rafała i Wawrzeńca, a ojcem Konstantego, Mariana i Krzysztofa, w końcu 17 w. był Stefan Ważyński podwojewodzym krakowskim, ten już pisał się z Obidzic.

Niebawem przeszedł Ważlin do Niemstów - Kulów h. Jastrzębiec: Baltazara, jego żony Marianny Ożarowskiej i syna Franciszka, który część Ważlina 1677 r. sprzedał Dąmbskim, o których obszernie pisaliśmy w poprzednich monografiach. Za czasów posiadania Ważlina przez Kulów, mniej więcej około 1630 r., a przed 1650 r. dzierżawił Ważlin Aleksander Ługowski, h. Lubicz dziedzic Korzkwi, Starosta Lelowski syn Stanisława i Zofii Gołuchowskiej—był on 2 razy żonaty z Elżbietą Stadnicką i Zofią Jordanówną.

Z Dąmbskich dziedziczyli na Ważlinie: Jan Kasztelan Wojnicki, potem Stanisław etc. o czym już w poprzednich monografiach pisaliśmy.

W w. 18 Warzyn przechodzi do Laskowskich, mianowicie właścicielem jego jest Jan Laskowski podczaszy nurski i skarbnik chęciński † w 1779 r. właściciel, prócz tego Lasochowa, Wiśnicza i Lipnicy, i jego syna potem Wilhelma, ożen. z Joanną Grabkowską, ojca Izabelli Borkiewiczowej, Franciszki Bzowskiej, Aleksandra, Seweryna i Rocha. W końcu 18 w. jest wł. Slaskich: Jana, syna Adama, pułkownika wojsk koronnych i Ludwiki Walewskiej, podkomorzanki sieradzkiej (siostry Kacpra Walewskiego z Nagłowic). Jan był generałem wojsk polskich, żołnierzem kościuszkowskim, ur. 1740 † 1805 r., znanym z insurekcji kościuszkowskiej, jako jeden z najbliższych towarzyszy Kościuszki.

W r. 1802 kupuje Warzyn Michał Baier, h. Leliwa, jak

mówią akta hypoteczne z wyroku sądu szlacheckiego 3 lipca 1802 r. [164]) z upadł. i intromis. 17 sierpnia tegoż roku, zaś dnia 9 V 1816 r. ingros. z masy Jana Slaskiego, szacunek wynosił zł. 61.698.

Michał Baier, starosta kiszyński ur. w 1762 w par. Góra Jarocińska, był synem Dominika i Teresy Szaniawskiej, podstolanki koronnej, która była z Ossolińskiej urodzona. Michał miał dwie żony: Annę Sołtyk i Helenę Grodzicką. Warzyn 1833 r. przeszedł drogą spadku na synów Michała z drugiej żony, Kajetana ur. 1815 r. i Henryka ur. 1817 r., poczem Henryk odkupił i drugą połowę od brata Kajetana, który osiadł w sąsiednich Krzięcicach.

Od Henryka Baiera nabył Warzyn w 1856 r. Karol Wiszniewski, od niego odkupił w 1868 r. Apolinary Górecki, potem był w ręku Aleksandra Góreckiego i Stanisława, syna Henryka, wreszcie do Gogolewskich przeszedł. Już okrojony do kilkudziesięciu mórg, kupił w bież. stuleciu Kazimierz Linowski, odsprzedał Ignacemu Kowalskiemu[165]), po nim ostatni nabywca wyciął cały park, kilkusetletnie lipy i kasztany padły ofiarą topora, jak gdyby Polska miała nadmiar drzew i zieleni. Pozostał jedynie z 18 w. stary dwór i nowozałożony sad.

Węgleszyn (w XIV w. Wanglessino)

Węgleszyn leży niedaleko Oksy w dawnym powiecie chęcińskim, 10 klm. na południe-zachód od Małogoszcza, leży nad rzeką Lipnicą, lewym dopływem Nidy.

Do dóbr węgleszyńskich należały folwarki: Kalina, Dąbrówka, Dzierąrznia, Zalesie, Rembiechowo, Dębina i Zakrzów ogólnej przestrzeni 2289 morg[166]), w r. 1366 — 1380 Florian z Morska Biskup Krakowski wystawił na miejscu dawnego kościoła drewnianego nowy murowany kościół pod wezwaniem św. Andrzeja po dziś dzień w przeróbkach istniejący. Proboszcz miał uposażenie w rolach, dwa łany, w lesie 2 staje i 2 łąki. Łany kmiece i role dworskie dawały dziesięcinę plebanowi, a za konopną płacono 2 grosze z łanu.

---

[164]) Ak. H. Dep. Kr. Vol: IV N: 20.
[165]) H. K. Ks: W. Dz: II.
[166]) Sł. geogr.

Węgleszyn należał do Biesadów z Morska, którzy wkrótce przybrali nazwisko Węgleszyńskich h. Jelita. W r. 1390 właścicielem Węgleszyna był Tomko, wymieniany w aktach 1390 i 1399 roku[467]). Łaski w XVI w.[468]) wspomina o Feliksie Oleśnickim h. Dębno z Pińczowa, właścicielu Węgleszyna.

Wkrótce jednak przechodzi do rodziny Mayów h. Stary koń i przez Mayów drogą wiana przechodzi do zasłużonej i możnej rodziny Bystrzonowskich h. Stary Koń, którzy nią do XIX w. władali. O Bystrzonowskich wspominaliśmy szerzej przy Łowini, obecnie tylko dodamy, że szczególniej ta linia Bystrzowskich na Węgleszynie była bezgranicznie oddana Polsce, nie szczędziła krwi, ani mienia, począwszy od powstania kościuszkowskiego, a skończywszy na 31 roku i, że dla sprawy powstań zbrojnych cały swój majątek poświęcili, który zaborcy przez konfiskaty i kontrybucje stale niszczyli.

Za czasów gdy Mayowie byli właścicielami Węgleszyna, obszar jego wynosił około 6000 mórg. Po Mayach kolejnymi właścicielami Węgleszyna byli Jan Bystrzonowski, chorąży grabowiecki, syn jego Antoni, w którym to czasie od tych dóbr oddzielone zostały Zakrzów i Zalesie, które otrzymała w działach siostra Antoniego Helena wydana za Antoniego Grabkowskiego z Ostrowa.

Po Antonim Bystrzonowskim w działach objął Węgleszyn z Rembiechową i Dembiną brat tegoż Karol. Po Karolu, syn tegoż Michał rotmistrz chorągwi husarskiej, po którym otrzymał syn jego Kazimierz, wielki patriota i zasłużony obywatel, który z Anny hrabianki Rusockiej pozostawił syna Ludwika i dwie córki Liberatę Kochanowską i Kamillę zakonnicę w Paryżu. Ludwik po 31 roku zaciągnął się do wojsk tureckich i wyjechał z legią do Afryki, a Węgleszyn w działach otrzymała Kamilla Bystrzonowska, a Rembiechowo i Dembinę Liberata Kochanowska. Kamilla w 1899 r. zmarła w Paryżu, oddając cały swój majątek jeszcze za życia na fundację hotelu Lambert w Paryżu. Węgleszyn był jednym z pierwszych majątków, który w powiecie jędrzejowskim rozparcelowano[169]).

---

[467]) Kod. Wielk. 1996—2006. — A. H. Ks: Oleszno.

[468]) Lib. Ben. I 573—574

[469]) A. H. K. T. W, f. i arch. Bystrzon.

Nr. 31. Antoni hr. Lanckoroński.

Nr 32. Maciej hr. Lanckoroński Wojewoda Bracławski.

Nr. 33. Fragment Kościoła w Wodzisławiu.

Nr. 34. Kościół w Wodzisławiu.

Nr. 35. Grobowiec Macieja Lanckorońskiego Wojewody Bracławskiego.

Nr. 36. Grobowiec Antoniego Lanckorońskiego, dłuta Canovy.

Nr. 37. Zegar słoneczny na kościele z 1637.

Nr. 38. Dawny zbór ariański obecnie synagoga w Wodzisławiu.

Zakrzów po Aleksandrze Grabkowskim h. Jastrzębiec i Helenie z Bystrzonowskich odziedziczył syn Aleksander żonaty z Teresą Otocką h. Dołęga, od ojca kupił syn Felix 1784 r. za 60000 złp.[470]). Felix, brat Rocha, Erazma i Ignacego, z Justyny Dąmbskiej miał córkę Marię Tomaszową Czaplicką i syna Karola 1819 wł: Zakrzowa, który kupił w $^3/_4$ po ojcu, w $^1/_4$ od siostry Czaplickiej[471]). W r. 1841 kupuje Felix syn Erazma z Karoliny Dąmbskiej urodzony, sprzedając 1851 r. Antoniemu Plewińskiemu, w tymże roku nabywa R. Bochenek, 1856 Hipolita z Finków Komornicka za 137.500 złp. i 1862 r. odsprzedaje Marii z Komornickich Stefanowej Komornickiej. W r. 1874 nabywa Zakrzów Dr. Florian Krassowski h. Ślepowron, syn Jana i Franciszki Wendorfówny[472]), Florian z Kozłowskiej pozostawił 9 dzieci. Obecnie właść. ośrodka, a współwł. całości jest syn Floriana Dr. Antoni Krassowski, ożen. z Marią Ks: Gedroycówną, z której ma Stanisława ur. 1933 r. i bliźnięta ur. 1936 Jana i Annę.

Wodzisław, vel Włodzisław

Miasteczko, położone przy trakcie z Kielc do Krakowa, nad rzeczką Mozgawą. Nad tą to właśnie Mozgawą w 1195 r. staczał walki ze swymi braćmi Mieszko III Stary. Wodzisław, jak mnóstwo podobnych osad w kraju jest przeważnie zamieszkały przez Żydów, którym dopiero w XVII w. pozwolono się tu osiedlać. Jacqes de Verdmon pisze w swojej monografii, że w XVI w. był już Wodzisław dość rozwinięty, posiadał: 2 krawców, 5 szewców, 2 kowali, 2 kuśmierzy, 4 tkaczów i 4 piekarzy. W r. 1827 liczył Wodzisław 191 domów i 1760 mieszkańców, w r. 1857 było 321 domów i 2081 mieszkańców, w tym było 1463 Żydów. W r. 1867 było 350 domów i 4000 mieszkańców w tej liczbie 3000 Żydów. W XVI w. Wodzisław płaci szosu 16 florenów; od 3 łanów miejskich, 1 koła młyńskiego, 8 komorników, 2 krawców, 2 kuśmierzy, 4 tkaczów, 5 szewców, 2 kowali, 2 rzeźników, 1 bednarza, 1 kołodzieja,

---

470) H. K. Ks: Z. T. II — Ak. gr: chęc:
471) H. K. Ks: Z. — Ak. H. W. Kr. vol. VI l. 23. 24. —
472) H. K. Ks. Z. Dz: II

1 miecznika, 4 piekarzy, 1 balwierza, ogółem 35 florenów. Jest to więc mała osada przeważnie rzemieślnicza[473]). Wodzisław posiada kościół, którego pierwotną erekcję trudno jest określić, ponieważ Długosz nie wspomina. O kościele niżej pomówimy.

Samo miasteczko posiada kilka domów o dawnej strukturze i jeszcze jeden cenny zabytek, jest nim dawny zbór ariański, przerobiony obecnie na synagogę.

Wodzisław to starożytna siedziba Lanckorońskich h. Zadora vel Płomieńczyk, którzy dawniej zwali się Wodzisławskimi, a potem Lanckorońskimi de Brzezie. Nazwisko to wzięli od Lanckorony w powiecie szczyżyckim, pisali się zaś z Brzezia, bo Zadorowie z Brzezia, pod Bochnią, początek swój wzięli.

Janko z Czarnkowa opowiada w swej kronice, że w 1370 r. Kazimierz Wielki, powróciwszy z Przedborza był chory i sporządził testament, mocą którego zapisał Wodzisław synom Zbigniewa: Przedborowi, Pakosławowi i Zbigniewowi, z rodu Zadorów. Nadanie poniżej w odpisie przytaczamy, nie wiadomo jednak dziś, czy dokumenty te nie są sfałszowane, co nasuwa Piekosiński[474]).

---

[473]) Sł. geogr.

[474]) Copia privilegii a Casimiro Rege Poloniae super donatione Oppidi Wodzisław Predborio & Pacoslao Auliis Regiis, Zbignei de Brzezie Comitis S. R. Imperii Filiis.

In nomine Domini Amen. Quod.... magnifica Regum fieri decrevit auctoritas ratum atque stabile debet perpetuo remanere. Igitur notum sit omnibus tam presentibus quam futuris, praesentem Literam Inspecturis. Quod nos Casimirus Dei Gratia Rex Poloniae, necnom Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Pomeraniae, Russiaeqne Dominus & Haeres, nihil unquam aeque cupimus, quam militum nostrorum quorum, quorum probatam virtutem habemus commoda prospicere, ne illorum fidelia obsequia maneant absque debita gratificatione, Proinde non est in Nobis extincta meritorum memoria, Strenui ac Magnifici Viri Comitis Zbignei de Brzezie, Qui non solum in diversis expeditionibus, tamquam validus miles, pro nostra totiusque Regni incolumitate fortiter certavit, Munusque Exercituum Nostrorum Campiductoris feliciter obivit, verum propria hac fidelitate non contentus, fratrem quoque Suum Natu minorem Stanislaum Comitem Nostris obsequiis ita mancipavit, quod eiusdem Opera saepius ad Serenissimos Romanorum Imperatores, atque in causa Serenissimi Hungariae Regis ad Venetorum Dominium usi fuerimus, tali eius dexteritate, quod etiam n reditu Venetius ab omnibus fuerit appellatus, Iure merito itaque haec utriusque gloria non solum in Regno Nostro floret, verum ad Exteros queque Principes

Od dwóch wnuków Przedbora: Jana i Mikołaja Zadorowie dzielą się na dwie gałęzie. Potomkowie Mikołaja to Lanckorońscy na Lanckoronie i Jagielnicy, potomkowie zaś Jana to Włodzisławscy na Włodzisławiu, którzy od XVI w. piszą się Lanckorońskimi. Z pierwszej linii pochodzi sławny Przecław, wojownik starosta i namiestnik grodów królewskich na Kresach Wschodnich, który ze swych wypraw stał się sławnym wraz z Ostafim Daszkiewiczem.

---

pertransiit non irremunerata, dum Senenissimus & Excellentissimus Dominus Carolus Quartus Romanorum Imperator Eosdem Zbigneum et Stanislaum Fratres Eorumque successores legitimos, in Suoc ac Sacri Imperii Romani Comites assumpsit & extulit, omnibusque libertatibus & honoribus, quibus Romani Imperii Comites utuntur donavit, arma quoque et insignis illorum Iocupletavit, dans illis authoritatem ad fiff..... aliorum de armis Płomień-militum portandi acutum quadripartitum cujus arca superior dextra & inferior sinistra rubea, aquilam auream Corona insignitam, cauda & alis expansis versus sinistram positam habet, sinistra vero superior & dextra inferior Cerulea caput Leonis flammam hiantis, antiquum Familiae decus portat, in medio horum scutum Ceruleum parvum, in quo leo aureus flammam spirans Corona ornatus causa bicipiti sursum retorta, situ quasi ad pugnam versus dextram partem compositus cernitur. Supra haec, scuto insident galeae duae apertae cancellato ore, coronis aureis ornatae, e quibus fasciae dependent aurei & cerulri coloris, e corona vere galeae dextrea eminet aquilae huic similis, quae in scuto cernitur a sinistra lec pubelenus appret gladium pede tenens, in caeteris leoni interno similis. Quae quidem omnia ad decus & gloriam supra

Bomitum ita disposita. Nos quoque supranominatus Casimirus Rex, in Regno Dominiisque Nostris clementer admittimus & concedimus, quo vero magis etiam post Zbignei Comitis, virtutem & merita gratia Nostra prosequamur, Dilectis Nobis Predborio & Pacoslao Eiusdem Zbignei Comitis Filiis, Anticis & Clientibus Nostris, a Patre Suo Nobis testamento commendatis damus donamusque in perpetum jure hereditario Oppidum Nostrum Wodzisław cum Suo Territorio & Villis pertinentibus, juxta metas antiquas Dominii Włodzisławiesis, ad hoc eximimus Ommes Subelites tam in ipso Włodzisław, Quam in villis ad illud pertinentibus, a jurisdictione Quorumcumque Iudicum, sed eos praefatis Predborio & Pacoslao Eorumque successoribus sijicimus in omnibus Judicandos. Et haec omnia donamus, damus admittimus & perpetuamus Sigillis Nostris Regalibus subappensis. Actum & datum Predboriae, in Vigilia Nativitatis beatae Mariae Virginis, Anno Domini Millesimo trecentesimo septuagesimo. Praesentibus his testibus, Pełkone Iudice Sandomiriensi, Vilcico subiudice, Mathia Canonico Cracoviensibus, Paulo de Łodzia Secretario, Ubislao de Kurnik, Jacobo de Gay, Petro de Dębno, Preslao de Rogenice, Auliis Nostris, Ioanne Decano Cracoviensi Regni Cancellario, per cujus manu est, & aliis quam plurimis Fide dignis.

Porównaj Kod. Dypl. Mał. T. I — T. III str: 369—372 — pg. przek. Ks. ob. Kr: N: 72 — str. 2059 z r: 1646. —

Potomkowie Jana, osiedliwszy się w Wodzisławiu założyli 1415 r. tuż obok wieś Brzezie (właściwie tylko folwark, obok wsi Laskowa, prawdopodobnie na pamiątkę Brzezia pod Bochnią, gdzie Zadorowie mieli swe najstarsze osiedla i skąd właściwie wyszli). W Brzeziu Jan Lanckoroński zbudował pałac, na miejscu prawdopodobnie dawnego zamku obronnego, w 1561 r. który w niedługim czasie zgorzał. Ów Jan był kalwinem złupił kościół miejscowy i oddał go kalwinom, był on słynnym wojownikiem pisano o nim, że „in re militari nemine secundum", był to człowiek ogromnie gwałtowny i wojowniczy w myśl dewizy Paprockiego o Zadorach, że bywali „in furorem procliwi". Zginął na wojnie inflandzkiej za Zygmunta Augusta[175]).

Nowy kościół stawia w Wodzisławiu Samuel Lanckoroński syn Heronima i Anny córki kasztelana Drohiczyńskiego. Był on starostą małogoskim kasztelanem Sądeckim i Wiślickim. W 1634 r. jeździł do Padwy, jako gorliwy katolik wypędził innowierców z Wodzisławia i w r. 1621 „kościół modny strukturą fundował i marmurem przyozdobił. Zszedł z tego świata 1638 r. w swej fundacji pogrzebiony". Niesiecki pisze, że dzieło Samuela nie było trwałe, bo kościół ten wspaniały zgorzał w 1746 r. i dopiero Maciej Lanckoroński wojewoda bracławski 1787 r. wystawił świątynię nową w stylu romańskim, która do dziś dnia istnieje. Świątynia ta kryta blachą posiada wyniosłą kopułę, facjatę zdobioną dwoma posągami świętych i zegar, otoczona jest murem i bramą żelazną. Przy kościele dzwonica, odnowiona w 1815 r.

Opis kościoła znajdą czytelnicy u księdza Wiśniewskiego w opisie kościołów jędrzejowskich na stronicy 374. W kościele tym znajduje się ołtarz z obrazem św. Marcina, darowany przez Lanckorońskich. Nazewnątrz kościoła znajdują się herby fundatorów oraz bardzo oryginalny zegar słoneczny z 1635 r., w kościele są dwa piękne pomniki sarkofagi: Antoniego i Macieja Lanckorońskich, jeden z szarego, drugi z białego marmuru. przy czym dodać należy, że pomnik Antoniego Lanckorońskiego jest dziełem Canowy.

---

[175]) Bon. Lanck. i Papr. o Zadorach.

Za miastem stoi figura św. Jana Nepomucena wzniesiona przez Lanckorońskich w 1720 r. zamieniona dziś na kaplicę.

Maciej Lanckoroński ur. 1723 r. w Jagielnicy syn Wawrzyńca, starosty stopnickiego, prawnuka wyżej wspomnianego Samuela i Franciszki Tarłówny, a wnuk Franciszka, wojewody krakowskiego i Jadwigi Morstinówny, był kasztelanem kijowskim w 1762 r. i wojewodą bracławskim w 1772 r., oraz kawalerem orderu Orła Białego. W r. 1783 uzyskał przyznanie tytułu hrabiowskiego Św. Państwa Rzymskiego od cesarza Józefa II. Zmarł w Dębnie 1789 r.[476]).

Hrabia Maciej Lanckoroński z Apolonii Morstinówny kasztelanki wiślickiej zostawił syna Antoniego, urodzonego w 1760 r. dziedzica także Wodzisławia, rotmistrza kawalerii narodowej, członka komisji edukacyjnej, kawalera orderu św. Stanisława i Orła Białego, który z Ludwiki Rzewuskiej pisarzówny polnej koronnej zostawił czworo dzieci, wśród których hrabia Kazimierz ur. 1802 r. dziedziczny członek austriackiej Izby Panów, dziedzic Wodzisławia z Hr. Leonii Potockiej zostawił syna Karola ur. 1848 r. dziedzica Wodzisławia uczonego, autora, podróżnika, mecenasa sztuki, archeologa, członka wielu towarzystw i akademii, który z hrabianki Franciszki Attems pozostawił syna Hr. Antoniego, obecnego właściciela dóbr Wodzisławskich [477]).

Pierwotnie w skład dóbr Wodzisławskich, prócz samego Wodzisławia i Brzezia wchodziły: Droblin, Swiątniki, Łany, Laskowa, Klemencice, Ludwinów, Płomeńczyk, nieco później Mieronice, Sielec i Zielonki, Gniewięcin. W r. 1444 Jan Marszałkowicz z Brzezia robi rozdział z bratem na mocy którego bierze Wodzisław dwór i miasto z dwunastu wsiami i 1250 złotych węgierskich sum wysłużonych u króla[478]). Te 12-cie wsi to Laskowa, Brzezie, Droblin, Klemencice, Świątniki, Pokrzywnica, Płomeńczyk, Zielonki, Sielec, Mianocice, Rzędowice i Giebułtów. Dziś w skład dóbr Wodzisławskich wchodzi las przestrzeni około 1600 mórg o dobrym drzewostanie, oraz wsie Brzezie, Mieronice, Klemencice i Płomenczyk ogólnej przestrzeni ornej około 1500 mórg, Gospodarstwo jest prowadzone wzo-

---

476) Bon. o Lanc. i A. H. K. Ks: W. fasc.

477) H. K. Ks. W. Dz: II i Bon.

478) Helc. II.

rowo we własnym zakresie, dobra posiadają własny młyn i duże rybne gospodarstwo.

Wrocieryż.

Leży w południowo-wschodniej części powiatu jędrzejowskiego przy trakcie z Wodzisławia do Pińczowa, 14 klm. od Wodzisławia, a 8 klm. od Pińczowa — nad rzeką Mierzawą. Nazwa pochodzi może od Wrocisza, którego wymienia Kodeks Wielkopolski, a może jak przypuszczał zasłużony, a już nieżyjący ksiądz Stuczeń, proboszcz Wrocieryża, świątobliwy i zacny kapłan i badacz naszej przeszłości, który nazwę Wrocieryża wyprowadzał od bożków pogańskich Rossa i Seta. — Ros Set Ros, choć to przypuszczenie nie trafia mi do przekonania. Ksiądz Stuczeń przypuszczał, że stała tu ongiś świątynia pogańska, potwierdzały te supozycje liczne wykopaliska znalezione przez tego dzielnego kapłana.

Długosz i Kromer[479]) wspominają o walkach Konrada Mazowieckiego 1228 r. z Henrykiem Brodatym, po walce pod Skałą, gdzie poległ syn Konrada Przemysław wojska tegoż pod Wrocieryżem zostały ostatecznie rozgromione. Obok Wrocieryża znajdowało się jezioro Dobrowoda, które dziś nie istnieje, pewno zajmowało obszar błoń i torfów koło wioski położony. Obok jeziora była rzeczka Dobrowoda, dziś po niej został tylko rów.

W połowie XV w. było we Wrocieryżu 12 łanów kmiecych, z których każdy dawał klasztorowi po 1½ grzywny, 30 jaj, 2 sery, 2 koguty i osyp. Jedna karczma płaciła dwie grzywny, 2-ga jedną grzywnę czynszu, młyn z rolą 10 grzywien. Przewóz na Nidzie 4 grzywny.

W r. 1827 Wrocieryż miał 30 domów, 260 mieszkańców, zaś w r. 1871 wraz z folwarkiem Jelczą Wielką, obejmował 1479 mórg, bud. mur. 9, drewnianych 8, Wrocieryż miał 25 osad 200 mórg, Jelcza 11 osad, 117 mórg. Łany kmiece dawały dziesięcinę 15 grzywien proboszczowi i tyleż folwarkowi. W r. 1581 prepozyt miechowski płaci ze wsi Wrocieryż od 10

---

[479]) Dl. Hist. P. VI. 639 i Kr. De reb. pol. VIII.

łanów kmiecych 1 czynsz. 3 zagrod. bez roli, 7 kom. bez bydła[480]).

Kościół pierwotny w parafii powstał we Wrocieryżu w w. XIV około 1326 r. i trwał do 1448 r. W r. 1545 powstał nowy kościół modrzewiowy, konsekrowany przez Biskupa kamienieckiego Leonarda Słonczewskiego. Zaś w r. 1801 zbudowany został dzisiejszy kościół, postawiony przez ks. K. Januszowskiego i Biskupa Tomasza Nowińskiego, konsekrowany w 1822 r. przez tegoż Biskupa Nowińskiego, Generała Bożogrobców w Miechowie. W kościele tym umieszczono cudowny obraz Matki Boskiej Wrocieryskiej, posiadającej liczne vota.

W r. 1239 comes Sando, syn Dobiesława, krewny biskupa Prandoty, zapisał klasztorowi Mogilskiemu za duszę swoją i brata stryjecznego Dobiesława wioski: Wrocisir i Sądowice, co książe Śląski i krakowski Henryk potwierdził. W r. 1243 Bolesław Wstydliwy zwalnia Wrocieryż z niektórych ciężarów[481]). Potem Wrocieryż przechodzi na własność biskupów Lubuskich, wraz z jeziorem Dobrowodą. Zaś 5 listopada 1394 r. Stanisław Stożkon doktór dekretów, prepozyt Miechowitów, za zgodą króla kupił od biskupów Lubuskich Wrocieryż z jeziorem za 600 grzywien groszy praskich[482]) i aż do czasów zabrania niektórych dóbr na rzecz komisji edukacyjnej około 1785 r. Wrocieryż był w rękach Miechowitów i Pożogrobcy byli plebanami Wrocieryskimi.

Następnie Wrocieryż należał do funduszów edukacyjnych, mianowicie w hipotece kieleckiej znajdujemy wzmiankę, że Wrocieryż pojezuicki 1 lipca 1849 r. do funduszów edukacyjnych należący przejął na własność Franciszek Bogusz w obligacjach dnia 10/22 1850 r. w myśl art. 2 najw. zatw. przepisów.

W r. 1852 kupuje Kazimierz Makólski, zaś w r. 1870 po procesie wraca do Franciszka Bogusza — zaś w r. 1891 przechodzi do spadkobierców: żony Józefy z Kołaczkowskich i córki Lucyny z Boguszów Kołaczkowskiej, żony Mieczysława. W r. 1876 kupuje August Ryb, w r. 1880 przechodzi do Antoniego Wokulskiego syna Ignacego, potem do sukcesorów Józefy

---

480) Sł. geogr. — Paw. Mał. 88.
481) Kor. Mog. 13. 14.
482) Dł: L. Ben. III. 15.

z Ostrowskich, aż kupuje Rozenberg i od niego Lewicki[483]). Wreszcie Wrocieryż został rozparcelowany.

Wygnanów.

Leży 15 klm. od Jędrzejowa na północ w parafii i gminie Złotniki. W r. 1827 miał 27 domów i 171 mieszkańców. W roku 1878 folwark liczył 409 mórg. Budynków murowanych 1, drewnianych 10. Wieś osad 31, mórg 355[484]). Łaski wspomina, że dziesięciny pierwotnie pobierał pleban Złotnicki, później na mocy układu przeszły do klasztoru Jędrzejowskiego. Pawiński[485]) w 1540 r. ocenia folwark na 170 grzywien. Wieś szlachecka miała dwór i folwark, dwóch zagrodników i 1 kmiecia na półłanku. Ksiądz Wiśniewski wspomina, że 2/5 — 1379 r. Maciej kanonik krakowski zawarł umowę między Bertrandem Opatem Jędrzejowskim a Jakubem, Janem, Stanisławem, Wacławem i Jaśkiem dziedzicami Wygnanowa o dziesięcinę. Zaś 1431 r. zawarto w Kurzelowie umowę między proboszczem Złotnickim, a Marcinem, Maciejem, Klemensem, Jakubem, Janem, Michałem, Pawłem, synem Michała, Pawłem Szlappa i Idzim wł. Wygnanowa, rycerstwem. Dziesięcinę płacono kościołowi w Złotnikach, a 35 groszy na Św. Michał klasztorowi Jędrzejowskiemu. W r. 1478 właścicielami Wygnanowa byli Jan Kiełbasa i Mikołaj Klimiałkowicz i inni.

Później przechodzi Wygnanów do Zarzyckich. W r. 1615 Katarzyna Zarzycka wł. cz. Wygnanowa. Ta sama w r. 1617 wdowa po Andrzeju. W r. 1635 Samuel Lanckoroński, starosta małogoski, właściciel części Wygnanowa. W r. 1626 Wacław Grotowski, wł. części Wygnanowa w r. 1628 Zofia wdowa po Wacławie, matka Wacława i Adama Grotowskich. W r. 1636 Marcin Skórkowski wł. części Wygnanowa. Adam Grotowski był żonaty z Dorotą z Sancygniowa. Walerian G. syn Adama. Anna wdowa po Wacławie, jej córka Zofia i Katarzyna, Zofia za Janem Proszowskim i Katarzyna za Stanisławem Gawrońskim mieli 1646 r. cz. Wygnanowa. W r. 1633 Adam Pawłow-

---

[483]) H. K. Ks. Wr. Dz: II.
[484]) L. B. I. 579.
[485]) Paw. Małop. 565.

ski posiadał część Wygnanowa. Boniecki wymienia Grotowskich Rawiczów: Jana syna Wacława, dziedzica Wygnanowa, któremu bracia Adam i Wacław pomnik u Franciszkanów w Krakowie wystawili.

W końcu XVII w. przechodzi Wygnanów do Konarskich Gryfitów. W 1724 r. Bogusław kapitan wojsk polskich, Michał i Stefan synowie Jerzego i Heleny z Czermińskich, dziedziczą na Wygnanowie. Na córkę Bogusława Joannę I-o Wolską II-o Gozimirską Stanisławową przechodzi Wygnanów 1778 r. Franciszek Wolski, rozliczając się z bratem Adamem 1784 r. przejmuje po nim Wygnanów, po nim dziedziczą dzieci brata i siostry Barbary z Wolskich Lubańskiej I-voto Łempickiej. (patrz Rembieszyce taki sam dział).

W 1841 r. kupuje Jacek Wolski i tegoż roku Sylweriusz i Maria z Wolskich Łempiccy, zaś 1843 r. Maria z Wolskich Łempicka II-voto Duninowa Bolesławowa. W r. 1850 kupuje Wygnanów Walenty Kobierzycki, a w roku 1859 Władysław i Wacław Kobierzyccy, w r. 1860 nabywa Alfred Stojowski. Tegoż roku kupuje jeszcze Józef Czerwiaszowski, a od niego tegoż roku Feliks Bolechowski. Od Bolechowskich nabywa Wanda z Sobolewskich Rydzewska II-voto będąca za Jeżowskim Aleksandrem synem Tomasza. W r. 1900 posiada Czesław syn Aleksandra Jeżowski. W 1903 r. nabywa Bank Włościański, który Wygnanów parceluje[486]).

Zagaje.

Leży w parafii Mierzwin, w dawnym województwie krakowskim, położone 10 klm. od Jędrzejowa. W r. 1827 posiadało Zagaje 18 domów i 155 mieszkańców, zaś w 1888 r. fol. liczył 770 mórg, bud. mur. 6, drewn. 15, wieś 32 osad, 285 mk.[487]).

Według rejestru poborowego powiatu księskiego 1581 roku, Zagaje i Konary, parafii Nawarzyce, własność S. Dembińskiego, miały 5 i pół łanów kmiecych, 1 czyn, 3 zagrod. bez roli, 5 kom. z bydłem i 1 rzem[488]).

---

[486]) A. H. K. Ks: W. f. — H. K. Ks. W, Dz: II.

[487]) Sł. geogr.

[488]) Paw. Mał. 93.

Ksiądz Wiśniewski przy Mierzwinie wspomina, że Opat Jędrzejowski Gerard II—31/5—1365 r. pozwolił pod pewnymi warunkami: Piotrowi, Antoniemu i Wawrzyńcowi założyć wieś Sadek, tu gdzie dziś Zagaje leży. Długosz o Zagaju nie wspomina.

Zagaje od początku XVI w. należało do Rawiczów Dembińskich, którzy w tym czasie z Dembian pod Sokoliną, przeprzenieśli się w Księskie i nabyli dobra: Olbrachcice, Konary, Strzeszkowice, Piskorzewice, a między innymi i Zagaje. W roku 1570 bracia Jan i Stanisław synowie Piotra, sędziego krakowskiego dopełnili podziału dóbr ojczystych i macierzystych, przy czym Jan wziął Strzeszkowice, Piskorzewice i Damiany, a Stanisław Zagaje, Konary i Dembiany[489]). Stanisław z Reginy Ciecierskiej miał 3 synów: Jakuba, Piotra i Jana, którzy w 1604 r. podzielili się dobrami Konary i Zagaje.[490]).

Przez potomków Jana, jego wnuka Stanisława Adama i jego córkę Mariannę Janową Piegłowską, około 1680 r. przeszło Zagaje na Piegłowskich, a około 1750 r. do Romerów przez Zuzannę z Piegłowskich Wojciechową z Chyżowa Romerową h. Jelita. Wojciech Romer miał syna Kazimierza, skarbnika bracławskiego, ożenionego z Marianną Wysocką. Siostra Kazimierza Franciszka była za Szymonem Malczewskim wł. Bełku i Opatkowic Murowanych, której Romer Kazimierz zabezpieczył 1780 r. na Zagaju 25.000 złotych posagu, musiała to być trzecia żona Szymona Malczewskiego.

W r. 1780 Kazimierz Romer sprzedaje Zagaje Szymonowi Chwalibogowi h. Strzemię, burgabiemu krakowskiemu i podwojewodzemu proszowskiemu 1779 r.. Szymon Chwalibóg ur. ok. 1745 r. syn Michała podstolego bracławskiego i Teresy Luksarowiczówny[491]) właściciel Kaliny, Pierocic, Kasznic, i Zagajowa, miał brata Stanisława, dziedzica Kasznic i siostrę Zuzannę za Adamem Janem Kantym Nowiną Borkowskim II voto za Romiszowskim, był żonatym z Salomeą ze Skrzetuskich h. Jelita, córką Stanisława podwojewodzego proszowskiego i Ju-

---

[489]) Gr: Kr. Ks: 100, i 103—Zs. Księs. 23. z 1575 r.

[490]) Gr· Kr. 178.

[491]) Ak. Z. Kr: L. 11 p. 489 N: 247. ak. H. W. Kr: vol. VI Ks: ing. K. 215 l. 62 wymienia Stanisława Chw. synem Michała i Katarzyny Krasuskiej, Szymon zaś był bratem Stanisława, więc musiał być synem Michała i Krasuskiej.

styny z Russockich, której na Kalinie Szymon zapisuje 3000 florenów. W roku 1814 robi testament, zapisując Zagaje i Kalinę synowi Wilhelmowi. Drugi syn Adolf jest właścicielem Chmielowic, a córka Teresa za Michałem Chronowskim[492]).

Wilhelm ur. 1778 r. zm. 1850 zawiera w 1799 r. advitafitatis z Teresą z Grabkowskich, córką Rocha i Barbary z Dąmbskich, którą w 1800 r. zaślubił w Złotnikach, a która zmarła 1827 r. w Zagaju. Wilchelm zostawił dwóch synów: Konrada zmarłego bezdzietnie i Karola zm. 1864 r. w Sędziszowie, właściciela Zagaja, sędziego pokoju, uczestnika powstania 31 r., który z Amelii Dembowskiej zostawił synów: Henryka, oż. z Anielą Gostkowską i Stefana ur. 1830 r., zm. 1887 r. właściciela Zagaja, który w 1866 r. zamienił z Rusockimi Zagaje na Sędziszów. Zaś Kwiryn Rusocki, ojciec Teresy z Rusockich Stefanowej Chwalibogowej, sprzedał 1869 r. Zagaje Stefanowi Łuszczkiewiczowi, potem właścicielem Zagaja był syn Stefana Edward, były Prezez Towarz. Rolniczego Jędrzejowskiego, który z Marii Chelińskiej zostawił 6-ro dzieci: Zofię Bole, Marię Gajewską i synów, Tadeusza zm. bezżennie, Michała, Stefana i Edwarda[493]), którzy są dziś właścicielami Zagaja. Zagaje ma stary park i starożytny dwór.

Zielonki.

Leżą w sąsiedztwie Mieronic przy trakcie z Wodzisławia do Sędziszowa, w parafii Krzcięcice, gm. Wodzisław. W r. 1827 miały 32 domy i 263 mieszkańców. W r. 1581 posiadały 5 łanów kmiecych, 1 zagr. bez roli i 1 kom. bez bydła[494]). Zielonki ok. 1460 r. należały do Jakuba Kuli[495]), ale już żona Zbigniewa Włodzisławskiego zm. 1487 r. jest oprawną panią Zielonek zm. 1523 r. Choć Helcel[496]) wymienia w II poł. XV w. wł. Zielonek Jakuba Kulę, ale ten sam Helcel wspomina, że w r. 1449 Mikołaj Lanckoroński zastawił Zielonki za 200 grzywien Wydżdze z Przyłęka. Zielonki przez cały okres wieków należały do Lancko-

---

492) A. H. K. Z. f.
493) A. H. K. T. Z. J. od 1799 r. i H. K. Ks: Z. Dz: II.
494) Sł. geogr. i Paw. Mał. 93—439.
495) Helc. II.
496) Helc. II.

rońskich, aż do roku 1925, czyli do parcelacji. Dworu, ani, otoczenia nie posiadały.

Z innych wsi wymienionych poprzednio, a leżących w widłach rzeki Mierzawy i Mozgawy lub na prawym brzegu tej ostatniej, prawie wszystkie były kolonizowane przez Konrada Mazowieckiego i nieprzerwanie od 1370 roku, od czasu nadania, przez Kazimierza Wielkiego Zadorom, wraz z Wodzisławiem po dziś dzień w rękach jednego rodu pozostają, jest to nadzwyczaj rzadki wypadek i godny uwagi i niewiele napewno podobnych przykładów posiadamy w Polsce. Z wymienionych wsi w opisie Wodzisławia jedynie Klemencice 1460 r. należały przez jakiś czas do Jakuba Kuli i Pokrzywnica, będąca w wieku 16 Stanisława Barzego[496]), a w 1770 r. należała do Wielopolskich[497]).

Żarczyce Większe i Mniejsze.

Żarczyce Większe, gm. Węgleszyn — Żarczyce Mniejsze, gm. Złotniki 17 klm. na Północo-Zachód od Jędrzejowa, niedaleko Okszy położone. W r. 1857 Żarczyce W. miały 673 mórg ornego, 303 łąk, 52 pastwisk, 54 lasu, 25 nieużytków, 168 spornych gruntów, młyn walcowy, Żarczyce M. około 300 mrg. ornego[498]).

W r. 1175 Jan, arcybiskup gnieźnieński nadaje dziesięciny klasztorowi Jędrzejowskiemu[499]).

W r. 1256 wymienione są Żarczyce Wielkie i Małe w liczbie włości klasztoru zwolnionych od daniny przez ks. Bolesława[500]).

W r. 1508 spotykamy w Żarczycach Żarczyckich, którzy władają od końca 15 wieku.

W r. 1540 należą Żarczyce do Stanisława Żarczyckiego, w tym czasie był dwór, staw, folwark, bór, pasieka, 3-ch kmieci na półłanku.

Po Żarczyckich dziedziczą na Żarczycach Pieniążkowie, h. Odrowąż, w końcu 16 i początkach 17 w., a już w 17 w. wła-

---

496) Piek. H. 153—160.
497) A. H. K. Ks: Z. f. Oblaty Kr.
498) Sł. geogr.
499) K. Mał. II, 8.
500) K. Mał. I 51.

dają Żarczycami W. i M. Czermińscy, h. Wieniawa z Czermina, a mianowicie Łukasz Czermiński, stolnik derpski 1649 r., kasztelan małogoski 1679 r., urodzony w 1610 r. Prawdopodobnie za drugą swoją żoną Zofią Tarłówną, córką Piotra Aleksandra, Wojewody Lubelskiego i Jadwigi Lanckorońskiej, wziął w posagu Żarczyce i przekazał w posagu córce swej Helenie Jerzowej Konarskiej, która około 1690 r. wniosła Żarczyce w dom swego męża. Od tej chwili do 19 wieku Żarczyce w rękach Gryfitów Konarskich pozostają.

Jerzy Konarski, h. Gryf, wiodąc ród swój ze starożytnego rodu Jaxów, urodził się w 1642 roku jako syn Jana i Katarzyny Grekówny, arjanin w 1645 r. z woli ojca na kalwinizm przeszedł w r. 1660, mając lat 18 wyjeżdża z domu ojcowskiego i przechodzi na katolicyzm, będąc założycielem katolickiej linii Konarskich i tworząc brzemienną w dostojeństwa, majątek, parantelę i tytuły gałąź swego rodu, zamieszkującą przez długie lata woj. Sandomierskie. (Materiały użyczone z prywatnego archiwum p. Szymona Konarskiego).

Jerzy Konarski służył w wojsku, jako towarzysz pancerny chorągwi husarskiej ks. Lubomirskiego. W roku 1682 sprzedał dobra w ziemi chełmskiej i przeniósł się w Sandomierskie. Dzierżawi Bolmin, dziedziczy na Górkach, Żarczycach W. i M., Wygnanowie, Borczynie.

W 1684 roku Miecznik inowrocławski, uczestnik wyprawy Wiedeńskiej, Miecznik Sandomierski, kasztelanii Zawichostskiej nie przyjął.

Ożeniony I-o w 1671 r. z Rudawską, h. Drzewica, z wdową po Strzyżewskim, II-o w 1685 r. z Heleną Czermińską. Jerzy zmarł 1703 roku, żona 1709 roku, pochowani u Reformatów w Pińczowie.

Z dzieci 14-ga prócz młodo zmarłych pozostali:

I. córka Zofia, urodz. 1684 r., zakonnica reguły św. Klary w Chęcinach, pod imieniem Klary.

II. Joanna, urodz. w 1690 r., żona Wojciecha Odrowąż Kietlińskiego, i sędziego ziemskiego Sandomierskiego.

III. Bogusław, urodz. 1689 † 1730 r., maior gwardii koronnej, cześnik parnawski, ożeniony z Justyną z Nadola Łącką, dziedzic Wygnanowa i Żarczyc, miał 2 córki: Marię za Bona-

wenturą Oraczewskim i Joannę za Stanisławem Sariusz Wolskim II-o Gozimirskim.

IV. Michał, urodz. 1693 r., dziedzic Żarczyc W. i M., Bogorji, Lipinka, Bolanowa i Bolanówka na Rusi, starosta Bachtyński, 1730 r. deputat na Trybunał Koronny, 1731 r. kasztelan Wiślicki, 1740 r. kasztelan Sandomierski, rezygnuje 1746 r., stronnik Leszczyńskiego, mąż ze wszechmiar znamienity. W r. 1718 zaślubił Helenę Lipską, jest założycielem Małopolskiej linii hrabiowskiej, kwitnącej po dziś dzień.

V. Stanisław Karol, urodz. w 1625 r. (Złotniki) pijar, pod imieniem Ignacego, Prowincjał zakonu Pijarów, w roku 1761 exprowincjał i generalny prokurator Pijarów.

VI. Władysław Wojciech, urodzony 1698 r., pijar pod im. Antoniego, wiele dobra przyczynił Kollegium Pijarów w Radomiu.

VII. Stefan Feliks, urodz. 1699 roku, umarł w Żarczycach 1756 r., dziedzic Żarczyc W. i M., gdzie zabezpieczył 1732 r. posag żonie Marii Dunin-Wąsowiczównie, córce Jacka, generała adjut. J. K. M.

Dzieci jego:

a) Stanisław 1763 niepełnoletni, otrzymał spadek.

b) Józef ur. 1742. W r. 1757-64 służy w wojsku austriackiem. W 1764 r. bierze chorągiew w regim. Rzewuskiego, wojewody krakowskiego. Z żony Tekli Laskowskiej h. Korab córki Jana Skarbnika Chęcińskiego posiada dzieci Magdalenę za Maksymilianem Bystrzonowskim, dziedzicem Łowini, Feliksa d. Żarczyc ur. 1782 r. ożenionego z Marią Laskowską, córkę Stanisława i Katarzyny Konarskiej, po której były dzieci. Oraz Rajmunda ur. 1783 r. w Żarczycach oficer wojsk polskich 31 roku, dłuższy czas przebywał w latach 1845—50 u krewnych w Piołunce i Tomasza ur. 8 I 1792 r. w Żarczycach, generał brygady w 31 roku, Kawaler złotego krzyża virtuti militari i Legii honorowej, Ojciec kanoniczki Konarskiej. (patrz. Pam. Świętokrzyski st: 279).

VIII. z żyjących dzieci Jerzego był Hieronim Franciszek w zakonie Pijarów Stanisław ur 30 września 1700 w Żarczycach (metr. Złotniki). Rodzicami chrzestnemi byli Teofil Komornicki i Zofia Czermińska, kasztelanka Zawichostska. Słynny pijar, założyciel Collegium Nobilium, od Stanisława Augusta dostał medal „sa-

pere auso". Był jednym z najwybitniejszych ludzi w 18 w. jakich Polska wydała, reformator szkolnictwa, wychowawca twórców Konstytucji 3 Maja i pośredni twórca tej konstytucji o której powiedziano „że była kotwicą, która okręt ojczyzny nad przepaścią utrzymała".

W r 1823 właścicielem Żarczyc jest Andrzej Oraczewski syn Jana. Były dwie gałęzie tej możnej rodziny małopolskiej jedna zamieszkiwała w okolicach Sędziszowa pow. jędrzejowskiego, druga w okolicach Chęcin. Z tej ostatniej pochodził Andrzej, który prócz Żarczyc posiadał Wolicę i szereg wsi w tej okolicy.

Po Oraczewskich przeszły Żarczyce do Bojarskich. Dziś są rozparcelowane, a o Stanisławie Konarskim przypomina tylko tablica pamiątkowa wmurowana w kościele Złotnickim[501]).

---

[501]) A. H. K. Ks. Ż. W. i Mn. f.—H. K. Ks: Ż. W. i Mn. Dz: II – AK. Kościelne w Złotnikach — Arch. rodz: Szymona Konarskiego.

Udział pow. Jędrzejowskiego w życiu gospodarczym i społecznym.

Towarzystwo Kredytowe Ziemskie.

Wiekopomnej pamięci T. Kr. Z. założone przez Ks. Lubeckiego w 1825 r. w Warszawie przyczyniło się w ogromnej mierze do uratowania w kraju rolnictwa, wycieńczonego po wojnach Napoleońskich i obciążonego nadmiernie długami. Jednocześnie powstały i Oddziały po gubernialnych miastach. Oddział taki powstał i w Kielcach, jako Dyrekcja Szczegółowa Tow. Kr. Ziemskiego. Powiat Jędrzejowski brał udział w pra-

Nr. 39. Andrzej Suchecki, Prezez T. Kr. Z. w Kielcach.

cach TKZ. dając przedewszystkiem 3 prezesów: trzeciego z koleji Andrzeja Sucheckiego wł. Potoka od 1828—1849, czwartego z koleji Erazma Różyckiego wł. Żernik i Opatkowic Murowa-

nych, prezesa od 1850 I VIII — 1888 i szóstego z kolei od 1892—1901 Adama Wielowieyskiego z Lubczy.

Prezesami wyborów co dwa lata byli nast. ziemianie z pow. Jędrzejowskiego: 1828 Jan Hr. Ledóchowski z Krzelowa; 1830 i 1832 Kazimierz Bystrzonowski wł. Węgleszyna; 1840 Henryk Wielowieyski z Lubczy; 1852 Edward Oraczewski wł. Pawłowic; 1856 Kwiryn Russocki wł. Sędziszowa; 1870 Julian Kosicki, Rzecz. Radca Stanu, Członek Senatu, wł. Nagłowic; 1876 Konstanty Górski wł. Motkowic; 1886 Adam Wielowieyski z Lubczy, 1890 Erazm Różycki wł. Opatkowic; 1892 Seweryn Borkiewicz wł. Piołunki i Trzcińca; 1894 Stanisław Linowski wł. Jaronowic i Radkowa.

Radcowie Dyrek. S. T. K. Z. z Jędrzejowskiego: Franciszek Borkiewicz 1830—1832, wł. Sławic i Dalechów, poseł na sejm-ur. 1776 zm. 1832. Karol Grabkowski 1830—1836 wł. Zakrzowa. Edward Oraczewski 1830—1834 wł. Boleścic i Pawłowic. Adam Michałowski 1834—1852. wł. Lasochowa, oficer Krakusów 1831 r. zesłany do Wiatki, mąż Teodory i Felicji Walewskich z Nagłowic. Adam Wielowieyski 1832—1834 wł. Lubczy, oficer Krakusów 31 r. Erazm Różycki 1828—1850 wł. Żernik, uczestnik powst. 31 r. Józef Jordan 1834—1836 wł. Jaronowic. Stanisław Slaski 1844—1846 wł. Strzeszkowic. Ambroży Romiszowski 1850—1864 wł. Rzeszówka, pułkownik wojsk Polskich. Seweryn Borkiewicz 1865—1870 i 1892—1901, uczestnik powstania 63 r. jako student Uniwer. Jagiellońskiego, wł. Piołunki i Trzcińca-ur. 1842 zm. 1901. Bruno Suchecki 1866—1880 wł. Potoka Złotego, bratanek Andrzeja S. Prezesa T. K. Z. Ignacy Tiede 1870—1906 wł. Karsznic. Józef Kozłowski 1886—1892, wł. Deszna, Łowini i Wojciechowic, ur. 1832 r. ożeniony z Elżbietą Dembińską. Stefan Kozłowski 1900—1902, wł. Przybysławic, Rembieszyc i Tesserowej Woli, znany i zasłużony działacz społeczny, jeden z założycieli Tow. R. Kieleckiego. Władysław Wielowieyski 1906—1910, wł. Przezwód. Kazimierz Mroziński 1912 do końca. wł. Sędowic.

Radcowie Dyrekcji Głównej i Komitetu: Antoni Hr. Lanckoroński 1828—1830, wł. dóbr Wodzisławskich, b. rotmistrz kawalerii narodowej, zm. w Wiedniu 1830 r. Henryk Wielowieyski Dyr. Gł. 1834—1836, i 1846—1850, wł. Lubczy. Adam Wielowieyski 1890—1892 Dyr. Gł. wł. Lubczy. Stefan Wielowieyski

Dyr. Gł. 1906—1908, później członek Rady Państwa, wł. Lubczy, i znów po wojnie przez kilka lat był też Radcą Dyr. Gł. Obecnie Radcą Dyr. Gł. z Jędrzejowskiego jest P. Jerzy Różycki z Opatkowic.

Rozwój pracy społecznej.

Opisując w chronologicznym porządku rozwój zjawisk gospodarczych i społecznych na terenie pow. Jędrzejowskiego przejść musimy obecnie do opisu szerszej u podstaw pracy społecznej, która po wystawie Kieleckiej 1898 zaczęła się rozwijać, promieniując z sąsiedniego pow. Miechowskiego, gdzie miała swe źródło promieniotwórcze. W Jędrzejowskim pracę tę pierwszy rozpoczął Stanisław Hr. Łoś z Deszna, zakładając pierwszą mleczarnię „Ognisko" w Desznie, oraz budząc ogół mieszkańców pow. do pracy społecznej. Współpracownikami St. Łosia byli: Środa, Wincenty Mróz, prezes jednej z pierwszych mleczarni w Mierzawie i długoletni prezes później Ok. Zw. Kółek rolniczych, Ignacy Habior, J. Kubat, prezes kółka roln. przed wojną w Krzcięcicach. Z pośród duchowieństwa Ks. Waśkiewicz z Sędziszowa, Ks. Biegański z Nawarzyc, Ks. Borówka z Krzcięcic Ks. Zamojski z Małogoszcza, po wojnie Ks. Marchewka, Prałat i proboszcz z Podklasztorza, Ks. Prałat Hołociński z Jędrzejowa, Ks. Gacki z Imielna i inni. Z. większej wł. P. P. Jan Jeżewski z Korytnicy, Henryk Różycki z Opatkowic, Józef Doskowski ze Strzeszkowic, W. Szeliski z Mieronic, Stanisław Linowski z Piotrkowic, B. Kugler z Mstyczowa i inni.

Większa własność w 1901 r. utworzyła spółkę hodowlaną bydła nizinnego czarno-białego, a w r. 1903 odbyła się wystawa rolnicza w Jędrzejowie, dobrze obesłana — prezesem komitetu tej wystawy był P. Henryk Różycki z Opatkowic.

Przed wojną na terenie powiatu było 17 kółek rolniczych, dobrze prosperujących, zorganizowanych przez Centr. Tow. Rolnicze, i jego ekspozyturę Kiel. Tow. Rolnicze.

Jednocześnie przed wojną p. Piotr Sobczyk ur. na Piaskach pod Jędrzejowem 1887 r. dzisiejszy Prezes Związku Izb i Organiz. Rolniczych, po ukończeniu szkoły i kursów rolniczych, rozpoczął pracę społeczną na terenie powiatu zakładając 7 kółek Staszycowskich: w Rakowie, Skroniowie, Podchojnach, Kul-

czyźnie, Piaskach, Dalechowach i Podklasztorzu. Współpracowali z). Sobczykiem: Józef Kruk, nauczyciel ludowy, działacz niepodległościowy, zasłużony społecznik, Senator i później stały sekretarz i kierownik Wydziału Powiatowego, pozatym Wincenty Mróz, długol. Prezes O. Zw. K. Roln. i nauczyciel Jan Szwaczko, obecnie kierownik szkoły w Sędziszowie.

W r. 1908 powstaje w Jędrzejowie Kasa Pożyczkowo Oszczędnościowa założona przez Dra wet. Franciszka Adamowicza i Dra med. Feliksa Przypkowskiego, kasa ta miała duży wpływ na podniesienie życia gospodarczego w pow., z niej powstały później kasy Stefczyka. Dr. Adamowicz zasłużył się w organ. straży ogniowych; za jego staraniem wybudowano gmach straży.

Przed wojną organizować się zaczyna i życie handlowe w powiecie: powstaje hurtownia obok stacji, która rozwija się pomyślnie, Organizatorami jej byli: P. P. M. Szymanowski, W. Majewski, H. Różycki, K. Mroziński i inni, z niej powstaje potem Oddz. Jędrzejowski Syndykatu Roln. Kieleckiego, zorganizowany swego czasu przez Tow. Roln. Kieleckie w osobie Jerzego hr. Morstina. Oddział ten dziś jest zlikwidowany.

W czasie wojny 1915 powstaje Komitet Obywatelski, organizują go p. p. Władysław Wielowieyski, Wł. Majewski, H. Różycki, Michał Szymanowski, B. Kugler i Dr. F. Przypkowski, który wkrótce przemienia się w Komitet Ratunkowy, jako filia Lubelskiego, — cel jego pomoc zniszczonej ludności, rejestracja strat etc. Prezesem Komitetu został p. Wł. Wielowieyski, sekretarzem p. St. Toczyłowski. Dla apronizacji ludności artyk. pierwszej potrzeby, powstaje przy Komit. Ratunk. Dział Handlowy tegoż, którego przewodniczącym został P. Gustaw Saryusz Bielski, zastępcą P. Bogusław Kozłowski, sekretarzem P. S. Toczyłowski. Towary monopolowe sprowadzone do Jędrzejowa do składnicy, rozprowadzono do 14 sklepów gminnych. W r. 1916 w jesieni pozostaje Dział Zbożowy Aprowizacyjny przy Dziale Handl., którego kierownikiem był P. Seweryn Borkiewicz. Dział zbożowy istniał do stycznia 1917 r. aprowizował powiat własnym zbożem, by ludność głodu nie zaznała, rozdzielał mąkę piekarzom. Zysk pokaźny z tych obrotów w sumie ok. 50000 koron poszedł później na czołówkę Czerw. Krzyża, organizowaną przez koło Ziemianek.

Dział Handlowy istniał do 20/6 1920 r. Komitet Ratunkowy do 31/XII 1918 r. W r. 1916 powstaje Koło Ziemian, którego Zarząd tworzą: Wł. Wielowieyski, K. Mroziński i J. Jeżewski, a 18/9 1918 r. powstaje Zw. Ziemian, o którym oddzielnie popomówimy.

Były usiłowania poszczególnych jednostek, usamodzielnienia handlu i wyrobienia po wsiach agentów handlowych. Pod tym hasłem powstała 1921 — 1923 spółka „Ziarno" do handlu zbożem i ziemiopłodami. Twórcami jej byli: K. Kosicki, Wł. Piotrowski i S. Borkiewicz.

Wracając do ruchu spółdzielczego w r. 1917—18 powstaje spółdzielnia roln.—handlowa. Organizatorami jej byli: Władysław Wielowieyski, pierwszy jej prezes, Piotr Sobczyk, Józef Kruk, Jan Szwaczko, A. Waleron, późniejszy poseł i członek Wydz. Pow. W. Mróz i inni. Współdzielnia rozwijała się pomyślnie. Kierownikami byli przez dłuższy czas: p. A. Tański, potem Stanisław Lipski, obecnie jest w likwidacji, jak większość współdz. w kraju.

W r. 1926 powstaje w Jędrzejowie Bank Rolniczo-Przemysłowy i istnieje do 1931 r. dziś jest w likwidakcji. Kolejnymi jego Prezesami Zarządu byli: P. P. Cygański, Stanisław Lipski i Jan Sowiński. Prezesami Rady: P. P. Edward Łuszczkiewicz, Michał Szymanowski, Bogusław Kozłowski, Starosta Biały i Seweryn Borkiewicz. Bank ten był zorganizowany przez miejscowe Tow. Rolnicze.

Faktyczny rozłam kółek C. T. R. na C. T. Rowskie i C. Z. K. Rowskie nastąpił 1920 r. na terenie całej kongresówki — dla powiatu Jędrzejowskiego nastąpił ten rozłam 1917 r. i nawet Wojew. Zw. K. R. powstał najprzód w Jędrzejowie i tam było jego pierwsze organiz. zebranie. Pierwszym Prezesem Jędrzejowskiego Ok. Zw. K. Rolniczych był P. Władysław Wielowieyski. Następnym P. Piotr Sobczyk, obecny Prezes Zw. Izb. i Organ. Rolniczych, a skoro P. Piotr Sobczyk przeszedł na wysoką godność Prezesa Centralnego Zw. Kółek Rol. do Warszawy[502]) nast. krótko A. Waleron, zaś

---

[502]) P. Piotr Sobczyk poszedł do Warszawy na prezesa Centr. Zw. Kółek Rolniniczych — potem był wiceprezesem Centrali Spółdz. Stowarz. Rolniczo Handlowych, oraz członkiem władz Zw. Rewiz. Spółdz. Rolniczych.

od 1922—24 r. Prezesem był Starosta Ludwik Kurnikowski, od 1924—26 A. Przybyszewski, komisarz ziemski, później i już do końca Wincenty Mróz. W okresie przedunifikacyjnym należało do O. Z. K. Roln. 53 kółka rolnicze. Unifikacja nastąpiła 1930 r. z Prezesem W. Mrozem na czele. OK. Zw. Kółek Roln. w Jędrzejowie niewątpliwie przyczynił się w dużej mierze do podniesienia kultury wsi i wyrobił wielu społeczników, których wszystkich nie sposób tu przytoczyć. Z nich jednak niewielu z P. P. Sobczykiem i J. Krukiem poszło drogą właściwą niedemagogiczną, aby oświecać lud, dźwigać chłopa z ciemnoty i uczynić z niego pełnowartościowego obywatela kraju, świadomego swych czynów, odpornego dla zgubnej, demagogicznej agitacji, szkodliwej dla państwa. Owoce ich pracy będą kiedyś uznane i należycie ocenione.

Poza tym istniała organizacja C. T. R. — Ok. Tow. Rolnicze, od 1920 r. do unifikacji—organizatorem był p. Edward Łuszczkiewicz i Prezesem do r. 1926, czyli do śmierci, później do końca t. j. do unifikacji p. Jerzy Różycki z Opatkowic.

Pozostają jeszcze władze administracyjne: pierwszym Starostą, a właściwie Komisarzem z ramienia Rady Regencyjnej był p. Władysław Wielowieyski, później był Starostą w 1919 r. P. J. Kruk, następnie: Dr. Wojciech Nowak, w latach 1921—24 p. Ludwik Kurnikowski, potem p. Tadeusz Zawistowski, Mieczysław Bilek, p. Podobiński, p. Bronisław Biały, p. Jan Zaufall i obecnie z pożytkiem dla Państwa i powiatu rządzący p. Starosta Mateusz Korniak od 1935 r. Z poprzedników największe dla powiatu zasługi położyli Starostowie: M. Bilek, B. Biały i J. Zaufall.

W. r. 1931 — 32 był wiceprezesem C. T. O. i K. R. członkiem Zarządu Wojew. Zw. Organ. i Kółek Roln. Członkiem Zarządu Izby Rolniczej Kieleckiej oraz Prezesem Wojew. Zw. Organ. i Kółek Rolniczych. — W 1936 członkiem C. Komisji Oddłużeniowej Samorządów przy Prezydium Rady Ministrów.

Związek Ziemian.

Powstał 1918 — organizatorami jego byli: Gustaw Saryusz Bielski, Władysław Sariusz Bielski, Bogusław Kozłowski, Edward Łuszczkiewicz Władysław Piotrowski, Władysław Wielowieyski, którzy stanowili pierwszy Zarząd, Prezesem pierwszym był P. Władysław Wielowieyski z Przezwód, Sekretarzem i Kierownikiem P. Inż. Władysław Sariusz Bielski. W r. 1918—1919 prezesem był P. Bogusław Kozłowski, z Łowini od 19/X do 24/II 1920 P. Edward Łuszczkiewicz, z Zagaja a od 1920—1933; p. Gustaw Sayrusz Bielski z Deszna, który dużo pracy włożył w Zw. Ziemian i położył dlań wiele zasług. Następnie był prezesem p. Jerzy Różycki z Opatkowic, obecnie zaś od lat kilku godność tę piastuje Michał Ks. Radziwiłł z Nagłowic. Wszyscy wyżej wymienieni najwięcej się przyczynili do rozwoju Związku, poza tym do Zarządu w różnych okresach czasu należeli: Henryk Różycki z Opatkowic, Jan Jeżewski z Korytnicy, T. Kamiński z Sędziszowa, Wł. Majewski z Kotlic, Jan Sowiński z Mierzawy, Stanisław Linowski z Piotrkowic, Seweryn Borkiewicz z Piołunki, i inni. Obecny skład Zarządu jest nast.: Prezes M. Ks. Radziwiłł —viceprezes B. Dobrowolski z Pawłowic, E. Łuszczkiewicz z Zagaja, B. Kozłowski z Łowini, i J. Różycki z Opatkowic. Drugim z koleji sekretarzem był p. F. Czarnowski, potem Edward Oraczewski, powszechnie lubiany, wreszcie długoletnią sekretarką po dziś dzień jest Stanisława z Gąszczołowskich Bisikiewiczowa.

Równocześnie ze Zw. Ziemian powstał Bank Ziemiański, najprzód samodzielny, potem uzależniony, jako filia Centrali Warszawskiej. Organizatorem Banku był P. Inż. Władysław Sariusz Bielski. Dyrektorem Banku był najprzód P. J. Sowiński z Mierzawy, potem P. Wacław Płoski, nast. Marian Dziewulski i wreszcie p. Prokopowicz i Xawery Cygański — Bank rozwijał się pomyślnie—został zlikwidowany przez Centralę, a na jego miejsce 1926 r. powstał Bank Rolniczo-Przemysłowy.

W r. 1920 Zw. Ziemian Jędrzejowski spełnił swe zadanie — wszyscy zdolni do noszenia broni ziemianie poszli, jako

ochotnicy, do wojska[503]) — poza tym Zw. Ziemian wystawił i wyekwipował pluton 11 pułku ułanów, organizację prowadził Inż. Wł. Sariusz Bielski.

Na terenie powiatu funkcjonowało sprawnie przy stałej współpracy ze Zw. Ziemian Koło Ziemianek—Prezeską tego koła była P. Helena Kuglerowa z Mstyczowa — Sekretarką p. Cezaryna Sariusz Bielska, a kasjerką p. Henryka Kozłowska obecnie Kosicka Julianowa. Ziemianki w 1914 r. założyły sierociniec w Tarni na 50 dzieci z Zagłębia, opiekę prowadziły zakonnice ze Starej Wsi, a utrzymywał się ze składek ziemianek.

W r. 1919 utworzyły Ziemianki czołówkę na 120 łóżek, kosztem składek złożonych 77.000 koron. Czołówkę stworzono przy współudziale pań: C. Sariusz Bielskiej, Janowej Sowińskiej i Ludomirowej Winnickiej—ofiarowano ją wojsku.

W r. 1920 utworzyły ziemianki Oddział czerwonego krzyża, którego przewodniczącą była p. C. Sariusz Bielska, kasjerką p. Proszkowska. Oddział umieścił w Jędrzejowie ewakuowany z frontu czerwony krzyż na 200 łóżek. Do opieki nad nim i pomocy wciągnięto i sąsiednie powiaty; pracowały p.p. Tekla Byszewska, Zofia i Ewa Wielowieyskie etc. Oddz. Jędrzejowski Czerwonego krzyża utworzył dwa punkty żywnościowe dla przejeżdżających przez stację Sędziszów i Jędrzejów żołnierzy i uzdrowisko na 25 łóżek w Tarni. Po P. Bielskiej przewodn. była P. Bronisława Proszkowska.

W pow. Jędrzejowskim przez jakiś czas po wojnie rozwijały się doskonale koła gosp. wiejskich prowadzone przez P. C. Sayrusz Bielską z Deszna w kontakcie z Towarz. Rolniczym.

---

[503]) Już w 1914 Ziemianie pow, Jędrzejowskiego 19 sierpnia na zebraniu w Jędrzejowie opodatkowali się na rzecz Legionów 20 koron z włóki ziemi i 12 koron z włóki łąk (włóka 30 mórg), gotówką lub zbożem, licząc 16 koron korzec przenicy — 12 K, korzec żyta i 10 K. korzec jęczmienia. Oraz 30 sierpnia 1914 r, w Kielcach w lokalu Synd. Rolniczego na zebraniu wspólnym ziemian całej b, gub, Kieleckiej uchwalono opodatkować się i popierać Legiony,

Lista Ziemian powiatu Jędrzejowskiego, oraz członków rodzin ziemiańskich, którzy stanęli w obronie Ojczyzny w latach 1918 — 1920.

1. Bielski Władysław — Deszno 1 płk. Szwoleżerów, Wachmistrz.
2. Biernacki Józef — Jaronowice 4 p. p., żołnierz.

3. Biernacki Aleksander — Jaronowice Oddz. Kadetów, żołnierz.
4. Borkiewicz Seweryn — Piołunka D. O. G. Kielce, żołnierz.
5. Borkowski Jan Wiktor — Boleścice 6 płk. Ułanów, wachmistrz.
6. Borkowski Wacław — Lipno Auto — Kolumna Warszawa, wolontarjusz.
7. Chajęcki Tadeusz — Motkowice 2 płk. art. ciężkiej, żołnierz.
8. Chajęcki Stefan — Motkowice 2 płk. art. cięż, kapral.
9. Chwalibóg Adam — Pawłowice Dyw. Jazdy Jaworskiego, żołnierz.
10. Chwalibóg Władysław — Pawłowice 1 p. strzel. konnych, porucznik
11. Chwalibóg Zdzisław — Pawłowice 14 płk. ułanów, kapral.
12. Daszewski Józef — Mieronice D. O. G. Kielce żołnierz.
13. Dębski Bronisław — Mokrsko D. O. G. Kielce, żołnierz.
14. Grabowski Antoni — Lasochów 11 płk. ułanów, kapral.
15. Kamiński Stefan — Sędziszów 4 płk. art., żołnierz.
16. Kozłowski Bogusław — Łowinia 6 płk. ułanów, żołnierz.
17. Kozłowski Tadeusz — Łowinia 11 płk. ułanów, żołnierz.
18. Kielbassa Kazimierz — Sndół 4 pułk piech., żołnierz.
19. Kugler Mieczysław — Mstyczów Intentura, porucznik.
20. Krassowski Antoni — Zakrzów Lekarz wojsk., major.
21. Kruszewski — Majewski Stan. — Kotlice Kolejowe Tabory, podchor.
22. Krzyżanowski Józef — Brzezno 2 płk. strzelc. kon., żołn.
23. Laskowski Henryk — Mieronice D. O. G. Kielce, żołnierz.
24. Linowski Stanisław — Piotrkowice 1 płk. szwoleż., żołnierz. (poległ)
25. Łuszczkiewicz Stefan — Zagaje D. O. G. Kielce, żołnierz.
26. Linowski Kazimierz — Piotrkowice 1 pułk. szwoleż. żołnierz.
27. Łuszczkiewicz Edward — Zagaje 18 pułk p., żołnierz.
28. Łuszczkiewicz Michał — Zagaje 8 pułk piech., żołnierz.
29. Łuszczkiewicz Tadeusz — Zagaje 11 pułk ułanów, żołnierz.
30. Różycki Edward — Opatkowice 2 pułk strzel. kon., kapr.
31. Różycki Henryk — Opatkowice 2 pułk kon. strzel., żołnierz.
32. Rogóyski Zdzisław — Mieronice 6 pułk ułanów, żołnierz.
33. Sowiński Michał — Mierzawa Brygada p. Mączyńskiego Lwów—podoficer.
34. Suchecki Ignacy — Rakoszyn 6 pułk ułanów, żołnierz.
35, Suchecki Władysław — Piołunka Krechow. p. ułanów, podchor.
36. Szymanowski Michał — Mokrsko Dolne 4 Oddz. Min. S. W., żoł.
37. Wielowieyski Adam — Lubcza 3 pułk. ułanów, żołnierz.
38. Wielowieyski Henryk — Lubcza Pociąg Pancerny, żołnierz.
39. Wielowieyski Zbigniew — Lubcza 3 pułk, ułanów, porucznik.
40, Zaborowski Jarosław — Lipa Szpital koński Kielce.
41. Zapalski Władysław — Siedlce Min. Spraw W., kapitan.

OPIS RYCIN:

Nr. 1. X. Stanisław Konarski pijar, znakomity reformator szkolnictwa w 18 w. Reprodukcja z „Ilustrowanych Dziejów piśm. Polskiego“ Wiktor Doleżal Poznań 1906 (Ryś. Tadeusza Rybkowskiego).

Nr. 2. Mikołaj Rey z Nagłowic — poeta Złotego wieku Zygmuntowskiego — Reprodukcja fotogr. z tego samego co wyżej dzieła.

Nr. 3. Bł. Wincenty Kadłubek, kronikarz i biskup Krakowski. (klisza od Ks. kan. Wiśniewskiego).

Nr. 4. Dwór w Jaronowicach. W przybudówce na prawo była kaplica Ledóchowskich. Fot: P Julian Kosicki, rysował P. Kazimierz Linowski.

Nr. 5. Były Klasztor Cystersów w Jędrzejowie (klisza od Ks: Kan. Wiśniewskiego).

Nr. 6. Kościół parafialny w Jędrzejowie (klisza od Ks. Kan. Wiśniewskiego).

Nr. 7. Kościół w Krzcięcicach z 1542 r. (fot. P. Seweryn Borkiewicz).

Nr. 8. Pomnik Jerzego Niemsty Kuli fund. Kościoła w Krzcięcicach (fot. ś. p. Julian Borkiewicz).

Nr. 9. Gen. Adam Wielowieyski wł. Lubczy—repr. portretu z Lubczy.

Nr. 10. Henryk Wielowieyski wł. Lubczy, repr. portretu z Lubczy.

Nr. 11. Adam Wielowieyski Prezes Dyr. S. T. K. Z. w Kielcach, repr. portretu z Lubczy. Pod tym samym numerem znajduje się fot. Stefana Wielowieyskiego wł. Lubczy, Radcy T.K.Z., posła do Rady Państwa — repr. fot. rodzinnej.

Nr. 12. Dwór w Lubczy—repr. fotografii z Lubczy.

Nr. 13. Dwór w Ludyni. Repr. fot. z dzieła Z. Glogera — Budownictwo drzewne w dawnej Polsce—1907.

Nr. 14. Dwór w Motkowicach. Repr: jak wyżej z dzieła Z. Glogera.

Nr. 15. Nagłowice. Nowy Kościół i Fundatorowie: Maria Michałowska i Józef Kosicki. Kościół fot. Józefa z Kosickich Borkiewiczowa, Fundatorowie z fot. rodzinnych.

Nr. 16, Kościół dawny w Nagłowicach i lipy Reyowskie, fot. Julian Kosicki.

Nr. 17. Dwór w Nagłowicach stawiany przez Kacpra Walewskiego — fot. Julian Kosicki.

Nr. 18. Maria z Hrabiów Dąmbskich Antoniowa Walewska z Lubrańca, córka Stanisława Wojewody Brzesko Kujawskiego i Józefy Wesslówny starościanki Gołubskiej. Repr. z portretu, będącego wł. rodziny.

Nr. 19. Antoni Walewski, wł. Nagłowic, Gubernator Kielecki reprod. miniatury, będącej w posiadaniu rodziny.

Nr. 21. Kacper Colonna Walewski wł. Nagłowic, poseł na sejm 4 l. Repr. portretu, będącego w posiadaniu autora.

Nr. 22. (omyłkowo zamiast N: 20) Teodora z Walewskich Kacprowa Walewska, Kasztelanka Łęczycka, córka Józefa i Ludwiki Walewskiej, wojewodzianki Łęczyckiej z linii Walewickiej — rodzona siostra Anastazego Szambelana St: Aug. znanego z powieści Gąsiorowskiego „Pani Walewska". Oraz brat Jej Dominik Walewski, kanonik pułtuski, proboszcz w Nawarzycach—Reprod. portretu wł. Kazimierza Walewskiego z Tubędzina.

Nr. 22. J. Ch. Pasek z wydrą nad stawem w Olszówce. „Poszliśmy z P. Straszewskim nad staw i mówię: Robak! trzeba mi ryb dla gości, hul w wodę wydra poszła, i wyniosła półmiskowego szczupaka" Rep. Kartki 37305 Nakł. S. W. Niemojewski Lwów. N. XVII Aut. Zaleski pinx.

Nr. 23. Erazm Różycki Prezes Dyr. S. T. Kr: Repr. Z. fotografii dawnej.—

Nr. 24. Dwór w Piołunce. Fot. Seweryn Borkiewicz.

Nr. 25. Ludwik Borkiewicz ur. 1804 zm. 1872 à Rosiers aux Salinees pres de Nancy, syn Józefa wł. Głupczowa i Róży Łuczyckiej, uczeń szkoły podchorążych, por. W. Polskich; 31 r. emigrował w randze kapitana. Przed rewolucją 31 r. jakiś czas był adjutantem Ks. Konstantego w Belwederze. Należał z Wysockim do wolnomularstwa narodowego, potem do spisku wojskowego, przygotowującego wybuch powstania. Repr. portretu wł. autora.

Nr. 26. Dwór modrzewiowy w Potoku, dziś nieistniejący. Fot. ś. p. Julian Borkiewicz.

Nr. 27. Dwór w Rakoszynie. Fot. Julian Kosicki.

Nr. 28. Kazimierz Laskowski El. poeta. Repr. kartki z nakł. Księg. A. G. Dubowskiego w Warszawie.

Nr. 29. Wincenty Linowski adj. Ks. J. Poniatowskiego. w wieku młodzieńczym Repr. z portretu wł. p. Zofii Janowej Linowskiej w Warszawie.

Nr. 30. Stefan Kozłowski znany działacz Społeczny. Repr. fot. z Hist. Organ. Społ. Roln. w Woj. Kiel. S. Borkiewicza.

Nr. 31. Antoni Hr. Lanckoroński

Nr. 32. Maciej Hr. Lanckoroński Wojewoda Bracławski.

Nr. 33. Fragment kościoła w Wodzisławiu.

Nr. 34. Kościół w Wodzisławiu.

Nr. 35. Nagrobek M. Hr. Lanckorońskiego w Wodzisławskim kościele.

Nr. 36. Nagrobek Ant. Hr. Lanckorońskiego w Wodzisławskim kościele.

Nr. 37. Zegar słoneczny na kościele z 1637. r.

Nr. 38. Dawny zbór ariański, obecnie synagoga w Wodzisławiu (N. 33—38 zdjęcia oryginalne).

Nr. 39. Andrzej Suchecki Prezes Dyr. S. T. K. Z. Repr. rodzinnego portretu.

Nr. 40. Adolf Dygasiński znakomity powieściopisarz i publicysta. Repr. fot. z Pamiętnika Świętokrzyskiego 1930 r. N. 49 z portretu Stanisława Witkiewicza. Jako nowożytny autor umieszczony na straży II-cz. czasów obecnych.

SPIS ŹRÓDEŁ.

(źródła drukowane i użyte skróty)

Sł. Et. Br.	—	znaczy	Słownik Etymologiczny Brücknera
Sł. geogr.	—	„	Słownik geograficzny Królestwa Polskiego 1893 r.
P. Sł. biogr.	—	„	Polski słownik biograficzny — Polska Akademia Umiejętności.
Bon.	—	„	Herbarz polski Adama Bonieckiego.
H. P. Piek.	—	„	Herold polski Piekosińskiego.
P. R. Sz. w. śr.	—	„	Piekosiński poczet rodów szlachty wieków średnich.
Kod. Tyn.	—	„	Kodeks Tyniecki.
Ks. Wiś.	—	„	Ksiądz Wiśniewski — Opis kościołów w Jędrzejowskim.
R. T. Her.	—	„	Rocznik Towarzystwa Herardycznego.
Bal. i Lip.	—	„	Baliński i Lipiński Starożytna Polska.
Ryb. At.	—	„	F. Rybarski — Ateneum.
U. R.	—	„	Uruski (Rodzina) Herbarz.
Al. Bł. Bor.	—	„	Almanach Błękitny Borkowskiego.
Rodz. Her. Uzup.	—	„	Rodzina herbarz szlachty polskiej uzupełnienia opracowane przez A. Włodarskiego. I, II, III i IV zesz.
Papr.	—	„	Paprocki (Herby Rycerstwa Polskiego).
Dł. L. Ben.	—	„	Długosz Liber Benefitiorum
Łaski L. B.	—	„	Łaski Liber Benefitiorum
UL In. cl.	—	„	Ulanowski Inscript. clen.
Helc. St. P.	—	„	Helcel (Starodawne prawa polskiego Pomniki).
K. D. M.	—	„	Kodeks Dyplomatyczny Małopolski.
K. Mog.	—	„	Kodeks Mogilski.
Enc. powszechna	—	„	Encyklopedia powszechna Olgebranda.
Paw. Mał.	—	„	Pawiński — Małopolska.
A. G. Z.	—	„	patrz. Boniecki T. 14. str. 335.—
M. P. H.	—	„	„ (Opuszczono) Rocznik T. Herald. T. 8, str. 33—34.

Prócz skrótów.

Wolumina legum
Z boru i stepu obrazki historyczne T. Steckiego.
Ramoty starego Detiuka, Antoni Andrzejowski 1861 r.
Pamiętnik Swiętokrzyski 1930 r.
Roczniki Polskiego Towarzystwa Herardycznego tom III i IV, VII, VIII, IX, X.
Dzieje literatury polskiej Brückner.
Wieś Mnichów W. Jaskłowski 1904 r.
Dzieje Narodu Polskiego Dr. Anatol Lewicki.

Miesięczniki T. Herardycznego tom I i II za 1908 i 1909 r. (Artykuły i sprawozdania o osadnictwie Dr. Semkowicza).
——— Hist. Organ. spół. roln. w wojew. Kieleckim 1934 Seweryn Borkiewicz.
Reformacja — Bukowski.
Ks. Nawarro monogr: Kościołów. diec. Kieleckiej.
Wspomnienie Henryka Wielowieyskiego 1905 Kielce.
Wspomnienia Stefana Wielowieyskiego.
Herbarz K. Łodzia Czarnieckiego podług Niesieckiego.
M. Rey na sejmach Warszawa 1885 Czajewski.
Złota Ks: Żychliński.
Pamiętniki J. Ch Paska.
Stefan Czarniecki 1906 przez Ks. Rogalskiego.

Źródła niedrukowane i skróty.

H. K. Ks. Dz. II — znaczy Hipoteka kielecka księga odpowiednich dóbr oznaczonych literą początkową, dział II.

A. H. K. T. F. — znaczy Akta hipoteki kieleckiej, teka odpowiednich dóbr oznaczona literą, odpowiednie fascykuły i odpisy ksiąg grodzkich i ziemskich załączone do danej teki, z zaznaczeniem odpowiednich szczegółów, numeracji nie przytaczam, ponieważ jest to numeracja miejscowa niedająca bliższych określeń, a jedynie tylko podaje w tych wypadkach, jeżeli w odpisach podane były numeracje oryginałów ksiąg ziemskich i grodzkich.

Insc. gr. Kr. — znaczy Inscr. grodzkie krakowskie.

zs. kr. — znaczy Zapiski krakowskie.

AK. Kan. Warsz. — „ Akta kanoniczek warszawskich.

Ak kość. — „ Akta kościelne, metryki, akty ślubu i zejścia z oznaczeniem właściwego kościoła.

Korzystałem z metryk kościelnych kościoła Sędziszowskiego, Krzcięcickiego, Nagłowickiego, Złotnickiego i innych. Poza tym korzystałem z archiwum w Lubczy, z dawnego archiwum Nagłowickiego, będącego w posiadaniu rodziny, z archiwum Rakoszyńskiego i z archiwum własnego, zbieranego już od lat 25.

Monografia Walewskich opracowana przez p. Kazimierza Walewskiego z Tubędzina (w rękopisie) — użyczona mi łaskawie przez autora.

SPIS RZECZY.

	str.
Przedmowa	7
Wstęp	9
Bełk	14
Bizerenda	16
Boleścice	17
Brzegi	20
Brzeście	20
Brzezie	21
Brzezno	21
Caców	22
Chmielowice	22
Chomentów	22
Chorzewa	22
Chycza	22
Cieśle	25
Cierno	25
Dalechowy	25
Drochów	26
Deszno	27
Dębska Wola	91
Gniewięcin	31
Grudzyny	35
Imielno	38
Jakubów	47
Jasionna	38
Jaronowice	47
Jawór	51
Jędrzejów	51
Karsznice	55
Kawęczyn	58
Klemencice	58
Klimontów	58
Konary	58
Korytnica	58
Kotlice	61
Kozłów	63
Krzięcice	66
Krzelów	70
Lasków	51
Lasochów	73
Lipa	75
Lipnica	77
Lipno	79
Lścin	38
Lubcza	80
Ludynia	85
Łączyn	51
Łowinia	87
Łukowa	91
Łysaków	96
Małogoszcz	96
Mieronice Małogoskie	99
Mieronice Wodzisławskie	101
Mierzawa	102
Mierzwin	103
Mnichów	104
Mokrsko Górne	106
Mokrsko Dolne	106
Motkowice	111
Mstyczów	113
Nagłowice	120
Ślęcin	137
Nawarzyce	139
Niegosławice	140

str,

Oksa 141
Olbrachcice 142
Olszówka 142
Opatkowice Murowane . 145
Opatkowice Drewniane . 149
Opatkowice Pojałowskie albo Lesiowskie . 150
Opatkowice Cysterskie . 152
Piołunka 152
Piotrkowice Poduchowne 156
Podsieńszcze vel Podgaje 158
Potok Wielki 158
Prząsław 162
Przełaj 162
Przedmoszczany . . 118
Przyłęk 164
Przyłęczek 102
Rakoszyn 165
Raków 170
Rakówek 45
Rembieszyce 170
Rzeszówek 173
Sędziszów 175
Sędowice 182
Sieńsko 183
Skroniów 55
Słaboszowice 186
Sobków 186

str,

Stawy 42
Strzeszkowice . . 190
Sudół 55
Świątniki . . .
Tarnawa 196
Tesserowa Wola . . 197
Trzciniec 199
Tur 202
Tyniec 203
Warzyn 204
Węgleszyn 207
Wiśnicz 73
Wodzisław 209
Wrocieryż 214
Wygnanów 216
Zagaje 217
Zdanowice 55
Zakrzów . . . .
Zielonki 219
Złotniki 55
Żarczyce Większe . . 220
Żarczyce Mniejsze . . 220
Udział pow. Jędrzejowskiego w życiu gospod. i społecznym 223
Opis rycin 232
Spis Źródeł 234
Spis rzeczy 237

CZĘŚĆ II.

Inż. Zygmunt Linowski

Monografia rolnicza powiatu Jędrzejowskiego.

(Praca dyplomowa wykonana pod kierunkiem P. Prof. Zdzisława Ludkiewicza w Zakładzie Polityki Agrarnej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w r. akad. 1932/33)

Nr. 40. Adolf Dygasiński.

CZĘŚĆ I.

Rozdział 1.

Rys fizyko-geograficzny[1]).

a. Położenie geograficzne. Powiat Jędrzejowski stanowi część kotliny Nidy[2]), ciągnącej się z północo zachodu na południo wschód, a otoczonej górami Świętokrzyskiemi i pasem Jury Krakowskiej. Przeciętna wysokość nad poziom morza wynosi 300 metrów, co nadaje omawianemu terenowi charakter wyżynny. Jednak w stosunku do dwóch sąsiednich, które leżą wyżej ponad poziom morza, stanowi kotlinę. Północną granicą są okolice Radomska, gdzie omawiana kotlina przechodzi w niż Mazowsza. Południową granicą jest dolina Wisły. Obrzar ten podnosi się ze wschodu na zachód, dochodząc do najwyższego punktu w okolicach Miechowa[3]) (474 metry), w miejscu gdzie przeprowadzony jest tunel kolejowy.

b. Granice[4]). Omawiany powiat należy do południowej części województwa Kieleckiego. Graniczy: od płd. z powiatem Miechowskim, płd-zachodu z Olkuskim, zachodu i płn-zachodu z Włoszczowskim, płn. wschodu i częściowo wschodu z Kieleckim, częściowo wschodu z małym skrawkiem powiatu Stopnickiego, od płd-wschodu z Pińczowskim. Najdłuższą jest granica z powiatem Włoszczowskim. Wynosi ona 43 km. w prostej linji. Najkrótszą jest granica z powiatem Stopnickim, licząca 25 km. długości. Powiat tworzy dość foremny równoległobok.

c. Powierzchnia i budowa geologiczna. Teren ten z punktu widzenia geologicznego jest pochodzenia jurajskiego. Pokryty jest utworami kredy środkowej i górnej. Głównie

---

[1]) Kurs geografji Polski — Lencewicz Stanisław.

[2]) Rzeka Nida jest dopływem Wisły.

[3]) Miasto powiatowe na płd. skraju woj. Kieleckiego.

[4]) Patrz mapka na końcu książki.

mamy tu margiel kredowy zwany opoką. Tworzy on płaskowzgórza, a tam gdzie nie jest pokryty utworami lodowcowemi daje podstawę do rozwoju gleb rędzin. W okresie trzeciorzędowym morze zalało ląd kredowy, tworząc płytką, szeroką zatokę. Ono to dało w spadku serję pokładów mioceńskich, grubiejącą ku południowi, a mianowicie: gliny piaszczyste, margle, wapienie litotamniowe i gipsy. Lodowiec pokrył ten obszar, będący lądem i pozostawił: piaski i gliny, które wypełniły ówczesne doliny rzeczne, a pokryte zostały z kolei löessem. Utwory lodowcowe zachowały się lepiej w części zachodniej. Obszar ten na zachód od Nidy pokrywają löessy pokładem kilkunasto metrowym, nadającym charakter wyżynny. Dzięki temu teren chroniony jest od ogałacania z tak urodzajnej ziemi. Na wschód od Nidy mamy tylko niewielki płat löessowy w okolicach Stopnicy. Wschodnia i północna część pokryta jest piaskami lodowcowymi. Rzeźba terenu na wschód od Nidy uwarunkowana jest utworami mioceńskiemi. Mamy tu najpokaźniejsze pasmo Pinczowsko-Stopnickie. Bierze ono początek na płd-wschód od Jędrzejowa po prawej stronie Nidy. Pod Pińczowem przechodzi na lewy brzeg i ciągnie się w kierunku na Busk i Stopnicę. Powstało ono skutkiem skurczenia się terenu. Sieć rzeczna kotliny rozwinęła się w zależności od powierzchni strukturalnej przedczwartorzędowej. Szreniawa, Nidzica, Nida, Czarna Woda dążą ku Wiśle, zbiegając się w postaci wachlarza po dawnym stoku zatoki mioceńskiej. Posuwały się one tędy za wstępującym morzem. Inaczej jest z biegiem rzek: Mierzawy, Białej Nidy i dopływów Pilicy, zataczającymi łuki z zachodu na wschód. Rzeki te dostosowały się do warunków struktury terenowej epoki kredowej. Zjawisko to tłómaczy się tem, iż rzeki poprzednie, rzeźbiąc teren wróciły do dawnych dolin, podczas gdy ostatnie przechodzą transformację swego biegu.

d. Gleby. Typową glebą powiatu jest rędzina z rozsianymi gdzieniegdzie piaskami mało urodzajnymi. Głębokość jej waha się od kilkunastu centymetrów do kilkudziesięciu. Rędziny o głębszej warstwie są urodzajniejsze. Zajmują one zachodnią część powiatu. Środkowa i wschodnia część powiatu ma warstwę urodzajną płytszą. Ze względu na właściwości gleby konieczną jest wzorowa i szybka uprawa mechaniczna, która znacznie zwiększa koszty produkcji. Dobrze uprawiona rędzina

daje jednak niezłe rezultaty. Urodzajność jej uwarunkowana jest w znacznej mierze od głębokości podglebia, białej rędziny, t. j. płytkiej, powstałej wskutek spłókiwania na miejscach zbytnio falistych, jest jej jednak mało. Przeważa ciemna rędzina o głębokości przeciętnej 30 cm. Grunta nadrzeczne to przeważnie torf powstały na opoce.

e. Klimat[5]). Powiat nasz mimo, iż leży w południowej części Polski wykazuje niższą temperaturę niż Warszawa położona więcej na północ. Ilość opadów atmosferycznych również jest większą. Warstwa śniegów jest zawsze grubszą niż w okolicach Polski środkowej. Wpływa na to dość wysokie wzniesienie ponad poziom morza. Konsekwencją tego zjawiska jest nieco późniejsze rozpoczynanie robót wiosennych, późniejsza wegetacja, a co zatem idzie żniwa zaczynają o parę dni później, niż w okolicach Warszawy.

Rozdział II.

Podział administracyjny.

a. Podział kościelny. Powiat Jędrzejowski powstał w roku 1867 z części Kieleckiego, kawałków Stopnickiego i Miechowskiego. Przed wojną światową wchodził w skład gubernii Kieleckiej. Dziś przynależy do województwa kieleckiego. Pod względem kościelnym powiat przynależy do diecezji Kieleckiej. Podzielony jest na trzy dekanaty: Jędrzejowski, Małogoski i Sędziszowski. Parafij jest 28. Podział na dekanaty zmieniał się w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat dwukrotnie. W roku 1882 był tylko jeden dekanat w Jędrzejowie. W czasie wojny były cztery. Dziś mamy trzy.

b. Podział sądowy. Po ostatniej zmianie organizacji sądownictwa jest jeden sąd grodzki w Jędrzejowie, który obejmuje cały powiat.

c. Miasta i miasteczka. Miasto jest tylko jedno, a mianowicie siedziba władz powiatu, Jędrzejów. Ma ono bardzo stare tradycje[6]). Dziś jest ono miastem powiatowym. Mie-

---

[5]) Roczniki Państwowego Instytutu Meteorologicznego.

[6]) Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego. Tom III.

szczą się w nim: starostwo, władze sądowe, władze skarbowe i ziemskie, inspektorat szkolny i nadleśnictwo lasów państwowych. Miasteczek-osad jest trzy w powiecie: Wodzisław, Sobków i Małogoszcz. Najżywotniejszy pod względem gospodarczym jest Wodzisław. Wszystkie są siedzibami urzędów gminnych. Gmin w powiecie jest 14, a mianowicie:

Nazwa gminy:	Nazwa gminy:
1. Jędrzejów (gmina miejska)	8. Prząsław
2. Brzegi	9. Raków
3. Małogoszcz	10. Sędziszów
4. Mierzwin	11. Sobków
5. Mstyczów	12. Wodzisław
6. Nagłowice	13. Węgleszyn
7. Nawarzyce	14. Złotniki

Gmin wiejskich jest 13, miejskich jedna, posterunków policji państwowej jest 14. Powiatowa Komenda mieści się w Jędrzejowie.

Rozdział III.

Ludność i budynki[7]).

a. Gęstość zaludnienia. W roku 1879 w powiecie było 59752 mieszkańców stałych. W tem 29047 mężczyzn i 30705 kobiet. Gęstość zaludnienia wynosiła 47 mieszkańców na km². W roku 1909 liczba mieszkańców wzrosła do liczby 100138, gęstość zaludnienia do 78.8. W roku 1912 i 1913 widać dalszy wzrost. Wiadomości niniejsze zaczerpnięte są ze spisów ludności w państwie rosyjskiem. Poniżej podaję zestawienie porównawcze za poszczególne lata:

---

[7]) Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego pod red. pr. W. Grabskiego. (dane z roku 1914, 1915).

Statystyka Polski. Tom XVII. Powszechny spis rok 1921.

Wiadomości statystyczne Zeszyt II, III, IV, VII, X, XII, XVI, XVII. Rok 1932. (dane z 1931 r.)

Rok	Ilość mieszkańców	Gęstość zaludnienia na km².
1879	59752	47.0
1897	78889	62.1
1909	100138	78.8
1912	100900	79.4
1913	103900	81.8
1914	105800	83.3
1921	100319	79.0
1931	108794	85.7

Do chwili wybuchu wojny widocznym jest stały wzrost ludności. Jeżeli wierzyć wynikom powszechnego spisu z roku 1921-go, to od roku 1914 do r. 1921, czyli od chwili wybuchu wojny, aż do jej zakończenia liczba mieszkańców powiatu zmniejszyła się o 5481. Przeliczając na $^0/_0{}^0/_0$ wyniesie to 5.1 stanu z r. 1914. W ciągu dalszych 10 lat liczba ludności przewyższa stan w chwili wybuchu wojny o 994. W stosunku do spisu z roku 1921 przyrost wyrażony w liczbach bezwzględnych wyniósł w r. 1931 — 8475, czyli 8.4$^0/_0$. Gęstość zaludnienia w r. 1914 wynosi 83.3, zaś w r. 1921 — 79. o mieszkańców na km.², w roku 1931—85.7. W stosunku do powiatów sąsiednich gęstość zaludnienia jest dużo mniejsza z wyjątkiem powiatu Włoszczowskiego, gdzie wynosiła w r. 1921—65.4 na km.².

	Powiaty				
	Kielce	Miechów	Pińczów	Jędrzejów	Włoszczowa
Gęstość zaludnienia r. 1921	92	108.9	104.3	79.0	64.4

Powiat Kielecki w rzeczywistości ma dużo mniejszą gęstość zaludnienia, gdyż wliczono tu ludność miast, obliczmy więc mieszkańców miast.

	Powiaty				
	Kielce	Miechów	Pińczów	Jędrzejów	Włoszczowa
Gęstość zaludnienia r. 1921	63.3	98.8	91.6	69.7	57.4

Te liczby dopiero możemy porównywać. Okazuje się, że powiat Jędrzejowski ustępuje Miechowskiemu i Pińczowskiemu przewyższając Kielecki i Włoszczowski. Gęstość zaludnienia w Polsce wynosiła w r. 1921 —70.3 mieszkańców na km². Ję-

drzejów jest więc jednak powiatem bardzo gęsto zaludnionym. Gęstość zaludnienia na 100 ha ziemi użytkowej wynosi 96.6. Ogółem w powiecie było (r. 1921) 48743 mężczyzn i 51576 kobiet. Ludność miasta i osad miejskich wynosiła w r. 1921-szym:

Nazwa miasta względnie osady miejskiej	Ogółem	Mężczyzn	Kobiet
Jędrzejów	11732	5625	6107
Wodzisław	3878	1799	2079
Sobków	855	411	444
Małogoszcz	2198	1070	1128
Razem ludność miejska	18663	8905	9758

Miasto Jędrzejów w roku 1921 miało 11732 mieszkańców, zaś w r. 1931 — 12853. Przyrost bezwzględny wyniósł 1121, przyrost % 9. 5. Widzimy tu znacznie większy przyrost od przeciętnego w powiecie. Wytłumaczyć możemy sobie to zjawisko emigracją ludności wiejskiej do miasta.

Ludność gmin wiejskich wynosiła według spisu z r. 1921 ogółem 81656. W tym było 39898 mężczyzn i 41811 kobiet.

Stosunki ludnościowe w poszczególnych gminach przedstawiały się następująco:

Nazwa gminy	Ogółem	Mężczyzn	Kobiet
Małogoszcz	6960	3395	3565
Brzegi	3925	1915	2010
Mierzwin	8844	4394	4450
Mstyczów	5556	2721	2835
Nagłowice	5704	2758	2946
Nawarzyce	6218	3075	3143
Prząsław	8810	4286	4524
Raków	6367	3130	3237
Sędziszów	6082	2910	3172
Sobków	7944	3803	4141
Węgleszyn	7201	3530	3671
Wodzisław	10682	5137	5545
Złotniki	4294	2064	2230

b). Skład wyznaniowy i narodowościowy

ludności[8]). Pod względem wyznaniowym największa liczba należy do kościoła katolickiego. Następnie idą starozakonni. (spis powszechny z roku 1921)

Wyznanie	Ogółem	Mężczyzn	Kobiet
Katolicy	89931	43775	46156
Starozakonni	10347	4943	5404
Inne wyznania	32	19	13
Ewangelicy	9	6	3

Katolicy stanowią 89.6% wszystkich wyznań. Starozakonni 10.3%. W miastach katolików było 10415. podczas gdy starozakonnych 8239. Przeliczając na procenty liczba katolików stanowi 55.8%. mojżeszowych — 44,2%. Na wsi stosunek ten przedstawiał się zupełnie inaczej. Katolików było 79516, czyli 97.3%; starozakonnych 2208, czyli 2.7%. Ponieważ w przeważającej większości wypadków religia mojżeszowa pokrywa się z narodowością żydowską, będę więc identyfikował te dwa pojęcia. Ludność żydowska trudniąca się wyłącznie handlem zajmuje prawie połowę ludności miejskiej. Gdyby odliczyć mieszkańców miasta Jędrzejowa i osad miejskich, którzy pracują na roli, to zostałby tylko drobny odsetek ludności narodowości polskiej. Polacy w mieście, miasteczku to albo rolnicy gospodarujący na swoich gruntach, względnie robotnicy fabryczni i rzemieślnicy. Kupców Polaków jest znikoma ilość. Na wsi stosunki narodowościowe przedstawiają się odwrotnie, ludność żydowska maleje do 2,7%. Z tych bardzo niewielka liczba pracuje na roli. Reszta to handlarze pośredniczący między wsią, a miastem i miasteczkiem. Poniższa tablica zilustruje nam stosunki wyznaniowe i narodowościowe w poszczególnych gminach (spis powszechny r. 1921).

---

[8]) Statystyka Polski. Tom XVII. Powszechny spis rok 1921.

Nazwa gminy	Ludności wyznania			Podało narodowość		
	Rzymsko-katolickiego	Mojżeszowego	Ewangelickiego	Polską	żydowską	inną
Małogoszcz	6466	494	—	6670	290	—
Brzegi	3836	84	1	3904	21	—
Mierzwin	8674	164	5	8803	41	—
Mstyczów	5508	43	—	5531	21	4
Nagłowice	5496	208	—	5692	12	—
Nawarzyce	6058	156	—	6217	—	1
Prząsław	8552	255	1	8735	73	2
Raków	6277	90	—	6361	6	—
Sędziszów	5503	579	—	5567	515	—
Sobków	7457	480	—	7936	8	—
Węgleszyn	6997	203	—	7159	41	2
Wodzisław	7766	2914	—	8513	2167	1
Złotniki	4203	79	1	4294	—	1
Powiat bez miasta Jędrzejowa	82793	5762	8	85382	3195	11

Jeżeli liczba starozakonnych nie pokrywała się z liczbą osób narodowości żydowskiej, to było niezrozumienie pytań w arkuszach spisowych z roku 1921, względnie obawa represji, albo chęć przypodobania się władzom. Faktem jest, że najbardziej nieufnie odnoszą się do spisów ludności żydzi. Miałem to sposobność stwierdzić, będąc komisarzem spisowym.

c. Statystyka zawodów[9]). Ludność według zawodów dzieliła się według spisu r. 1921:

Zawód	Liczba ludności	W tym zawodowo czynnych
Rolnictwo	75799	45150
Leśnictwo	1848	
Przemysł	8295	2528
Handel	5975	1529
Komunikacja i transport	2652	682
Służba publiczna i zawody wolne	1777	661
Służba domowa	1160	900
Inne zajęcia i bez zawodu	2812	1333

[9]) Statystyka Polski. Tom XVII. Powszechny spis rok 1921.

Rolnictwem zajmowało się 75799, czyli 75.5% całej ludności. Powiat Kielecki posiadał 62.6%, Miechowski — 80.2%, Pińczowski — 77.2%. Stąd wnioskować należy, iż powiat jest tak, jak dwa ostatnie typowo rolniczym. Zawodowo czynnych w rolnictwie i leśnictwie było 85.5%.

d. Oświata. Oświata[10]) w roku 1921 stała dość nisko (spis powszechny r. 1921).

	Ogółem			
	analfabetów	%	umiejących czytać	%
Powiat	54063	56.8	41068	43.2
Miasto	4812	43.0	6378	57.0

	w tem							
	Kobiet				Mężczyzn			
	analfabetów	%	umiejących czytać	%	analfabetów	%	umiejących czytać	%
Pow.	28857	59.5	19598	40.5	25206	54.0	21470	46
Miasto	2572	44.6	3198	55.4	2240	43.1	3180	56.9

	Ogółem analfabetów	w tym Kobiet	%	Mężczyzn	%	% w stosunku do ogółu ludności danej narodowości.
Polacy	48343	25823	53.5	22520	46.5	53.7
Żydzi	5705	3027	53.1	2678	46.9	55.1

Większość stanowili analfabeci. Procentowo stanowili 56.8 ogółu, podczas gdy umiejących czytać było 43.2%. W mieście ilość analfabetów w stosunku do ogółu spada, gdyż wynosi 45.6%, zaś umiejących czytać jest 57.%. Liczba kobiet anal-

[10]) Statystyka Polski. Tom XVII. Powszechny spis rok 1921.

fabetek jest większą od liczby mężczyzn, tak w powiecie, jak i w mieście. Ludzi ze znajomością czytania jest więcej w mieście, niż bez. Na wsi widzimy zjawisko odwrotne. Stosuje się to do kobiet i do mężczyzn. Zjawisko to zupełnie wytłumaczalnym jest, jeśli weźmiemy pod uwagę, iż miasto posiadało więcej szkół początkowych, a mieszkańcy bardziej odczuwali brak znajomości czytania i pisana, niż wieś. Narodowość Polska w powiecie miała nieco mniej analfabetów, niż Żydzi. Od r. 1921 do r. 1931 stosunki ogromnie się zmieniły. Ustawa o przymusowym nauczaniu dzieci w wieku szkolnym doprowadziła do tego, że dziś niema mężczyzny, czy kobiety poniżej 24 lat, któreby nie uczyły się czytania i pisania. Niski poziom nauczania w szkołach powszechnych prowadzi jednak w wielu wypadkach do powrotnego analfabetyzmu. Tej kwestii nie rozwijam, gdyż wszedłbym w sprawy systemu nauczania w szkołach, co nie należy do tematu.

W roku 1931/32 szkół powszechnych było 113[11]). Uczęszczało do nich dzieci: 13572 pierwszorocznych i 4385 drugorocznych.

e. Emigracja i wychodźstwo sezonowe. Ciężkie warunki ekonomiczne zmuszają pewien odsetek ludności powiatu do emigrowania. Przed wojną światową najsilniej rozwijała się emigracja do Niemiec, za ocean była słabsza. Po wojnie za ocean zwiększa się, a do Niemiec zmniejsza. Następuje też emigracja do Francji i Belgii, której przedtem nie było. Osłabienie wychodźstwa sezonowego do Niemiec, gdyż takie przeważnie miało miejsce, zwiększa emigrację sezonową wewnętrzną, która rozwija się do r. 1929. Z chwilą pogłębienia się kryzysu i ona zanika zupełnie. Dziś wychodźstwo ustało. Wywołuje to wzrost ogólnej biedy i znaczne potanienie zarobków robotnika w powiecie, gdyż jest bardzo duża podaż na rynku pracy. Parę danych liczbowych zobrazuje nam stan wychodźstwa za poszczególne lata. W roku[12]) 1908 emigracja zewnętrzna była bardzo słabą. Wyjeżdżali tylko bezrolni. Było ich zaledwie 37. W roku 1910/11 (1. VII.—1. VII.) wychodźstwo zwiększa się znacznie. Za ocean wyjechało 0. 035% ogółu ludności, zaś do

---

[11]) Wiadomości z Inspektoratu Szkolnego w Jędrzejowie.

[12]) Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego, rok 1914.

Niemiec 2. 28%. Razem wyniosło to 2.315%. Po wojnie[13]) (statystyka starostwa):

Emigracja do Niemiec	Rok 1928,	1929,	1930,	1931	% ogółu ludności Rok 1928,	1929,	1930,	1931
mężczyzn	346	324	229	64	1.14	1.04	0.77	0.46
kobiet	883	812	618	437				
Razem	1229	1136	847	501				

Emigracja za ocean	Rok 1928,	1929,	1930,	1931	% ogółu ludności Rok 1928,	1939,	1930,	1931
mężczyn	47	43	15	3	0.04	0.04	0.03	0.004
kobiet	3	6	12	2				
Razem	50	49	28	5				
Razem do Niemiec i za ocean	1279	1185	874	506				

Nadwyżka emigracji nad imigracją za lata (1921—1931) wynosi 10449.

f. Zabudowania w 493[14]) miejscowościach gmin wiejskich i w jednej gminie miejskiej budynków z przeznaczenia mieszkalnych w r. 1921 było 13871, innych zamieszkanych 129. Przed wojną przeważały budynki drewniane. Dziś jest tendencja do stawiania budowli z kamienia. Zmiana ta nastąpiła dzięki taniości budulca. Poza tym działa tu wysoka cena drzewa i obawa pożaru. Budynki murowane są przeważnie z opoki. Wapniak ten ma tę wadę, iż szybko się psuje. Wsie rozbudowane są wzdłuż rzek z zachodu na wschód. Domy stoją szczytami w tych samych kierunkach, w których biegną wsie. Wygląd wsi jest taki, jak wszystkich osiedlanych na prawie niemieckim t. zn. z zachodu na wschód idzie ulica, a po obu stronach frontem stoją domy. W szczytach budynków mieszkalnych niema okien. Przeciętna chata wiejska składa się z dwóch izb i dwóch komór. Bogatsi gospodarze mają po cztery izby. Drzwi wejściowe są w środku frontu domu. Prowadzą one do przedsionka, który dzieli chatę na dwie części. Z przedsionka z prawej i lewej strony są wejścia do izb. Do komory

[13]) Dane Statystyczne Starostwa w Jędrzejowie.

[14]) Statystyka Polski Tom XVII.

wchodzi się zwykle z izby. Znajduje się ona od szczytowej strony. Dachy są przeważnie kryte strzechą, którą jednak potrochu zastępuje blacha cynkowa i dachówka. W poszczególnych gminach według spisu z r. 1921 było budynków[15]):

Gmina	Budynki		Gmina	Budynki	
	z przeznaczenia mieszkalne	inne zamieszkane		z przeznaczenia mieszkalne	inne zamieszkane
Małogoszcz	1011	26	Raków	962	7
Brzegi	621	11	Sędziszów	844	1
Mierzwin	1375	36	Sobków	1362	7
Mstyczów	820	5	Węgleszyn	1020	19
Nagłowice	781	4	Wodzisław	1308	—
Nawarzyce	876	—	Złotniki	699	—
Prząsław	1222	7			

CZĘŚĆ II.

STRUKTURA AGRARNA

Rozdział I.

Podział własności ziemskiej.

Trudno jest ustalić obszar powiatu, gdyż poszczególne urzędy mają dane odbiegające od siebie. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego powierzchnia powiatu Jędrzejowskiego wynosi 127000 ha. Okręgowy Urząd Ziemski podaje 114017 ha., zaś Urząd Skarbowy — 119602 ha. Według Statystyki Starostwa powiat ma obszar 125748 ha. Słownik Królestwa Polskiego podaje 23.06 mili², czyli 126478, 97 ha., zaś Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego 124906. 22 ha. Opieram się więc na cyfrze 127000 ha. jako najbliższej prawdy, przedstawiając procentowe odchylenia danych z innych urzędów.

---

[15]) Statystyka Polski Tom XVII.

Źródło informacji	Ogólna powierzchnia powiatu w ha.	Procentowe odchylenie od danych G. U. S.
G. U. S.	127000	0
Starostwo	125748	0.98
Urząd Skarbowy	119602	5.8
Okręgowy Urząd Ziemski	114017	10.2

Jak widzimy z tabelki wahania są znaczne (od 0.98—10.2%). Przeważająca część gleb należy do klasy drugiej (klasyfikacja Tow. Kred. Ziems). Powiat Jędrzejowski stoi niżej pod względem urodzajności gleb od Pińczowskiego i Miechowskiego, przewyższając Włoszczowski, Olkuski i Kielecki. Najlepsze gleby posiada płd. część powiatu, a więc gminy: Sędziszów, Wodzisław, Nawarzyce, Prząsław i Mstyczów.

Na tle tych ogólnych danych przypatrzmy się szczegółowiej podziałowi własności ziemskiej. Przeważająca część gruntów w powiecie należy do włościan. Wielka własność stanowi dużo mniejszy obszar.

Do kogo przynależy grunt	Powierzchnia w ha	% w stosunku do całości
Włościanie (niżej 50 ha)	79468	69.6
Większa własność (wyżej 50 ha)	26133	22.9
Miasto	2080	1.9
Państwo	1049	0.9
Lasy Państwowe	5287	4.7

Tak podaje Okręg. Urząd Ziemski w r. 1929. Według spisu powszechnego z r. 1921 wielka własność (ponad 50 ha) obejmowała 29071 ha. Dane więc mniejwięcej się zgadzają, po odliczeniu parcelacji prywatnej 1921—1929 r. różnica stanowi o 1031 ha więcej według spisu. W tym ostatnim, jednak nie wliczono obszaru 8 miejscowości. Z sąsiednich powiatów większy procent gospodarstw ponad 50 ha posiadają: Miechów (23.9%),

Pińczów (28.6%), Włoszczowa (33.8%). Dużo mniejszy posiada pow. Kielce, gdyż tylko 7%. Obszar gruntów włościańskich i większej własności w poszczególnych gminach przedstawiał się następująco (Okr. Urząd Ziemski r. 1929).

Gmina	Mała własność		Większa własność		%	%
	Ilość wsi	Powierzchnia w ha	Ilość objektów	Powierzchnia w ha	mniejszej własności	większej własności
Brzegi	33	4033	3	2225	64.5	35.5
Małogoszcz	34	6771	2	607	91.7	8.3
Mierzwin	31	8550	4	2292	78.3	21.2
Mstyczów	37	4910	2	2021	70.8	29.2
Nagłowice	37	4000	8	4215	48.6	51.4
Nawarzyce	37	5700	7	2974	65.7	34.3
Prząsław	19	6294	11	1385	84.0	16.0
Raków	28	7810	4	1009	88.5	11.5
Sędziszów	36	4247	4	1105	79.3	20.7
Sobków	74	8120	11	2150	89.0	11.0
Węgleszyn	19	6840	4	3080	68.9	31.1
Wodzisław	22	5950	5	2533	70.1	29.9
Złotniki	34	5243	3	537	90.7	9.3
Powiat	411	79468	68	26133		

Największy procent ziemi włościańskiej w stosunku do całości mamy w gminie Małogoszcz (91.7). Najmniej posiada gmina Nagłowice (48.6%). Jest to jedyna gmina, w której większa własność przeważa. W innych nie dosięga 36%, a w Małogoskiej, Rakowskiej, Sobkowskiej i Złotnickiej waha się od 11.5% do 8.3%. Widzimy więc, że obszar większej własności w poszczególnych gminach jest naogół bardzo mały. Tłumaczyć to można dużą gęstością zaludnienia, która według spisu ludności z 9 grudnia 1931 r. wynosiła 85.7 mieszkańców na km.^{2}, a zarazem jej szybkim wzrostem (79 na km.^{2} w r. 1921).

Zapotrzebowanie ziemi jest duże, a więc cena jest zawsze wysoka. W roku 1932, przy ogólnym braku gotówki, sprzedawano hektar rędziny należącej do II-giej klasy gruntów po 1790 zł. za gotówkę. Byli to wprawdzie drobni parcelanci, ale było ich sporo. Większa własność, dostając wysoką cenę za ziemię chętnie parcelowała. Drugi czynnik to gorące przywiązanie chłopa do ziemi. Nierzadkie były wypadki, iż gospodarz

kilkumorgowy wyjeżdżał do Niemiec, czy do Francji, aby zarobić trochę grosza na dokupienie paru morgów gruntu. Wielu członków rodzin włościańskich emigrujących do zagłębia węglowego, czy do Niemiec zarabia i oszczędza z myślą kupna paru morgów gruntu. Przesyłają oni zarobione grosze, kupując stopniowo po jednej, dwu morgach ziemi. Ta kategoria kupujących bodaj, że najwięcej przyczynia się do podwyższania ceny ziemi, gdyż gotowa jest zapłacić drogo, aby tylko mieć gospodarstwo w rodzinnych stronach. Sprawdzianem tego jest fakt, że stan posiadania właścicieli majątków ziemskich skurczył się, o czym przekona nas poniższa tabelka[16]).

Rok	Stan posiadania większej własności w ha	Stan posiadania małej własności w ha
1864	62950	48030
1909	55174	66580
1919	32269	74331
1929	26133	79468
1931	25639	79962

Od chwili uwłaszczania do roku 1931 pozostało zaledwie 47% gruntów w rękach większej własności. Grunta włościańskie wzrosły zaś o 66%. Podział powierzchni gospodarstw pod względem przynależności prawnej posiadaczy był w r. 1921 następujący[17]).

---

[16]) Powiatowy Urząd Ziemski (rok 1864, 1919, 1929, 1931) Statystyka Polski Tom XI. Zeszyt 2-gi. Spis powszechny rok 1921. (rok 1909).

[17]) Statystyka Polski. Tom XI. Zeszyt 2-gi. Spis powszechny rok 1921.

Typ gospodarstwa	Powierzchnia gruntów w ha			Gospodarstwa posiadające grunty											
	własnych	dzierżawionych	służbowych	wyłącznie własne		wyłącznie dzierżawione		wyłącznie służbowe		własne i dzierżawione		własne i służbowe		dzierżawione służbowe lub	
				ilość	pow. ha	ilość	pow. ha	ilość	pow. ha	ilość	pow. ha	ilość	pow. ha	wł. i i.	dz. sł. pow.
0 — 2	2066	230	274	1694	2022	171	185	400	270	68	83	7	10	—	—
2 — 5	16247	507	171	4286	15760	66	225	48	152	204	736	8	32	6	20
5 —20	48469	1466	169	5713	45997	37	297	13	96	387	3388	20	161	12	104
20 —100	3668	537	—	108	3465	7	430	—	—	12	310	—	—	—	—
ponad	10032046	4505	—	58	31716	16	3971	—	—	3	864	—	—	—	—
Razem	102496	7245	614	11859	98961	297	5103	461	518	674	5381	35	203	18	124
%	92.8	6.6	0.6												

Przeważna część gruntów jest w rękach właścicieli. (92.8%). Dzierżawionych jest zaledwie 6.6%, zaś służbowych — 0.6%. Najwięcej dzierżaw jest w granicach 0—2 ha. Największą przestrzeń posiada wielka własność ponad 100 ha. Z drobnych gospodarstw od 5—20 ha. Służbowych najwięcej jest w granicach 0—2 ha. One mają też największą powierzchnię. Ziemię służbową ma przeważnie służba leśna. Rzadko bardzo służba folwarczna ma przydzielony grunt. Umowy dzierżawne bywają zwykle zawierane od 3—5 lat. Ilość gospodarstw w poszczególnych ich typach nie jest jednakową. Wysnuć możemy stąd wniosek, jakie jest gospodarstwo najczęściej spotykane[18]).

Typ gospodarstwa	Ilość	Powierzchnia w ha
0—0.5	323	100
0.5—1	705	516
1—2	1312	1954
2—3	1070	2719
3—4	1956	7005
4—5	1592	7201
5—10	4928	34198
10—20	1254	15846
20—50	108	2803
50—100	19	1402
100—200	24	3599
200—1000	48	20287
ponad 1000	5	12665

Najwięcej jest gospodarstw w granicach 0—5 ha. Nie zajmują one jednak rozleglejszego obszaru. Duża własność ma najczęściej spotykane majątki od 200—1000 ha. Przestrzeń ich wykazuje najwyższą cyfrę z pośród innych.

---

[18]) Statystyka Polski. Tom XI. Zeszyt 2-gi. Spis powszechny rok 1921.

Typ gospodarstwa	Powiat Jędrzejów				Powiat Pińczów		Powiat Kielecki		Wojewódz. Kieleckie	
	Ilość	%	Pow. w ha	%	% gospodarstw	% pow. ogólnej	% gospodarstw	% pow. ogól.	% gospodarstw	% pow. ogól.
karłowe (0 — 2 ha)	2340	17.6	2570	2.3	32.5	6.4	27.7	5.4	31.4	5.7
drobne (2 — 5 ha)	4618	34.5	16925	15.3	44.7	28.9	54.7	30.7	43.6	26.7
średnie (5 — 20 ha)	6182	46.3	50044	45.4	21.8	27.55	17.2	19.4	24.2	31.3
kmiece (20— 100 ha)	127	1	4205	3.8	0.3	2.7	0.2	7.3	0.4	6.6
większa własność ponad 100 ha	77	0.6	36551	33.2	0.7	34.5	0.2	37.2	0.4	29.7

Dominują gospodarstwa średnie[19]). To samo można powiedzieć o powierzchni, która wynosi 45.4% a więc prawie połowę gruntów. Na drugim miejscu stoją gospodarstwa drobne. W powiatach Pińczowskim i Kieleckim najwięcej jest gospodarstw drobnych. Zajmują one zarazem największą powierzchnię. Chociaż w województwie Kieleckim gros stanowią drobne gospodarstwa, to największą powierzchnię obejmują średnie. Wyżej podane tabelki opierają się na statystyce powszechnego spisu z r. 1921. Zobaczmy jak się stosunki przedstawiają w r. 1929, czyli w osiem lat później. Dane są tu szczegółowsze, gdyż obejmują poszczególne gminy. (Pow. Urząd Ziemski r. 1929[20]).

---

[19]) Statystyska Polski. Tom XI. Zeszyt 2-gi. Spis powszechny rok 1921.
[20]) Dane Powiatowego Urzędu Ziemskiego z roku 1929.

Gmina	Ilość gospodarstw małej własności							Ilość większej gosp. własn.	
	Karłowate		Drobne	średnie		kmiece			
	niżej 1 ha	1 do 2 ha	2 do 5 ha	5 do 10 ha	10 do 20 ha	20 do 50 ha	50 do 100 ha	100 do 180 ha	wyżej 180 ha
Brzegi	105	114	148	315	100	—	—	2	1
Małogoszcz	442	490	728	298	23	—	—	—	2
Mierzwin	61	118	586	579	159	—	1	—	3
Nagłowice	137	208	454	136	13	—	—	1	7
Mstyczów	119	318	556	272	12	—	—	—	2
Nawarzyce	86	144	726	402	39	—	1	1	5
Prząsław	65	127	474	722	129	4	1	9	3
Raków	18	68	364	513	168	—	1	2	1
Sędziszów	269		385	291	53	—	1	—	3
Sobków	327	421	852	423	68	1	2	5	3
Węgleszyn	8	39	266	479	50	—	—	—	4
Wodzisław	154	208	484	422	71	2	—	—	3
Złotniki	31	144	335	260	48	—	2	—	1
Powiat	1552	2668	6258	5142	933	7	9	20	38
Powiat	4220		6258	6075		16		58	
% w stosunku do całości	9.3	15.9	37.7	30.9	5.7	0.04	0.05	0.11	0.31
% w stosunku do całości	25.2		37.7	36.6		0.09		0.41	

Od roku 1921 do 1929 stosunki agrarne pogorszyły się. Gospodarstwa drobne zaczynają przeważać, zostawiając średnie poza sobą. Wprawdzie dzieje się to nie we wszystkich gminach. Brzegi, Raków, Prząsław i Węgleszyn mają jeszcze znaczną przewagę średnich gospodarstw nad drobnemi. Przeważają nad niemi nawet gospodarstwa 5—10 ha. Gminy Wodzisław i Mierzwin mają niewiele więcej średnich. Za to Małogoszcz i Sobków wykazują bardzo wadliwe stosunki. Małogoszcz posiada dwukrotnie mniejszą liczbę gospodarstw średnich, niż drobnych. Karłowych niemal trzy razy więcej niż średnich. Sobków ma karłowych i drobnych trzykrotnie więcej niż średnich. Nagłowice i Mstyczów mają stosunki zbliżone do dwóch poprzednich. Ogólnie w powiecie gospodarstw drobnych i karłowych jest 63.2%, średnich 36.6%. Kmiece stanowią zaledwie 0.09%. Do wytwarzania się stosunków anormalnych przyczynia się zbyt wielka gęstość zaludnienia, której odbiciem była przed wojną światową i po wojnie liczna emigracja do Niemiec, Francji i zagłębia węglowego. Nie mogła ona jednak całkowicie zaradzić rozdrobnieniu gospodarstw, tymbardziej, że zwyczaje podziału spadkowego idą w kierunku rozkawałkowywania. Ojciec wprawdzie odpisuje majątek jednemu z dzieci, zwykle najstarszemu z synów, ale jednocześnie obarcza go spłatami w równej części tak pozostałych synów, jak i córek. Rezultat jest taki, że spadkobierca, nie mogąc spłacić zbyt wielkich obciążeń, odpisuje jednemu z rodzeństwa część gospodarstwa, a ponieważ hipotecznie można kupić nawet część morgi, więc robi się aktem kupna-sprzedaży. Urząd Ziemski niema możności, ani obowiązku wglądania w te sprawy, a więc zło postępuje bez żadnych hamulców ze strony państwa. W dzisiejszym okresie kryzysu sytuacja nietylko, że się nie poprawia, ale pogarsza się. Wskutek słabej dochodowości gospodarstw coraz liczniej następuje przewłaszczenie części ich na spłaty rodzinne. Stan wielkiej własności w ciągu ośmiu lat spadł z 0.6% na 0.4%. W tym gospodarstw w roku 1929 było[21]):

---

[21]) Dane Powiatowego Urzędu Ziemskiego z roku 1929.

Typ gospodarstwa ha	Ilość	%	Powierzchnia ha
100—200	21	36.2	2469
200—300	6	10.3	1456
300—500	17	29.3	6384
500—1000	8	13.9	4097
powyżej 1000	6	10.3	9910

Gospodarstw od 100—200 ha jest najwięcej, gdyż 36.2%. Później idą od 300—500 ha z 29.3%. Największy obszar zajmują majątki wyżej 1000 ha. Gdyby nie to, iż w ostatnich latach dziesięciu znikają folwarki średnie i małe, a pozostają nietknięte wielkie obszary stosunki agrarne przedstawiałyby się zadowalająco?

Przeciętna wielkość gospodarstw według gmin w 1929 r. była:

Gmina	Mała własność			Większa własność		
	Ilość gospodarstw	Powierzchnia ha	Na 1 gospodarstwo przypada ha	Ilość	Powierzchnia	Na 1 gospodarstwo przypada ha
Brzegi	812	4033	5.0	3	2225	741.6
Małogoszcz	1881	6771	3.6	2	607	303.5
Mierzwin	1503	8550	5.6	4	2292	573.0
Mstyczów	1277	4910	3.0	2	2021	1010.5
Nagłowice	947	4000	4.2	8	4215	526.8
Nawarzyce	1397	5700	4.0	7	2974	424.8
Prząsław	1537	7294	4.7	11	1385	125.9
Raków	1131	7810	6.9	4	1009	252.2
Sędziszów	908	4247	4.3	4	1105	276.2
Sobków	2091	8120	3.8	11	2150	195.4
Węgleszyn	842	6840	8.1	4	3080	770.0
Wodzisław	1339	5950	4.4	5	2533	506.6
Złotniki	818	5243	6.4	3	537	179.0
Powiat	16573	79468	4.7	68	26133	384

Przeciętną małej własności w powiecie jest 4.7 ha, czyli

gospodarstwo drobne. Gmina Węgleszyn wykazuje największą cyfrę, gdyż 8.1 ha Mstyczów, Małogoszcz i Sobków — 3, 3, 6 i 3, 8 ha. Są to najmniejsze przeciętne. Średnia, większej własności, wynosi 384 ha, co odpowiada średniej wielkości folwarków, spotykanych w granicach dawnego Królestwa Polskiego.

Grunty włościańskie dzieliły się w r. 1929 na[23]):

1. Grunty, otrzymane przy uwłaszczeniu obciążone podatkiem gruntowym włościańskim, stanowiły 48036 ha.

2. Grunty, pochodzące z parcelacji i otrzymane za serwituty (obciążone podatkiem dworskim), wynosiły 36817 ha.

3. Wspólne pastwiska gromadzkie miały obszaru 2133 ha.

4. Wspólne lasy gromadzkie — 1265 ha.

5. Należące do włościan nieużytki — 73.3 ha.

Przeważająca część gospodarstw tak większych jak i mniejszych należała do Polaków. Żydzi posiadali w swych rękach w r. 1929—1039.92 ha. majątków i około 100 ha. małych gospodarstw.

Rozdział II.

Parcelacja i zapas ziemi[24]).

A. Parcelacja rządowa. W roku 1919 gruntów, należących do państwa było 3959.19 ha. W ciągu 10 lat to jest do 1929 roku rozparcelowano 2626.18 ha. Pozostawiono w całości jedynie majątek Niegosławice, w gminie Nawarzyce, o obszarze 417.64 ha. Ma on być przeznaczony dla stadnin państwowych, jako położony nad rzeką i posiadający duży obszar łąk. Poza tym większym ośrodkiem jest Przyłęk, w gminie Nawarzyce, posiadający łączny obszar 108.14 ha. i Złotniki (gmina w miejscu) o obszarze 120 ha. Majątki te pozostają w dzierżawie. Reszta to drobne ośrodki, wypuszczane w dzierżawę, nieprzekraczające 100 ha. Przeważna część majątków rządowych na terenie powiatu to dawne donacje[25]). Niegosławice, Przyłęk i Złotniki należały do rodziny Cziengierych, spadkobierców ge-

---

[23]) Dane Okręgowego Urzędu Ziemskiego z roku 1929.

[24]) Dane Okręgowego Urzędu Ziemskiego z roku 1929.

[25]) Grunty konfiskowane przez państwo rosyjskie i darowywane zasłużonym urzędnikom lub wojskowym.

nerała, który tłumił powstanie w r. 1863. Rozpatrzmy z kolei przebieg parcelacji od roku 1919, aż do niemal całkowitego ukończenia jej w roku 1929 r.

Gmina	Majątek osada	Obszar ogólny majątku w roku 1919 ha	Data zatwierdzenia parcelacji	Obszar ostatecznie rozparcelowany ha	Przekazano ha	Pozostało do parcelacji ha
Raków	Ludwinów	158.64	1920	156.15	2.49	
	Łysaków	273.41	1923	72.11	1.17	
	Łączyn	202.30	1924	202.30	—	
	Gozna	3.50	1926	3.50	—	
	Osada pokarczemna w Borkach	1.50	1927	1.50	—	
	Łysaków			166.53	33.60	
Nawarzyce	Nawarzyce	294.85	1920	276.51	5.19	
	Niegosławice	518.15	1922	92.31	425.84	
	Osada pokarczemna Przyłęk	1.50	1927	1.50	—	
	Przyłęk	584.918	1921	303.49	281.42	
	Łąka maj. Niegosławice	3.38	1926	3.38	—	
	Parcele szkolne maj. Nawarzyce		1929	13.15	—	
Brzegi	Brzegi	277.68	1923	196.99	8.03	
	Działka szkolna z maj. Brzegi		1929	7.00	1.19	
	Brzezno	169.92	1921	82.40	—	
	Bizorenda	231.99	1926	206.51	25.48	
	Brzezno (ośrod.)		1926	87.51	—	

Gmina	Majątek	Obszar ogólny majątku w roku 1919 ha	Data zatwierdzenia parcelacji	Obszar ostatecznie rozpacelowany ha	Przekazano ha	Pozostało do parcelacji ha
	Brzegi		1927	64.47	—	
	Osada młyńska					
	Jałów	33.00	1927	33.00	—	
Sędziszów	Aleksandrów					
	Krzcięcice	283.52	—	—	—	283.52
Małogoszcz	Cieśle Leśnica	418.68	1924	256.81	—	
	Cieśle Leśnica		1927	22.10	—	
	Cieśle Leśnica		1929	63.17	76.60	
Złotniki	Złotniki	498.42	1926	310.46	187.96	
	Mniszka	2.73	1926	2.23	0.50	
Nagłowice	Brynica					
	Mokra osada pokarczemna	1.10	1925	11.0	—	
Powiat		3959.188		2626.18	1049.47	283.52

W r. 1919 w powiecie istniały cztery majątki większe o obszarze powyżej 400 ha. Były to: Niegłosawice—518.15 ha., Przyłęk—584.92 ha. Cieśle—418.68 i Złotniki—498.42 ha. Przestrzeń pozostałych ośmiu wahała się między 100 a 300 ha. Poza tym było 5 osad pokarczemnych od 1 ha do 4 ha i osada młyńska, obejmująca 33 ha obszaru. Razem przestrzeń państwowych gruntów wynosiła 3959.19 ha, co stanowiło 3.7% gruntów całego powiatu. Większe majątki obejmowały 51% własności państwowej. Na drugim miejscu stały średnie. Reszta, to znaczy osady pokarczemne i młyńska, nie przekraczały 50 ha,

stanowiąc zaledwie 1% całości. Z chwilą, gdy rząd Polski przystąpił do parcelacji wszystkie majątki były w dzierżawie. Praca rozpoczęła się w roku 1920. Ukończono ją prawie w całości w r. 1929. W okresie tym rozparcelowano 2626.18 ha. Przekazano 1049.47 ha. Pozostawało w parcelacji w r. 1929—283.52 ha, którą do dziś t. zn. do r. 1932 ukończono. Stan prac parcelacyjnych, w poszczególnych gminach przedstawiał się, jak następuje:

Gmina	Obszar ogólny w roku 1919 ha	Obszar rozparcelowany ha	% z r. 1919	Przekazano ha	Pozostało ha
Raków	639.35	602.09	94.8	37.26	—
Nawarzyce	1402.80	690.34	48.6	712.45	—
Brzegi	712.59	677.89	95.1	34.70	—
Sędziszów	283.52	—	—	—	283.52
Małogoszcz	418.68	342.08	81.6	76.60	—
Złotniki	1.10	1.10	100.0	—	—
Nagłowice	501.15	312.69	62.3	188.46	—

Największą przestrzeń w stosunku do całości rozparcelowano w gminie Raków i Małogoszcz. Nagłowice wprawdzie wykazują największy procent t. zn. 100, ale w gminie tej, gruntów państwowych było zaledwie 1.10 ha. Sędziszów jest dopiero w stadjum parcelacji. Ogólnie w powiecie rozparcelowano 66.3% własności państwowej. Pozostało 26.5%. W parcelacji jest 7.2%.

Poniżej mamy zestawienie rozparcelowanych gruntów według lat:

Rok	Rozparcelowane ha
1920	432.66
1921	385.90
1922	92.31
1923	269.11
1924	459.21

Rok	Rozparcelowano
1925	1.10
1926	615.09
1927	287.60
1928	—
1929	83.20
1919—1929	2626.18

Najwięcej spraw ukończono w r. 1926, gdyż 615.09 ha. Potem idą r. 1920 i 1924 z 432.66 ha. i 459.11 ha. Parcelacja załatwiana była w dość szybkim tempie, nie przekraczającym jednego roku, licząc od czasu zgłoszenia do daty zatwierdzenia. Pozostały obszar gruntów wydzierżawiło państwo osobom prywatnym, samorządom, szkołom i parafiom. Część gruntów poszła na zalesienie.

Gmina	Ośrodki i maj. państwowy	Osady młyńskie	Zalesienie	Szkoła rolnicza	Parafie	Szkoły
	ha	ha	ha	ha	ha	ha
Brzegi	—	23 70	—	—	8 03	2.97
Raków	—	—	—	33.60	—	3.66
Nawarzyce	533.98	—	167.69	—	6.38	4.40
Małogoszcz	—	4.32	61.42	—	8.12	2.74
Złotniki	120.00	—	57.00	—	9.40	2.06
Powiat	653.98	28.02	286.11	33.60	31.93	15.83

Ośrodki pozostawiono tylko w gminie Nawarzyce i Złotniki Osad młyńskich pozostało dwie. W Łysakowie w gminie Raków wydzielono 33.60 ha dla przyszłej szkoły rolniczej. Początkowo oddano w dzierżawę sejmikowi 200.13 ha. Miał tu być wzorowo prowadzony folwark przykładowy. Nieumiejętna gospodarka doprowadziła ośrodek do opłakanego stanu. Okręgowy Urząd Ziemski, odebrał więc folwark, 166.53 ha rozparcelował, a 33.60 ha. przeznaczył dla szkoły. Grunty zalesione przekazano ministerstwu rolnictwa i dóbr państwowych. Szkoły powszechne dostały około 2 ha. na każdą. Ogółem w powiecie największy obszar zajmują ośrodki, gdyż 62%. Dalej idą grun-

ty zalesione z 27%. Najmniej otrzymały szkoły powszechne. Parafiom przekazano dwa razy więcej.

Rozdysponowanie ziemi przeznaczonej do parcelacji przedstawiało się następująco:

Gmina	Sprzedane									
	Na cele ogólne instytucjom samorządowym i społecznym		Na własność prywatną jako:							
			Kolonie samodzielne		Kolonie dodatkowe		Kolonie specjalne		Parcele robotnicze i place letniskowe	
	Cel	Obszar w ha	Ilość	Obszar w ha	Ilość	Obszar w ha	Ilość	Obszar w ha	Ilość	Obszar w ha
Raków	—	—	48	266 80	104	320 54	—	–	10	20.88
Nawarzyce	Urząd gminny	1.67	31	342.44	123	334.82	2 rzemieślnicze	0.84	3	10.72
Złotniki	Urząd gminny	1.56	23 —	123.20 —	109 —	179.43 —	—	—	2	4,00
	Szkoła	0. 5	28	188.46	213	439.79	—	—	—	—
Brzegi	—	—					ośrodek i kamieniołom	30.71 1 00	10	18.75
Małogoszcz	—	—	22	132.08	83	168.03	letnisko	25.16	9	13 70
Nagłowice	—	—	—	—	—	1,10	—	—	—	—
Powiat	Dwa Urzędy gminne i szkoła	3.73	155	1052.98	633	1443.71	4	57.71	34	68.05

Dwa Urzędy gminne zakupiły 3.74 ha. Pół hektara zakupiono dla szkoły. Pod względem liczby, jak i obszaru najwięcej stworzono kolonii dodatkowych, a mianowicie 633 z 1443.71 hektarami. Na drugim miejscu stoją kolonie samodzielne. Jest ich 155 o obszarze 1052.98 ha. Kononii rzemieślniczych kupiono zaledwie dwie. Poza tym sprzedano jeden ośrodek z 30.71 ha. i letnisko z 25.16 ha. Parceli robotniczych jest niewiele z przyczyny małego uprzemysłowienia powiatu. Nabywcami byli wyłącznie obywatele polscy, wyznania rzymsko-katolickiego.

Gmina	Bezrolni		Małorolni		Pełnorolni		Nierolnicy	
	Miejscowi	Zamiejscowi	Miejscowi	Zamiejscowi	Miejscowi	Zamiejscowi	Miejscowi	Zamiejscowi
Raków	39	1	112	6	6	—	4	—
Nawarzyce	32	—	119	—	7	—	3	—
Małogoszcz	27	—	74	—	—	—	10	—
Brzegi	32	1	208	—	5	—	5	—
Złotniki	25	—	108	—	1	—	—	—
Nagłowice	—	—	—	—	1	—	—	—
Powiat	155	2	621	6	20	—	22	—

Gros nabywców stanowili małorolni. Liczba ich wynosiła 75% wszystkich parcelantów. Oni to byli nabywcami kolonii dodatkowych. Bezrolnych było 18.7%, innych zaledwie 5.6%. Pierwsi byli w lwiej części amatorami na kolonie samodzielne. Nierolnicy kupowali kolonie specjalne, robotnicze, względnie place letniskowe. Z pośród nabywców — zamiejscowych była minimalna ilość. Zapotrzebowanie na ziemię jest zbyt wielkie, aby ktoś obcy mógł konkurować z miejscowymi. Robotnicy rolni stanowili 10.5%, kupujących ziemię.

B. Parcelacja prywatna. Parcelacja prywatna do roku 1924 prowadzona była wyłącznie na własną rękę. Później pośredniczył Bank Ziemiański, ale w bardzo małym procencie. Inne prywatne towarzystwa parcelacyjne na terenie powiatu nie działały. Okręgowy Urząd Ziemski dozorował wykonanie parcelacji. Z 26901.238 ha majątków parcelowanych pozostało do 1 stycznia 1932 roku 21195.25 ha. W ciągu lat 1919—1931 rozparcelowano 5705.98 ha, czyli 21.2% obszaru z r. 1919. Do roku 1928 ilość parcelowanej ziemi w poszczególnych latach stale wzrasta. Kryzys dopiero doprowadza do zupełnego prawie zastoju.

Gmina	Majątek	Obszar przed parcelacją w 1919 r. ogólny	Obszar przed parcelacją w 1919 r. użytki rolne	Rozparcelowano	Obszar po parcelacji r. 1931 ogólny	Obszar po parcelacji r. 1931 użytki rolne
		ha	ha	ha	ha	ha
Sobków	Korytnica	371.81	216.09	28.60	313.21	217.49
	Łukowa	231.91	203.11	137.41	94.50	66.00
	Lipa	82.50	77.50	46.50	36.00	31.00
	Dębska-Wola	465 39	231.39	45.39	420.00	186.00
	Sielce	218.02	207.02	72.02	146.00	135.00
	Drochów	275.60	268.60	185.60	90.00	83.00
	Chmielowice	196.00	142.00	13.00	183.00	129.00
	Wojda-Chełstów	109.08	109.08	109.08	—	—
	Sokołów-Górny	218.20	216.03	63.20	155 00	152.83
	Sobków	629.40	247.40	134.40	495.00	113.00
Złotniki	Karsznica	89.33	83.73	33.90	55.43	49.83
	Rembieszyce	111.44	85.12	12.80	98.64	72.32
	Mieronice	367.50	3.5.60	29.50	338.00	285.10
	Złotniki	83.31	83.31	83.31	—	—
Brzegi	Ujazd	189.74	119.21	53.70	136.04	65.51
	Mnichów	2247.566	523.256	265.716	1981.85	257.54
	Ossowa	122.90	115.90	15.90	107.00	100.00
Raków	Mokrsko	567.41	552.37	392.17	175.24	160.20
	Jasionna	66.53	58.13	5.50	61.03	52.63
	Kotlice	774.21	381.31	127.00	647.21	254.31
Sędziszów	Pawłowice	301.83	285.42	63.60	238.23	221.82
	Sędziszów	574.01	482.94	23.50	550.51	459.44
	Boleścice	354.26	339.67	169.60	184.66	170.07
Wodzisław	Mierzawa	576.70	457.70	16.70	560.00	441.00
	Przyłęczek Wodzisław	2375.25	1380.60	686.10	1689.15	694.50
	Piotrkowice	279.02	254.13	54.00	225.02	200.13
Węgleszyn	Zakrzów	375.70	309.70	15.70	360.00	294.00
	Oksa-Chycza	2132.30	907.14	207.20	1925.10	690.94
	Lipno	579.715	324.55	23.20	556.515	301.35
Nawarzyce	Przezwody	414.23	387.93	156.71	257.52	231.22
	Lubcza	673.66	569.00	96.20	577.46	472.80
	Konary (folw. maj. Zagaje)	18.40	18.40	18.40	—	—
	Strzeszkowice	567.50	551.50	57.50	510.00	494.00
Prząsław	Chorzewa	137,89	123.41	59.50	78.39	63.91
	Deszno	343.32	312.61	38.70	304.62	273.91
	Sudół	49.19	36.00	10.00	39.19	26.00

Gmina	Majątek	Obszar przed parcelacją w 1919 r. ogólny	Obszar przed parcelacją w 1919 r. użytki rolne	Rozparcelowano	Obszar po parcelacji r. 1931 ogólny	Obszar po parcelacji r. 1931 użytki rolne
		ha	ha	ha	ha	ha
	Skroniów	183.07	180.79	67.70	120.37	113.09
	Warzyn	45.00	45.00	24.60	20.40	20.40
	Potok	49.52	47.90	29.90	19.62	18.00
Małogoszcz	Ludynia	321.36	213.36	78.36	243.00	135.00
	Lasochów	469.60	341.60	105.60	364.00	236 00
Mierzwin	Tur	498.70	498.70	498.70	—	—
	Motkowice	1050.50	528.50	147.50	903.00	381.00
	Zagaje	431.157	219.43	27.40	403,757	192.03
Mstyczów	Krzelów	2163.77	787.85	511.35	1 52.42	276.50
	Mstyczów	596.87	481.54	227.80	360.07	253 74
Nagłowice	Trzciniec	218.18	204.18	68.70	149.48	135.48
	Rakoszyn	1100.14	629.85	244.10	856.04	285.75
	Jaronowiec	433,61	316,89	25.80	407.81	291.09
	Nagłowice	1563.12	264.33	40,27	152.85	223.96
	Łowinia	399.42	333.81	48.50	350.92	285.31
	Józefów	196.40	192.428	8.40	188.00	184.068
Powiat		26901.233	16293.354	5705.986	21195.252	10537.268

W całości zostały rozparcelowane trzy majątki: Tur w gminie Mierzwin, Wojda-Chełstów w gminie Sobków i Złotniki w gminie tejże nazwy. Największą przestrzeń obejmował Tur 498.70 ha. Wojda-Chełstów miała 109.08 ha, zaś Złotniki — 83.31 ha. Z częściowo rozparcelowanych, najwięcej sprzedano w dobrach hr. Lanckorońskiego — Wodzisław. Zlikwidowano tu folwarki Zielonki i Świątniki o łącznym obszarze 686.10 ha. Najwięcej majątków było parcelowanych w gminie Sobków. Na 68 gospodarstw większej własności parcelacja odbywała się w 52. Przeliczając na procenty wypadnie 76%. W stosunku do użytków rolnych z r. 1919 rozparcelowano 35.2%. Pozostało 10587.268 ha. W poszczególnych typach majątków, według wielkości ich, ilość parcelowanej ziemi wzrastała wraz z obszarem:

Typ gospoharstwa	Rozparcelowano ha	%
50—100 ha	233.71	4.1
100—200 ha	340.08	5.9
200—300 ha	580.93	10.2
300—500 ha	1350.56	23.7
500—1000 ha	1098.47	19.3
powyżej 1000 ha	2102.236	36.8

Byłoby wszystko w porządku gdyby nie parcelowano w tak dużym procencie średniej własności (majątki 50—300 ha — 20.2%). Wszak jest ona z punktu widzenia polityki rolnej najzdrowszą i najproduktywniejszą. Zestawienie podane niżej zobrazuje nam parcelację w poszczególnych gminach:

Gmina	Obszar przed parcelacją w r. 1919 ogólny ha	użytki rolne ha
Brzegi	2556.206	758.336
Raków	1408.15	991.81
Sędziszów	1230.10	1108.03
Sobków	2797.91	1948.52
Wodzisław	3230.97	2092.43
Złotniki	651.58	567.86
Nawarzyce	1673.79	1526.83
Mierzwin	1980.357	1246.63
Węgleszyn	3087.715	1541.39
Prząsław	812.99	745.71
Małogoszcz	790.96	554.96
Mstyczów	2760.74	1279.39
Nagłowice	3915.87	1941.428
Powiat	26901.239	16293.354

Gmina	Rozparcelowano			Obszar po parcelacji r. 1931		% rozparcelowanej ziemi w stosunku do wszystkich gruntów większej własność w r. 1929
	ha	w stos. do ogółu	w stos. do użytków	ogólny ha	użytki rolne ha	
Brzegi	335.316	13.0	44.2	2224.89	423.05	15.0
Raków	524.67	30.1	52.9	883.48	467.14	52.0
Sędziszów	256.70	20.8	23.1	973.40	851.33	23.2
Sobków	835.20	29.7	45.5	1962.71	1113.32	38.8
Wodzisław	756.80	23.4	36.1	2474.17	1335.63	29.8
Złotniki	159.51	24.5	27.9	492.07	408.25	29.7
Nawarzyce	328.81	19.6	26.1	1344.98	1298.02	11.0
Mierzwin	673.60	34.0	54.3	1306.757	573.03	29.3
Węgleszyn	246.10	17.0	15.9	2841.615	1295.29	8.0
Prząsław	230.40	28.3	28.6	582.59	515.31	16.6
Małogoszcz	183.96	23.2	33.1	607.00	371.00	30.3
Mstyczów	739.15	26.7	58.2	2021.49	530.24	36.5
Nagłowice	435.77	11.1	22.4	3480.10	1505.658	10.3
Powiat	5705.986	21.2	35.2	21195.252	10587.268	21.8

Najwięcej w stosunku do ogólnego obszaru w r. 1919 rozparcelowano w gminach: Mierzwin, Raków i Sobków. Sprzedano w nich ponad 29% parcelowanych majątków. Najmniejszy procent miały gminy: Nagłowice, Brzegi i Węgleszyn (niżej 13%). Węgleszyn wykazuje minimalną cyfrę, gdyż zaledwie 7.0%. W stosunku do użytków rolnych sprawa przedstawia się nieco inaczej. Najwyższy odsetek wykazują gminy: Mstyczów, Mierzwin i Raków (ponad 50%). Najniższy w gminie Węgleszyn, Nagłowice i Sędziszów (niżej 24%). Licząc w cyfrach bezwzględnych największy obszar został sprzedany w gminie Sobków i Wodzisław, a mianowicie 835,20 ha i 756.80 ha. Trudno jest, porównując dane, tłumaczyć przyczyny wzmożonej

względnie słabszej parcelacji. Wiele składało się tu czynników. Najważniejszymi z nich są: zapotrzebowanie ziemi uwarunkowane w dużym stopniu rozdrobnieniem małej własności, siłą nabywczą jej właścicieli, gęstością zaludnienia; dalej jakość ziemi, a więc związana z nią opłacalność sprzedawanego gruntu, wreszcie siła ekonomiczna większego obiektu, uzależniona w dużej mierze od zdolności administracyjnych kierownika. W stosunku do ogółu posiadania większej własności w r. 1929 najwięcej rozparcelowano w gminie Raków (52%). Potem idzie Sobków z 38.8%. Najmniej Węgleszyn, gdyż tylko 8%. W poszczególnych latach parcelacja rozwijała się następująco:

Rok	Rozparcelowano w poszczególnych latach ha
1919	102. 0
1920	161. 5
1921	169. 3
1922	394. 6
1923	277. 2
1924	220. 8
1925	846. 7
1926	973.97
1927	895.19
1928	977. 8
1929	586.03
1930	35. 4
1931	65. 5
1919—1931	5705.99

W dobie inflacji do r. 1922 włącznie parcelacja stale wzrasta. Hyperinflacja w latach 1923 i 1924 wstrzymuje ją. Z chwilą stabilizacji pieniądza zaczyna wzrastać w dość szybkim tempie. Rok 1927, który był okresem najlepszej koniunktury, nieco hamuje parcelację prywatną. Od r. 1929, z chwilą pogłębiania się kryzysu, a co zatem idzie, osłabienia zdolności nabywczej, spada parcelacja do kilkudziesięciu hektarów rocznie.

Jak w parcelacji rządowej, tak i w prywatnej interesować nas będzie rozdysponowanie parcelowanej ziemi.

Sprzedano na własność

Gmina	Wyłączenia na, cele ogólne sprzedano instytucjom społecznym i samorządnym		Kolonie samodzielne		Kolonie dodatkowe		Kolonie specjalne		Parcele robotnicze, urzędników i place letniskowe	
	Cel	Obszar ha	Ilość	Obszar ha	Ilość	Obszar ha	Ilość i jakie	Obszar ha	Ilość i jakie	Obszar ha
Brzegi	2 szkoły 1 parafia	0.7 1.6	17	108.28	75	155.80	1 las 1 osada młynarsk. 1 letn. z lasem	9.50 26.90 16 90	7 rob. 4 rzem.	10.40 5.24
Raków			35	177.02	221	3.9.81	2 ogrody	5.29	10 rzem. 11 rob.	13.90 86.65
Sędziszów			34	187.10	30	64.70			2 rob. 1 rzem. 1 urz.	4.40 0.50
Sobków			42	278.95	196	454.25	2 ośrod. ki	96.30	4 rob. 1 rzem.	3.50 2.20
Wodzisław	2 parafie	4 5	50	327.90	253	405.30	2 młyny 5 ogrod.	20.50 8 80	25 rob. 10 rzem.	34.10 13.02
Złotniki			2	23.70	92	135.81				
Nawarzyce			16	89.38	78	180.85			1 rzem.	1.10
Mierzwin	1 szkoła	1.0	11	65.40	335	534.70			30 rob. 23 rzem.	34.00 37.50
Węgleszyn	1 Urząd gminny	0.9	14	123.50	53	112.00			25 placów 1 rzem. 2 rob.	5.20 2.00 2.50
Małogoszcz			7	58.36	43	119.50			2 plac. 6 rzem.	0.10 6.00
Prząsław			13	117.40	48	105.40			2 rob. 2 rzem.	4.90 2.70
Nagłowice			32	206.90	93	209.37			11 rzem.	19.50
Mstyczów			56	338 05	171	360.60	2 ogrod,	6.20	21 rzem.	34.20
Powiat	3 szk. 3 parafie 1 Urząd Razem 7	8.7	329	2101.94	1688	3158.09	1 las 3 młyny 9 ogrody 2 ośrod. 1 letni. Razem 16	190.39	91 rzem. 83 robotn. 27 plac i urzędn. Razem 202	246.79
w stosunku do całego parcelowanego obszaru		0.2		36.09		55.02		3.4		4.3

Kolonie dodatkowe zajęły 55.2% całego obszaru. Stworzono ich 1688. Powiększono przeciętnie 1 gospodarstwo małorolne o 1.87 ha. Kolonie samodzielne objęły 36.9%, z liczbą 329. Dalej idą specjalne o 3.4% obszaru i kolonie robotnicze 4.3%. Z tych ostatnich rzemieślniczych było 91, z obszaru 139.04 ha, czyli 2.4% całej rozparcelowanej przestrzeni. Resztę stanowiły kolonie robotnicze i place. Pierwszych było 83 z 102.45 ha, drugich 27 z 5.30 ha. Przestrzeń kolonii robotniczych, liczona w odsetkach, wyniosła 2.1% wszystkich gruntów. Najwięcej było kolonii dodatkowych w myśl ustawy, która przede wszystkim zwraca uwagę na upełnorolnienie karłowatych gospodarstw. Osad młyńskich stworzono 3, o przestrzeni 57.4 ha. Wydzielono dwa ośrodki z obszarem 98.3 ha. Jeden powstał jako reszta majątku Wojda-Chełstów w gminie Sobków. Obejmuje on 35.3 ha. Drugi jest pozostałością majątku Drochów, zajmującego powierzchnię 61 ha. Kolonii ogrodniczych powstało 9 z 20.29 hektarami ziemi. W Mnichowie gminy Brzegi kupiono kolonię letniskową z 16.8 ha. ogólnego obszaru. Poza tym zakupiono jedną kolonię 9, 5 hektarową na las. Obszar kolonii samodzielnych wynosił przeciętnie 6, 5 ha. Największa miała 15 ha, najmniejsza 2, 3 ha. Po omówieniu rozdysponowania ziemi narzuca nam się pytanie: kto kupił? Zestawienie wskaże nam rodzaj nabywców według gmin.

Gmina	Bezrolni		Małorolni		Pełnorolni		Nierolnicy	
	miejscowi	zamiejscowi	miejscowi	zamiejscowi	miejscowi	zamiejscowi	miejscowi	zamiejscowi
Brzegi	19	7	69	1	—	1	8	2
Raków	38	12	173	31	16	—	9	—
Sędziszów	14	16	29	4	7	—	4	—
Sobków	42	—	199	—	3	—	1	—
Wodzisław	50	2	218	—	38	1	35	1
Złotniki	2	—	91	1	—	—	—	—
Nawarzyce	16	—	78	—	1	—	—	—
Prząsław	13	—	48	—	2	2	—	—
Małogoszcz	—	2	48	1	1	6	—	—
Węgleszyn	13	1	60	—	—	5	15	—
Nagłowice	38	2	89	1	3	—	3	—
Mierzwin	17	—	330	—	5	7	46	—
Mstyczów	48	8	153	—	20	—	17	3
Powiat	310	50	1585	39	96	22	138	5

Kolonie samodzielne nabywali wyłącznie bezrolni, rekrutujący się w przeważnej części ze służby folwarcznej, względnie robotników fabrycznych, którzy dla zarobku opuścili na parę lat rodzinną wieś. Do tej kategorii można zaliczyć reemigrantów z Francji względnie z Niemiec. Procentowo w stosunku do wszystkich kupujących bezrolnych było 15.6%. Z tych zamiejscowych 13.9%. Małorolni i pełnorolni kupowali przeważnie kolonie dodatkowe. Małorolnych było 72.5%. Z tych zamiejscowi stanowili 2.4%. Pełnorolnych było 49%, w tym 19.6% zamiejscowych. Nierolnicy tworzyli kolonie: rzemieślnicze, robotnicze, urzędnicze. Było ich 7%. Ogólny % zamiejscowych był bardzo nikły, gdyż 5.2% wszystkich nabywców. Tłumaczy się to silnym zapotrzebowaniem ziemi w powiecie w związku z dużym rozdrobnieniem.

Reasumując dane z parcelacji rządowej i prywatnej, ogólny obszar nowoutworzonych i powiększonych jednostek gospodarczych wyniósł w latach 1919 — 1931.

parcelacja prywatna	—	5697.28 ha
parcelacja rządowa	—	2622.46 ha
Razem powiat	—	8319.73 ha.

Wyłączenia na cele ogólne wyniosły:

parcelacja prywatna	—	8.70 ha
parcelacja rządowa	—	3.73 ha
Razem powiat	—	12.43 ha

Ogółem rozparcelowano 8332.16 ha., czyli 6. 5% całej powierzchni powiatu. Dla obliczenia wartości sprzedanej ziemi biorę przeciętną roczną cenę, podaną przez Okręgowy Urząd Ziemski w Kielcach.

Rok	Rozparcelowano ha	Przeciętna cena w złotych	Wartość sprzedanej ziemi w złotych
1919—1924	2284.58	970	2216042.60
1924—1925	1527.81	800	1222248.00
1926	1589.06	1147	1822651.82

Rok	Rozparcelowano ha	Przeciętna cena w złotych	Wartość sprzedanej ziemi w złotych
1927	1182.79	2255	2667191.45
1928	977.80	2363	2310541.40
1929	669.23	2398	1604814.14
1930	35.40	2553	90367.20
1931	65.50	2400	157200.00
1919—1931	8332.17	1860.7	12091056.61

Najwyższą cenę sprzedażną osiągnięto w r. 1930. W r. 1931 wartość ziemi już spada. Najwyższą ceną sprzedażną gruntów wybija się r. 1927. Wpłynął na to gwałtowny skok cen ziemi. Razem otrzymano za parcelowane grunty 12091056.61 złotych.

Bank Rolny wydał w latach 1930 i 1931 pożyczki w listach zastawnych na kupno gruntu:

Rok	Na kupno gruntu
1930	2023088 zł.
1931	2064188 zł.
Razem	4087276 zł.

Przyjrzyjmy się czy rozparcelowana ziemia zaspokoiła potrzebę upełnorolnienia? Licząc, że dopełnienia potrzebują gospodarstwa drobne i karłowe t. zn. do powierzchni 5 ha, wypadałoby według spisu powsz. z r. 1921-go 6958 gospodarstw o obszarze 19.495 ha wymagających upełnorolnienia.

Typ gospodarstwa	Liczba	powierzchnia ha
0 — 2	2340	2570
2 — 5	4618	16925
0 — 5	6958	19495

W okresie 1919 — 1921 stworzono kolonii dodatkowych 213 o powierzchni 714.91 ha. Odjąwszy te sumy od ogólnych

za czas 1919 — 1931, otrzymamy ile poszło na powiększenie gospodarstw w latach 1921 — 1931.

Okres	Powierzchnia gospodarstw upełnoroln.	Ilość gospodarstw upełnoroln.
1919 — 1931	4601.80	2321
1919 — 1921	714.91	213
1921 — 1931	3886.89	2108

Pozostało więc do upełnorolnienia: 6958—2108=4850 gospodarstw o powierzchni 19495 ha—3886.89 ha=15608.11 ha. Tak się przedstawia sprawa o ile weźniemy pod uwagę bardzo zresztą niedokładny spis ludności z r. 1921. Według danych Okr. Urzędu Ziemskiego w roku 1929 było do upełnorolnienia:

Wielkość gospodarstwa	Ilość gospodarstw
niżej 1 ha	1572
1—2 ha	2668
2—5 ha	6258
od 0 do 5 ha	10498

Odliczając parcelację w roku 1930 i 1931, okazuje się, że w roku 1931 było gospodarstw o obszarze od 0 do 5 ha 10306. Upełnorolniono więc od roku 1919 do 1931—18.3%. Jeszcze w roku 1931, po intensywnej parcelacji dziesięciolecia, rozdrobnionych gospodarstw było więcej o 3348, niż nam to podawały statystyki z r. 1921. Sprawa więc przedstawia się dużo gorzej, aniżeli wynikałoby to z rozumowań, opartych na materjałach Głównego Urzędu Statystycznego. W dalszym jednak rozumowaniu opierać się muszę na danych tego ostatniego, gdyż innych nie posiadam. Obliczyliśmy ile ha potrzeba do uzupełnienia gospodarstw drobnych i karłowych, i jaki potrzebny nam jest teraz zapas ziemi. Niżej podaję wykaz majątków podlegających reformie rolnej, wraz z nadwyżką ziemi przymusowo parcelowanej[26]):

[26]) Vide Ustawa o wykonaniu reformy rolnej z roku 1925.

Gmina	Majątek	Obszar ogólny z r. 1929 ha	Obszar wyłączony z § 4 ha	Obszar wyłączony z § 5 ha	Nadwyżka ha
Nagłowice	Józefów	188.00	179.60	—	8.4
	Ślęcin	438.13	390.55	48.0	—
	Podgaje	197.074	189.84	—	7.2309
	Łowinia	350.92	245.64	93.0	12.2802
	Nagłowice	1527.85	1493.70	—	34.15
	Jaronowice	407.81	298.6829	—	109.136
	Sieńsko	195.184	189.7959	—	5.3885
	Rakoszyn	856.04	650.29	—	205.75
Wodzisław	Piotrkowice	225.02	204.89	20.0	0.13
	Wodzisław	1689.15	wyłączenie robione we Lwowie		przypuszczalna nadwyżka 1000.00
	Przyłączek Mierzawa	560.00	228.00	—	332.00
Nawarzyce	Janów	323.46	223.98	—	99.48
	Lubcza	577.46	284.66	230.0	62.80
	Przezwody	257.52	191.75	—	65.77
	Strzeszkowice	510.00	196.00	—	314.00
	Sędowice	342.58	211.88	—	130.70
Raków	Kotlice	655.61	590.448	—	65.1699
Mierzwin	Opatkowice	473.116	251.4328	219.0	2.6836
	Zagaje-Konary	403.757	192.0335	—	211.7239
	Motkowice	903.000	651.5700	—	251.43
Sędziszów	Pawłowice	238.23	196.410	42.0	—
	Boleścice	184.66	178.3617	—	6.3026
	Sędziszów	550.51	268.89	—	281.62
Prząsław	Cierno	316.81	251.68	—	65.13
	Deszno	304.62	210.71	72.0	13.2
Mstyczów	Krzelów	1652.42	1566.82	35.0	50.60
	Mstyczów	369.07	296.23	—	73.74
Sobków	Korytnica	343.21	305.798	15.0	22.42
	Dębska-wola	420.00	414.00	—	6.00

Gmina	Majątek	Obszar ogólny z r. 1929 ha	Obszar wyłączony z § 4 ha	Obszar wyłączony z § 5 ha	Nadwyżka ha
Węgleszyn	Oksa-Chycza	1925.10	1384.91	150.0	390.19
	Lipno	556.515	434.4306	—	122.084
Złotniki	Mieronice	354.5	249.95	—	104.55
Brzegi	Mnichów	1981.95	1904.41	—	77.54
Małogoszcz	Lasochów	364.00	308.00	—	56.00
Powiat		20093.276	14981.6764	924.0	4187.5996

Ogólna nadwyżka ponad 180 ha. wynosi 13973.28 ha. Z tego przymusowej parcelacji podlegać będzie zaledwie 4187. 5996 ha, czyli 29.9%. Przestrzeń lasów oraz innych użytków zwiększających minimum obszaru nie jest tak wielką, gdyż wynosi 13.4% ogółu własności wielkiej. Największy obszar wyłączeń posiadają majątki powyżej 1000 ha. Porównajmy nadwyżkę ziemi w poszczególnych gminach z ilością gospodarstw drobnych i karłowych:

Gmina	Nadwyżka ha	Ilość gospodarstw (0—5) ha
Nagłowice	382.3356	798
Wodzisław	1332.13	846
Nawarzyce	672.75	956
Raków	65.1699	450
Mierzwin	465.8375	765
Sędziszów	287.9226	654
Prząsław	78.33	666
Mstyczów	124.34	993
Sobków	28.42	1600
Węgleszyn	512.274	313
Złotniki	104.55	510
Brzegi	77.54	367
Małogoszcz	56.00	1560
Powiat	4187.5996	10478

W gminach Sobków i Małogoszcz, gdzie jest ogromna ilość drobnych gospodarstw, zapas ziemi jest najmniejszy, gdyż brak tam majątków. W szczęśliwszym położeniu są: Nawarzyce i Wodzisław, mając duże nadwyżki gruntów wielkiej własności. Dwie pierwsze mają najgorsze gleby w powiecie. Charakterystyczną jest współzależność między jakością gruntów, a ilością i obszarem majątków. Im lepsze gleby tym więcej majątków. Nawarzyce i Wodzisław należą, jak już wspomniałem, do kategorii gmin o żyznej glebie. Wracając do właściwego tematu, trzeba z kolei uwzględnić zapas ziemi przynależnej do państwa. Ośrodki i majątek państwowy, będące w dzierżawie prywatnej wynoszą 653.98 ha, 283.52 ha w stadjum parcelacji. One właśnie będą stanowić ten kapitał rezerwowy państwa. A zatem całkowity zapas ziemi wynosi:

Nadwyżki majątków prywatnych	4187.5996 ha
Majątki państwowe	937.5000 ha
Całkowity zapas ziemi	5125.0996 ha

Ponieważ zostało do upełnonormienia 15608.11 ha, widzimy więc, że zapas ziemi zaspokoiłby potrzebę dopełnienia gospodarstw karłowych i drobnych zaledwie w 32%, a uwzględnić jeszcze należy stały przyrost ludności, który zmusza do podziału. Jak państwo zaradzi tym przeszkodom, okaże nam przyszłość. W każdym razie dopóki nie wpoi się w chłopa konieczności niedzielenia majątku, a pozostawiania go w całości jednemu ze spadkobierców, bez zbytnich obciążeń na rzecz pozostałych, upełnorolnienie będzie efektem na kilka lub kilkanaście lat. Potem wszystko powróci do stanu poprzedniego.

Rozdział III.

Szachownica gruntów i komasacja.

A. Rząd[27]) rosyjski, wydając ukazy z r. 1864 i 1866 o uwłaszczeniu włościan, nie pomyślał o komasacji gruntów. Robione to było zresztą celowo, aby wytworzyć antagonizm

---

[27]) Zasady Ustawodawstwa Agrarnego w Królestwie Polskiem. Rok 1864 Feliks Brodowski.

dworu z wsią. Nierzadkie są wypadki, iż place pod zabudowaniami gospodarczymi małej własności, znajdują się pośrodku ziemi folwarcznej, a grunt odległy jest o 2 lub 3 kilometry. Ukazy zakonserwowały niezdrowe stosunki agrarne pod postacią szachownicy na szereg lat. Dopiero prawo z r. 1910 i 1911 wpłynęło na rozwój komasacji. Przed wojną światową ze znanych mi wsi w powiecie skomasowano w r. 1914 wieś Klemencice, ale wobec braku ustaw chroniących od ponownego dzielenia wieś ta musiała po wojnie przystąpić ponownie do komasacji. Starsze wsie mają szachownicę rozwleczoną, ciągnącą się nieraz na 3 km. Są wąskie paski szerokości około 25 metrów. Długość granicy wywołuje ciągłe worywania, a stąd sprawy sądowe i bójki. Poza tym, o ile gospodarz nie żyje w zgodzie z sąsiadami, to dla dojazdu do pola musi na własnym pasie przeprowadzić drogę, która mając parę kilometrów długości, 1, 5 metra szerokości, stanowi duży obszar bezużyteczny. Zwykle jednak sąsiedzi umawiają się z sobą i tworzą wspólną drogę: połowa na gruncie jednego, a połowa na gruncie jednego. Daleki dojazd do pola naraża właściciela na stratę czasu, która nie pozwala często na szybką i porządną uprawę. Wsie późniejszego pochodzenia, a więc powstałe z parcelacji majątków, mają szachownicę rozrzuconą, która jest jeszcze gorszą od poprzedniej. Konieczność posiadania wspólnej drogi wywołuje często spory. Dojazd do pola zajmuje jeszcze więcej czasu, niż przy szachownicy rozwleczonej, gdyż gospodarstwo znajduje się w kilku kawałkach, oddalonych od siebie nieraz o kilka kilometrów.

Szachownica zewnętrzna powstaje przeważnie przy parcelacji prywatnej przy tworzeniu kolonii dodatkowych. Gospodarze kilku wsi okolicznych kupują działki w ten sposób, iż wprawdzie przedstawiciele jednej wsi mają parcele przy sobie, ale oddzieleni są od wsi macierzystej gruntami innych kupujących. W ten sposób powstaje szachownica zewnętrzna.

Zdawałoby się, że zrozumienie konieczności komasacji powinno robić szybkie postępy. Tymczasem szereg wsi, które zgłosiły chęć komasowania, stara się o cofnięcie prac, chociaż te ostatnie były już zaawansowane. Utrudnia to ogromnie pracę Urzędów Ziemskich. Włościanie najwięcej obawiają się kosztów komasacji, a poza tym nie mają zaufania do spra-

wiedliwości przy wykreślaniu kolonii. W czasach gdy produkty hodowlane były drogie zachętą do komasacji były przydziały z majątków. Dziś nikt niema ochoty ich brać z powodu braku gotówki i wysokich procentów, jakie trzeba płacić Bankowi Rolnemu, wzamian za otrzymane pożyczki.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z r. 1921 gospodarstw mniejszej własności było w szachownicy:[28]).

Wielkość gospodarstw według pow. rolniczej w ha	Ogólna liczba gospodarstw	Liczba gospodarstw w szachownicy w liczbach bezwzględnych	%	Liczba gospodarstw z gruntem ornym składającym się z: 2 parceli przedzielonych obcymi gruntami	3—5	6—10	ponad 10	liczby niewiadomej
0—2	2814	822	29.2	454	290	64	6	8
2—5	6036	4065	67.3	1042	1735	1013	251	24
5—10	3662	2787	76.1	622	1010	836	316	3
10—20	668	535	80.1	124	178	161	71	1
20—50	61	37	60.7	2	19	12	4	—
0—50	13241	8264	62.3	2244	3232	2086	648	32

Procentowo w stosunku do liczby wszystkich gospodarstw danej klasy, najwięcej rozrzuconych jest w granicach (10—20) ha. Biorąc pod uwagę liczby bezwzględne, najwięcej jest w szachownicy gospodarstw od 5 do 10 ha. Najczęściej spotykaną dla gospodarstw wszystkich kategorii jest 3 — 5 parceli. Jedynie w gospodarstwach poniżej 2 ha najwięcej ich jest w dwóch działkach. Dla lepszego zilustrowania stosunków podaję poniższą tabelkę. Na 100 gospodarstw posiadających szachownicę było gospodarstw składających się z:

Wielkość gospodarstwa według pow. rolniczej w ha	Ilość gospodarstw o powierzchni ha: 2	3 — 5	6 — 10	ponad 10	Niewiadomej liczby
0— 2	55.2	35.3	7.8	0.7	1.0
2— 5	25.6	42.7	24.9	6.2	0.6

[28]) Kwartalnik Statystyczny. Tom II. Zeszyt 4-ty. Rok 1925. (Szachownica).

Wielkość gospodarstwa według pow. rolniczej w ha	Ilość gospodarstw o powierzchni ha: 2	3 — 5	6 — 10	ponad 10	Niewiadomej liczby
5—10	23.3	36.2	30.0	11.4	0.1
10—20	23.2	33.2	30.1	13.3	0.2
20—50	5.4	51.4	32.4	10.8	—
0—50	27.2	39.2	25.3	7.1	—.4

Zaznaczyć należy, iż do danych wyżej wymienionych dwóch tabelek trzeba się odnosić z poważnym zastrzeżeniem, gdyż G. U. S. kierował się w danym wypadku więcej intuicją, niż faktycznym stanem. Okręgowy Urząd Ziemski, opierając się na wykazach poszczególnych gmin z r. 1929, podaje, iż przeciętnie gospodarstwo małorolne rozrzucone było w pięciu działkach. Rozpiętość wahań wynosiła od 1 do 16 parceli. W poszczególnych gminach sprawa przedstawiała się następująco:

Gmina	Przeciętna ilość działek 1 gospodarstwa	Rozpiętość wahań w poszczególnych gospodarstwach
Mstyczów	3	1 — 18
Złotniki	7	2 — 13
Brzegi	3	1 — 6
Małogoszcz	4	1 — 12
Prząsław	5	1 — 5
Mierzwin	6	1 — 15
Wodzisław	5	1 — 13
Nawarzyce	7	1 — 9
Nagłowice	2	1 — 2
Raków	3	1 — 8
Węgleszyn	7	1 — 16
Sędziszów	4	1 — 8
Sobków	3	1 — 14

Największą szachownicę posiadają gminy: Złotniki, Nawarzyce i Węgleszyn. W najlepszym położeniu znajduje się gmina Nagłowice, gdyż przeciętna wynosi zaledwie 2 działki. Największą rozpiętność wahań posiada gmina Węgleszyn i Mstyczów (1 gospodarstwo do 18 parceli).

B. Tok[29]) pracy scaleniowej przedstawia nam poniższa tabelka, w której podaję: tak złożone, jak i w toku załatwiania, będące względnie ukończone sprawy.

Gmina	Wieś	Data zgłoszenia wniosku	Przybliżony obszar w ha, podlegający scaleniu	Uwagi	Wniosek o wdrożenie postępowania scaleniowego po zbadaniu przez K. Z. przesłano O. U. Z. Data	Liczba gosp.	zaprojektowany obszar ha	Uczestnicy scalenia wprowadzeni przez K.Z. w posiadanie nowoutworzonych kolonii Data	Liczba gosp.	Obszar	Data zatwierdzenia dokumentów pomiarowych
Wodzisław	Świątniki	1920	166.0		1920	25	166.0	1927	25	166.0	1927
	Mieronice	1920	223.9		1920	48	223.9	1927	48	223.9	1927
	Zielonki	1920	396.0		1920	69	396.0	1929	68	377.9	1929
	Pokrzywica	1925	355.0		1925	67	355.0				
	Promyk	1925	149.0		1926	16	149.0				
	Przyłęczek	1925	151.3		1926	20	151.3				
	Łany	1926	162.5		1928	63	162.5				
	Mierzawa	1927	239.8		1928	46	239.8				
	Olszówka	1927	305.3		1929	61	305.3				
	Sielec	1928	128.0	umorzono							
	Klemencice	1928	470.0		1930	67	470.0				
	Piotrkowice	1930	1271.0		1930	145	1271.0				
Prząsław	Deszno	1920	731.0		1920	124	731.0	1927	149	529.0	1927
	Potok	1928	853.0		1930	115	853.0				
Sędziszów	Sędziszów	1924	522.0		1924	149	522.0	1927	149	522.0	1928
	Boleścice	1924	221.0		1924	44	221.0	1927	44	221.0	1927
	Borszowice	1929	205.0		1930	40	205.0				
	Piołunka	1930	173.0		1930	52	173.0				
Mstyczów	Bugaj	1924	153.7		1925	18	153.7	1929	21	133.75	1930
	Przełaj	1925	617.9		1927	127	617.9			zaniechano	
	Tarnawa	1926	430.0	umorzono							
	Czepiec	1929	168.0		1930	96	168.0				

[29]) 30. 31, 32 Dane Powiatowego Urzędu Ziemskiego

Gmina	Wieś	Data zgłoszenia wniosku	Przybliżony obszar w ha podlegający scaleniu	Uwagi	Wniosek o wdrożenie postępowania scaleniowego po zbadaniu przez K. Z. przesłano O U.Z. Data zatwierdzenia	Liczba gosp.	projektowany obszar ha	Uczestnicy scalania zostali wprowadzeni przez K. Z w posiadanie nowoutworzonych kolonji Data	Liczba gosp.	Obszar ha	Uwagi	Data zatwierdzeń dokumentów pomiarowych
	Krzelów	1930	184.0		1931	40	184.0					
	Białowieża	1931	274 53		1931	28	274.53					
Węgleszyn	Oksa	1925	591.2		1927	117	761.2	1931	162	782 17		
	Błogoszów	1930	364.0		1930	71	364.0					
	Chycza	1929	410.0		1930	69	410.0					
	Popowice	1929	303.0		1930	77	303.0					
Mierzwin	Mierzwin	1924	583.1		1825	150	583.1	1928	153	612.7		1928
	Stawy	1925	571.0		1926	117	571.0					
	Imielno	1925	936.9		1926	162	936.9					
	Jakubów	1928	664.7		1929	105	664.7					
	Borszowice	1927	374.9		1929	100	374.9					
	Wólka Motkowicka	1931	32.8									
Nawarzyce	Lubcza	1924	231.6		1925	50	231.6	1930	55	249.6		1930
	Przewody	1925	143.9		1927	37	143.9	1931	37	148.8		
	Sędowice	1930	1088.0		1931	57	1088.0					
Raków	Kotlice	1924	458.0		1925	67	458.0	1930	67	451.36		
	Dalechowy	1929	647.68		1929	146	647.68					
	Mokrsko-Dolne	1930	285.0		1930	67	285.0					
Brzegi	Miąsowa	1928	283.2		1928	64	283.2					
	Brzezno	1928	336.2		1928	43	336.2	1931	48	298.4		
Sobków	Korytnica	1925	870.0		1926	253	870.0	1931	229	1019.05		
	Zbrza	1929	341.0		1930	59	341.0					
	Karsy	1930	290.3		1930	91	290.3					
Nagłowice	Rakoszyn	1925	761.9		1927	163	761.9	1928	203	901.9		
	Sieńsko	1927	143.9		1928	66	143.9					
	Nagłowice	1927	492.9		1928	119	492.9					
	Rejowice	1927	107.5		1928	20	107.5					
Małogoszcz	Czostków	1927	umorzono									
	Ludynia	1929	552.0		1929	81	552.0					
Złotniki	Wygnanów	1930	417.0		1930	63	417.0					
Powiat			20802.61			3869	20211.81		1558	6637.53		

W gminie Wodzisław zgłosiło chęć do komasacji 12 wsi. Załatwiono zaledwie trzy sprawy, zgłoszone w r. 1920, podczas gdy w innych gminach są już zatwierdzone sprawy z r. 1925. Tłumaczy się to chęcią równomiernego scalania we wszystkich gminach jednocześnie dla zachęcenia pozostałych wsi. Utrudniają niezmiernie szybkość załatwiania przydziały. Włościanie starali się o przydziały, gdyż mieli nadzieję zaciągnięcia pożyczki w Banku Rolnym. Gdy Bank przestał wydawać pożyczki, wiele wsi zrzekło się przydziałów, utrudniając pracę urzędów ziemskich i przedłużając wykonanie pracy komasacyjnej. Pierwsze prace scaleniowe zostały ukończone w r. 1927. Dziś na 52 zgłoszone wnioski, załatwiono 15, czyli zaledwie trzecią część. Z wyjątkiem gminy Wodzisław bardzo mało wsi zgłosiło chęć komasacji w poszczególnych gminach. Przyczyną jest brak zrozumienia korzyści płynących z komasacji. W gminach Złotniki i Małogoszcz scalają się zaledwie dwie wsie od r. 1930 i 1927. Komasacja fermowa niema miejsca na terenie powiatu. Tworzenie osobnych kolonii odbywa się głównie przy parcelacji. Właściciele kolonii samodzielnych zabudowywują się nie w pobliskiej wsi, ale pośrodku swego pola, widząc w tem dużą korzyść. Przy scalaniu jest obawa zbytnich kosztów w związku z przenoszeniem domu i budynków gospodarczych.

Niżej podaję stan prac scaleniowych w poszczególnych gminach, porównując z tym co powinno być zrobione dla zniesienia uciążliwej szachownicy.

Gmina	Ogólnie wsi		Wymagało scalenia w r. 1918			
	Ilość	Obszar	wsi		Obszar	
			Ilość	%	ha	%
Brzegi	33	4033	7	21.2	1289	32.0
Małogoszcz	34	6771	10	29.4	3393	50.0
Mierzwin	31	8550	17	54.8	5923	69.2
Mstyczów	37	4910	8	21.7	1584	31.9
Nagłowice	37	4000	11	29.7	1905	47.0
Nawarzyce	37	5700	12	32.4	2720	47.8
Prząsław	19	7294	3	15.5	2300	31.5
Raków	28	7810	10	35.7	3770	48.0
Sędziszów	36	4247	9	25.0	1980	46.5

Gmina	Ogólnie wsi Ilość	Obszar	Wymagało scalenia w r. 1918 wsi Ilość	%	Obszar ha	%
Sobków	74	8120	22	29.7	3549	43.7
Węgleszyn	19	6840	17	89.5	6454	94.0
Wodzisław	22	5950	17	77.2	5158	86.7
Złotniki	34	5243	7	20.6	2266	43.2
Powiat	441	79468	150	34.0	42297	53.2

Gmina	Scalono do końca 1929 wsi Ilość	%	Obszar ha	%	Pozostało do scalenia wsi Ilość	%	Obszar ha	%
Brzegi	1	3.0	298.4	7.4	6	19.2	990.6	25.6
Małogoszcz	—	—	—	—	10	29.4	3393.0	50.0
Mierzwin	1	3.2	612.7	7.2	16	51.6	5310.3	62.0
Mstyczów	1	2.7	133.7	2.9	7	19.0	1450.3	29.0
Nagłowice	3	8.0	901.9	22.0	8	21.7	1003.1	25.0
Nawarzyce	2	5.4	398.4	7.0	10	27.0	2321.6	40.8
Prząsław	1	5.0	529.0	7.2	2	10.5	1771.0	24.3
Raków	1	3.5	451.4	5.7	9	32.2	3318.0	42.3
Sędziszów	2	5.5	743.0	17.5	7	19.5	1237.0	29.0
Sobków	1	1.3	1019.05	12.4	21	28.4	2530.0	31.3
Węgleszyn	1	5.3	782.2	11.4	16	84.2	5671.0	82.6
Wodzisław	3	13.6	767.8	12.9	19	63.6	4390.2	73.8
Złotniki	—	—	—	—	7	20.6	2266.0	43.2
Powiat	17	3.8	6637.55	8.3	138	30.2	35652.1	44.9

Największą ilość wsi scalono w gminach: Wodzisław i Nagłowice. Małogoszcz i Złotniki nic jeszcze nieskomasowały. Procentowo, w stosunku do obszaru małej własności w gminie, najwięcej skomasowano w Nagłowicach, Sędziszowie (22% i 17.5%). Gmina Węgleszyn, w której 89.5% wsi wymagało scalenia, wykonała je w ciągu 11 lat w 5.3%. Sprawa była tym pilniejsza, iż przeciętna ilość parceli w jednym gospodarstwie wynosiła 7. To samo możnaby powiedzieć o gminie Mierzwin, gdzie przeciętna liczba działek wynosiła 6, wymagało scalenia 54.8% wsi, a skomasowano tylko 3.2%. Reasumując

wyniki pracy w całym powiecie okazuje się, że scalono tylko 11.3% wsi wymagających komasacji. Pozostało jeszcze 188 wsi. Stan pracy w powiecie, oświetli nam lepiej zestawienie:

Stan pracy scaleniowej w dniu 31/XII 1931 r. (1919—1931 r.).

Liczba miejscowości				Liczba gospodarstw				Powierzchnia komasowanych gruntów			
Zgłoszonych	Sprawy w toku załatwiania	Umorzono	Ukończono	Zgłoszonych	Umorzono	Sprawy w toku załatwienia	Ukończono	Zgłoszonych	Sprawy w toku załatwiania	Umorzono	Ukończono
50	30	3	17	3869	127	2400	1558	20802.61	13234.41	1208.7	6637.53

Przy zgłaszaniu i wysyłaniu wniosku, ilość gospodarstw i ich powierzchnię brano w liczbach przybliżonych. Dopiero po pomiarach mierniczych ustalano dokładnie tak ilość gospodarstw, jak i obszar. Stąd pozorna niedokładność w tabelce. Ukończono 34% zgłoszonych wsi. Do załatwienia jest jeszcze 60% spraw. Umorzono 6%. Naogół praca idzie bardzo powoli, ale trudno winić za to Urzędy Ziemskie, które mają masę trudności w związku z przeprowadzeniem komasacji. Dziś zgłasza się bardzo mało wsi. W roku 1931 zgłosiły się zaledwie dwie.

Rok	Ilość zgłoszonych wsi
1920	4
1921	—
1922	—
1923	—
1924	6
1925	9
1926	2
1927	6
1928	6
1929	7
1930	8
1931	2

W latach dobrej konjunktury do komasacji garnęło się coraz więcej wsi. Wzrost był powolny, ale stały. Dopiero kryzys hodowlany z r. 1930 zniechęcił chłopów do prac sceleniowych. Wszędzie słyszy się obawę zbyt wielkich kosztów. Na zakończenie podaję wykaz objektów upełnorolnionych przy komasacji.

Rok	Ilość objektów	Ilość gosp.	Obszar w ha
1927	3	52	99.2
1928	1	7	13.0
1929	3	28	60.0
Razem	7	87	172.2

Rozdział IV.

Serwituty i ich likwidacja.

Stan serwitutów w dniu 1 stycznia 1912 roku podaje nam profesor Grabski w Roczniku Statystycznym Królestwa Polskiego:

Liczba wsi i miasteczek posiadających serwituty	Liczba osad	Liczba wsi i miast mających serwituty według tabel likwidacyjnych	Liczba osad	Liczba wsi i miast które zamieniły serwituty do 1 stycznia 1912 r.	Liczba osad	Wzamian za prawa serwitutowe wydzielono ha
19	220	146	4224	127	4004	9920.96

W latach 1909 — 1911 zamieniło serwituty 12 wsi i miasteczek, w tem gospodarstw 346. Otrzymały one wzamian za prawa serwitutowe 1083.04 ha. W roku 1912 posiadało serwituty w stosunku do stanu z roku 1864-ego 5% wsi, miasteczek i osad. Z pośród wszystkich powiatów ówczesnej gubernji Kieleckiej najwięcej zlikwidowano w Jędrzejowskim. W roku[30]) 1918-tym obszar gruntów obciążonych serwitutami wyno-

[30]) Dane Powiatowego Urzędu Ziemskiego.

sił 1031.26 ha. Prawa przywiązane były do 879 gospodarstw z 31 wsi. Poniższe zestawienie daje nam obraz likwidacji służebności w poszczególnych miejscowościach w okresie 1919—1931 r. Prawa serwitutowe zostały zniesione w:

Gmina	Majątek obciążony serwitutem	Miało prawo serwitutowe		Ilość wydzielonych gospodarstw		Obszar otrzymanych gruntów wzamian za prawa serwitutowe
		Ilość gosp. tabelowych	Ilość gosp. według obecnego stanu posiadania	Tabelowych	Według obecnego stanu posiadania	
Wodzisław	Joannopol	22	37	22	37	3.20
	Wodzisław	1	1	1	1	5.00
	Przyłęk	12	21	12	21	14.10
Małogoszcz	Ludynia	26	17	26	17	71.00
	Os. Małogoszcz	13	25	13	27	52.00
Mierzwin	Motkowice	76	98	76	93	50.68
Węgleszyn	Chycza	23	60	23	60	143.00
	„	5	6	5	9	21.40
	Zakrzów	28	43	28	44	66.30
	Oksa	2	2	2	2	16.00
	Dąbie	22	37	22	38	43.10
	Zalesie	28	43	28	43	11.78
	„	15	28	15	28	50.40
Sobków	Drochów	9	9	9	9	56.00
	„	6	6	6	6	17.00
	Sielce	27	34	27	35	93.00
	Chmielowice	6	6	6	6	22.00
Raków	Mokrsko-Górne	24	24	24	24	56.00
	„ „	13	13	13	13	26.00
	„ „	8	8	8	8	16.00
Nagłowice	Sieńsko	24	24	24	24	26.00
Nawarzyce	Przyłęk	40	54	40	54	23.60
Powiat		430	596	430	599	883.56

Ukończono w okresie 1919—1931 r. 22 sprawy serwitutowe. Ekwiwalent wyniósł 883.56 ha. Przypadł on w udziale 430 gospodarstwom tabelowym, a 600 gospodarstwom według obecnego stanu posiadania. Pozostałe serwituty, których jest bardzo niewiele są w stadium likwidacji:

Gmina	Majątek do którego jest przypisany serwitut	Miało prawo serwitutowe		Zaprojektowany obszar ekwiwalentu w ha
		Ilość gospodarstw tabelowych	Ilość gospodarstw według obecnego stanu posiadania	
Nawarzyce	Parcelanci rozparcelowanego majątku	25	41	72.1
	Wrocieryż, Zagaje,	11	22	10.3
	Las Państwowy	4	5	0.9
	nadleśnictwa	48	144	0.9
	Jędrzejów	5	6	0.9
Węgleszyn	Os. Małogoszcz	15	20	6.0
Sobków	Podlasie	5	7	15.8
	Sokołów-Górny	10	10	2.0
Złotniki	Żarczyce	24	28	10.0
Powiat		147	283	118.9

Jeszcze tylko 6 objektów jest obciążonych serwitutami, które są już w likwidacji. Prawa służebności ma 9 wsi z 283 gospodarstwami. Likwidacja serwitutów w poszczególnych gminach zobrazuje nam ogólne zestawienie.

Gmina	Ilość objektów obciążonych serwitutem 1919 r.	Ilość wsi mających prawo serwitutu 1919 r.	Miało prawo serwitutowe: Ilość gosp. tabelowych	Miało prawo serwitutowe: Ilość gosp. według stanu obecnego posiadania	Ilość wydzielonych gospodarstw: Ilość gosp. tabelowych	Ilość wydzielonych gospodarstw: Ilość gosp. według stanu obecnego posiadania	Obszar otrzymanych gruntów wzamian za prawo serwitutowe ha	Zaprojektowany obszar ekwiwalentu ha
Wodzisław	3	3	35	59	35	59	22.30	
Małogoszcz	2	2	39	42	39	44	123.00	
Mierzwin	1	1	76	38	76	93	50.68	
Węgleszyn	7	9	143	246	143	224	351.98	21.8
Sobków	4	5	58	65	58	56	188.00	2.0
Raków	1	3	45	45	45	45	98.00	
Złotniki	1	1	24	28	24	—	—	10.0
Nagłowice	1	1	24	24	24	24	26.00	
Nawarzyce	3	6	133	272	133	54	23.60	85.1
Powiat	23	31	577	879	577	599	883.56	118.9

W roku 1919-23 objekty były obciążone serwitutami. Zlikwidowano służebności w 17 objektach. Najwięcej wsi i gospodarstw mających prawa serwitutowe pozostało w gminie Nawarzyce. Ekwiwalent za zniesienie służebności wyniesie całkowicie około 1002.46 ha. Dotąd uprawnione gospodarstwa dostały wzamian za zrzeczenie się swych praw 883.56 ha. Wartość zlikwidowanych serwitutów wyniosła 1853387.7 złotych. Zaprojektowana rekompensata spraw w toku załatwianie wyniesie 78727.52 zł., licząc cenę hektara ziemi z r. 1931-go. Razem ekwiwalent wyniesie 1932111.22 zł.

Najintensywniej wykonywano pracę w związku ze znoszeniem serwitutów w roku 1927. Na drugim miejscu stoi rok 1929.

Rozpatrzmy teraz poszczególne rodzaje służebności[31]):

1. Serwitów leśno-pastwiskowych było przynależnych do 7 miejscowości. Z tego 6 zlikwidowano, a 1 jest w stadium znoszenia. Prawo służebności przysługiwało 122 gospodarstwom

[31]) Dane Powiatowego Urzędu Ziemskiego.

tabelowym, a 193 według obecnego stanu posiadania. Rekompensata wyniosła 358.48 ha. Pozostaje 15 gospodarstw tabelowych, 20 według obecnego stanu posiadania. Zaprojektowano przestrzeń 6 ha.

2. Pastwiskowych było 19. Zniesiono 14. Stosunkowo było ich najwięcej w powiecie. Należało tu 290 gospodarstw tabelowych i 374 według obecnego stanu posiadania. Ekwiwalent wyniósł 455.68 ha. Pozostaje 5 miejscowości z 75 gospodarstwami tabelowemi i 108 gospodarstwami według obecnego stanu posiadania. Zaprojektowany obszar gruntów w drodze rekompensaty wyniesie 110.2 ha.

3. Leśnych było zaledwie 5. Zlikwidowano 2, a więc pozostało 3. Zniesiono prawa 18 gospodarstw tabelowych, a 108 według obecnego stanu posiadania. Otrzymano 73.4 ha. Pozostaje 57 gospodarstw tabelowych i 155 gospodarstw według obecnego stanu posiadania. Zaprojektowano 2. 7 ha wzamian za zrzeczenie się praw.

Na majątkach państwowych, względnie lasach, ciążyło w r. 1919 pięć wsi.

Nazwa serwitutu	Ilość miejscowości	Ilość gospodarstw	
		tabelowych	według obecnego stanu posiadania
Leśny	3	57	155
Pastwiskowy	2	52	75

Likwidację serwitutu leśnego rozpoczęto dopiero. Jest to całość serwitutów leśnych, jakie były po r. 1912. Pastwiskowy został zlikwidowany. Był on przynależny do dwóch miejscowości z 52 gospodarstwami tabelowymi. Ekwiwalent wyniósł 37.7 ha.

Ogólnie w powiecie pozostały jeszcze wszystkie trzy rodzaje serwitutów, ale w stadium likwidacji.

Chłopi bardzo niechętnie przystępowali do znoszenia służebności. Szczególnie tyczy to serwitutów leśnych. Ze zgłoszonych spraw do P. U. Z. zaledwie dwie miejscowości dobrowol-

nie przystąpiły. Reszta to jest 30 przymusowo. W trakcie załatwiania prawie wszystkie wsie zamieniały znoszenie serwitutów na dobrowolne. Pozostało tylko 3 przymusowych[32]):

Rodzaj likwidacji od 1919 do 1931 r.	Liczba gospodarstw			Liczba miejscowości			Obszar w ha		
	Zgłoszonych	Sprawy w toku	Ukończonych	Zgłoszonych	Sprawy w toku	Ukończonych	Ogółem	Otrzymano	Zaprojektowano
Dobrowolnie	110	—	109	2	—	2	214.0	214.0	—
Przymusowo	769	283	490	29	8	21	788.46	669.56	118.9
Razem	879	283	599	31	8	23	1002.46	833.56	118.9

Przeciętnie na jedno gospodarstwo tabelowe przypadało za serwituty 2 hektary. Na 1 gospodarstwo według obecnego stanu posiadania 1.47 ha.

Rozdział V.

Własność wspólna i jej likwidacja.

W roku[33]) 1921 (wg G. U. S.) w powiecie było 81 wspólnot. Obejmowały one 4337 gospodarstw. Powierzchnia wspólnot wynosiła 4455 ha. Najwięcej ich było w granicach 20—50 ha.

Wielkość wspólnoty	Ilość wspólnot w powiecie r. 1921
0 — 1	5
1 — 2	6
2 — 3	5
3 — 4	2
4 — 5	1
5 — 10	6
10 — 20	18
20 — 50	19
50 — 100	8
100 — 200	9
powyżej 200	2
Razem	81

[32]) Dane Powiatowego Urzędu Ziemskiego.

[33]) Statystyka Polski Tom XII. Zeszyt 2-gi. Spis powszechny rok 1921.

Obszar poszczególnych użytków w hektarach przedstawiał się następująco:

Powierzchnia ogólna	Grunt orny	Pastwisk	Lasy	Stawy i jeziora	Torfowiska	Łąki	Nieużytki
W hektarach							
4455	273	2133	1265	24	1	26	733

Największą przestrzeń obejmują pastwiska, a mianowicie 42% ogólnej przestrzeni. Lasy zajmują 20%. Dalej idą nieużytki z 16% i grunt orny z 6%. Dane O.U.Z. z roku 1931 podają, iż ogółem wspólnot jest 70, zajmując 3171.18 ha. W tym:

Powierzchnia ogólna	Grunt orny	Pastwisko	Łąka	Las	Inny rodzaj użytkowania i nieużytki
W hektarach					
3171.18	670.67	1508.05	99.46	244.53	648.47

Porównywując dane te z poprzednimi widzimy, że zlikwidowano w ciągu dziesięciu lat 1283.82 ha wspólnot. Najwięcej ubyło pastwisk i lasów. Powierzchnia gruntów ornych i łąk powiększyła się, prawdopodobnie kosztem nieużytków, które wzięto pod uprawę. Podział[34]) wspólnot według przynależności w r. 1921 przedstawiał się następująco:

Rodzaj wspólnoty	Ilość wspólnot	Liczba gosp.	Powierzchnia ha
Gromada wiejska	74	3671	2530.0
Ludność kilku wsi	3	247	59.5
Ludność wsi i dwór	1	42	0.5
Ludność osady miejskiej	2	367	1487.0
Ludność miasta	1	1	378.0
Ogółem powiat	81	4337	4455.0

Gros wspólnot obejmowała gromada wiejska, zajmując największą przestrzeń 2530.0 ha. Dużą powierzchnię w stosunku do całości zajmowały też wspólnoty osad miejskich, gdyż 1487 ha na ogólną liczbę 4455 ha. Według danych

[34]) Statystyka Polski Tom XII. Zeszyt 2-gi. Spis powszechny rok 1921.

z roku 1931[35]) pochodzenie poszczególnych wspólnot jest następujące:

Powstałe z jakiego tytułu	Obszar w ha.
Nadane przy uwłaszczeniu	1942.22
Otrzymane za służebności	974.52
Powstałe z podziału Wspólnot wsi i dworu	247.64
Nabyte w drodze kupna	6.80
Ogółem	3171.18

Najwięcej jest wspólnot nadanych przy uwłaszczeniu. Dalej idą otrzymane za służebności. Wspólnoty znajdujące się w użytkowaniu indywidualnym powstałym z podziału prywatnego wykazane cyfrowo, obejmują 1467.00 ha. Wspólnot, więc użytkowanych jako takich jest: 3171.18 ha—1467.00 ha = 1704.18 ha. Dziś wspólnoty obejmują 2.5% obszaru całego powiatu.

CZĘŚĆ III.

CZYNNIKI WARUNKUJĄCE ROZWÓJ ROLNICTWA.

Rozdział I.

Warunki komunikacyjne.

A. Sieć komunikacyjna rozłożona jest prawidłowo, ale zbyt rzadko. Z północo-wschodu na południowy zachód, przez środek powiatu biegnie szosa państwowa łącząca Warszawę z Krakowem. Jest to jedna z najstarszych dróg bitych. Wybudowana została za czasów Królestwa Kongresowego w roku 1825, gdy ministrem skarbu był Lubecki.

Linja kolejowa Dęblin — Strzemieszyce jest prawie równoległą do szosy. Od Jędrzejowa odchyla się nieco w prawo, przecina powiat na połowy. Miasto powiatowe, a zarazem stacja przeładunkowa, Jędrzejów, znajduje się pośrodku powiatu. Podkreślić należy, iż najważniejszy ośrodek gospodarczy jest bardzo dogodnie położony w stosunku do granic powiatu. Pień-

[35]) Dane Okręgowego Urzędu Ziemskiego z roku 1931.

czów, miasto powiatowe sąsiednie, leży na północnym skrawku powiatu. Włoszczowa — na granicy wschodniej. Z Jędrzejowa biegnie linia kolei wąskotorowej: Jędrzejów — Bogorja — Szczucin, Jędrzejów — Pińczów — Kazimierza Wielka, łącząc ośrodki gospodarcze powiatów: Stopnickiego i Pińczowskiego, z linją Dęblin — Strzemieszyce. Wyżej wymieniona kolej wąskotorowa przecina wschodnią część powiatu na połowy. W przedłużeniu linii kolejki idzie z Jędrzejowa szosa w kierunku Szczekocin, rozwidlając się przy zachodniej granicy powiatu w strony: do Szczekocin i do Włoszczowy. Równolegle do linii kolejki biegnie szosa Jędrzejów — Pińczów. Przez skrawek północnej części powiatu biegnie linja kolejowa Herby — Kielce. Zdawałoby się, że pod względem komunikacyjnym powiat przedstawia się idealnie. W grubszym zarysie wygląda to bardzo pięknie. Jeżeli weźmiemy jednak pod uwagę, że praca nad połączeniem powiatu siecią dróg bitych pomocniczych od roku 1914-go nie posunęła się prawie naprzód (wybudowano około 11 km. szosy), to przedstawi się nam obraz pracy planowo i celowo rozpoczętej, ale w połowie drogi zarzuconej. Ten moment musiał bardzo ujemnie wpłynąć na powojenne życie gospodarcze, podrażając koszty przewozu. A trzeba wziąć pod uwagę, że drogi t. zw. polskie, to znaczy niebite, mają w przeważającej części glebę rędzinę, która zwilgotniała podczas deszczu i wymieszana przez nogi końskie i koła wozów, świetnie służyć może i często służy jako zaprawa murarska, ale wszelkim próbom przedarcia się z ciężarem, stawia zdecydowany opór. To jest powodem dużych skoków w opłatach za przewóz towarów zależnie od pory deszczowej lub pogody. Dopiero od roku 1929 rozpoczęto intensywniejszą pracę przy budowie dróg bitych wskutek zmiany systemu robót. Ciężkie położenie finansów sejmikowych zmusiło w roku gospodarczym 1931/32 do zaprzestania pracy.

b. Koleje. Jak już zaznaczyłem są dwie linje kolei szerokotorowej i jedna wąskotorowej. Linja szerokotorowa Dęblin — Strzemieszyce posiada na terenie powiatu Jędrzejowskiego dwie stacje i trzy przystanki. Z punktu widzenia gospodarczego ważne są: Jędrzejów i Sędziszów. Szczególnie duże znaczenie ma Jędrzejów, jako stacja przeładunkowa. Powiaty Stopnicki i Pińczowski kierują tędy swoje produkty rolne, sprowa-

dzając towary niezbędne dla potrzeb ludności, gdyż kolej wąskotorowa Jędrzejów-Bogorja-Szczucin, Jędrzejów-Pińczów-Kazimierza Wielka, jest jedyną drogą komunikacji kolejowej tych powiatów z Zagłębiem Dąbrowskiem, Sosnowieckiem i Śląskiem. Sędziszów ma dużo mniejsze znaczenie. Ciąży do niego południowa część powiatu Włoszczowskiego wraz z miasteczkiem Szczekociny i południowo-zachodnia część powiatu Jędrzejowskiego. Wyżej wymienione trzy przystanki kolejowe mają czysto lokalne znaczenie, będąc udogodnieniem dla najbliższej okolicy, tak w ruchu towarowym, jak i osobowym. Długość[36]) odcinka linii Dęblin—Strzemieszyce w powiecie naszym wynosi 49,4 kilometra. Druga linia koleii szerokotorowej Herby-Kielce przecina, jak już wspominałem, północny skrawek powiatu. Cała północna część powiatu wraz z osadą Małogoszcz, grawituje ku tej linji. Stacji kolejowych jest dwie: Małogoszcz odległy od osady tejże nazwy o 5 kilometrów i Ludynia. Długość linii w powiecie wynosi 12.8 km. Obie stacje większego znaczenia nie posiadają. Linja koleii wąskotorowej wybudowana została w roku 1915-ym przez wojska okupacyjne, austriackie, dla celów strategicznych, a zarazem dla dowozu zboża z urodzajnych powiatów Pińczowskiego i Stopnickiego.

Ma ona duże znaczenie dla wschodniej części powiatu, a zarazem wpłynęła w dużym stopniu na rozwój miasta Jędrzejowa. Na terenie powiatu są cztery przystanki. Długość linji wynosi 22.5 km.

Łączna długość linii kolejowych wynosi 84.7 kilometrów. Na jeden kilometr przypada 1284 ludzi. Na jedną stację przypada 115 km.^{2} powierzchni, mieszkańców zaś 9890. Biorę tu pod uwagę wszystkie stacje kolei i kolejki. Jeżeli uwzględnić tylko stacje kolei to na jedną wypada 185 km.^{2} i 15542 mieszkańców. Przeciętna dla województwa Kieleckiego wynosi: na 1 stację 343 km.^{2} i 33810 mieszkańców. Widzimy stąd, iż powiat Jędrzejowski jest jednym z najlepiej wyposażonych w sieć kolejową w województwie. Dużą niedogodnością jest znaczna odległość stacji kolejowych od miasta, lub miasteczek do których przynależą. Szosy prowadzone są do centrów gospodarczych, a nie do ich stacji. Dla przykładu weźmy miasto Jędrzejów, przez

---

[36]) Dane Dyrekcji Kolei Państwowych w Radomiu.

które biegnie szosa Kraków, Warszawa: odległość do dworca kolei wynosi 3 kilometry. Do niedawna droga z miasta była w fatalnym stanie, utrudniając przejazd. Stacja Sędziszów odległą jest od miasteczka o 1 km. Stacja Małogoszcz o 5 km. Rozrzucenie sieci kolejowej w powiecie jest naogół dogodne dla mieszkańców. Wyjątek stanowi gmina Nawarzyce i Węgleszyn. Odległość od stacji Kolejowej poszczególnych urzędów gminnych wynosi[37]):

Nazwa urzędu gminnego	Odległość w km.	Nazwa najbliższej stacji kolejowej
Małogoszcz	5	Małogoszcz
Wodzisław	10	Sędziszów
Brzegi	4	Sobków
Mstyczów	8	Sędziszów
Mierzwin	14	Jędrzejów
Nagłowice	11	Potok
Nawarzyce	16	Sędziszów
Prząsław	6	Jędrzejów
Raków	8	Jędrzejów
Sędziszów	1	Sędziszów
Sobków	2	Sobków
Węgleszyn	15	Miąsowa
Złotniki	9	Miąsowa

Widzimy, że zbyt wielkich odległości od stacji kolei niema. Najdalej położoną jest gmina Nawarzyce, gdyż o 16 km. od Sędziszowa. Nie jest to duża odległość, gdyby nie brak szosy, która utrutnia ogromnie przejazd w jesieni i na wiosnę. Gmina Nawarzyce jest najwięcej upośledzoną pod względem komunikacyjnym. Na drugim miejscu postawić można gminę Węgleszyn. Jednak z porównaniem innych powiatów, obecna sieć kolejowa jest zupełnie wystarczającą. Brak tylko szos, które służyłyby dla dogodnego dojazdu do najbliższych stacji kolejowych. Projektowana linja Łazy-Kiwerce, łącząca zagłębie węglowe z Wołyniem, ma przecinać południową część powiatu,

---

[37]) Skorowidz miejscowości Rzeczp. Polskiej w opracowaniu Bystrzyckiego.

a więc i gminę Nawarżyce. Będzie ona uzupełniała całkowicie dotychczasowe braki.

c) Drogi[38]). Ogółem dróg bitych w powiecie jest 109.034 km. gruntowych zaś 541.234 km. Długość poszczególnych szlaków wynosi (stan z dnia 31 XII. 1932 r.).

Nazwa szlaku	Drogi państwowe		Drogi wojew.		Drogi powiat.		Drogi gminne	
	Bite km.	gruntowe	Bite km.	gruntowe	Bite km.	gruntowa	Bit.	grun. km.
Kraków-Warszawa	33 094							
Kije-Jędrzejów-Żarki			36.856					
Dojazd do stacji Jędrzejów			1.081					
Nagłowice-Włoszczowa			11.316					
Sędziszów-Szczekociny					6.158			
Jędrzejów-Małogoszcz					5.486	14.921		
Jędrzejów-Lubcza					4.474	15 826		
Wodzisław-Niegosławice-Jelcza					0.490	17.591		
Wodzisław-Sędziszów					2.515	7.895		
Sędziszów-Mstyczów					1.400	12.600		
Małogoszcz-Łopuszno					0.294	5.604		
Małogoszcz-Chęciny					2.743	3.077		
Małogoszcz-Włoszczowa						13.220		
Nagłowice-Radków						4.500		
Brzegi-Sobków							2.543	2.457
Brzegi-Żerniki							0.584	3.116
Miąsowa-st. kolejowa								1.50
Pozostałe gminne I-ej kategorii								438.92
Powiat	33.094	—	49.253	—	23.560	95.234	3.127	446.0

Najdłuższą w powiecie jest szosa wojewódzka Kije-Jędrzejów-Żarki. Posiada ona 36.8 km. długości. Potem idzie szosa państwowa z 33.09 km. Ogółem wojewódzkich dróg bitych jest 49.25 km., powiatowych — 23.560 km.

---

[38]) Wyjaśnienia inżyniera drogowego przy Sejmiku w Jędrzejowie.

Z zaprojektowanych 9-ciu szlaków powiatowych wybudowano od r. 1919:

Nazwa szlaku	Wybudowano od r. 1919 do r. 1929 km.	Wybudowano od 1929—1933 r. km.
Jędrzejów-Małogoszcz	2.000	3.486
Jędrzejów-Lubcza	1.600	2.874
Wodzisław-Niegosławice	—	0.490
Wodzisław-Sędziszów	—	2.515
Sędziszów-Mstyczów	—	1.400
Małogoszcz-Łopuszno	—	0.294
Małogoszcz-Chęciny	—	2.743
Małogoszcz-Włoszczowa	—	—
Nagłowice-Radków	—	—
Powiat	3.600	13.802

Zadziwi nas ogromna różnica w pracy nad budową szos w dwóch okresach. W ciągu dziesięciu lat zrobiono, mimo sprzyjających warunków gospodarczych, prawie cztery razy mniej, niż w ciągu trzech lat kryzysu i walki wydziału sejmikowego z deficytem. Jak się później przekonamy w budżetach wstawiano za dużo na potrzeby budowli i popierania bezpośrednio rolnictwa, nie rozumiejąc wybitnej korzyści rolnika w udogadnianiu komunikacji kołowej. Druga przyczyna szybszej pracy w okresie 1929—1931 roku leży w przejściu z systemu budowy bez szarwarku na szarwarkowy. Poza tym ważnym jest wyzyskanie najbliższych źródeł wydobywania kamienia, który jednak jest dużo gorszy od przywożonego z Sitkówki, około Chęcin. Dziś koszt budowy 1 kilometra szosy tłuczniowej (takie istnieją wyłącznie w powiecie) bez szarwarku wynosi 30.000—40.000 zł. Ponieważ teraz buduje się wyłącznie z szarwarkiem, więc koszty spadły o 40—50%. Jednak trzeba wziąć pod uwagę, iż w latach 1925, 6 i 7 koszty tak z szarwarkiem, jak i bez były dużo wyższe. Za wybudowanie jednego kilometra szosy kamieniem, przywożonym koleją na odległości 50 km. bez szarwarku, wypadało 65000— 70000 zł. Głów-

nemi źródłami kamienia są kamieniołomy: w powiecie — Motkowice, Zerniki, Małogoszcz i Sobków; poza powiatem — Sitkówka i Piekoszów (powiat kielecki). Koszt remontu kapitalnego szosy państwowej wynosi 15.000 zł. za km., wojewódzkiej 12.000 zł. za km. Długość reperowanych odcinków szosy (remont kapitalny) w poszczególnych latach był następujący:

Rok	Długość reperowanych odcinków w km.		
	Droga Państwowa	Droga Wojewódzka	Droga Powiatowa
	km.	km.	km.
1925/6	4	3	
1926/7	2	1	
1927/8	5	4	
1928/9	5	3	
1929/30	5.35	3	
1930/31	3.5	10.5	4.5
1931/32	4	4	
Okres 1925/6 — 1931/32	28.85	28.5	4.5

Widocznym jest dużo intensywniejszy remont dróg bitych od r. 1929. W okresie 1919 — 1932 wybudowano 5 mostów żelaznych-betonowych. W tym: 2 na drodze państwowej, 1 na wojewódzkiej i 2 na powiatowych. Drewnianych zbudowano 5. W tym: 1 na drodze państwowej, 1 na wojewódzkiej, 1 na powiatowej i 2 na gminnej. Nie wspomniałem jeszcze o drogach bitych gminnych, których jest zaledwie 3.127 kilometra. Ogółem pozostaje do budowy 95.234 km., dróg powiatowych i 7.073 km. gminnych. W roku gospodarczym 1931/32 robota nowych szlaków stanęła, gdyż sejmik, chcąc wybrnąć z długów, ograniczył budżet do minimum. Okres, w którym inne samorządy pracowały bardzo intensywnie przy budowie szos, został zmarnowany, co mścić się będzie przez długi czas na życiu gospodarczym powiatu. Drogi gruntowe utrzymywane są stale szarwarkiem wyznaczonym przez poszczególne gminy. Stan ich zależnym jest wyłącznie prawie od pory roku i pogody. Deszcze jesienne i wiosenne tak psują drogi, iż trudno

jest przejechać próżną furmanką, a co dopiero z ciężarem. Drogi piaszczyste w tym czasie przedstawiają się najlepiej.

D. Autobusy. Na terenie powiatu istnieje 6 linii pasażersko towarowych (rok 1932):

Jędrzejów-Chęciny
Jędrzejów-Busk
Jędrzejów-Szczekociny-Sosnowiec
Jędrzejów-Wodzisław
Kraków-Kielce
Wodzisław-Miechów-Olkusz-Sosnowiec.

Autobusy robiły ogromną konkurencję kolejom. Droga pociągiem do Krakowa jest dużo dalsza i droższa, niż samochodem. Podczas gdy szosa Warszawa-Kraków biegnie w prostym kierunku, to kolej zatacza ogromny łuk na zachód. Bilet trzeciej klasy z Jędrzejowa do Krakowa kosztuje 8 zł. Przejazd zaś autobusem 5 zł. Z Jędrzejowa do Kielc jazda koleją kalkuluje się taniej i jedzie się krócej. Natomiast linia autobusowa Jędrzejów-Pińczów jest dużo tańsza i szybciej się jedzie, aniżeli kolejką[39]). Ze Szczekocinami jedyną możliwą komunikacją są autobusy, nie licząc zaprowadzonej przez Austriaków kolejki konnej Sędziszów-Szczekociny, jazda którą jest bardzo powolną i niepewną. Pomimo wysokich kar linie samochodowe robią dużą konkurencję poczcie, przewożąc listy i paczki za opłatą niższą od pocztowej. Poza tym kursują na tych samych linjach samochody półciężarowe, które wobec wysokich taryf kolejowych mają ogromny ruch. Pomimo wprowadzenia wysokich opłat drogowych, ruch autobusowy nie zmiejsza się, konkurując skutecznie z kolejami.

E. Poczta. Cały powiat obsługuje 6 urzędów pocztowych, a mianowicie: Jędrzejów, Małogoszcz, Oksa, Sędziszów, Sobków i Wodzisław. Wszystkie urzędy pocztowe mają jednocześnie telegraf i telefon. Odległość poszczególnych miejscowości powiatu od urzędów pocztowych jest bardzo wielka i dochodzi do 18 km. Wprawdzie Urzędy rozrzucone są dość równomiernie, ale jest ich za mało. Tym bardziej, iż Jędrzejów, Wodzisław i Małogoszcz są przeciążone pracą[40]).

---

[39]) Dane z okresu przed otwarciem linii kolejowej Tunel-Kraków.

[40]) Obecnie zaprowadzono listonoszy wiejskich.

Rozdział II.

Kredyt i zadłużenie[41]).

A. Krótkoterminowy. Kredyt krótkoterminowy, który dla rolnika drobnego, jak i większego, nie jest dogodnym, musiał zastępować długoterminowy. Szczególnie tyczy się to małorolnych, gdyż wielka własność łatwiej zawsze otrzymywała pożyczki długoterminowe. To też kredyt krótkoterminowy w większości wypadków nie był nim właściwie. Ponieważ dawany był na weksle, więc utartym zwyczajem nazywano go krótkoterminowym. Przy pożyczkach prywatnych, których włościanin miał najwięcej, wystawiano weksel bez daty na pożyczoną sumę, plus umówiony procent. W ten sposób wierzyciel ryzykował bardzo mało, gdyż mógł w każdej chwili odebrać sumę, wstawiając dogodną datę i unikając odpowiedzialności za lichwiarski procent. Przy niskich odsetkach i dobrym stanie majątkowym w czasach wysokich cen płodów rolnych dłużnik spłacał swe należności po roku, dwu latach. Gorzej się sprawa przedstawiała, gdy ktoś był w opłakanych warunkach finansowych. Wierzyciel wyzyskiwał sytuację, każąc sobie za ryzyko płacić wysoki procent. Kończyło się zwykle sprzedażą własnej gospodarki dłużnika. W okresie 1925—1929 r., o którym wspominam, odsetki wahały się od 2—8% w stosunku miesięcznym. Kredyty te były pożyczkami przeważnie długoterminowymi na wysokie, niedozwolone procenty. Stworzyła to w czasach dobrej konjunktury potrzeba intensyfikacji rolnictwa. Kapitałów w kraju było za mało. Zagranica, z tych, czy innych przyczyn, zaufania do nas nie miała. Licząc nieopatrznie na ciągły wzrost opłacalności rolnictwa, obdłużano się, przypuszczano bowiem,

---

[41]) Wiadomości zaczerpnięte z każdej z niżej wymienionych Instytucji Kredytowych:

Bank Rolny
Bank Gospodarstwa Krajowego
Bank Przemysłowo-Rolniczy w Jędrzejowie
Kasa Komunalna
Kasy Gminne
Spółdzielnie Pożyczkowo-Oszczędnościowe.

że mimo wysokich odsetek nietylko spłaci się zaciągnięte pożyczki, ale jeszcze się zyska. Znaczna część pożyczek chłopskich szła na dokupno ziemi. Oprócz wyżej wspomnianych wierzycieli prywatnych kredyt krótkoterminowy dla rolników miał swe źródło: w Banku Rolnym, Kasach gminnych, Kasie Komunalnej, spółdzielniach pożyczkowo — oszczędnościowych i w Banku Gospodarstwa Krajowego. Z usług B. G. K. korzystała wyłącznie wielka własność, w innych instytucjach zadłużeni byli małorolni. W roku 1930 stan pożyczek wekslowych był następujący:

Nazwa instytucji Kredytu	Suma udzielonych pożyczek w zł.
Bank Rolny	322474
Kasa Komunalna	330009
Kasa Stefczyka	541365
Kasy Gminne	692290
Bank Ludowy	148434
Razem	2034572

Stan pożyczek w Banku Gospodarstwa Krajowego w r. 1930 nie jest wiadomy ze względu na utrudnienia, jakie Bank robi poszukującym materjałów do prac. Mam tylko dane z września 1932 roku ze stanu pożyczek krótkoterminowych. Suma wynosiła 164715 zł. W roku 1930 kredyty te były większe. Śmiało więc możemy dołączyć tę sumę do całości pożyczek z r. 1930, popełniając pewną omyłkę in minus. Wyniesie to razem 2199287 zł. Nie wliczyłem jeszcze pożyczek prywatnych, których wielkość trudno jest obliczyć. Wynosiły w każdym razie przeszło 100% pozostałych. Oprocentowanie pożyczek w instytucjach kredytowych wahało się od 10—23% w stosunku rocznym zależnie od źródła. Najwyższy procent pobierały niektóre kasy gminne, najmniejszy takież kasy i spółdzielnie.

B. Kredyt długoterminowy. Źródłami tego kredytu były: Bank Rolny, Towarzystwo Kredytowe Ziemskie i w bardzo nikłej części Bank Gospodarstwa Krajowego. Bank Rolny wydawał pożyczki prawie wyłącznie małorolnym. Więk-

sza własność otrzymywała je w Towarzystwie Kred. Ziems. i w B. G. K. Suma zadłużenia w Banku Rolnym wyniosła w roku 1930—2637670 zł. Z tego 2023088 zł. poszło na kupno gruntu, a 614582 zł. na inwestycje rolne. Stan pożyczek w Tow. Kred. Ziems. wynosił 2260538 zł. sumy nominalnej, co równało się prawie rzeczywistej sumie długów, gdyż amortyzacja równała się 13%, zaległości zaś wynosiły 12%. Sumy poszczególnych rodzai listów zastawnych były następujące:

Listy zastawne	Suma złotych
4.5% złotowe	1177700
4.0% złotowe	25000
6% frankowe	271548
8% dolarowe	503740
7% dolarowe	282550
Razem	2260538

Danych z B. G. K., z przyczyn wyżej wymienionych, nie posiadam, ale pożyczki w tym banku zaciągnięte stanowią minimalną sumę. Ogółem obciążenia długoterminowe wynoszą 4898208 zł. Obciążenie przeciętne 1 ha. większej własności wynosiło w powiecie 91 zł. zaś 1 ha. małej własności — 33 zł. Przy długach krótkoterminowych obliczenia w stosunku do 1 ha nie podobna zrobić ze względu na niemożność ustalenia sumy pożyczek.

Rozdział III.

Podatki[42]).

A. Podatki państwowe. Podatek gruntowy za r. 1931 wyniósł 329616.31 zł. Kwota progresji stanowiła 29514 zł. zaś kwota degresji 49258.89 zł. Po odliczeniu jednej, a doliczeniu drugiej pozostanie 349361.08 zł. podatku głównego bez dodatków. Grunty opodatkowane obejmowały 107789 hektarów. Na 1 ha wypadało 3.06 zł. podatku. Płatników mniejszej własności

[42]) Dane Urzędu Skarbowego w Jędrzejowie.

było 12794, większej własności 2082. Klasyfikacja gruntów przedstawiała się jak następuje:

Czyje grunty	Klasy: I	II	III	IV	V	Nieużytki	Razem
	powierzchnia w ha						
dworskie	8361	26102	2491	4878	20361	757	62950
włościańskie	5061	24645	4147	13368	—	815	48036
Ogółem	13422	50747	6638	18246	20361	1572	110986

Pod gruntami dworskiemi rozumie się też ziemia z parcelacji. Wysokość podatku dochodowego w latach 1930 i 1931 wyniosła 236883.89 zł. i 195714.55 zł. Dochód ustalony przez komisje skarbowe stanowił 4721549.93 zł. i 4199258.54. Widzimy spadek dochodów o 522290.99 zł. co wpłynęło na zmniejszenie kwoty podatkowej o 41169.34 zł. Liczba płatników w r. 1931 spada z 1078 za r. 1930 na 1069. Jest to zupełnie zrozumiałe, jeśli wziąć pod uwagę zmniejszenie dochodowości gospodarstw rolnych, jak i przedsiębiorstw handlowych, w latach kryzysu. Przeciętne obciążenie płatnika podatkiem wynosiło w r. 1930—219.85 zł. zaś w roku 1931—183.08 zł. Na jednego mieszkańca powiatu przypadało: w r. 1930—2.37 zł. w r. 1931 — 1.96 zł. Poszczególne pozycje dochodu przypadały w sumie złotych na:

Rok	Nieruchomości gruntowe niżej 60 ha zł.	Nieruchomości gruntowe wyżej 60 ha zł.	Budynki zł.	Przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe zł.	Zajęcia zawodowe zł.	Kapitały i prawa majątkowe zł.
1930	143037.50	866813.48	371174.13	2907820.05	305681.85	109122.52
1931	110281.00	581443.00	405460.30	2613448.74	331857.50	92814.00
Ubyło	32756.50	285370.48	—	294371.31	—	16308.52
% w zmniejszeniu	23.0	32.1	—	10.1	—	15.0

Spadek dochodowości większych gospodarstw jest widoczny i stanowi największy procent. Przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe wykazują najmniejszy spadek rentowności. Za-

znaczyć muszę, iż dochód jest liczony za rok wstecz. A więc w roku 1930 wykazywane będą dochody z r. 1929 i t. d. Obciążenie podatkami państwowymi całego rolnictwa wyniosło w r. 1931:

329616.31 zł. — gruntowy
32715.19 zł. — dochodowy
362331.50 zł. — razem.

Podatek obrotowy w latach 1930 i 1931 stanowił 287506.50 zł. i 24893.99. Poniżej podaję zestawienie, ilustrujące stan tego podatku w r. 1930 i 1931:

		Ogólna suma płatników	Obrót zł.	Suma wymierzonego podatku zł.	Przypada na 1 płatnika obrotu zł.	Przypada na 1 płatnika podatku zł.
Rok 1930	Osoby prywatne	1646	21178023.48	287506.50	12866.36	174.67
	Spółki i spółdzielnie	43	1717771.59	24893.99	39948.17	578.93
	Razem	1689	22895795.07	312400.49	13555.83	3184.96
Rok 1931	Osoby prywatne	1686	21200165.36	275800.00	12574.24	163.58
	Spółki i spółdzielnie	37	778055.78	13334.00	21028.53	360.38
	Razem	1723	21978221.14	289134.00	12755.78	167.81

Obrót spółek i spółdzielni ogromnie spadł. Przyczyniła się do tego likwidacja wielu spółdzielni, wskutek kryzysu ekonomicznego. Ogólna suma podatków państwowych za r. 1931 wszystkich zawodów oprócz rolnictwa wyniosła 452133.36 zł. Cała suma podatkowa w powiecie stanowiła 814464.86 zł. Przeciętnie na głowę mieszkańca powiatu przypadało rocznie 7 zł. 49 gr.

B. Podatki komunalne. Podatków sejmikowych było w roku 1930/31 — 477966.82 zł. Z tego przydało na:

Udział w podatkach państwowych	— 18981.18 zł.
Dodatki do podatków państwowych	— 133561.62 zł.
Podatki samoistne	— 325454.02 zł.
Razem	477996.82 zł.

Na głowę mieszkańca przypadało 4 zł. 39 gr. Największą sumę stanowią podatki samoistne. W poszczególnych latach podatki sejmikowe wyniosły:

Rok	Suma podatkowa zł.
1927/8	575853.48
1928/9	480512.69
1929/30	397667.98
1930/31	477996.82

Od czasów dobrobytu wysokość podatków zmniejszyła się. Dziwny jest tylko nagły skok in plus w roku gospodarczym 1931/31.

Suma podatków w poszczególnych gminach stanowiła w roku 1930/31[43]).

Gmina	Dodatki do podatków państwowych zł.	Podatki samoistne zł.
Złotniki	7500.00	17511.00
Wodzisław	1040.00	1280.00
Mierzwin	18130.00	31962.00
Brzegi	6538.80	12768.96
Mstyczów	9000.00	17545.75
Nawarzyce	10480.00	23858.00
Małogoszcz	8850.00	21199.01
Węgleszyn	11030.00	27112.23
Sobków	10170.00	14994.20
Prząsław	15900.00	32407.00
Nagłowice	9090.96	19763.00
Raków	10467.00	25568.35
Sobków	13280.00	26655.79
Powiat	131476.76	272625.29

[43]) Wyciągi z budżetów gminnych.

Łącznie podatki gminne równały się 404102.05 zł. Na jednego mieszkańca wypadało 3 zł. 71 gr. Najwyższe podatki samoistne miały gminy Prząsław i Mierzwin. Najmniejsze były w gminie Wodzisław. Jak widzimy podatki samorządowe przewyższają państwowe. Na nie też rolnicy najwięcej narzekają.

Rozdział IV.

Robotnik rolny[44]).

Położenie robotnika rolnego po wojnie światowej uległo znacznej poprawie. Płace, tak gotówkowe, jak i w naturze, zostały powiększone. Poza tym służba folwarczna zyskała prawo o ochronie pracy, którego przed wojną nie miała. W r. 1914-tym ordynariusz pobierał 10 quintali zboża rocznie, w tym: 6 centnarów metr. żyta, 2 centnary pszenicy i 2 centnary jęczmienia. Było to przeciętne wynagrodzenie w powiecie. Rzemielśnik dostawał o quintal więcej zależnie od zgody. Płaca robotnika dniówkowego w zimie wynosiła 20 kopiejek, w lecie 30 kopiejek. Dziewczyny dostawały mniej, gdyż 15 kopiejek w zimie, w lecie 20 kop. Przeliczając na złote zarobki robotników względnie robotnicy wynosiły: robotnik—95 gr. w zimie i 140 gr. w lecie; robotnica—70 gr. w zimie, a 95 gr. w lecie. Dodatków żadnych dniówkowi nie dostawali. Tylko czeladnicy otrzymywali 50 prętów ziemi pod kartofle. Dziś płace są wyższe, a dochodzi jeszcze do nich wynagrodzenie w naturze, jako t. zw. kila. Podaję niżej wynagrodzenie po wojnie za poszczególne lata:

Rok	Ziemia pod kartofle prętów	Ordynariusze		
		Pensja roczna q. żyta względnie zł.	Ordynaria ctn. metr.	opał m³ drzewa szczapowego
1922/3	250	4 q.	14	12
1923/4	"	"	15.5	"

[44]) Dane Związku Robotników Rolnych Rzeczp. Polskiej i Związku Ziemian.

Rok	Ziemia pod kartofle prętów	Ordynariusze		
		Pensja roczna q. żyta względnie zł.	Ordynaria ctn. metr.	opał m³ drzewa szczapowego
1924/5	"	"	"	"
1925/6	"	"	"	"
1926/7	"	"	"	"
1927/8	"	"	"	"
1928/9	"	"	"	"
1929/30	"	40 zł.	"	"
1930/31	"	"	"	"
1931/32	"	"	"	"
1932/33	229	"	15	"

Rok	Dniówka — stała płaca dziennie:											
	I kategoria				II kategoria				III kategoria			
	zima		lato		zima		lato		zima		lato	
	gr.	kg. żyto	gr.	żyto kg.	gr.	żyto kg.	gr.	żyto kg.		żyto kg.	gr.	żyto kg.
1922/3		—				—				—		
1923/4		—				—				—		
1924/5		—				—				—		
1925/6	25	1	45	1	45	1½	75	1½	66	2	90	2
1926/7	przy czem przy cenie żyta 23.75 — 25 zł. za q.											
1927/8	płace wzrastają o 5%, przy cenie 25 — 27 zł. wzra-											
1928/9	stają o 10%; przy 27.50 zł. o 30%; przy dalszych zwyżkach o 2.5%.											
1929/30	45	1	75	1	70	1½	120	1½	90	2	150	2
1930/31	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1931/32	"	"	75	1	65	1½	105	1½	80	2	130	2
1932/33	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

Skład ordynarii jest następujący: 2—3 q pszenicy, 9 q żyta, reszta jęczmień. Koszta przemiału ponosi dwór (przed woj-

ną właściciel majątku nie opłacał). Czeladnik (robotnik stały) dostaje ponadto 50 prętów ziemi pod kartofle. Komornik pobiera połowę świadczeń ordynariusza i dniówkę t. zn. płacę dzienną. Pensji naturalnie nie otrzymuje. Koszty leczenia i ubezpieczenie od wypadków opłaca dwór. Czas pracy liczy się mniej więcej od wschodu do zachodu słońca, z półtoragodzinną przerwą na obiad. Śniadania półgodzinne obowiązują od kwietnia do października, podwieczorki — od maja do września. Umowy między Związkiem Ziemian, a Związkami Robotników Rolnych określiły jasno prawa i obowiązki służby folwarcznej, polepszając znacznie jej byt. Ważną także zdobyczą Związków służby jest możność zwalniania tylko 1 kwietnia z trzymiesięcznym wymówieniem. Dziś robotnik rolny (ordynariusz) w naszym powiecie ma się lepiej, niż gospodarz na 6-ciu hektarach gruntu. Mówię tu o oszczędnych i zapobiegliwych pracownikach. Na terenie naszego powiatu służba dworska należy do jednego związku, będącego pod wpływami P.P.S. Pracę w terenie a zarazem administracyjno-kancelaryjną prowadzi sekretarz związku, wyznaczony na trzy powiaty: Kielecki, Pińczowski i Jędrzejowski. Mając tak ogromny teren nie może podołać pracy. Warunki materialne sekretarza są opłakane. Musi on dorabiać jakąś pracą zarobkową, co utrudnia mu działanie. To też służba folwarczna odnosi się do swego związku naogół obojętnie. Powiat Jędrzejowski w porównaniu do powiatów sąsiednich Pińczowskiego i Kieleckiego jest dużo słabiej zorganizowany. Ilość członków poszczególnych kategorii za lata 1925—1931 r., wykaże nam zestawienie:

Rok	I Rzemieślnicy	II Ordynariusze	III Komornicy	IV Robotnicy III kategorii z rodzinami	V Bezrobotni	VI Karne znaczki (członkowie, którzy nie opłacili składek)	Ogółem
1925	5	185	15	26	—	—	231
1926	21	501	103	123	16	—	761
1927	10	443	65	134	9	—	661
1928	8	348	52	162	87	20	677
1929	9	265	29	123	35	8	469

	I Rzemieślnicy	II Ordynariusze	III Komornicy	IV Karne znaczki	V Robotnicy III i II kat.	VI Robotnicy I i II kat.	VII Bezrobotni	VIII Rob. III kat. z rodz.	Ogółem
1930	2	182	51	—	96	17	5	26	389
1931	1	67	18	—	7	4	—	12	109

Podział na kategorie wiąże się z wysokością opłacanych składek:

Rok	Wysokość składki miesięcznej							
	I	II	III	IV	V	VI		
(1925—1929)	2.20	2.00	1.50	1.20	1.00	20		
od 1930	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
włącznie	2.50	2.00	1.50	1.20	1.00	0.75	0.50	0.20

W roku 1926 nastąpił duży wzrost członków związku. Później ilość ich stale spada, wynosząc w r. 1931 zaledwie 109, zrzeszonych od których pobrane składki nie wystarczają nawet na opłacenie wyjazdów i utrzymania sekretarza, zmuszonego trudnem położeniem do wzięcia w roku 1932-gim pracy dodatkowej. Uniemożliwia mu ono wyjazdy na teren. Muszę zaznaczyć, że wziąłem przeciętną liczbę członków, gdyż w poszczególnych miesiącach ilość ich różni się bardzo. Na początku roku ilość zrzeszonych jest zawsze mniejszą, gdyż przeszedł termin wymówień. Przy końcu roku natomiast wzrasta.

Przy związku istnieje Kasa Zapomogowa, której celem jest pomoc pieniężna udzielana członkom w razie utraty pracy, lub nieszczęśliwego wypadku. Kasa ta powstała w roku 1926. Do roku 1930 włącznie wypłacono:

Rok	Przyczyna udzielenia zapomogi	Suma wypłacona w zł.
1926	Bezrobotnym i eksmitowanym	80.00
	Utrata inwentarza	340.00
	Pożyczka	60.00
	Śmierć	61.78
	Ogółem wypłacono w r. 1926	541.78

Rok	Przyczyna udzielenia zapomogi	Suma wypłacona w zł.
1927	Bezrobot. i eksmitow.	960.00
	śmierć i choroba	315.00
	Utrata inwentarza	1275.00
	Ogółem wypłacono w r. 1927	2550.00
1928	Bezrobot. i eksmitow.	550.00
	śmierć i choroba	725.00
	Utrata inwentarza	1150.00
	Ogółem wypłacono w r. 1928	2425.00
1929	Bezrobot. i eksmitow.	470.00
	śmierć i choroba	150.00
	Utrata inwentarza	370.00
	Ogółem wypłacono w r. 1929	990.00
1930	Bezrobot. i eksmitow.	165.00
	śmierć i choroba	50.00
	Utrata inwetarza	170.00
	Ogółem wypłacono w r. 1930	385.00

Najlepiej rozwijała się Kasa do r. 1927. W roku 1930 rozporządza już bardzo małym kapitałem. Dziś działalność jej zamarła. Służba folwarczna rekrutuje się przeważnie z dzieci ordynarjuszy. Rzadkie są bardzo wypadki, aby syn gospodarza, nawet najbiedniejszego, poszedł służyć do dworu. Odwrotnie, często spotyka się, iż służący kupuje parę morgów gruntu i powoli wsiąka w masę chłopską. Między wsią, a służbą folwarczną, panują silne antagonizmy. Z jednej strony jest pogarda dla najemników, z drugiej zazdrość posiadania własności. Gospodarz pozwala tylko w tym wypadku na małżeństwo, o ile dziecko służącego jest zamożne — pieniądz przełamuje niechęć. Wogóle poczucie kastowości na wsi jest silnie rozwinięte.

Rozdział V.

Ceny.

Regulowanie cen na płody rolne odbywało się w sześciu miejscowościach, targowych w ciągu pierwszych czterech dni tygodnia:

Nazwa miejscowości	Najbliższa stacja kolejowa	Odległość od stacji km	Najczęstsza liczba zwierząt spędzanych na jarmark			
			Konie	Bydło	Cielęta	Trzoda
				Mały		
Jędrzejów	Jędrzejów	3	—	—	—	—
Małogoszcz	Małogoszcz	5	—	50	20	100
Oksa	Włoszczowa	14	—	—	—	80
Sędziszów	Sędziszów	1	—	—	—	20
Sobków	Sobków	2	—	—	—	10
Wodzisław	Sędziszów	10	—	—	—	—

Nazwa miejscowości	Najbliższa stacja kolejowa	Najczęstsza liczba zwierząt spędzanych na jarmark							
		Konie	Bydło	Cielęta	Trzoda	Owce	tw t	Odległość od targowiska	Dni targowe
				Wielki					
Jędrzejów	Jędrzejów	30	150	10	450	10	tw	1	czwartek
Małogoszcz	Małogoszsz	—	—	—	—	—	t	0.3	środa
Oksa	Włoszczowa	—	—	—	—	—	t	w miejscu	wtorek
Sędziszów	Sędziszów	—	—	—	—	—	t	„	wtorek
Sobków	Sobków	—	—	—	—	—	t	„	środa
Wodzisław	Sędziszów	25	40	15	200	—	t	„	poniedział.

1) tw — oznacza targowisko z wagą
t — oznacza targowisko zwierzęce.

Dawniej dużą niedogodnością była znaczna odległość miejscowości targowych od stacji kolejowych. Dziś przewożenie mięsa i żywej trzody odbywa się samochodami, załadowanie więc następuje w rzeźni, albo na targowisku. Konie zaspaka-

jają wyłącznie potrzeby powiatu. Bydło i cielęta, targowe w Jędrzejowie i Wodzisławiu, są zabijane w miejscowych rzeźniach i wysyłane półciężarowymi samochodami do Katowic, względnie Sosnowca. Trzoda chlewna zaspakaja też same rynki zbytu, o których wyżej wspomniałem. Mała stosunkowo odległość od wielkich środowisk miejskich sprawia, iż ceny są zawsze nieco wyższe, niż w okolicach Warszawy, nie mówiąc o Kresach. Głównym rynkiem zbożowym jest Jędrzejów, gdzie są dwa duże młyny motorowe. Stąd mąka, lub zboże przewożone są do zagłębia węglowego. Ceny są zazwyczaj o złotówkę albo dwa złote wyższe na quintalu, niż na giełdzie warszawskiej. Transport odbywa się częściowo koleją, częściowo samochodami. W roku 1927[45]), w czasach najwyższych cen na płody rolne, przeciętne ceny wynosiły:

Nazwa płodu	Wiosna (maj) zł.	jesień (sierpień) zł.
Pszenica	60.50	48.09
Żyto	51.25	37.72
Jęczmień	37.10	40.35
Owies	40.00	29.40
Ziemniaki	12.53	8.65

W latach dobrej koniunktury 1925, 1926 i 1927 roku najniższe ceny: pszenicy, żyta, owsa i ziemniaków były w sierpniu, najwyższe zaś w maju. Jedynie jęczmień browarny był najdroższy w jesieni. W miesiącach zimowych cena jęczmienia spadała, a wzrastała w końcu lutego, przed siewami, obniżając się nieco po siewach. Poniżej podaję ile płacono za żyto i pszenicę w poszczególnych miesiącach roku 1927:

	Cena w miesiącach								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
pszenica	51.76	51.87	54.85	55.68	60.50	60.06	59.80	48.09	54.09
żyto	38.26	37.84	38.86	39.16	51.25	51.47	50.93	37.72	43.44

[45]) Przeciętne ceny rynkowe w Jędrzejowie i Wodzisławiu na podstawie książek kasowych majątków.

	Cena w miesiącach:		
	X	XI	XII
pszenica	50.80	51.65	51.75
żyto	42.60	40.26	39.30

Koń roboczy kosztował w październiku r. 1927 146—425 zł., w marcu 222—484 zł. Przeciętna roczna cena (r. 1927) krowy dojnej wynosiła 305.57 zł. Dziś wartość inwentarza żywego, jako też zboża i kartofli spadła straszliwie. Najwcześniej staniały ziemniaki. Później spadło zboże, a w końcu inwentarz żywy. Ceny w roku 1932-gim stanowiły:

Nazwa płodu	Cena	
	Wiosna	Jesień
	zł.	
Ziemniaki	8.34	4.00
Pszenica	29.07	26.27
Żyto	22.45	16.50
Jęczmień	16.25	23.40
Owies	22.36	15.24

Konie warte były w październiku 20—150 zł. w marcu 50—200 zł. Krowy dojne sprzedawano od 50—250 zł.

Ceny zbóż zmniejszyły się mniejwięcej o 50%. Najmniejszy spadek wykazuje owies, gdyż niecałe 50%, t. zn. 46% przeciętnej rocznej z r. 1927. Pszenica i jęczmień spadły o 50%, zaś żyto o 54%. Żyto, którego produkuje się najwięcej w powiecie, najmniej się opłaca. Musiało to wpłynąć w dużym stopniu na upadek ekonomiczny gospodarstw rolnych, szczególnie większych. Inwentarz żywy wart jest dziś bardzo mało. Za konia starego, powyżej 14 lat, zużytego płacono w jesieni r. 1932 zaledwie 10 zł. Dobry koń roboczy kosztował 150 zł. Krowę o wartości 200 zł. trudno jest dziś znaleźć. Musi to być chyba bardzo mleczna i młoda sztuka. Drobna krówka chłopska kosztuje 50—70 zł. Z nabiału najmniej spadły ceny jaj. W roku 1932 pobierano w hurcie od 5—10 gr. za sztukę (w roku 1927 —12 do 13 gr. sztuka). Masło warte było od 2 do 3 zł. za kg. Mleko 13—17 gr. za litr (w r. 1927—25, 26 i 27 gr. za litr.)

w miejscu produkcji. Niskie ceny produktów rolnych odbiły się szczególnie na powiecie Jędrzejowskim, z racji dużego procentu ziemi ornej, a małego lasów i stawów.

CZĘŚĆ IV.

STAN I ROZWÓJ WYTWÓRCZOŚCI ROLNICZEJ.

Rozdział I.

Użytkowanie gruntów i melioracje.

Podział użytków rolnych wykazywał stale znaczną przewagę ziemi ornej nad innymi. Wpłynęło to na charakter produkcji. W ciągu szeregu ostatnich lat stosunek wielkości obszaru poszczególnych użytków prawie, że się nie zmienił:[46]) [47]) [48]).

Rok	Powierzchnia ogólna użytków i nieużytków	Grunt orny		Łąki		Pastwiska	
	ha	ha	%	ha	%	ha	%
1909	121754[1])	82204	67	6116	5	6530	6
1918	108965	67713	62	6483	6	7262	6
1921	114750	68228	59	6379	5	7431	6
1931	125748	83881	66	6156	5	5520	4

Rok	Lasy		Pod zabudowaniami sady i ogrody	Nieużytki stawy jeziora	Parki i zabudowania	
	ha	%	ha	ha		%
1909	19220	15	3594	4090	11	6
1918	16793	15		10714	49	6.7
1921	18630	16	4182	9900	46	2.6
1931	19410	15		10781	1190	5.0

[46]) Statystyka Polski. Tom XI. Zeszyt 2-gi.
[47]) Statystyka Polski. Zasiewy i zbiory w roku 1918.
[48]) Statystyka Polski. Statystyka Rolnicza 1930/31.

1) zaznaczyć trzeba tutaj, iż różnice w ogólnej powierzchni powstały wskutek błędów popełnianych przez urzędy statystyczne.

Po wojnie wskutek utraty inwentarza żywego obszar gruntów ornych zmniejszył się znacznie i dopiero w r. 1931 przywrócony został do normy przedwojennej. Stąd nastąpił w r. 1918 i 1921 wzrost nieużytków, które w r. 1931 zmalały. Przyjrzyjmy się teraz, jak zmieniała się procentowo wielkość użytków wielkiej własności i małej:[49])

Rok Rodzaj własności	Ogółem	Grunty orne		Łąki	
	ha	ha	%	ha	%
1909 Drobna własność	66580	50548	76	3704	6
1921 (0 — 50 ha)	76787	50242	65	4810	6
1931 (0 — 50 ha)	83966	70457	84	4691	6
1909 Wielka własność	55174	31656	57	2412	4
1921 powyżej 50 ha	37953	17986	48	1569	4
1931 powyżej 50 ha	25564	12479	49	1292	5

Rok Rodzaj własności	Pastwiska		Lasy		Grunty pod zabudowaniami sady ogrody		Nieużytki stawy i jeziora	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1909 Drobna własność	3703	6	3573	5	2853	4	2199	3
1921 (0 — 50 ha)	6305	8	4196	5	3309	4	7925	12
1931 (0 — 50 ha)	2606	3	2514	3		3698		4
1909 Wielka własność	2827	5	15647	28	741	2	1891	4
1921 powyżej 50 ha	1126	3	14434	38	863	2	1975	4
1931 powyżej 50 ha	468	2	9097	35		2228		9

[49]) Statystyka Polski. Tom XI. Zeszyt 2-gi. Dane z roku 1931 na podstawie wykazów sejmiku.

Obszar gruntów ornych małej własności po wojnie maleje. Nieużytki po wojnie naturalnie maleją. Toż samo dzieje się z pastwiskami. Ilość lasów zmniejsza się. Grunt orny w 1921 r. wykazuje mniejszą przestrzeń niż w roku 1909 W roku 1931 wzrost jest niewielki z powodu silnej parcelacji. Sprzedawano wyłącznie prawie ziemię orną. Obszar pastwisk i lasów w r. 1931 maleje. Bardziej szczegółowe dane co do stanu użytków większej własności i gospodarstw kmiecych daje nam zestawienie z r. 1929 podane przez Okręgowy Urząd Ziemski:

Rodzaj objektów	Ilość objektów	Grunt orny	% w stos. do całości	Obszar w ha: Łąki	%	Pastwiska	%	Lasy	%	Wody	%	Parki	%
20 —50	6	153	81.4	4	2.1	—	—	—		—	—	—	—
50 —100	9	518	70.6	45	6.2	21	2.9	10	1.3	61	8.3	30	4
100—180	13	1308	76.5	98	5.8	55	3.2	87	5.2	88	5.3	25	1
powyżej 180	41	11250	48.0	940	4.0	520	2.2	8440	3.6	860	3.6	300	1

Dokładność w rubryce majątków powyżej 180 ha jest dużą ze względu na ścisłe pomiary robione w związku z wydzielaniem ośrodków. Do 180 ha procent ziemi ornej jest przeważający. Od 180 ha w górę zmniejsza się do 48%. Natomiast wzrasta ogromnie powierzchnia lasów w stosunku do innych użytków, stanowiąc 36%, gdy niżej 180 ha wynosiła maksimum 5.2%. Dla ilustracji stosunków w poszczególnych gminach podaję obszar użytków w r. 1931, uwzględniając w trzech osobnych tabelkach: grunty publiczne, grunty po niżej 50 ha i powyżej 50 ha. Czwarta da nam ogólne zestawienie[49]).

[49]) Statystyka Polski. Tom XI. Zeszyt 2-gi. Dane z roku 1931 na podstawie wykazów sejmiku.

Powierzchnia gospodarstw i gruntów niewliczonych do gospodarstw prywatnych bez względu na wielkość obszaru:

Nazwa gminy	Liczba gospodarstw	Użytkowanie ziemi (obszar w ha)					
		Powierzchnia ogólna gospodarstw	Ziemia orna	W tem Obsiane	Ugory	Ogrody warzywne i owocowe	Łąki ogółem
Jędrzejów (miejska)	4	634.00	24.30	23.70	0.60	5.46	5.80
Brzegi	17	1484.39	259.72	259.72	—	3.95	17.92
Małogoszcz	6	4391.03	50.04	47.92	1.12	1.92	16.50
Mierzwin	—	192.12	17.31	16.62	0.69	—	4.76
Mstyczów	6	196.26	28.65	26.98	1.67	0.75	2.88
Nagłowice	9	559.42	25.07	25.07	—	2.24	2.24
Nawarzyce	5	1005.80	305.89	289.09	16.80	8.68	55.98
Prząsław	1	3027.94	85.67	55.37	30.30	—	56.98
Raków	13	1216.85	27.11	22.20	4.91	0.90	2.33
Sędziszów	10	192.50	54.35	52.88	1.47	1.45	3.55
Sobków	—	1559.58	—	—	—	—	—
Węgleszyn	—	368.75	—	—	—	—	—
Wodzisław	8	537.18	49.33	48.65	0.68	2.28	—
Złotniki	6	852.18	17.82	17.82	—	0.82	4.32
Powiat	85	16218.00	945.26	887.02	58.24	28.45	173.27

Nazwa gminy	Użytkowanie ziemi (obszar w ha)					
	w tym Łąki niemeliorowane polne	Łąki niemeliorowane nizinne	Łąki meliorowane	Pastwisk natualnych	Grunty leśne zalesione i niezalesione	Pozostałe oddzielnie niewymienione
Jędrzejów (miejska)	5.80	—	—	67.40	162.75	368.29
Brzegi	—	17.92	—	240.25	537.41	425.14
Małogoszcz	4.90	11.60	—	1271.71	2471.81	579.05
Mierzwin	—	4.76	—	—	—	170.05

Nazwa gminy	Użytkowanie ziemi (obszar w ha) w tym					
	Łąki niemeliorowane polne	Łąki niemeliorowane nizinne	Łąki meliorowane	Pastwisk naturalnych	Grunty leśne zalesione i niezalesione	Pozostałe oddzielnie niewymienione
Mstyczów	—	2.88	—	48.52	—	115.46
Nagłowice	—	2.24	—	—	217.14	312.73
Nawarzyce	—	55.99	—	251.38	295.80	88.06
Prząsław	—	56.98	—	141.21	2614.08	130.00
Raków	—	2.33	—	40.01	344.00	802.50
Sędziszów	—	3.55	—	2.86	—	130.29
Sobków	—	—	—	358.00	216.00	985.58
Węgleszyn	—	—	—	2.00	224.00	142.75
Wodzisław	—	—	—	22.29	410.51	52.77
Złotniki	—	4.32	—	—	305.69	523.53
	10.7	162.57		2445.63	7799.19	4826.90
Powiat	10.7	162.57		2443.63	7799.19	4826.20

Powierzchnia gospodarstw i gruntów poniżej 50 ha:

Nazwa gminy	Liczba gospodarstw ogólnie	Użytkowanie ziemi (obszar w ha)					
		Powierzchnia ogólna gospodarstw	Ziemia orna	W tym Obsiane	Ugory	Ogrody warzywne i owocowe	Łąki
Jędrzejów (miejska)	694	2080.20	1894.87	1831.78	63.09	33.84	80.23
Brzegi	810	3762.68	8220.88	3181.17	39.71	64.39	266.60
Małogoszcz	1998	6908.97	6603.74	5205.91	397.83	33.12	394.11
Mierzwin	1889	9134.56	7332.19	7243.14	89.05	39.48	715.30
Mstyczów	1287	4802.14	8838.35	3694.79	143.56	48.36	277.21
Nagłowice	1168	4213.63	8632.46	3625.74	6.72	8.71	137.46
Nawarzyce	1204	5975.15	6420.91	5339.40	81.51	50.73	280.82
Prząsław	1827	8684.75	7666.25	7470.07	196.18	71.10	551.67
Raków	1180	8111.67	6613.13	6351.14	261.99	88.70	418.46

Powierzchnia gospodarstw i gruntów poniżej 50 ha

Nazwa gminy	Liczba gospodarstw ogólnie	Użytkowanie ziemi (obszar w ha)					
		Powierzchnia ogólna gospodarstw	Ziemia orna	w tym Obsiane	Ugory	Ogrody warzywne i owocowe	Łąki
Sędziszów	1316	4407.58	8949.79	3837.70	112.09	52.32	51.58
Sobków	1451	7405.69	6527.37	5957.28	570.09	35.97	324.10
Węgleszyn	1029	6954.86	1913.73	4739.15	174.58	77.34	615.54
Wodzisław	1498	7569.44	6144.18	6025.63	118.55	66.46	95.06
Złotniki	905	4956.53	8699.14	3459.23	239.91	4.43	482.70
Powiat	17256	83966.85	70456.99	67962.13	2494.86	674.95	[4690.93

Nazwa gminy	Użytkowanie ziemi (obszar w ha) W tem:					
	Łąki niemejorowane polne	Łąki niemeljorowane nizinne	Łąki meljorowane	Pastwiska naturalne	Grunty leśne: zalesione i niezalesione	Pozostałe oddzielnie niewymienione
Jędrzejów (miejska)	80.23	—	—	—	6.49	73.96
Brzegi	3.92	262.68	—	6.10	129.75	64.77
Małogoszcz	9.48	384.63	—	228.94	278.05	371.01
Mierzwin	1.03	713.71	0.65	500.10	193.48	343.92
Mstyczów	4.41	272.80	—	207.34	224.76	206.12
Nagłowice	—	137.46	—	125.60	208.54	100.86
Nawarzyce	—	280.82	—	99.33	13.95	109.41
Prząsław	175.50	376.17	—	4.48	138.01	253.24
Raków	55.31	363.15	—	319.10	280,44	391.84
Sędziszów	7.83	43.75	—	46.17	119.88	187.84
Sobków	97.29	226.81	—	109.94	238.67	169.64
Węgleszyn	16.86	598.68	—	693.76	481.24	173.25
Wodzisław	—	95.06	—	28.84	38.91	195.99
Złotniki	90.99	391.71	—	236.80	162.28	371.18
Powiat	542.85	4147.43	0.65	2606.50	2514.45	3023.03

Powiechrznia gospodarstw i gruntów powyżej 50 ha.

Nazwa gminy	Liczba gospodarstw	Użytkowanie ziemi (obszar w ha)				
		Powierzchnia ogólna gospodarstw	Ziemia orna	w tym: Obsiane	U-go-	Ogrody warzywne i owocowe
Jędrzejów (miasto)		—	—	—	—	—
Brzegi	3	2249.83	391.91	365.61	26.30	3.92
Małogoszcz	4	805.00	379.52	311.47	68.05	4.85
Mierzwin	5	2354.32	1275.23	1236.43	38.80	6.37
Mstyczów	2	1983.87	443.59	436.89	6.70	28.12
Nagłowice	8	4206.95	2031.46	1881.98	149.48	79.45
Nawarzyce	6	2047.07	1587.00	1541.00	46.00	20.65
Prząsław	7	1256.37	1032.36	1019.49	12.87	39.48
Raków	4	1015.56	449.05	421.69	17.36	17.91
Sędziszów	5	1148.89	894.94	836.15	58.79	32.45
Sobków	12	2339.50	1168.00	1073.00	95.00	22.50
Węgleszyn	6	3106.39	1049.81	1011.74	38.07	9.34
Wodzisław	7	2408.77	1322.16	1308.16	14.00	14.44
Złotniki	4	641.29	464.06	410.35	53.71	10.88
Powiat	73	2556.79	12479.09	11853.96	625.13	290.36

Nazwa gminy	Łąki ogółem	W tym Łąka nie meliorowana polna	Łąka nie meliorowana nizinna	Łąka meliorowana	Pastwiska naturalne	Grunty leśne: zalesione i niezalesione	Pozostałe oddzielnie nie wymienione
Jędrzejów (miasto)	—	—	—	—	—	—	—
Brzegi	76.15	—	76.15	—	10.64	1721.60	45.61
Małogoszcz	36.68	—	38.68	—	21.04	199.89	161.02
Mierzwin	190.00	—	190.00	—	23.59	629.29	229.84
Mstyczów	34.15	—	17.92	16.23	1.96	1357.30	118.75

Nazwa gminy	Łąki ogółem	w tym Łąka nie melioro-wana polna	Łąka nie melioro-wana nizin-na	Łąka melio-rowa-na	Pastwi ska natural-ne	Grunty leśne, zale-sione i nie-zale-sione	Pozo-stałe od-dziel-nie nie-wymie-nione
Nagłowice	99.36	—	91.82	7.546	49.9	1663.07	292.92
Nawarzyce	77.00	—	32.00	45.00	45.00	243.00	74.40
Prząsław	50.68	3.49	47.19	—	15.79	—	118.06
Raków	91.81	—	91.81	—	60.16	252.28	54.35
Sędziszów	85.66	30.23	30.80	24.63	21.28	57.67	56.89
Sobków	94.50	3.00	80.50	11.00	59.00	542.00	453.50
Węgleszyn	345.74	—	326.14	19.60	92.71	1403.67	205.12
Wodzisław	82.93	18.80	64.13	—	34.90	859.65	94.69
Złotniki	25.36	—	25.63	—	41.24	67.31	32.17
Powiat	1292.29	55.52	1112.77	124.00	468.00	9096.73	1937.32

Ogólna powierzchnia gospodarstw i gruntów w powiecie:

Nazwa gminy	Liczba	Użytkowanie ziemi (obszar w ha) Powierzchnia ogólna gospodarstw	Ziemia orna	% w stosunku do całości	w tem Obsiane	Ugory	Ogrody warzyw. owoców.
Jędrzejów (miasto)	608	2714.20	1910.17	77	1855.48	63.69	39.30
Brzegi	835	7495.90	3872.51	52	3806.50	66.01	72.26
Małogoszcz	2008	12105.60	6043.30	50	5566.30	467.00	39.89
Mierzwin	1894	11681.00	8624.73	73	8496.19	128.54	45.85
Mstyczów	1295	6982.27	4310.59	62	4158.66	151.93	77.23
Nagłowice	1185	8980.00	5688.99	63	5532.79	156.20	90.40
Nawarzyce	1215	9028.00	7314.80	81	7169.49	144.31	80.06
Prząsław	1835	12969.06	8781.28	67	8544.93	239.35	110.58
Raków	1197	10344.08	7079.29	68	6795.03	284.26	100.51
Sędziszów	1431	5748.97	4899.08	85	4726.73	172.35	86.22
Sobków	1463	11304.77	7695.37	68	7030.78	665.09	58.17
Węgleszyn	1035	10430.00	5963.54	57	5750.89	212.65	86.68
Wodzisław	1513	9515.39	7515.67	79	7382.44	133.23	83.18
Złotniki	915	6450.00	4181.02	65	3887.40	293.62	16.13
Powiat	17414	125748.64	88881.34		80703.11	3178.23	993.76

Nazwa gminy	Użytkowanie ziemi (obszar w ha)						
	Łąki ogółem	W tym Łąki nie meliorowan. polne	Łąki nie meliorowan. nizinne	Łąki meliorowane	Pastwiska naturalne	Grunty leśne: zalesione i nie zalesione	Pozostałe oddzielnie nie wymienione
Jędrzejów (miasto)	86.03	86 03	—	—	67.40	169 24	433.06
Brzegi	360.67	3.92	356.75	—	256.99	2388.76	544.71
Małogoszcz	9.29	14.38	434.91	—	1521.69	2949.75	1111.08
Mierzwin	910.15	1 03	908.47	0.65	522.69	822.77	753.81
Mstyczów	314.24	4.41	293.60	16.23	257.82	1582.06	440.33
Nagłowice	239.06	—	231.52	7.54	166.29	2088.75	706.51
Nawarzyce	413.81	—	368.81	45.00	395.71	552.75	271.87
Prząsław	659.33	178.99	480.34	—	161.48	2752.09	501.30
Raków	512.60	55.31	457.29	—	419.27	976.72	1248.69
Sędziszów	140.79	38.06	78.10	24.63	70.31	177.55	375 02
Sobków	418 60	100.29	307.31	11.00	526.94	996.67	1608.72
Węgleszyn	961.28	16.86	924.82	19.60	786.47	2108.91	523.12
Wodzisław	177.99	18,80	159.19	—	86.03	1309 07	348.45
Złotniki	512.65	90.99	421.66	—	287.04	535.28	926.88
Powiat	6156.49	609.07	5422 77	124.65	5520.13	19110.37	9786.55

Największy odsetek gruntów ornych w stosunku do całego obszaru wykazują gminy: Nawarzyce, Sędziszów i Wodzisław. Dwie pierwsze posiadają bardzo małą przestrzeń lasów. Trzecia zaś, obok wielkiego obszaru gruntów ornych posiada dużą powierzchnię lasów. Gruntu ornego jest 79%, lasów 14%. Razem stanowi to 93%. A więc łąk, pastwisk, ogrodów, wód i nieużytków pozostaje zaledwie 7%. Wyżej wspomniane trzy gminy należą do najurodzajniejszych w powiecie. Najmniejszy procent gruntów ornych posiadają gminy: Brzegi i Małogoszcz. Mają one dużą przestrzeń lasów. Na małą ilość ziemi ornej w gminie Małogoszcz wpływa wielki obszar nieużytków (gleba należy do najuboższych w powiecie). Ogrodów warzywnych i owocowych jest niewiele. Z większych gospodarstw ogrodniczych jest tylko jedno w gminie Prząsław. Łąki stanowią niewielki odsetek, nie przekraczając 9.2%. Cyfrę tę wykazuje gmina Węgleszyn. Łąki meliorowane są prawie wyłącznie w gospodarstwach powyżej 50 ha. Mała własność posiada ich zaledwie 0,65 ha. Gospodarstw rybnych jest 636 ha. Jeziora zajmują 18 ha.

Jak już wspomniałem zabudowania gospodarcze zbudowane są przeważnie z kamienia, lub drzewa. Ze względu na wysokie ceny tego ostatniego coraz więcej budynków stawianych jest z wapniaka. Jednak stodoły są przeważnie drewniane. Większa własność używa często do budowy cegłę, która jest dużo trwalsza od kamienia wapiennego. Dachy kryte są najczęściej słomą. Ma ona dużą zaletę, iż dobrze pokryty dach jest bardzo trwały. Z drugiej jednak strony istnieje poważne niebezpieczeństwo pożaru. Z tego też powodu nierzadko spotyka się domy pokryte dachówką, lub blachą cynkową. We dworach widzi się często papę. Naogół właściciele majątków narzekają na koszt utrzymania jej w dobrym stanie, powracając do gontu, którym dawniej budynki folwarczne bywały wyłącznie kryte. Przyczynia się do tego spadek ceny drzewa. Stan budynków w powiecie jest niezły. Tembardziej, iż w czasie wojny nie uległy zniszczeniu. Wśród właścicieli gospodarstw karłowych spotyka się często, iż mieszkanie, chlew i obórka znajdują się pod jednym dachem. Stodoły budowane są zawsze osobno. Tylko u zamożnych gospodarzy jest oddzielne pomieszczenie dla krów i świń, a oddzielne dla koni. Zwykle inwentarz umieszczony jest razem.

Powiat[50]) nasz posiadający ziemie o podglebiu przepuszczalnym, prawie że nie potrzebuje melioracji. W roku 1928 zmeliorowano jeden objekt o powierzchni 87 ha, zaś w roku 1929 jeden objekt o 300 ha. Odwadnianie potrzebują jedynie łąki nad rzekami Nidą i Mierzawą, gdyż rzeki te rozlewają się szeroko, mając dość płytkie koryto.

Rozdział II.

Nawozy sztuczne.

Przed wojną nawozy sztuczne stosowała wyłącznie prawie wielka własność. Jedynie we wsiach, w których były kółka rolnicze używano nawozów mineralnych. Po wojnie silna propaganda w latach 1925, 1926 i 1927 wpłynęła na wzrost konsumcji. Duża opłacalność produkcji rolnej pchała gospodarzy do coraz większych nakładów. Stosuje się to szczególnie do

---

[50]) Wykazy sejmiku.

właścicieli wielkiej własności. Dopiero katastrofalny spadek cen zboża w roku 1928 wstrzymuje wszelkie inwestycje. Od roku 1929 ilość zużytych nawozów spada, dochodząc w roku 1932 do bardzo małej cyfry. Ogólnie zużyto nawozów w poszczególnych latach:[51])

Rok	Waga zużytych nawozów w quintalach
1924	14260
1925	29490
1926	31320
1927	33165
1928	74520
1929	59740
1930	43480

Dane te mogą odbiegać nieco od rzeczywistości, gdyż trudno jest obliczyć całkowitą sprzedaż nawozów. W każdym razie służyć mogą jako cyfry orientacyjne. Do roku 1928 włącznie widzimy ciągły wzrost konsumcji. Potem ilość sprzedanych nawozów słabnie, ale nie raptownie. Świadczy to, iż zaczęto się zastanawiać w większej mierze, niż przedtem nad opłacalnością użycia nawozów, nie odrzucając jednak myśli stosowania ich. Zużycia poszczególnych rodzajów nawozów sztucznych nie podaję, gdyż statystyki sejmikowe odbiegają ogromnie od prawdy, podając dużo mniej niż w rzeczywistości użyto. Najwięcej spotrzebowano azotniaku. Później szły superfosfat i sól potasowa.

Rozdział III.

Produkcja roślinna.

A. Wytwórczość gruntów ornych, łąk i pastwisk. Powiat Jędrzejowski jest nastawiony głównie na produkcję zbożową — ziemniaczaną. Największą powierzchnię zajmuje żyto. Następnie idą: pszenica i ziemniaki. Z motylkowych naczelne miejsce zajmuje koniczyna, a po niej łubin i wyka. Powierzchnia zasiewów w latach (1917/18 — 1930/31) wynosiła:[52])

---

[51]) Wykazy sejmiku.

[52]) Dane Spółdzielni Rolniczo-handlowych, Syndykatu i sprzedawców prywatnych.

Rok	Nazwa płodu. Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies	
	powierzchnia w ha							
		%		%		%		%
1917/18	5753	12	12995	27	5392	11	5019	11
1926/27	9506	13	24966	35	9669	13	12753	18
1927/28	11020	55	20210	29	7150	10	7799	11
1928/29	12938	17	23662	31	7958	10	8257	11
1929/30	14407	18	24027	30	7503	9	8156	10
1930/31	14368	18	23337	29	7254	9	7843	10

Rok	Nazwa płodu Ziemniaki		Gryka	Proso	Kukurydza
	powierzchnia w ha				
		%			
1917/18	6964	14	242	571	—
1926/27	15435	21	nie	podano	
1927/28	12685	17	6	300	3
1928/29	12471	16	4	235	3
1929/30	13411	17	16	256	1
1930/31	22495	17	14	353	11

Rok	Nazwa płodu Groch	Bób	Peluszka	Wyka	Łubin		Seradela		Koniczyna		Len	Rzepak
	powierzchnia w ha											
						%		%		%		
1917/18	—	—	—	—	3467	7	—		6899	14	—	—
1926/27	—	—	—	—	—		—		—		—	—
1927/28	321	42	2421		4161	6	2261	3	4664	6	11	2
1928/29	330	24	181	1400	3286	4	1145	1	4915	7	14	15
1929/30	402	28	195	1461	3076	4	1428	2	5591	7	12	1
1930/31	392	35	78	1633	3005	4	1171	1	5687	7	16	80

Rok 1917/18 to okres ogólnego braku inwentarza, a co zatem idzie brak nawozu naturalnego. O sztucznym nie było mowy, gdyż w czasie wojny nikt go nie produkował. Musiano, więc braki te uzupełnić, zwiększając powierzchnię zasiewaną motylkowymi. Nie mam danych co do wszystkich, ale sam łubin i koniczyna wyniosły 21% ogólnej powierzchni obsiewów. Ugory ogromnie wzrosły wynosząc 11890 ha., co stanowiło 21% obszaru zasianego. Wpłynął tu na ekstensywność gospodarstw

również brak inwetarza dla uprawy mechanicznej gleby, a pozatem konieczność dania wypoczynku wyczerpanej ziemi. Uprawa zbożowych i ziemniaków zmniejszyła się znacznie. W roku 1926/27, kiedy mieliśmy najlepszą koniunkturę gospodarczą, a intesywność gospodarstw nietylko dorównała stanowi przedwojennemu, ale nawet przewyższała, produkcja zbożowa w konsekwencji wzrosła. Tyczy się tu przedewszystkiem żyta. które z 27% skoczyła na 35% powierzchni zasiewów. Dalej idą ziemniaki i owies, których obszar zwiększono o 7%. Natomiast pszenica wzrosła zaledwie z 12 na 13%. Groźba spadku cen żyta, a później rzeczywisty spadek pcha rolników w kierunku dalszego powiększania powierzchni pszenicy, a zahamowania nawet zmniejszenia: żyta, owsa, ziemniaków i jęczmienia. Opłacalność koniczyn wpływa znowu na niewielkie powiększenie jej obszaru. Stan powierzchni zasiewów w poszczególnych gminach zilustruje nam następujące zestawienie z roku 1930/31:[53])

Nazwa gminy	Nazwa płodu: Pszenica Ozima	Pszenica Jara	Żyto	Jęczmień Ozimy	Jęczmień Jary
Jędrzejów (miejski)	293.66	—	689.15	—	162.40
Brzegi	574.43	16.24	1348.56	—	318.50
Małogoszcz	458.28	4.00	2396.35	—	417.21
Mierzwin	1584.93	99.00	2090.89	—	1212.23
Mstyczów	767.26	12.85	1249.54	—	210.22
Nagłowice	1245.49	206.14	1379.74	—	303.82
Nawarzyce	1407.82	42.00	1229.49	—	884.23
Prząsław	1630.21	110.52	1912.55	4.67	855.63
Raków	1356.31	7.28	1802.65	—	706.19
Sędziszów	1079.33	64.60	1152.19	—	340.19
Sobków	878.70	6.00	2867.94	0.28	371.22

[53]) Statystyka Polski. Zasiewy i zbiory w roku 1918.
Kwartalnik Statystyczny. Tom V. Zeszyt 1-y. rok 1928.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VI. Zeszyt 2-gi. rok 1929.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VIII. Zeszyt 2-y. rok 1931.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 1-y. rok 1931.
Statystyka Polski. Statystyka rolnicza. 1930/31.

Nazwa gminy	Nazwa płodu				
	Pszenica			Jęczmień	
	Ozima	Jara	Żyto	Ozimy	Jary
Węgleszyn	590.07	32.41	2011.73	1.40	210.27
Wodzisław	1421.91	24.85	1651.06	11.43	792.74
Złotniki	449.95	4.39	1584.39	5.25	246.79
Powiat	13738.35	630.28	2330.23	22.03	7231.64

Nazwa gminy	Nazwa płodu				
	Owies	Gryka	Proso	Kukurydza	Mieszanki ze zbóż na ziarno
Jędrzejów (miejski)	187.53	—	4.36	—	—
Brzegi	286.27	—	21.92	—	12.21
Małogoszcz	320.78	2.80	1.25	—	6.20
Mierzwin	751.78	—	37.29	—	6.51
Mstyczów	379.35	0.16	1.88	—	14.13
Nagłowice	617.35	2.37	12.26	1.84	22.29
Nawarzyce	775.14	—	4.34	—	113.10
Prząsław	902.55	0.73	1.31	0.33	53.91
Raków	727.56	1.68	50.89	—	17.64
Sędziszów	550.59	—	1.14	0.70	7.17
Sobków	574.76	4.68	77.69	8.00	8.96
Węgleszyn	508.26	—	33.96	—	25.63
Wodzisław	940.04	—	39.33	1.00	—
Złotniki	320.78	1.83	15.45	—	5.00
Powiat	7842.74	14.25	353.07	11.24	292.85

Nazwa gminy	Nazwa płodu				
	Groch	Peluszka	Wyka i bobik	Fasola i bób	Saradela
	Obszar zasiewów w hektarach				
Jędrzejów (miasto)	1.82	—	28.76	—	15.54
Brzegi	53.67	0.20	53.61	—	102.37

Nazwa gminy	Nazwa płodu				
	Groch	Peleszka	Wyka i bobik	Fasola i bób	Saradela
	Obszar zasiewów w hektarach				
Małogoszcz	5.81	—	126.20	2.00	196.12
Mierzwin	9.63	0.28	94.95	0.40	57.31
Mstyczów	6.20	2.93	36.91	2.10	85.20
Nagłowice	5.72	5.23	118.70	0.09	59.10
Nawarzyce	25.57	7.00	170.38	3.04	26.20
Prząsław	45.26	5.92	239.75	1.86	72.95
Raków	107.33	1.03	212.02	14.44	82.80
Sędziszów	2.96	2.52	12.92	1.32	44.60
Sobków	34.22	6.00	104.90	5.33	24.34
Węgleszyn	25.28	14.00	97.80	1.93	196.68
Wodzisław	32.51	5.98	182.02	2.50	40.71
Złotniki	35.77	15.46	45.93	—	45.93
Powiat	391.75	77.55	1633.13	35.01	1170.97

Nazwa gminy	Nazwa płodu			
	Łubin	Koniczyna	Pozostałe pastewne oraz mieszanki strąkowych	Rzepak i rzepik ozimy i jary
	Obszar zasiewów w hektarach			
Jędrzejów (miasto)	47.47	97.75	1.83	0.53
Brzegi	214.04	147.90	8.95	—
Małogoszcz	72.43	97.78	12.00	—
Mierzwin	198.80	613.15	251.76	7.0
Mstyczów	245.49	281.78	31.32	—
Nagłowice	171.04	351.30	54.42	16.7
Nawarzyce	129.92	1004.15	30.00	32.0
Prząsłąw	401.94	902.94	24.72	0.03
Raków	248.51	414.21	14.66	—
Sędziszów	152.43	367.74	77.08	—
Sobków	301.10	335.09	—	9.0
Węgleszyn	484.32	227.49	20.80	—
Wodzisław	127.34	833.25	207.77	8.0
Złotniki	210.53	110.32	0.84	6.6
Powiat	3005.36	5686.85	736.15	79.68

Nazwa gminy	Nazwa płodu: Len	Konopie	Ziemniaki	Buraki cukrowe	Pozostałe okopowe (buraki pastewne cykoria marchew	Drobne uprawy chmiel gorczyca słonecznik warzywa w uprawie polowej
	Obszar zasiewu w hektarach					
Jędrzejów (miasto)	—	—	309.42	—	10.51	4.95
Brzegi	—	—	632.82	0.75	3.06	—
Małogoszcz	1.64	—	1423.21	—	7.36	12.88
Mierzwin	—	—	1416.55	15 65	37.22	10.86
Mstyczów	—	—	763.29	—	49.19	1.86
Nagłowice	—	—	877.03	7.33	71.81	—
Nawarzyce	—	—	1160.99	21.80	55.13	12.00
Prząsław	—	0.03	1293.96	6.34	35.70	30.12
Raków	—	—	955.60	0.14	67.93	6.16
Sędziszów	0.1	1.69	706.49	1.01	51.04	0.54
Sobków	2.60	0.42	1178.76	18.37	20.21	91.68
Węgleszyn	5.12	0.81	1169.99	11.03	31.37	51.56
Wodzisław	—	0 03	977.13	3.63	109.60	5 07
Złotniki	7 05	—	629.51	0.53	24.98	—
Powiat	16.42	2.98	13494.75	85.85	578.11	234.68

Gminy Nawarzyce i Nagłowice wykazują przewagę pszenicy nad żytem. Sędziszów, Wodzisław i Prząsław mają niewiele mniejszą przestrzeń pszenicy, niż żyta. Małogoszcz, Złotniki, Węgleszyn i Brzegi, najuboższe w urodzajną glebę gminy w powiecie, zajmują znacznie mniejszą powierzchnię pszenicy. Koniczyn najwięcej sieją: Nawarzyce, Prząsław i Wodzisław. W sadzeniu ziemniaków dominują Małogoszcz i Mierzwin. Owsem najwięcej obsiała gmina Wodzisław, jęczmieniem zaś— Mierzwin. O innych płodach jako mniej ważnych nie wspominam, poprzestając na podaniu tabelki. Tak duży obszar ziemi ornej przeznaczony pod żyto wpłynął na przewagę tego zboża nad trzema pozostałymi. Od czasów wojny światowej plony wzrosły ogromnie, ciekawym więc będzie porównanie ich w okresie 1917/18—1930/31. Biorę pod uwagę zboże oraz z okopowych ziemniaki.

Rok	Nazwa płodu				
	Pszenica	żyto	Owies	Jęczmień	Ziemniaki
	plony w centnarach metrycznych:				
1917/18	45320	98120	39600	44620	nie podano
1926/27	128248	266673	197828	141614	2337629
1927/28	124793	219748	100089	88625	1123735
1928/29	186339	325264	155557	125241	1923389
1929/30	217572	346885	119555	110267	1861755
1930/31	217235	298231	107893	101593	1763637

Od roku 1917 do 1927 plony zwiększyły się znacznie. Rok 1926/27 daje maximalne rezultaty owsa, jęczmienia i ziemniaków, zaś ilość pszenicy i żyta wciąż wzrasta, aż do roku 1929/30. Jednak wzrost plonów pszenicy jest szybszy, niż żyta. Rok 1930/31 daje nam silny spadek wyprodukowanego żyta. Natomiast ilość pszenicy zmniejsza się bardzo niewiele. Przeciętna wydajność z jednego ha. nie była zbyt wysoką, przewyższając jednak niejednokrotnie przeciętne województwa Kieleckiego.

Najwięcej pszenicy wyprodukowała gmina Prząsław, gdyż zebrano w niej 26438 ctn. Powyżej 20000 centnarów było w gminach: Nawarzyce (23399 ctn.), Mierzwin (22965 ctn). Wodzisław (22060 ctn.). Najwyższy plon z 1 hektara otrzymano w gminie Nawarzyce (18). Najsłabsze rezultaty z 1 ha wydały gminy Małogoszcz (12) i Sobków (12.5 ctn.) Maksimum żyta zebrano w gminie Mierzwin (32113 ctn.). Więcej niż 20000 ctn. wydały gminy: Małogoszcz (28869) Prząsław (27137 ctn.) Raków (25237 ctn.), Węgleszyn (25011 ctn.) i Wodzisław (23037 ctn). Z jednego hektara najwięcej osiągnięto w gminie Mierzwin (15.5 ctn.) Najsłabsza wydajność była w gminie: Brzegi, Sobków, Złotniki, gdyż tylko po 11 ctn. z ha. W zbiorze jęczmienia znowóż przodował Mierzwin z 17304 ctn., jednak Wodzisław bije go wydajnością produkując 18 ctn. z ha (Mierzwin — 14 ctn. z ha.). Najgorsze wyniki ma Małogoszcz z 10 ctn. z ha. Najwięcej owsa sprzątnięto w gminie Wodzisław (15383 ctn.), w której też rezultat z 1 ha przewyższył inne gminy, wynosząc 16,5 ctn. Małogoszcz i Brzegi miały bardzo słabą wydajność (10 ctn. z ha.) Gmina Prząsław wykopała kartofli 189117 ctn. co wykazało jeden z lepszych plonów w powiecie (147 ctn.)

Inne gminy nie osiągnęły takiej ilości ziemniaków. Wodzisław i Brzegi miały za to więcej z ha, a mianowicie 151 ctn. i 157 ctn. Najgorsze rezultaty miały gmina Małogoszcz i Sobków — 112 ctn. z ha i 102 ctn. z ha. Reasumując zbiory zbóż i ziemniaków, stwierdzić należy, iż najsłabszymi pod względem produkcji roślinnej są gminy: Sobków i Małogoszcz. Tłumaczy się to słabą glebą. Gminy Nawarzyce, Prząsław i Wodzisław, mając bardzo dobrą ziemię uprawną, przodują zawsze innym. Ciekawem będzie porównanie plonów małej i większej własności.

Nazwa gminy	Pszenica ozima		Żyto		Jęczmień		Owies		Ziemniaki	
	zbiór z 1 ha		zbiór z ha		zbiór z ha		zbiór z ha		zbiór z ha	
	gosp. niżej 50 ha	gosp. wyżej 50 ha	gosp. niżej 50 ha	gosp. wyżej 50 ha	gosp. niżej 50 ha	gosp. wyżej 50 ha	gosp. niżej 50 ha	gosp. wyżej 50 ha	gosp. niżej 50 ha	gosp. wyżej 50 ha
Brzegi	15	15	11	14.5	14	14	10	10	160	100
Jędrzejów (m)	16	—	12	—	12	—	11	—	120	—
Małogoszcz	12	13	12	15	10	11	10	13	112	130
Mierzwin	14	18	15	18	14	18	14	18	120	150
Mstyczów	15	18	12	18	12	14	13	15	140	140
Nagłowice	16	18	12	16	14	16	14	16	120	140
Nawarzyce	16	18	13	14	15	16	14	15	150	160
Prząsław	16	18	14	16	13	15	13	14	145	160
Raków	14	16	14	14	14	18	12	19	145	160
Sędziszów	15	18	14	16	12	14	12	14	130	160
Sobków	12	14	11	12	12	14	13	16	100	120
Węgleszyn	15	18	12	16	14	18	16	18	110	130
Wodzisław	15	18	14	16	18	19	16	18	150	160
Złotniki	16	18	10	12	12	14	12	14	120	150
Powiat	14.7	17.4	12.3	15.0	13.7	16.1	13.2	15.8	129.5	148.0

Na zwiększenie rezultatów wpływa wybitnie większa własność. Jedynie w gminie Brzegi nie widzimy wielkich różnic między folwarkiem, a wsią. Przeciętnie było od 2, 5 do 3 ctn. więcej na hektarze. Mówię tu naturalnie o zbożu. Różnica zebranych ziemniaków wynosi średnio 14 ctn. na hektarze.

Ogólną produkcję roślinną w powiecie przedstawi nam wykaz z roku 1930/31:

Typ gospodarstwa	Pszenica ozima		Pszenica jara		Żyto jare	
	z ha	ogółem	z ha	ogółem	z ha	ogółem
Prywatne:						
powyżej 50 ha	18.1	40378	11.9	6950	—	—
poniżej 50 ha	14.7	167520	10.3	433	9.2	6.5
Publiczne	15.4	1856	14	98	—	—
Powiat	15.2	209754	11.8	7481	9.2	6.5

liczone w centnarach

Typ gospodarstwa	Żyto ozime		Jęczmień ozimy		Jęczmień jary		Owies	
	z ha	ogółem	z ha	ogółem	z ha	ogółem	z ha	ogółem
Prywatne:								
powyżej 50 ha	15.1	33549	18.2	293	16.1	12176	15.8	23855
poniżej 50 ha	12.3	261877	16.8	101	13.7	88208	13.2	83128
Publiczne	11.7	2742	—	—	14.2	815	13.2	910
Powiat	12.7	298168	17.9	394	13.9	107893	13.7	101199

Typ gospodarstwa	Gryka		Kukurudza		Groch	
	z ha	ogółem	z ha	ogółem	z ha	ogółem
Prywatne					11.3	635
powyżej 50 ha	9.7	88	12.5	113	11.9	3977
poniżej 50 ha	8.8	53	22.5	45	8.2	33
Publiczne	—	—	—	—	—	—
Powiat	10	141	14.3	158	11.8	4645

Typ gospodarstwa	Ziemniaki		Len nasiona		Słoma
	z ha	ogółem	z ha	ogółem	
Prywatne:	148	218815	7	12	18
powyżej 50 ha	129.5	1528364	6.4	10.6	159
poniżej 50 ha	114	16458	—	—	—
Publiczne					
Powiat	130.6	1763637	6.6	11.0	177

	ŁĄKI:							
	Koniczyny		polna		Nizinne		Meliorowane	
	2 pokosy		2 pokosy		2 pokosy		2 pokosy	
	z ha	ogółem	z ha	ogółem	z ha	ogółem	z ha	ogółem
Prywatne:	9.2	10628	19.2	174	22.4	13441	29.2	2342
powyżej 50 ha	25.5	29 93	3.1	1079	12.0	25039	18.8	3624
poniżej 50 ha	5.6	25357	18.8	3891	21.6	45179	35	16
	24.6	110385	7.1	10228	10 8	89678	25	23
Publiczne	9.0	522	22.0	76	27.3	1819	—	—
	20.9	1215	6.9	243	11.1	4458	—	—
Powiat	6.4	36207	18.9	4141	21.9	60439	29.1	2358
	24.8	141193	6.8	11550	11.1	119145	18 8	3647

Ze zbóż chlebowych najwięcej produkuje mała własność, zajmując 77.3% ogólnego zbioru pszenicy i 87.9% żyta. Większa własność zebrała 21.8% pszenicy i 11.2% żyta. Podobnie sprawa przedstawia się z ziemniakami, których 86.6% przynależy do małych gospodarstw. W całym powiecie wykopano 1763637 ctn. ziemniaków, których część spotrzebowały gorzelnie, bardzo małą część sprzedano, a najwięcej spasiono inwentarzem. Plon żyta wyniósł 298231 ctn. Z tego gros poszło na sprzedaż po odliczeniu żyta na konsumcję miejscową. Pszenicy w ilości 217235 ctn. niemal wszystką wywieziono na rynki zbytu. Poza tym najwięcej było jęczmienia, owsa i koniczyny. Z łąk meliorowanych otrzymano najwięcej siana z hektara. Ogółem z dwóch pokosów zebrano 201280 ctn. Przeważna część łąk jest pokryta kwaśnymi trawami. Dlatego siano słodkich traw jest bardzo poszukiwane. Wydajność pastwisk jest niemożliwą do obliczenia. Wartość ich jednak jest zazwyczaj bardzo małą, gdyż znajdują się one na najgorszych glebach, których pod uprawę nie można użyć.

B. Sady i ogrody warzywne. Ogrodów warzywnych i owocowych prawidłowo prowadzonych jest bardzo mało. Jedyne większe gospodarstwo ogrodnicze prowadzone jest w Sudole w gminie Prząsław. Są tam szkółki drzew i krzewów owocowych, róże, byliny i krzewy ozdobne. Pozostałe ogrody mają charakter więcej amatorski. Sady handlowe są wyłącznie w majątkach ziemskich. Dziś jednak w dobie kryzysu i mała własność zaczęła zwracać uwagę na sadownictwo. Od dwóch lat pozakładano cały szereg ogrodów owocowych o obszarze

kilkuset prętów. Z drzew owocowych najwięcej jest jabłek, na drugim miejscu stoją śliwki, na trzecim wiśnie i czereśnie, a na ostatnim gruszki. Brakiem ogromnym jest bezwzględna zależność producenta od pośrednika żyda, który straszliwie wyzyskuje. Ogrodów warzywnych na większą skalę niema. Te, które istnieją służą na użytek własny. Z powodu złej komunikacji i dużej odległości od większych miast cena warzyw jest tak niska, iż nie opłaci się ich uprawiać. Powierzchnia sadów i ogrodów warzywnych w powiecie wynosi 993.76 ha stanowiąc zaledwie 1.1% całej ziemi uprawnej.

C. Lasy. W powiecie Jędrzejowskim jest 16240.78 ha lasów co stanowi 12.8% całej powierzchni. Opieram się tu na najściślejszych danych jakie można dostać, a mianowicie na wyliczeniu Inspektoratu Ochrony Lasów—dla lasów prywatnych i na wykazach Nadleśnictwa Lasów Państwowych w Jędrzejowie. Statystyka starostwa podaje 19410.37 ha. Jest to cyfra bardzo nieścisła, opierająca się na niedokładnych wiadomościach gmin. Obszar lasów od roku 1880 znacznie się zmniejszył:[55])

Rok	Obszar w ha
1880	27059
1894	26936
1909	19220
1921	18630
1931	16240.

W okresie (1880—1931) powierzchnia lasów zmniejszyła się o 40% w stosunku do stanu z r. 1880. Dziś lasy w porównaniu do ziemi ornej zajmują bardzo małą przestrzeń: lasy 12.8%, ziemia orna 66%. Podział według przynależności wykazuje nam, iż lasów prywatnych jest dwa razy więcej, niż państwowych:

Lasy Państwowe	5287.4 ha
Lasy prywatne	10953.38 ha
Ogółem lasów w powiecie	16240.78 ha

[55]) Rok 1880, 1894, 1909 — Dane z Rocznika Statystycznego Królestwa Polskiego. Rok 1921, 1931 — Dane z sejmiku.

W poszczególnych gminach było w r. 1932 lasów państwowych[56]):

Nazwa gminy	Obszar w ha	W tym Młodników do 30 lat	Las wyżej 30 lat	Nieużytki
Brzegi	506.2	203.4	269.4	105.0
Złotniki	325.7	86.7	219.2	14.5
Prząsław	2842.1	921.5	1532.7	303.1
Jędrzejów	170.0	—	—	0.5
Węgleszyn	228.3	63.6	154.8	4.8
Nagłowice	172.9	93.8	52.0	17.1
Raków	322.0	166.0	137.4	5.4
Nawarzyce	331.7	256.0	42.6	80.0
Wodzisław	388.5	115.11	261.3	7.7
Powiat	5287.4	1906.11	2669.4	538.1

Największą przestrzeń zajmują lasy w gminie Prząsław, gdyż przeszło połowę całej powierzchni. Powierzchnia lasów prywatnych wynosiła:[57])

Nazwa gminy	Obszar w ha	w tym: Większej własności	Małej własności
Brzegi	1532.85	1396.84	136.01
Złotniki	174.41	57.49	116.92
Prząsław	198.85	36.85	162.00
Jędrzejów (miasto)	50.40	50.40	—
Węgleszyn	1193.80	1182.28	11.52
Nagłowice	2143.73	1970.73	173.00
Raków	499.31	290.31	209.00
Nawarzyce	122.00	122.00	—
Wodzisław	1024.29	875.44	148.85
Sobków	794.89	463.28	331.61
Mstyczów	1367.68	1367.68	—
Małogoszcz	1154.75	1124.74	30.00
Sędziszów	177.45	56.75	120.70
Mierzwin	518.98	518.98	—
Powiat	10953.38	9513.77	1439.61

[56]) Nadleśnictwo Lasów Państwowych w Jędrzejowie.

[57]) Dane Komisarza Ochrony Lasów i Inspektoratu Ochrony Lasów przy woj. w Kielcach.

Gminy; Nagłowice, Brzegi i Mstyczów mają najwięcej lasów prywatnych. Mają one trzy wielkie majątki leśne: Nagłowice o powierzchni 1528 ha, Mnichów o powierzchni 1319 ha i Krzelów o powierzchni 1295 ha. Lasów małej własności jest zaledwie 8%. wszystkich, podczas gdy wielka własność zajmuje 59%. Państwowych jest 33%. Lasy prywatne dzieliły się według obszarów gospodarstw leśnych na:[58])

Niżej 50 ha		50—100 ha		100—500 ha		wyżej 500 ha		Razem	
Ilość	pow. ha	Ilość	pow. ha	Ilość	pow. ha	Ilość	pow. ha	Ilość	pow. ha
52	1051.19	11	787.92	9	1993.95	6	7120.3	78	10953.38

Największą przestrzeń zajęły lasy powyżej 500 ha, posiadając najmniejszą liczbę gospodarstw. Minimum powierzchni mają gospodarstwa od 50—100 ha. Gros jednostek gospodarczych jest poniżej 50 ha. Mała własność prawidłowej gospodarki leśnej nie prowadzi, zaś z pośród większych gospodarstw niewiele jest racjonalnie użytkowanych. Lasów prywatnych urządzonych jest 9 o powierzchni:[59])

Gmina	Nazwa majątku	Obszar ha	% w stos do całej powierzchni
Brzegi	Mnichów	1318.87	
Mierzwin	Motkowice	406.03	
Nagłowice	Ślęcin	95.20	
Nagłowice	Nagłowice	1527.85	
Mstyczów	Krzelów	1294.68	
Sobków	Ujazd	77.70	
Małogoszcz	Ludynia	68.15	
Wodzisław	Sielec	875.44	
Węgleszyn	Oksza	1105.35	
Ogółem w powiecie		8669.27	54%

Lasów państwowych jest 5287.4 ha i wszystkie są urządzone, stanowiąc 32% całości. Są to gospodarstwa nasienne. Odnawianie lasów odbywa się przez sadzenie, siew i samosiew. W lasach prywatnych odnawianie procentowo przedstawia się następująco:[60])

[58]) Inspektorat Ochrony Lasu.
[59]) Inspektorat Ochrony Lasu.
[60]) Inspektorat Ochrony Lasu.

	Procentowo odnawia się lasy przez		
	Sadzenie	Siew	Samosiew
Powiat	14%	65%	21%

Plany gospodarcze posiadało w r. 1930 43 majątki o powierzchni 8674.73 ha. W roku 1931 zatwierdzono plan dla 1-o majątku z lasem urządzonym i dla 27 z lasem nieurządzonym. Powierzchnia pierwszego wynosi 875.4 ha, pozstałych zaś 374.69 ha. Gospodarstw nasienno-zrębowych jest 21 z 8663.70 ha, przerębowych 22 z 1103 ha. Najczęściej spotykanym drzewem w powiecie jest sosna pospolita, gdyż lasy pokrywają przeważnie glębę piaszczystą. Na lepszych gruntach spotyka się w dużych ilościach dąb, świerk i jodłę. Sośnie towarzyszą brzoza i olcha, zaś drugiej grupie grab, modrzew i buk. Wiąz jest drzewem rzadko spotykanym. Taksamo i lipa, której więcej jest w ogrodach. Lasy liściaste spotyka się przeważnie w płd-wschodniej części powiatu. Iglaste stanowią naturalnie znaczną przewagę nad poprzedniemi. 90% lasów liściastych zajmuje dąb. Podobnie przedstawia się panowanie sosny w lasach iglastych. Okres rębowy waha się od 50—80 lat. Władzą nadzorującą prawidłowe gospodarowanie w lesie jest Inspektorat Wojewódzki Ochrony Lasów, którego obowiązkiem między innymi jest strzeżenie nieumniejszania powierzchni lasów prywatnych. W r. 1931 zobowiązano do zalesienia 53.65 ha. z majątku Oksza. Z zobowiązanych do zalesienia w latach ubiegłych przed rokiem 1931:[61])

Z ogólnej liczby pozostałych do zalesienia		Zalesiono		Pozostało do zalesienia	
majątków	o powierzchni zalesienia ha	maj.	o pow. do zal. ha	majątków	o pow. do zalesienia ha
3	178.13	1	118.13	2	60

Według statystyki starostwa wymagało zalesienia 573.12 ha nieużytków. W latach 1926—30 zalesiono 211 ha. Pozostaje więc do zalesienia 362.12 ha. W roku 1931 zasadzono w Nie-

[61]) Inspektorat Ochrony Lasu.

gosławicach gminie Nawarzyce 400000 sadzonek sosny, w Bełku w gminie Mierzwin 200000 i w Ślęcinie w gminie Nagłowice 6900. Oprócz tego w tejże miejscowości zasadzono 3000 wiklin kaspijskich. Brak funduszów nie pozwolił sejmikowi na dalszą pracę.

Na terenie powiatu są 3 tartaki, które do czasów kryzysu obsługiwane były przez 61 robotników. Dziś brak zbytu zmusił do zwolnienia części ich tak, iż pozostało 40. Znaczna część drzewa po obrobieniu idzie na eksport, reszta zaspakaja potrzeby mieszkańców powiatu. W roku 1930 wysłano drzewa ze stacji Jędrzejów i Sędziszów[62]):

Drzewo nieobrobione	Drzewo obrobione	Słupy telegraficzne i telefoniczne	Drzewo dla kopalni	Drzewo opałowe (w szczapach, okrąglakach)
tonn	tonn	tonn	tonn	tonn
63	2883	41	1354	58

Łącznie wywieziono 4349 tonn drzewa. Opałowe sprzedawane jest przeważnie na miejscu z powodu dużego zapotrzebowania, a małej ilości lasów. Dziś z powodu trudności eksportowych podaż drzewa jest duża, ceny więc spadły, chociaż są zawsze dwukrotnie wyższe, niż w powiecie Kieleckim, w którym jest bardzo duża przestrzeń lasów.

Rozdział IV.

Produkcja zwierzęca.

Ludność naszego powiatu lubuje się w koniu lekkim, zwinnym, z dobrymi chodami i wytrwałym. Tłumaczy się to nierównościami terenowymi, więzgnięciem w błocie koni ciężkich, a najważniejszym czynnikiem jest upodobanie. Takiemu typowi odpowiada koń wschodni. To też jest on podrasowany w dużym stopniu arabem. Rząd wyraźnie popiera ten kierunek hodowli, stacjonując ogiery araby w powiecie, a zarazem premiując miejscowe. Prowadziło to do stałej poprawy pogłowia

[62]) Rocznik przewozów kolejowych.

końskiego, tymbardziej, iż chłop lubi konie i ma zamiłowanie do ich hodowli. Kryzys w roku 1930 wywołany spadkiem cen inwentarza żywego, doprowadził do zaniechania wychowu koni, szczególnie w małych gospodarstwach. Najlepszym dowodem jest małe doprowadzanie klaczy do ogierów państwowych i premiowanych. Jest to groźne zjawisko, które zmusić nas może w przyszłości do importowania koni. Trudno jednak jest żądać, aby ktoś przez 3 lata chował źrebaka, a w czwartym roku sprzedawał go za 50—60 zł. Jednak liczba koni jest większą, niż przed wojną. Jest to wynikiem opłacalności do r. 1930. Stan koni w latach 1907—1931 wykaże zestawienie[63]):

Rok	Ilość koni	Na 100 mieszkańców przypadało koni	Na 100 ha ziemi ornej przypadało koni	Na 1 km². przypadało koni
1907	14307	14.2	17.3	11.2
1914	15699	14.8	—	12.3
1916	10426	—	—	8.2
1917	10472	—	—	8.2
1918	12018	—	17.7	9.4
1921	15077	15.1	22.1	11.9
1929	16598	15.4	—	13.0
1930	17017	15.7	—	13.4
1931	17536	16.1	20.0	13.8

Do roku 1914 widzimy wzrost pogłowia końskiego. W latach 1915 i 1916 wojska zabrały 7066 koni, a więc połowę stanu przedwojennego. To doprowadziło do stanu 10426 sztuk w r. 1916. Potem liczba koni wzrasta powoli, aż do roku 1918. W okresie 1918—1921 następuje szybsze zwiększanie się ich liczby tak, że w r. 1921 mamy o 770 sztuk więcej, niż w chwili wybuchu wojny światowej. Dziś różnica wynosi 3229 koni. Nie posiadam statystyk późniejszych, ale przypuszczam, iż po-

---

[63]) Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 1-y. Rok 1930.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VIII. Zeszyt 2-gi. Rok 1931.
Kwartalnik Statystyczny. Rok 1929.
Dane sejmiku. za rok 1931.
Dane z roku 1907, Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. rok 1914.

głowie końskie zmniejszyło się nieco. W stosunku do ilości mieszkańców ilość koni, z wyjątkiem lat wojny, stale wzrasta. To samo daje się zauważyć w stosunku do ziemi ornej, chociaż w roku 1931 widzimy spadek. Przypatrzmy się szczegółowszym danym po tym ogólnym omówieniu pogłowia kańskiego:[61])

Ilość koni

Rok	niżej 1 roku	1—3 lat	3—4 lat	4 i więcej	Ogółem
1929	1153	744	772	13929	16598
1930	1125	881	974	14037	17017
1931	1293	1234	767	14242	17536

Kryzys zbożowy zmusił wszystkich do rozrostu hodowli. Objawiło się to dużą ilością rocznych źrebiąt w roku 1929, 1930 i 1931. W konsekwencji nastąpił wzrost liczby koni (1—3 letnich) w r. 1931. Rok 1932 zaznacza się spadkiem cen, które zmuszają do wysprzedawania koni. W jednym z majątków powiatu skupowano stare konie po 5—7 złotych za sztukę, zabijano, a mięsem pasiono świnie. Stan koni w poszczególnych gminach w r. 1931 zobrazuje nam tabelka[65]):

Ilość koni

Nazwa gminy	Ogółem	źrebaki niżej roku		Roczne i dwuletnie t. j. młodzież w II i III roku życia		Trzyletnie t. j. w IV roku życia		Czteroletnie starsze	
		sztuk	%	sztuk	%	sztuk	%	sztuk	%
Brzegi	843	81	9.6	40	4.7	17	2.0	705	83.7
Małogoszcz	1008	48	4.7	126	12.5	69	6.9	765	75.9
Mierzwin	2171	185	8.5	119	5.5	70	3.2	1797	82.8
Mstyczów	1036	63	6.1	90	8.7	34	3.3	849	81.9
Nagłowice	1086	79	7.3	122	11.2	67	6.2	818	75.3
Nawarzyce	1603	124	7.9	135	8.4	56	3.3	1288	80.4
Prząsław	1733	131	7.6	55	3.1	119	6.9	1428	82.4
Raków	1504	106	7.0	149	9.9	58	3.9	1191	79.1
Sędziszów	924	59	6.4	34	3.7	44	4.8	787	85.1
Sobków	1234	72	5.8	93	7.6	73	5.9	996	80.7
Węgleszyn	1577	186	11.8	94	5.9	75	4.8	1224	77.5
Złotniki	886	68	7.7	73	8.2	28	3.2	717	80.9
Wodzisław	1536	75	4.9	90	5.9	46	3.0	1325	86.2
Jędrzejów (miasto)	395	16	4.3	14	3.5	11	2.6	354	89.6
Powiat	17536	1293	7.3	123	7.0	767	4.4	14242	81.3

[64]) Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 1-y. Rok 1930.
Kwartalnik Statystyczny. Tom. VIII. Zeszyt 2-gi. Rok 1931.
Dane z sejmiku za rok 1931.

[65]) Dane z sejmiku za rok 1931.

Pogłowie końskie według obszaru i własności w roku było[66]):

Typ gospodarstwa	Konie Ogółem	źrebięta niżej roku	Roczne i dwuletnie	Trzyletnie	Czteroletnie i starsze
niżej 50 ha					
gminy wiejskie	15055	1130	1032	647	12246
wyżej 50 ha					
gminy wiejskie	2086	147	188	109	1642
gmina miejska	595	16	14	11	354

Dwie rasy bydła panują w naszym powiecie: jedna to krowy holenderskie, druga to krowy czerwone polskie, zwane popularnie świętokrzyskiemi. Pierwsza zajmuje północny obszar powiatu, następne—południową jego część. Rozgraniczenie nie jest wyraźne.

Do rozszerzenia się liczby tych ostatnich przyczyniły się w dużym stopniu wojska okupacyjne, które wobec znacznego ubytku krów w majątkach w czasie wojny, dawały w użytkowanie bydło austrackie. Dziś jeszcze spotyka się sztuki zbliżone wyglądem do Schwytz'ów, względnie Simenthalerów. Jednak z każdym rokiem widzimy postęp w ujednostajnianiu raz bydła. Przyczyniała się do tego działalność sejmiku, który stacjonował w r. 1930—16 buhaji. Własność folwarczna, której większość krów zarekwirowały wojska niemieckie i austriackie, powróciła już do stanu posiadania z przed wojny. Na terenie powiatu istnieją 4 obory zarodowe rasy nizinnej i jedna czerwonej polskiej. W latach 1907—1914 ilość bydła wzrastała w szybkim tempie. Wojna uczyniła duże szczerby szczególnie w większej własności folwarkach, gdzie zdarzały się wypadki, iż jednego dnia pędzono na rzeź wszystko bydło z obory dworskiej. W konsekwencji musiano przejść na system gospodarski ugorowej, ekstensywny, gdyż nawozów, ani sztucznych, ani naturalnych nie było. Od roku 1916 następuje powolne zwiększanie inwentarza żywego. Nie było naturalnie mowy o prawi-

[66]) Dane z sejmiku za rok 1931.

dłowej hodowli. Kompletowano braki, odczuwając silnie niedostatek nawozu. Mleczność była bardzo niską. Z czasem jednak w ciągu dziesięciolecia 1921—1931 zaczęto podrasowywać krowy, zwracając dużą uwagę na ich wydajność. Dziś jakością i liczbą bydło rogate przewyższa stan z roku 1914[67]):

Rok	Ilość bydła rogatego	Na 100 mieszkańców przypada bydła	Na 100 ha ziemi ornej przypada bydła	Na 1 km.² przypada bydła
1907	23395	23.3	29.6	18.4
1914	32905	31.1	—	25.9
1916	17124	—	—	13.5
1917	19949	—	—	15.7
1918	26389	—	38.9	20.7
1921	29452	29.3	43.1	23.1
1929	33623	31.5	—	26.4
1930	35513	32.9	—	27.9
1931	39242	36.9	46.7	30.8

W latach 1907—1914 widzimy szybki wzrost liczby bydła rogatego. W czasie wojny do roku 1916 rekwizycje objęły 16184 sztuki. Pogłowie spada z 32905 na 17124 sztuki. Odtąd widzimy stało powiększenie się aż do dzisiaj t. j. do roku 1933. Pomimo niskiej ceny płaconej za bydło mleko i produkty mleczne hodowla nie zmniejsza się. Jedynie z powodu małej opłacalności w czasie kryzysu, nie żywi się racjonalnie. Wobec stosowania niewielkiej ilości nawozów pomocniczych produkują gospodarze więcej nawozu naturalnego. W r. 1931 ilość bydła rogatego na 100 ha ziemi ornej dochodzi do 46.7, zaś na 100 mieszkańców wypada 36.9 sztuk. W okresie 1929—1931 roku stan ilościowy bydła według wieku i płci był następujący[68]):

---

[67]) Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 1-y. Rok 1930.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VIII Zeszyt 2-gi. Rok 1931.
Kwartalnik Statystyczny. Rok 1929.
Dane sejmiku za rok 1931.
Dane z roku 1907, Rocznik Statystyczny Królestwą Polskiego r. 1914

[68]) Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 0-y. Rok 1930.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VIII. Zeszyt 2-gi. Rok 1931.
Dane z sejmiku za rok 1931.

Rok	Bydło rogate ogółem	niżej roku	W tym: 1—3 lat nieukończonych Razem	Byczki	Krowy	Jałowizna	3 letnie i starsze Razem	Buhaj	Krowy	Woły
1929	33623	5474	6368	632	703	5033	21781	124	21614	43
1930	35513	6402	7277	824	1265	5188	21834	133	21645	56
1931	39242	8072	7245	949	1286	5010	23925	172	23736	17

Intensyfikacja hodowli w tych latach doprowadziła do znacznego zwiększenia cieląt poniżej roku, gdy w r. 1929—1930 zwiększenie nastąpiło o 929 sztuk, to w r. 1930—1931 o 1670. Ilość krów 3 letnich i powyżej znacznie wzrasta. Ogólnie widzimy stałe zwiększanie się pogłowia bydła rogatego, z wyjątkiem wołów, których liczba w roku 1931 spada do 17 i jałowizny. To ostatnie zjawisko wydaje się jednak niestałym. Na zakończenie podaję stan bydła w pojedyńczych gminach w r. 1931:[69])

Nazwa gminy	Ogółem	Cielęta		Roczne i dwuletnie Buhaje	%	Woły	%	Jałówki	%
Brzegi	2266	552	24.3	55	2.4			359	16.0
Małogoszcz	2637	499	18.8	51	1.9	15	0.5	358	13.4
Mierzwin	4299	886	20.6	110	2.6	2		584	13.6
Mstyczów	2178	477	21.9	95	4.4	—		225	10.3
Nagłowice	2540	461	18.2	48	1.9			288	11.3
Nawarzyce	2932	635	21.6	71	2.4	5	0.2	246	8.5
Prząsław	3940	852	21.7	53	1.4	—		526	13.4
Raków	3691	554	20.8	197	5.6	—		770	15.0
Sędziszów	2048	455	22.4	12	0.6	—		166	8.1
Sobków	3490	829	23.7	83	2.4	12	0.4	241	7.0
Węgleszyn	3176	769	24.2	80	2.8	—		333	10.4
Wodzisław	3259	650	20.6	38	1.2	—		435	13.7
Złotniki	1996	330	16.6	36	1.8	—		350	17.5
Jędrzejów (miasto)	890	123	13.8	20	2.3	1	0.1	92	10.3
Powiat	39242	8072	20.5	949	2.4	37		4973	12.7

[69]) Dane z sejmiku za rok 1931.

Nazwa gminy	Trzyletnie i starsze							
	Krowy	%	Buhaje	%	Krowy	%	Woły	%
Brzegi	14	0.6	7	0.3	1279	56.4	—	
Małogoszcz	186	7.6	8	0.3	1516	57.4	4	0.1
Mierzwin	73	1.8	20	0.4	2624	61.0	—	
Mstyczów	140	6.5	5	0.2	1235	56.7	1	
Nagłowice	59	2.4	18	0.7	1665	65.4	4	0.1
Nawarzyce	172	5.8	17	0:6	1786	60.9		
Prząsław	50	1.3	4	0.1	2445	62.1	—	
Raków	275	7.4	9	0.2	1866	51.0	—	
Sędziszów	19	0.9	17	0.9	1372	67.1	—	
Sobków	81	2.3	22	0.7	2217	63.4	5	0.1
Węgleszyn	98	3.0	28	0.8	1864	58.7	2	0.1
Wodzisław	103	3.3	9	0.3	1924	60.9	—	
Złotniki	8	0.4	6	0.3	1265	63.6	1	
Jędrzejów (m)	8	0.9	2	0.2	644	72.4	—	
Powiat	1286	3.3	172	0.5	23736	60.5	17	

Stan bydła w r. 1931 według obszaru w gminach wiejskich był następujący:

Gospodarstwa	Ogółem sztuk	Cielęta roczne (niżej roku)	Roczne i dwu letnie	Trzyletnie i starsze	
				Buhaje	Krowy
w gminach wiejskich niżej 50 ha	35688	7573	6479	126	21501
w gminach wiejskich wyżej 50 ha	2664	376	645	44	1591
w gminach miejskich	890	123	121	2	644

W powiecie istnieją dwie rasy świń, a mianowicie Wielka Biała Angielska i Polska. Najwięcej jest jednak mieszańców tych dwóch ras. Zarodowa chlewnia Wielkiej Białej Angielskiej jest w majątku Lipno, gmina Węgleszyn. Poza tym jest kilka większych hodowli użytkowych. Liczba świń w poszczególnych latach ulega dużym wahaniom zależnym od cen. Te znowóż są uwarunkowane ilością wyprodukowanej paszy i zbytem na rynkach zagranicznych. Z powodu bliskości wielkich

skupień miejskich ceny trzody chlewnej są stosunkowo wysokie, tymbardziej, iż transport został znacznie ułatwiony przez wprowadzenie stałej komunikacji półciężarowych samochodów. Zakupiony transport załadowują kupcy na targowisku i wysyłają wprost na miejsce przeznaczenia. Ilość świń w okresie 1907—1931 roku podlega raptownym skokom tak in plus, jak in minus.[70])

Rok	Ilość świń	Na 1 km². przypadało sztuk	Na 100 mieszkańców przypadło sztuk
1907	2638	2.0	2.6
1914	10151	8.0	9.5
1916	4785	3.7	—
1917	5789	4.5	—
1918	4998	3.9	—
1921	11397	8.9	11.3
1929	8556	6.7	8.0
1930	14508	11.4	13.4
1931	28111	14.2	16.6

Rekwizycje w roku 1914 1915 umniejszyły liczbę trzody chlewnej o 5839 sztuk. Była to duża strata, gdyż wynosiła połowę stanu posiadania z roku 1914. Jednakże w roku 1917 zdołano znacznie powiększyć. Poza tym nagłe zmniejszenie widocznym jest w roku 1918 i 1929. Pomimo chwilowych spadków ilość świń stale się podnosi, stanowiąc w roku 1931 o 44% więcej, niż w roku 1914. W trzechleciu (1929—1931) liczba trzody chlewnej według wieku przedstawiała się następująco:[71])

Rok	Ilość trzody chlewnej						
	Ogółem sztuk	niżej 6 mies.		6—10 mies.		10 mies. i więcej	
1929	8556	4453	52.0	2448	28.6	1655	19.4
1930	14508	8004	55.2	3683	25.4	2821	19.4
1931	18111	10475	57.8	4503	57.4	3133	24.8

[70]) Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 1-y. Rok 1930.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VIII Zeszyt 2-gi. Rok 1931.
Kwartalnik Statystyczny. Rok 1929.
Dane sejmiku. Za rok 1931.
Dane w roku 1907. Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1914.

[71]) Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 1-y. Rok 1930.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VIII. Zeszyt 2-gi. Rok 1931.
Dane z sejmiku za rok 1931.

Widocznym jest stałe %-we zwiększanie się młodzieży poniżej 6 miesięcy. Świnie od 6—10 miesięcy w r. 1930 wykazują spadek, aby w r. 1931 nieco wzrosnąć procentowo. Ilość trzody powyżej 10 miesięcy zwiększa się. W liczbach bezwzględnych możemy zauważyć ogólne powiększenie się ilości świń. W poszczególnych gminach stan pogłowia trzody chlewnej w roku 1931 wykazywał:[72])

Nazwa gminy	Ilość trzody chlewnej: Ogółem	niżej 6 mies.	6—10 mies.	10 mies. i więcej
Brzegi	750	697	32	21
Jędrzejów (m)	371	243	83	45
Małogoszcz	1024	341	439	244
Mierzwin	1407	1021	299	87
Mstyczów	1360	839	249	272
Nagłowice	1691	856	290	545
Nawarzyce	1562	964	394	204
Prząsław	1977	525	847	505
Raków	1452	1046	297	109
Sędziszów	1326	912	145	269
Sobków	928	619	151	58
Węgleszyn	1462	990	375	97
Wodzisław	2009	937	633	439
Złotniki	792	485	169	138
Powiat	18111	10475	4503	3133

Świń

Gospodarstwa	Ogółem sztuk	Niżej 6 mies.	6-10 mies.	10 mies. i więcej
W gminach wiejskich niżej 50 ha	16732	9749	4211	2772
" " wyżej 50 ha	1008	483	209	316
" miejskich	371	243	83	45

Owiec w powiecie jest bardzo mało, gdyż zaledwie około 3000 sztuk. Porównując niżej dane za poszczególne lata przekonamy się, iż istnieje stosunek odwrotnie proporcjonalny między ilością owiec, a intensyfikacją rolnictwa. Im prawidło-

[72]) Dane z sejmiku za rok 1931.

wsza gospodarka, tem owiec jest mniej. Nie mówię tu o pewnym minimum, które zawsze będzie hodowane, jeśli są nieużytki, lub duży obszar pastwisk mało wartościowych[73]):

Rok	Ilość owiec	Na 1 km.² przypadało sztuk	Na 100 mieszkańców przypadało sztuk
1907	13907	10.9	13.8
1914	5259	4.1	5.0
1916	2778	2.2	—
1917	3111	2.4	—
1918	3706	2.9	—
1921	6254	4.9	6.2
1929	2892	2.3	2.7
1930	2674	2,1	2.4
1931	2675	2.1	2.4

Okres 1916—1921 to czasy gospodarki ugorowej, siania dużej ilości motylkowych ze względu na brak nawozu. Od roku 1921 do 1929 widzimy duży spadek liczby, owiec, a wszak są to czasy największej intensyfikacji rolnictwa. Od r. 1930 widocznym jest dalsze zmniejszanie, które w r. 1931 ustaje, a następuje nawet mały wzrost. Rozpatrzmy szczegółowiej okres 1929—1931[74]).

	Ilość owiec		
Rok	Ogółem	niżej 1 roku	1 rok i więcej
1929	2892	866	2026
1930	2674	787	1887
1931	2675	703	1972

Ilość owiec poniżej jednego roku nie zdaje się wskazywać na rozwój ich hodowli. Natomiast w roku 1931 zwiększyła się

[73]) Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 1-y. Rok 1930.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VIII Zeszyt 2-gi. Rok 1931.
Kwartalnik Statystyczny. Rok 1929.
Dane sejmiku, za rok 1931.
Dane z roku 1907. Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego, rok 1914.

[74]) Kwartalnik Statystyczny. Tom VII. Zeszyt 1-y. Rok 1930.
Kwartalnik Statystyczny. Tom VIII. Zeszyt 2-gi. Rok 1931.
Dane z sejmiku za rok 1931.

liczba starszych t. zn. rocznych i powyżej roku. Wychów owiec podatniejszy grunt ma w południowych gminach powiatu. Przeważają rasy: Rembouillet'y, Negret'y i polska świniarka.

Z drobiu najwięcej jest kur i kaczek. Na trzecim miejscu stoi gęś. Na terenie naszego powiatu istnieją jedynie dwie hodowle kur prawidłowo prowadzone, a mianowicie: Nawarzyce Leśne, gmina Nawarzyce i Piotrkowice gm. Wodzisław. Jedna z nich jest zarodową. Druga ma charakter więcej użytkowy. Przedmiotem wychowu są trzy rasy: Leghorny, Karmazyny i Zielononóżki. Najsłabsze rezultaty dają Zielononóżki, Najlepsze—Leghorny. Jako mięsne na pierwszym miejscu należy postawić karmazyny. Te dwie hodowle kur przyczyniają się w bardzo dużym stopniu do zwiększenia wydajności i poprawienia rasy kur włościańskich w okolicy. We dworach jest naogół małe zainteresowanie tą gałęzią, chociaż wielu zrozumiało doniosłość dochodów z kur. Statystyki, z lat ostatnich co do ilości kur w powiecie, nie posiadam. Wiem tylko, że w roku 1921 było 90200 kur. W jednym z wyżej wymienionych dwóch majątków, hodujących kury w sposób należyty, istnieją też rasowe kaczki Pekiny. Przewyższają one wielkością i wagą miejscowe. Gęsi ogółem było w r. 1921—30800 szt. Podrasowane są one pomorskiemi. Pasiek jest po kilka w każdej gminie. Większe posiadają 20—40 uli, mniejsze nawet po dwa, trzy. W roku 1921 było 1706 uli ramowych i 1377 zwykłych.

Reasumując wyniki hodowli inwentarza żywego w powiecie stwierdzić trzeba, co jest pocieszającym objawem, iż oprócz koni i owiec praca postępuje naprzód, dając wyższe nawet rezultaty, niż w roku 1914. Kryzys ma tę zaletę, że zahartował i przyzwyczaił do oszczędności rolników. Naturalnie nie przekreślam tu katastrofalnych skutków w innych kierunkach.

Rozdział V.

Przemysł rolny.

Pod względem przemysłowym powiat Jędrzejowski jest słabo rozwinięty. Istnieją jedynie zakłady związane z przetwarzaniem produktów rolnych oraz niewielka ilość małych cegielni, zaspakajających potrzeby budowlane powiatu. Najwięcej jest młynów, w tym: 83 wodne i 8 mechanicznych. Większą

część mąki na eksport przemielają dwa duże młyny motorowe w Jędrzejowie. W roku 1931 przeszło przez nie 30343 ctn. metryczne żyta i pszenicy. Wodne zaledwie wystarczają miejscowej ludności. Ogółem przemiał na eksport w roku 1931 wyniósł około 40000 ctn. metr. Dane mogą tu odbiegać od prawdy, gdyż żaden kupiec nie poda ilości zmielonego zboża, bojąc się denuncjacji u władz skarbowych. Zdolność przemiału młynów wodnych waha się od 10-40 ctn. na dobę. Wiele jest zależnych od stanu wody w rzece, a w zimie od wielkości mrozu. Czynniki te umniejszają ogromnie wydajność młynów wodnych. Wiatraki w powiecie nie istnieją. Gorzelni jest razem pięć, z tych 4 są czynne, a jedna nie. Produkują[75]) one w roku 1930:

Nazwa gminy	Nazwa miejscowości w której znajduje się gorzelnia	Ilość wytworzonego czystego spirytusu w roku 1930 w litrach
Mierzwin	Motkowice	35000
Nawarzyce	Lubcza	48000
Raków	Kotlice	30000
Węgleszyn	Oksa	48000
Małogoszcz	Lasochów	nieczynna
Ogółem w powiecie		161000

Istnieje poza tym browar w Jędrzejowie, który wyprodukował w r. 1931—8097.2 hektolitrów piwa. Istnieje tylko jednak większa cegielnia w Mstyczowie, wyrabiająca cegłę prasowaną maszynową. W roku 1926 zatrudniała 45 robotników, zaś w roku 1931—24. Tłumaczy się to spadkiem produkcji wskutek kryzysu. Przy cegielni tej istnieją zakłady ceramiczne. Poza tym zakładów w innych dziedzinach produkcji niema.

[75]) Urząd Akcyz i Monopoli w Miechowie.

CZĘŚĆ V.

ZAKŁADY I INSTYTUCJE POŚWIĘCONE ROZWOJOWI ROLNICTWA.

Rozdział I.

Towarzystwa i związki rolnicze.

A. Unifikacja organ. rolniczych nastąpiła 1931 r. w jedno pod nazwą Okręgowe Towarzystwo Organizacji i Kółek Rolniczych. W roku 1930 istniały 42 kółka rolnicze zalegalizowane i 45 kół gospodyń wiejskich. Siły fachowe organizujące pracę w powiecie składały się z: jednego instruktora ministerstwa reform rolnych i trzech utrzymywanych przez organizację[16]). Oprócz nich było dwóch kontrolerów mleczności przynależnych do O. T. O i K. R. W roku 1931 liczba kółek zmniejszyła się o jedno, a ilość członków spadła z 2400 na 476. Kryzys zaczął zniechęcać ludzi do wszelkich inwestycji. Poza tym słaby był bardzo element instruktorski, posiadający mało wiadomości teoretycznych, a jeszcze mniej, co ważniejsze, praktycznych. Niefortunne rady doprowadziły do takich stosunków, iż dziś włościanie w niektórych wsiach nie wpuszczają do wsi instruktora, wyśmiewając go i złorzecząc. Na usprawiedliwienie stwierdzić trzeba, że przyczynia się również do takiej sytuacji nieopłacalność produkcji rolnej, a stąd ogólne zniechęcenie i apatja. Jednak w latach 1930 i 1931 taki stan nie istniał. Działalność Kółek Rolniczych rozwijała się w kilku kierunkach — organizowano: odczyty, konkursy, kursy jedno i parodniowe i doświadczalnictwo.

---

[16]) Dane Okręgowego Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych w Jędrzejowie. Patrz Historia Organ Społ. Roln. w Wojew. Kieleckiem. Seweryn Borkiewicz 1934.

Odczytów wygłoszono:

Rodzaj odczytów	Ilość odczytów rok 1930	Ilość odczytów rok 1931	Ilość słuchaczy rok 1930	Ilość słuchaczy rok 1931
Oświatowych	18	8	976	240
Z działu:				
Produkcji roślinnej	36	25	2380	1238
Hodowli	35	10	1524	1285
Ogrodnictwa i pszczelarstwa	22	10	1987	1685
Z dziedziny spółdzielczości		5		125
Ogółem odczytów	111	58	6867	4573

Zestawienie to mówi nam, iż zainteresowanie odczytami w roku 1931 znacznie spadło. Przyjrzyjmy się konkursom:

Rodzaj konkursu	Ilość zespołów rok 1930	Ilość zespołów rok 1931	Uwagi
Tuczu słoninowego	3		34 sztuki trzody
Wychowu drobiu		17	
Wychowu cieląt		31	
Konkurs gospodarstw samodzielnych w zakresie produkcji roślinnej (jęczmień, buraki, ziemniaki, mieszanka)	15	14	Uczestniczyło w r. 1930 — 184 członków z 16 wsi w roku 1931 — 175 członków z 14 wsi.

W zakresie hodowli więcej zrobiono w roku 1931. Natomiast zainteresowanie produkcją roślinną zmniejszyło się. Z dziedziny doświadczalnictwa odmianowego było w r. 1930 — 19 doświadczeń, nawozowego 18. W roku 1931 było jedynie 12 doświadczeń nawozowych. Poza tym w roku 1931 urządzono 1 kurs trzydniowy z 4 pokazami przy udziale 46 członków i 8 kursów przy udziale 260 uczestników. Spółek maszynowych było 46, tak w jednym, jak i drugim roku. Dużą zasługą O. T. K. i K. R. było założenie 132 ha sadów z tego w r. 1930 — 56 ha, zaś w roku 1931 — 76 ha. Liczba kół gospodyń i członkiń zmniejszyła się znacznie w roku 1931:

Rok	Ilość kół	Ilość członkiń
1930	45	800
1931	26	216

Urządzano kursy kroju i haftu. W roku 1930 odbyły się 3 kursy, zaś w roku 1931 — 5 kursów. W konkursie ogródków warzywnych brało udział w roku 1930 — 36 członków. Oprócz tego odbył się konkurs zdrowia w chacie wiejskiej, do którego należało 66 członkiń. W roku 1931 istniały 3 koła Kontroli Obór w tym: 2 małej własności i jedno większej. Istnieje też przy O. T. K. i K. R. Związek posiadaczy sadów i Koło Rolnicze fachowe i Sekcja pszczelniczo-ogrodnicza. W roku 1931 założono spółdzielnię zbytu inwentarza żywego z 86 członkami, lecz żywot jej był niedługi, gdyż w roku 1932 zlikwidowano ją. Do Związku Hodowców konia półkrwi należało w r. 1931 10 właścicieli majątków zaś do związku Hodowców nasion selekcyjnych 4 właścicieli folwarków, a mianowicie:

Nazwa folwarku	Przedmiot selekcji
Łysaków	pszenica, żyto
Przezwody	owies, jęczmień
Mierzawa	pszenica, owies
Łowina	żyto, pszenica

Pracę[77]) nad podniesieniem kultury rolnej podjęły również związki młodzieży: Związek Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej i Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej. Pierwszy posiadał w r. 1931 na terenie powiatu 32 koła z 600 członkami. Wykazywało pewną działalność 20. Ogółem zorganizowano w ciągu roku 6 konkursów z 15 zespołami. Obejmowały one hodowlę i uprawę. Kół Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej było w r. 1931 razem 26. Żeńskich było 13, męskich takasama cyfra. Należało do Kół 400 osób. Najdawniej istnieją koła w Jędrzejowie, w Potoku i w Sędziszowie (po 10 lat). W latach 1930—1932 konkursy obejmowały:

Rodzaj konkursu	Ilość zespołów rok			Ilość członków rok		
	1930	1931	1932	1930	1931	1932
Konkurs uprawy ziemniaków	3	2	4	25	13	41

[77]) Dane z Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej i Wojewódzkiego Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej.

Rodzaj konkursu	Ilość zespołów			Ilość członków		
	1930	1931	1930	1930	1931	1931
Konkusr uprawy buraków	4			35		
Kunkurs uprawy kukurydzy	3			30		
Konkurs hodowli prosiąt	10			90		
Konkurs uprawy warzyw		1	2		6	14
Konkurs hodowli kur		1			6	
Konkurs porządkowy (ogródki kwiatowe, kompost, porządek w obejściu)		1			8	

B. Oddział Zw. Ziemian powiatu Jędrzejowskiego opisaliśmy oddzielnie.

Rozdział II.

Działalność sejmiku nad podniesieniem rolnictwa.

Sejmik Jędrzejowski wpółdziałał z organizacjami rolniczymi, udzielając subsydiów na utrzymanie instruktorów, premiując wzorowo urządzone gospodarstwa, organizując wycieczki, udzielając subsydiów nowozałożonym mleczarniom, łożąc na melioracje i popierając pieniężnie hodowlę. Jak już wspominałem założoną miała być wzorowa ferma w Łysakowie, która była tak nieudolnie prowadzona, iż Sejmik zmuszony był ją zwinąć. Dużą zasługą było stacjonowanie buhaji w powiecie. W latach 1927/28 i 1928/29 wydatki na popieranie rolnictwa wyniosły:

Nazwa działu	Suma wykonania budżetu w złotych:			
	r. 1927/28	r. 1928/29	r. 1929/30	r. 1930/31
Wydatki zwyczajne:				
Na pokrycie niedoborów i sum wypłaconych zaliczkowo	126899.48	23469.35	—	—
I. Administracja	68184.98	88768.80	104588.38	96541.43
II. Majątek komunalny	—	—	—	—
III. Przedsiębiorstwa komunalne	—	—	—	—
IV. Spłata długów	59665.55	57615.48	58039.67	77429.50
V. Drogi i place publicz.	245000.22	261683.39	315760.87	309277.94

Nazwa działu	Suma wykonania budżetu w złotych: r. 1927/28	r. 1928/29	r. 1929/30	r. 1930/31
VI. Oświata	118115.61	132488.17	119465.85	31717.85
VII. Kultura i sztuka	—	—	300 00	200 00
VIII. Zdrowie publicz.	28258.22	33931.06	47835.30	36795.56
IX. Opieka społeczna	5815.10	12035.06	12836.40	12645.35
X. Popieranie rolnictwa	49184.63	46991.54	87362.55	74850.09
XI. Popieranie handlu i przemysłu	—	—	—	—
XII. Bezpieczeństwo pub.	29058.03	19543.91	18854.93	14530.[illegible]9
XIIa. świadczenia na rzecz innych związków komunalnych	1500.00	2701.93	—	2400.00
XIII. Różne	9501.00	21498.96	7506.06	7465.41
Wydatki nadzwyczajne:				
V. Drogi i place pub.	188021.73	165254.74	2784.23	224291.78
II. Majątek komunalny	—	3215.00	—	5600.00
VI. oświata	179654.59	78691.82	—	—
X. Popieranie rolnictwa	—	—	12209.62	—
VIII. Zdrowie publiczne	78682.00	4570.31	149027.56	44697.22
Razem wydatki:	1187547.04	952459.62	936572.21	939270.18

Pozycje oświaty i zdrowia publicznego dlatego są tak wysokie w trzech pierwszych latach, iż wybudowano dwa wspaniałe gmachy jeden na szkołę, drugi na szpital. W pierwszy włożono około 1000000 zł. Dziś połowa gmachu jest pusta, gdyż dla szkoły wystarcza pierwsze piętro, a gmach jest trzypiętrowy. W budowę szpitala włożono około 300000 zł., podciągnięto mury pod dach i robota stanęła ze względu na brak funduszów. Ukończono gmach 1936 — obecnie już szpital jest otwarty. Wydatki te odbiły się bardzo niekorzystnie na budżecie dróg bitych i rolnictwie. Te dwie pozycje ze względu na charakter rolniczy powiatu są najważniejsze. Jednak w latach wyżej wymienionych w zestawieniu widzimy coraz większe zrozumienie potrzeb powiatu.

Rozdział III.

Kasa komunalna i Kasy gminne.

A. Kasa[78]) komunalna w Jędrzejowie powstała w roku 1926

[78]) Sprawozdania i bilanse Kasy Komunalnej.

z kapitałem zakładowym 22000 złotych. Celem jej jest gromadzenie oszczędności i pomoc kredytowa mieszkańcom powiatu, oraz związkom komunalnym. Rozwój kasy jest powolny, ale stały. Bilanse wykazują stale czysty dochód, który w latach ostatnich 1930 i 1931 znacznie wzrósł. Zasługą kierowników kasy jest ostrożność w udzielaniu pożyczek i zaciąganiu ich, przez co uniknęło się nagłych niespodzianek, które mogłyby zachwiać instytucją. Poza tym widoczną jest dążność powiększania z każdym rokiem funduszów rezerwowych. Kapitał zakładowy został podwyższony w roku 1929 do 22500 zł., a w roku 1930 do 69218 zł. Stan wkładów według bilansu, wciąż wzrastał. Wszystko to przyczyniało się do umożliwienia obniżenia stopy procentowej od udzialanych pożyczek. Garść liczb utwierdza nas w wymienionych spostrzeżeniach:

Rok	Kapitał zakładowy w złotych	Fundusze rezerwowe zł.	Wkłady instytucji publicznych	(wg bilansu) osób fizycznych i firm prywatnych	Czysty zysk zł.
1927	22000.00	328.89		71181.85	1550.10
1928	22000.00	1375.99	92737.97	15217.66	690.24
1929	22500.00	1583.73	—	11298.63	109.92
1930	69217.00	1881.90	—	29329.19	1525.72
1931	69217.00	3407.62	—	37304.38	2088.58

Wkłady instytucji prawno-publicznych zostały wycofane w r. 1929, ale wkłady osób fizycznych i firm prywatnych wzrastają. Rok 1929 był dosyć ciężkim dla Kasy. Jednak w latach następnych widocznym jest pomyślny rozwój. Niepokojącym jest objaw iż od roku 1930 wzrastać zaczyna liczba wycofujących wkłady:

Obroty na rachunkach wkładów w latach 1930 i 1931

Rok	Wpłaty		Wypłaty	
	Ilość	suma w zł.	Ilość	suma w zł.
1930	43	52489.96	90	33904.80
1931	239	69155.26	176	60368.93

Z drugiej strony zwiększają się bardzo wpłaty, które znacznie przewyższają wypłaty. Największa liczba wkładów składała się z oszczędności poniżej 50 zł:

Wysokość wkładu	Ilość książeczek		Suma w złotych	
	R. 1930	R. 1931	R. 1930	R. 1931
niżej 50 zł i włącznie	70	212	1215.22	3846.10
50—100 zł.	2	2	115.90	125.79
100—150 zł.	2	3	239.89	349.11
150—200 zł.	1	2	156.83	340.64
200—300 zł.	0	2	—	460.23
300—500 zł.	1	1	304.81	487.50
500—1000 zł.	4	7	2986.30	4799.94
1000—5000 zł.	8	10	13376.23	27709.21
powyżej 5000 zł.	2	—	10934.01	—
Ogółem	90	239	29329.19	38118.52

Przeciętnie na jednego właściciela książeczki w r. 1930 przypadało 326 zł. zaś w roku 1931 — 159 zł. Przybyło więc, znacznie więcej drobnych oszczędności niż dużych. Od wkładów bezterminowych kasa wypłaciła 10%, bieżących: w roku 1930 — 7 — 12%, w r. 1931 — 7 do 11%. Według zawodu najwięcej wkładów czynili rolnicy. Jest to zupełnie zrozumiałe, jeśli weźmiemy ilość rolników w powiecie w stosunku do innych zajęć:

Zawód	Ilość książeczek		Suma złotych	
	R. 1930	R. 1931	R. 1930	R. 1931
Urzędnicy publiczni	8	9	901.18	3377.67
Rzemieślnicy	1	1	1150.69	15.92
Kupcy samodzielni	3	3	1920.40	2916.07
Rolnicy samodzielni	64	198	1106.87	6899.33
Wolne zawody	5	5	13194.22	13803.13
Inne zawody	9	—	11055.87	—
Młodzież szkolna i dzieci	—	7	—	663.76
Funkcjonariusze niżsi publiczni i prywatni	—	1	—	15.69
Robotnicy (w tym rolni)	—	2	—	41.94
Bez zawodu	—	11	—	5874.18
Fundusz emerytalny	—	1	—	2988.24
Organizacje	—	1	—	1522.59
Ogółem	90	239	29329.19	38118.52

Największa suma oszczędności przynależy do zawodów wolnych. W roku 1931 na drugim miejscu stoją rolnicy, bijąc nie wysokością wkładek, ale liczbą. Kasa nie mogąc zaspokoić potrzeby kredytowej własnymi funduszami zmuszona była starać się z każdym rokiem o większe kredyty:

Rok	Kredyty udzielone Kasie suma złotych
1927	35500
1928	49225
1929	133901
1930	246182
1931	307351

Źródłem kredytów były: Bank Rolny, Bank Gospodarstwa Krajowego i Sejmik. Największe zobowiązania miała kasa w stosunku do Banku Rolnego, rozprowadzając w roku 1931 — 10000 zł. kredytu zastawowego i 39000 zł. zaliczkowego na zastaw zboża. Pożyczki te utrudniają ogromnie obniżenie stopy procentowej od wydanych pożyczek. Stanowiły one w poszczególnych latach:

	Kasa pożyczyła złotych			
Rok	Osobom prywatnym	Związkom komunalnym	Spółdzielniom	Razem
1927	80741.40	9795.90	—	90537.30
1928	153932.00	14942.74	—	168874.74
1929	137681.88	30454.61	13325.51	181462.00
1930	268297.00	98910.37	45812.17	413019.54
1931	29597.60	56691.34	10040.11	96329.05

Suma pożyczek maksimum swe osiągnęła w roku 1930, dochodząc do 413019.54 zł. W roku 1931 widzimy nagły spadek wywołany zmniejszaniem wypłacalności dłużników. Kasa znalazła się w trudnościach finansowych, mając wierzytelności, wprawdzie odpowiednio zabezpieczone, ale trudne do natychmiastowego ściągnięcia, a z drugiej strony musząc wypłacać wycofywane wkłady. Stąd nastąpiła konieczność zaciągnięcia nowych pożyczek. Jedyną formą pożyczki w kasie były weksle

z pewnym żyrem. W roku 1930 pobierano 11—12%, w roku 1931—11% od pożyczek komunalnych i 6—11%.

B. Pierwsza[79]) kasa gminna powstała w Mstyczowie w roku 1925. W roku 1926 było ich już 6, zaś w roku 1927—10. Do roku 1930 założono 11 kas. Wykazały one wszystkie w roku 1930 czysty dochód w sumie 17454 zł. Mstyczów i Prząsław miały największe zyski (3528 zł. i 3163 zł.). Najmniejszy dochód był w Brzegach, gdyż tylko 56 zł. Kapitały własne i wkłady stanowiły:

Nazwa gminy	Kapitał zakładowy zł.	Kapitał zasobowy zł.	Wkłady zł.
Brzegi	4154	978	5214
Mierzwin	5382	501	10719
Mstyczów	10029	4029	20740
Nagłowice	5971	1109	1885
Nawarzyce	3666	515	1736
Prząsław	6750	2899	4320
Sędziszów	2619	294	4295
Sobków	4391	1199	1873
Węgleszyn	5210	379	4239
Wodzisław	6000	—	34571
Złotniki	4041	1435	10717
Powiat	57713	13338	100308

Mstyczów posiada najpoważniejszą sumę kapitału zakładowego (10029 zł). Dalej idą Prząsław i Wodzisław. Najwyższe kapitały zasobowe mają również Mstyczów i Prząsław. Wodzisław natomiast nie ma ich wcale. Za to suma wkładów najwyższą jest w Wodzisławiu. Po nim następuje Mstyczów i Złotniki. Bardzo słabo rozwijają się Nawarzyce. Z rozważań tych widać, iż Mstyczów ma najzamożniejszą kasę. Wkłady wpłacone ogółem w powiecie przewyższają zwrócone prawie czterokrotnie:

[79]) Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego pod red. prof. W. Grabskiego (dane z roku 1914, 1915).

Nazwa gminy	Wkłady Zwrócone zł.	Przyjęte zł.
Brzegi	10679	15893
Mierzwin	300	11019
Mstyczów	7013	27753
Nagłowice	244	2129
Nawarzyce	108	1844
Prząsław	3063	7383
Sędziszów	1725	6020
Sobków	—	1873
Węgleszyn	835	5074
Wodzisław	2095	36666
Złotniki	2126	12842
Ogółem powiat	28188	128496

Największą sumę zwrócono w Brzegach, przyjęto w Wodziławiu i Mstyczowie. Ogólna liczba wkładów wyniosła 1607. Przeciętnie na jednego wkładcę przypadało 62,4 zł. Wahania wysokości wkładów w poszczególnych kasach były dość duże, a mianowicie od 974 zł. w Mierzwinie do 8 zł. w Nagłowicach. Terminowych było w powiecie 105, bezterminowych 1502. Gmina Prząsław miała prawie wszystkie wkłady terminowe, gdyż 96. Oprocentowanie wynosiło 6—10%. Najwyższy procent płaciła Kasa w Mstyczowie. W ciągu wyżej omawianego roku 1930 zaciągnięto łącznie 1349 pożyczki. Stan ich na 31 grudnia 1930 roku był następujący:

Nazwa gminy	Ilość pożyczek w dn. 31/XII 30 na weksle	na skrypty	Suma pożyczek w dn. 31/XII. 1930 r.	Najwyższa suma przypadająca na 1 pożyczkę	Przeciętna suma przypadająca na 1 pożyczkę
Brzegi	151	1	40720	500	268
Mierzwin	146	35	28538	800	158
Mstyczów	223	—	46862	1000	210
Nagłowice	160	13	23006	500	133
Prząsław	202	3	41921	800	205
Sędziszów	84	—	18035	500	215
Sobków	65	—	8611	645	132
Węgleszyn	169	3	53652	600	312
Wodzisław	276	2	50795	500	182
Złotniki	345	10	50264	1000	141
Ogółem powiat	1821	67	362404	—	—

Jak widzimy pożyczki na skrypty dłużne stanowiły bardzo drobny odsetek. Największą sumę wydała kasa w Węgleszynie. Tamże też najwyższą była suma przypadająca na jedną pożyczkę. Z pośród ludzi zaciągających pożyczki największy procent stanowili rolnicy:

Powiat	Rolnicy niżej 5 ha	niżej 10 ha	niżej 20 ha	niżej 30 ha	wyżej 30 ha	Ogółem	Rzemieślnicy	Instytucje	Inne
Jędrzejowski	1353	653	65	4	—	2075	2	1	22

Zajmujących się zawodowo rolnictwem było 98.8%, pozostałych więc nie biorę pod uwagę. Z usług kasy korzystali wyłącznie małorolni, a z tych większość była gospodarzy poniżej 5 hektarów. Stopa procentowa od pożyczek wynosiła przeciętnie 14.3%, za koszty administracyjne 2.6%. Wobec braku kapitałów własnych znaczna część pożyczek pochodziła z długów zaciągniętych przez kasy w instytucjach kredytowych państwowych, jakoto samorządowych:

Wydano pożyczek na sumę zł.	Kasy zaciągnęły długów w wysokości zł.
362404	190088

Widoczną jednak jest dążność do gromadzenia kapitałów własnych, gdyż gros zysków poświęcają kasy na kapitał zakładowy i zasobowy.

podział zysków:

Na kapitał zakładowy zł.	Na kapitał zasobowy zł.	Na wynagrodzenie zarządu zł.	Na cele społeczne zł.
7087	6237	2622	1507

Przyczyni się to niezawodnie do potanienia kredytu, który w roku 1930 był zbyt drogi.

Rozdział IV.

Ruch spółdzielczy w rolnictwie[80]).

Przystępując do rozpatrzenia spółdzielczości muszę ogólnie omówić warunki zbytu w powiecie.

Powiat Jędrzejowski, jak już wspomniałem ma charakter nawskroś rolniczy. Handel opanowany jest niemal całkowicie przez kupców żydowskich, zamieszkujących 4 osady gminne i miasto Jędrzejów. Poza tym sporo drobnych pośredników zamieszkuje wsie. Skup zboża odbywa się wyłącznie za pośrednictwem kupców żydowskich. Spółdzielnie rolniczo-handlowe nawet w najlepszych czasach nie przekraczały paru % całego skupu. Wpływały na to zbyt niskie ceny ofiarowywane przez spółdzielnie i kupno tylko loco stacja Jędrzejów, gdy kupiec prywatny zabierał zboże na miejscu. Gospodarzowi żal było męczyć konie szczególnie, jeżeli ciężką była komunikacja. Co do ceny, to kupiec hurtownik płacił zawsze o 3 do 4 zł. na quintalu więcej niż „Rolnik". Najgorzej wychodzi na pośrednictwie prywatnym chłop, który sprzedaje przeważnie najprzód pośrednikowi mniejszego rzędu, odstawiającemu z kolei zboże do hurtownika. Pośredników zbożowych można podzielić na trzy kategorie: I-sza to handlarze, jeżdżący wozem od wsi do wsi i skupujący zboże od włościan po 25 kg. 50—2 kwintali. II-ga kategoria, to kupiec, któremu dostarcza poprzedni zboże zbierane. Ten ostatni ma już swój spichrz i najniezbędniejsze narzędzia do oczyszczania zboża zgrubsza. III-cia kategoria, to hurtownik, skupujący zboże od poprzedniej kategorii. Magazynuje on zboże, oczyszcza i wysyła na dalsze rynki. Tak się dzieje z jęczmieniem i owsem, a częściowo pszenicą i żytem. W tej kategorii są znowóż kupcy, którzy specjalizują się wyłącznie w handlu żytem i pszenicą. Posiadają swój młyn handlowy. Zmieloną mąkę częściowo zbywają na miejscu. Resztę wywożą do Sosnowca i Katowic, gdzie są najlepsze i najbliższe rynki zbytu. Pośrednicy II-ej kategori bywają często poprostu komisjonerami III-ej kategorii. Mianowicie hurtownik daje gotówkę kupcom agentom, którzy skupują

---

[80]) Sprawozdania roczne z działalności Spółdzielni Rolniczych wydawane przez Zjednoczenie Związków Spółdzielni Rolniczych.

zboże. Nie jest to ich stałe zajęcie. Kupiec taki raz jest komisjonerem, to znów za drugim razem posiada własną gotówkę.

Prywatny handel zbożem nie jest dziś wcale zagrożony. Nic, więc dziwnego, że żadnej walki na tym polu ze spółdzielniami nie prowadzi.

Nabiał. Przed wojną handel nabiałem był w rękach kupców żydów. Skutki tego stanu rzeczy były fatalne. Pośrednicy wyznaczali ceny na jajka, masło i sery. Najniższa kategoria pośredników to handlarze wędrujący od wsi do wsi z workiem na plecach. Skupuje on produkty spożywcze nabiałowe i drób. Zakupione produkty sprzedaje w najbliższym miasteczku hurtownikowi, który wysyła bezpośrednio do Sosnowca lub Katowic. W centrum handlowym jest zwykle jakiś krewniak, lub znajomy, który się zajmuje sprzedażą między detalistami. Powstanie spółdzielni mleczarskich w r. 1926 było bardzo nie na rękę kupcom. Najwięcej bali się oni skupu jaj, przez spółdzielnie, które zawierając bezpośrednią umowę ze sklepami w Sosnowcu mogą dać lepszą cenę. Największą bolączką jest natychmiastowe wypłacanie. Producenci przyzwyczajeni są do sprzedaży jaj drobnym pośrednikom, którzy wypłacają z miejsca całą należność. Musi, więc zbiornica jaj nagiąć się do tego zwyczaju, płacąc conajmniej co parę dni. Jest to naogół możliwe, gdyż detaliści godzą się na taką tranzakcję. Dotąd próby założenia zbiornic jaj nie powiodły się, wskutek ostrej walki wypowiedzianej przez pośredników prywatnych. W roku 1931 mleczarnia spółdzielcza w Brześciu założyła zbiornicę jaj, która jednak musiała być zlikwidowana po półrocznym istnieniu z powodu silnej konkurencji. Kupcy z pobliskiego Wodzisławia przez 6 miesięcy podwyższali cenę jaj o 2 grosze na sztuce, tracąc podobno około 6000 zł. Spółdzielnia nie chcąc narażać się na straty zwinęła zbiornicę jaj.

Większa własność odstawia mleko bezpośrednio do Sosnowca. Nie jest więc zainteresowana w należeniu do spółdzielni. Jaj i drobiu na eksport nie produkuje. Dziś dopiero nierentowność produkcji zboża zmusiła do zainteresowania się tem, co było uważane za zabawkę i przyjemność gospodarki kobiecej.

Na terenie miast oprócz polskich rozwinięte są spółdzielnie pożyczkowo-oszczędnościowe żydowskie. Jest ich: 3 w Jędrzejo-

wie, 2 w Wodzisławiu i 2 w Małogoszczu. Rozwijają one żywą działalność wśród kupiectwa żydowskiego. Tak się przedstawiają w ogólnym zarysie stosunki gospodarcze powiatu. Przejdźmy teraz do omówienia rozwoju poszczególnego rodzaju spółdzielni.

Pierwsza placówka o charakterze spółdzielczym powstaje w r. 1908. Jest to Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe. Działalność tego towarzystwa rozciągała się na cały powiat. Do stowarzyszenia należą, tak kupcy, rzemieślnicy, robotnicy, jak i rolnicy. Rolnicy jednak przeważali. Ścisłych danych z okresu przedwojennego i czasów wojny niema. Wiadomym jest mi tylko, że spółdzielnia posiadała dość duże wkłady. Składali swe oszczędności przeważnie najubożsi, a więc robotnicy fabryczni i rolni. W r. 1912 powstaje spółdzielnia w Wodzisławiu, obejmująca mniejszy teren niż poprzednia, a więc gminę. W r. 1913 i 1914 założono spółdzielnię w Mierzwinie i Chomentowie. Wojna uniemożliwiła działalność kas. Zmiana waluty i inflacja doprowadziły do zaniku zaufania i do utraty kapitałów własnych. Pierwsze sprawozdanie i bilanse są mi znane od r. 1922. kiedy to zostały zamieszczane w roczniku Związku Rewizyjn. Spółdz. Roln. w Warszawie, kasy: Chomentów, Krzcięcice, i Mierzwin. W bardzo niesprzyjających warunkach rozpoczynały te spółdzielnie swą powojenną działalność. Bezwartościowość wkładów w rublach, inflacja marki polskiej, doprowadziły do ogromnego zmniejszenia się wkładów. Wartość udziałów wciąż malała. Kapitałów własnych nie było. Najgorzej przedstawiał się pod tym względem rok 1923, kiedy rozpoczął się gwałtowny spadek marki. Dopiero stabilizacja waluty wpłynęła na powolny powrót kapitału do kas, a tem samym normalny ich rozwój. Ale pracę trzeba było rozpoczynać od początku. Spółdzielnie mleczarskie na terenie powiatu powstały znacznie później, gdyż dopiero w r. 1926/27. Spółdzielnia rolniczo-handlowa powstała w r. 1918. Wcześniej dużo rozpoczął swą działalność syndykat rolniczy, gdyż w r. 1913. Do syndykatu należała przeważnie większa własność, podczas gdy do spółdzielni rolniczo-handlowej przeważnie mała. Istniał na terenie powiatu Bank przemysło-rolniczy od r. 1926, który zaangażowawszy się w rozdzielanie kredytu zastawowego, zmuszony był do likwidacji, z powodu niemożności ściągnięcia należnych sum.

Na terenie powiatu działały dwa związki: Unia Związków Spółdzielczych w Polsce oparta na systemie Schultzego w Delitsch i Zjednoczenie Związków Rewizyjnych Rzeczypospolitej Polskiej, zrzeszające spółdzielnie drobne typu Reifeisena. Do Unii należał bank przemysłowo-rolniczy, zlikwidowana Kasa w Rembieszycach i Syndykat, jako oddział syndykatu kieleckiego. Reszta spółdzielni należy do Zjednoczenia. Ze względu na strukturę agrarną powiatu lepiej nadają się spółdzielnie małe typu Reifeisena. Rozdrobnienie ziemi jest bardzo duże. Przypomina stosunki w Małopolsce.

	Niżej 1 ha	1—2 ha	2—5 ha	5—10 ha	wyżej 10 ha
Procentowa ilość gospodarstw według obszaru w powiecie Jędrzejowskim	9.5%	16%	37.8%	31%	5.7%

Z tabelki tej widzimy, że przeważają gospodarstwa od 2—5 ha. Spółdzielnie Zjednoczenia, aczkolwiek uszczuplone, ale oparły się kryzysowi, podczas, gdy spół. Unii są wszystkie zlikwidowane. Najmniej wytrzymałe okazały się spółdzielnie rolniczo-handlowe, gdyż ani jedna nie pozostała. Następnie spółdzielnie mleczarskie, ponieważ z 9 pozostało dziś tylko 2. Pożyczkowo-oszczędnościowe pozostały wszystkie w liczbie 14, choć borykają się z dużymi trudnościami, a mianowicie: ciężkiem ściągnięciem procentów, pożyczek i wycofywaniem wkładów, co objawiło się silnie w roku bieżącym.

Omawiając poszczególne spółdzielnie oprę się na podziale według ich czynności handlowych, a więc: 1. pożyczkowo-oszczędnościowe, 2. mleczarskie, 3. rolniczo-handlowe.

A. Spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe: W roku 1922 przystępują do Związku Rewizyjnego w Warszawie 3 kasy Stefczyka: Chomentów, Krzcięcice i Mierzwin. Pierwsza z nich ma w r. 1922 największe obroty i ona tylko daje zysk w sumie 45097 marek polskich, co przeliczając na franki szwacajrskie wyniosło około 13 fr.= 22 zł. 62 gr. dzisiejszym. Krzcięcice dają stratę 11523 marki = 3, 4 fr. szw. = 5. 91 zł. Mierzwin nie dał ani strat, ani zysków. Do wspomnianych spółdzielni należeli prawie sami rolnicy. Na 1478

udziałowców było tylko 4 nierolników, a więc o, 3%. Tłumaczy się to tym, że nie było ich w obszarze działania miasta. Ciekawe jest, że Chomentów, który obejmował niecałą gminę miał niemal dwa razy większą liczbę członków w porównaniu do Mierzwina, działającego na terenie całej gminy. Mierzwin wydawał dwa razy więcej na administrację, niż Chomentów, który miał obroty 3 razy większe.

Chomentów płacił najniższą stopę %=8. (Mierzwin 12%) od wkładów. Mierzwin pobierał od pożyczek 20% podczas, gdy Chomentów 12%. Widzimy, że z trzech kas Chomentów był najzdrowszą. W roku 1923 ilość spółdzielni związkowych powiększa się o 1 (w Jędrzejowie) kasa była najstarszą w powiecie i obejmowała cały powiat. W roku sprawozdawczym 1923 żadna spółdzielnia strat nie poniosła. Przybyło udziałowców w ciągu roku 155, ubyło zaś 11. Ciekawe jest zjawisko, że w okresie, gdy gros spółdzielni upadało z powodu wycofywania udziałów, w powiecie Jędrzejowskim powiększa się liczba członków. W roku 1922 przybyło 33 członków z wyżej wspomnianych trzech kasach, zaś w roku 1923 — 136. Wydaje się dziwnym, gdyż członków korzystających z pożyczek była znikoma ilość. Przyjąć trzeba, iż robiono w tym roku większe wkłady. Jak widzimy z poniższych cyfr, tak było.

Rok	Liczba członków korzystających z pożyczek	Liczba wkładców
1922	153	134
1923	30	211

(Biorę pod uwagę te same kasy. Jędrzejów odrzucam). Tłumaczyć to można, że część kas pobierało wkłady, przeliczając na złoto lub pewną ilość produktów rolnych. Ciekawe jest też zjawisko, że w r. 1922 ubyło 49 członków podczas, gdy w r. 1923 tylko 11, a więc cztery razy mniej. Można chyba wytłumaczyć ten fakt tym, że wkłady oszczędnościowe starych członków tak spadły, że nie warto było się wycofywać.

Rok 1924 jest okresem przejściowym od inflacji do stabilizacji. Nie widać w tym czasie, żadnego postępu. Liczba kas nie zmniejszyła się. Spółdzielnie są jednak mocno osłabione. Udziały wynoszą zaledwie 8462.005 zł. Fundusze zasobowe

135 zł. 54 = 230 zł. 41 gr. (dzisiejszym). Najniższą sumę funduszu zasobowego mają Krzcięcice.

Wynosi ona 0.83 zł. = 1 zł. 11 gr. (dzisiejszemu). Fundusze specjalne wynoszą 2729 zł. 91 gr. = 4640.84 zł. Wkłady oszczędnościowe — 282.47 zł. = 480.05 zł. Obrót ogólny wyniósł 317828.59 zł. Liczba kas nie zmieniła się. Rok ten jest punktem zwrotnym w rozwoju spółdzielni pożyczkowo-oszczędnościowych. Odtąd widzimy stały wzrost liczby kas, członków, wkładów oszczędnościowych. Wzrost ten do roku 1930 jest powolny, ale stały. Brak zaufania do nowej waluty opóźniał proces rozwojowy spółdzielni, tymbardziej, że rok 1925 przyniósł dewaluację. Największą kasą na terenie powiatu jest Jędrzejów. Z powodu zakresu działania na cały powiat ma dużo większą liczbę członków niż pozostałe. Nierolnicy stanowią około 15%, gdy w innych spółdzielniach po parę procent. Stan członków w całym powiecie za poszczególne lata przedstawiał się następująco.

Rok	Ilość członków w końcu roku	Ilość kas	Na 1 kasę przypadało
1922	1478	3	493
1923	2459	4	615
1924	1145	4	286
1925	1238	5	247
1926	1484	7	212
1927	1603	9	178
1928	2211	13	170
1929	2386	13	183
1930	2520	14	180

Widzimy z tabelki, że liczba członków wzrasta. Widocznym jest spadek w roku 1924, chociaż ilość kas zostaje tasama. Jest to wywołane ustanowieniem udziałów złotowych, w związku z tym dopełnieniem udziałów. Nie każdy chciał dopłacać, nie wiedząc, czy złoty znów nie spadnie. Dewaluacja w roku 1925 nie wpłynęła na zmniejszenie się ilości członków; charakterystycznym jest, że im więcej kas zakładano tym na 1 kasę mniej przypadało członków. Im było mniej spółdzielni, tym większy teren obejmowały, a więc liczba członków w każdej była duża.

Im więcej kas powstawało, tym mniejszy stał się ich zakres. Niektóre działają dziś na 3—4 wsie.

Poniższa tabelka przedstawia nam podział członków według zawodu i rolników posiadających do 20 ha i powyżej 20 ha.

Rok	Ilość wszystkich członków	Ilość rolników	II. roln. niżej 20 ha	II. roln. wyżej 20 ha	II. nierolników
1927	1602	1434	1384	50	169
1928	2208	1874	1852	24	332
1929	2383	2153	2123	30	233
		%	%	%	%
		89.5	97.8	2.2	10.5
		85.0	98.7	1.3	15.0
		90.2	98.7	1.3	9.8
		Liczba wszystkich członków za 100	(Liczba wszystkich rolników za 100)		Liczba wszystkich członków za 100

Ciekawe jest zestawienie członków rolników według ilości posiadanej ziemi za rok 1927:

	do 2 ha	2—5 ha	5—20 ha	wyżej 20 ha
Liczby absolutne	107	443	834	50
% %	7.6	30.8	58.0	3.6

Widzimy, że najwięcej członków rolników było o wielkości gospodarstwa 5—20 ha. Zestawiając tę tabelkę z procentową ilością gospodarstw według obszaru w powiecie stwierdzić możemy, że do kas Stefczyka należą przeważnie gospodarze, których gospodarstwa są najczęściej spotykane w powiecie. Świadczyłoby to, że najlepszą formą spółdzielni na terenie powiatu są spółdzielnie pożyczkowo-oszczędnościowe typu małego.

Stan pożyczek za okres 1924—1930:

Rok	Ilość udzielonych pożyczek	suma zł.	Przypada na 1 poż. zł.	Pożyczki wekslowe wg. bilansu	Pożyczki na skrypt dłużny
1924	—	95000.00	—	—	—
1925	1904	447283.18	235	1370.39	—
1926	1009	148850.00	147	179145	—
1927	1182	187646.00	158	225989	—
1928	1751	330593.00	189	315264	51466
1929	1439	275138.00	191	386013	15281
1930	1470	541365.00	300	391345	—

W latach kryzysowych ogromnie wzrasta ilość pożyczek. To samo można zaobserwować w okresie bardzo dobrej koniunktury. Od r. 1926 widzimy stały wzrost przeciętnych wysokości 1 pożyczki. Przeważnie były wydawane pożyczki wekslowe 3 miesięczne i skryptowe (na skrypt dłużny). Ostatnie były wydawane w znikomym %. Stan wkładów od r. 1924 do r. 1930 przedstawia się następująco:

Rok	Ilość wkładów włożonych w danym roku	Suma zł.	Przypada na 1 wkładcę zł.	Suma wycofanych wkładów zł.	Stan wkładów z bilansu zł.
1924	—	480.18	—	—	—
1925	—	15472.98	—	11141.05	4600.83
1926	—	28431.04	—	18203.35	14829.35
1927	431	62213.00	144.34	50196.00	20844.40
1928	450	71855.00	159.60	60263.00	40185.00
1929	594	81811.00	137.80	61199.00	57811.00
1930	722	81601.00	113.00	64348.00	84627.00

Stan wkładów wciąż wzrasta. Przypatrzmy się, jednak sumie wkładów wniesionych i odebranych w poszczególnych latach. Okazuje się, że wycofywanie wkładów wzrasta. Wnoszenie nowych wzrasta do r. 1929. W r. 1930 zaczyna maleć. Świadczy to o niebezpieczeństwie stałego objawu chorobowego, z przyczyn coraz gorszej koniuktury, a więc zubożenia ludności. Stopa procentowa od pożyczek w r. 1927 wynosiła 12—16%

bez kosztów manipulacyjnych i administracyjnych. Dziś t. zn. w r. 1932 pobierają spółdzielnie do 12%. Trzeba jednak doliczyć koszta dodatkowe pod przykrywką, których popiera się większy %. Drugi sposób to wystawianie weksli przed terminem pod pozorem formalności, które wymagają paru dni czasu. Praktykowały to zresztą niektóre banki prywatne. Podraża bardzo kredyt to, że zazwyczaj spółdzielnie nie operują własnymi pieniędzmi, mając mało funduszów własnych, a pożyczka z Centralnej Kasy, która z kolei pobiera pożyczki z Banku Rolnego. Stopa procentowa od wkładów w r. 1927 wynosiła 4—10%. Najwyższy procent płaciła spółdzielnia w Jędrzejowie (8—10%). Inne przeciętnie po 10%. Najniższy procent płacił Raków 4—8%.

Stan udziałów, funduszu zasobowego i wkładów oszczędnościowych:

Rok	Wysokość udziału	Udziały	Na 1 kasę	Fundusz zasobowy	Na 1 kasę	Wkłady oszczędnościowe	Na 1 kasę
	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł	zł.
1925	10 — 30	4281	856	7019	1403	460[illegible]	920
1926	10 — 50	48649	6947	10[illegible]08	1458	14829	2107
1927	10 — 50	56797	6310	18797	2089	20344	2816
1928	10 — 50	85333	6564	20414	1570	40135	3[illegible]91
1929	10 — 50	97792	7523	28140	2172	55958	4303
1930	10 — 50	107540	7681	33748	2410	84627	6045

Przeciętna wysokość udziału wynosiła 25 zł. Od r. 1927 trzy spółdzielnie podwyższają wkłady do 50 zł. Udziały wciąż wzrastają. Fundusz zasobowy, a więc i fundusze własne wzrastają. Tak samo wkłady. Ciekawym jest, że fundusz udziałowy stale przerasta o 30 parę tysięcy wkłady oszczędnościowe. Spółdzielnie odbiegają tu od właściwego im celu, gromadzenia oszczędności i udzielania pożyczek. Nie może być celem kas powiększanie funduszu udziałowego. Najzdrowszą jest kasa w Wodzisławiu, gdyż od roku 1925 wykazuje stałą nadwyżkę wkładów oszczędnościowych nad funduszem udziałowym.

Rok	Udziały zł.	Wkłady zł.
1925	1545	1266
1926	2675	14383

Rok	Udziały zł.	Wkłady zł.
1927	8043	18089
1928	4334	12211
1929	3455	4666
1930	14013	26555

Poza Wodzisławiem jedynie Mokrsko wykazało przewyżkę wkładów nad udziałami. Można to sobie wytłumaczyć dążeniem spółdzielni do uzyskania pożyczek od Banku Rolnego, który bierze pod uwagę fundusze własne i terminowe wywiązywanie się z zobowiązań. Jednak w ciągu 7 lat fundusze własne powinny były tak wzrosnąć, aby nie potrzeba było stale powiększać funduszów udziałowych. Nie mając kapitałów własnych Kasa staje się pośrednikiem kredytu państwowego, nie może więc pożyczać na niski procent.

Rok	Długi zaciągnięte w Centralnej Kasie zł.	Inne zł.	Pożyczki wekslowe udzielane członkom zł.	Pożyczki skryptowe zł.
1925	89996	7006	137039	—
1926	112155	2493	179145	—
1927	118838	4100	225989	—
1928	230636	46400	315264	51466
1929	245590	257	386013	15281
1930	409274	7897	391345	

Jak widzimy długi zaciągnięte w Centralnej Kasie niewiele są mniejsze od pożyczek udzielonych, a w r. 1930 nawet przewyższają je. Kasy na terenie powiatu za wyjątkiem Wodzisławia (6800 zł. udzielono pożyczek 3600 zł. długi) są w znacznej części rozdzielaczami pożyczek udzielonych przez instytucje państwowe. Rozważania nasze wskazują, iż bardzo daleko jesteśmy od normalnego rozwoju kas.

Spłata pożyczek do r. 1930 odbywała się w wyznaczonym czasie, gdyż rolnik drobny, a wyłącznie tacy prawie należą do kas, nie lubi długów, a przyciśnięty potrzebą stara się spłacić jaknajprędzej. Dopiero od r. 1930 sytuacja się pogarsza z powodu spadku cen zboża. Rok 1931 pogorszył jeszcze stan

rzeczy, wskutek kryzysu hodowlanego, który dla drobnego rolnika jest największą klęską. Jest też wielu osobników nieuczciwych, wyzyskujących przychylny nastrój przy ściąganiu należności. Ociągają się oni z płaceniem, licząc na inflację. Psychoza inflacji ogarnia wieś coraz bardziej. Na terenie mego powiatu nikt długów prywatnych płacić nie chce. Wierzyciele zgadzają się w wielu wypadkach na spłatę chociaż części sumy należnej, nie mówiąc nic o procentach. Stosunek udzielonych pożyczek do kosztów administracyjnych przedstawiał się tak:

Rok	Pożyczki udzielone	Koszty administracyjne	Jaki % kosztów administr. w stosunku do pożyczek
1925	137039	11560	8.4%
1926	179049	12026	6.7%
1927	225989	14129	6.2%
1928	366720	18357	5.0%
1929	401294	21518	5.3%
1930	391013	23714	6.0%

Odsetek kosztów administracyjnych w stosunku do pożyczek jest bardzo wysoki. Wprawdzie w okresie dobrej koniunktury malał, jednak od 1928 wzrasta. Przeciętna w Kasach Stefczyka w całej Polsce wynosi 2.9 — 5.7%

Rok	Koszty personalne i władz	Pożyczki udzielone	stos. %
1927	7724	225989	3.4
1928	10202	366720	3.0
1929	9741	401294	2.4

Stosunek procentowy wykazuje nam, że za dużo pochłania personel i władze (cała Polska 1.2 — 1.4). Z 13 kas 3 miały po jednym pracowniku, od r. 1924 — 1929. Od roku 1929 — 4-ch. Jedna kasa w Wodzisławiu nie wynagradzała władz. Za małe były obroty, aby można sobie pozwolić na płatny personel i władze. Na to może sobie pozwolić jedynie kasa w Jędrzejowie.

Bank[81]) Przemysłowo-rolniczy powstał w r. 1926. Pierwsze sprawozdanie nadesłał w roku 1927. Do roku 1929 rozwijał się względnie pomyślnie, jak zobaczymy w poniższej tabelce.

Rok	Ilość członków	Udziały	Fundusz rezerwowy	Pożyczki udzielone	Wkłady	Długi	Czysty zysk
1926	134	2883.00	65.00	4762 01	3910.73	4366 28	—
1927	449	21301.00	1978.00	696209.52	68792.00	89233.20	280.44
1928	571	37268.00	3173.44	1513412.60	38638 98	140370 95	—
1929	731	45031.00	—	482778.18	40757 41	403483.88	—
1930	751	51062.00	—	246310 36	71388.37	417724.16	—
			zastaw rejestrowany	248950 00			

Ilość członków wzrastała, wraz z niemi udziały. Wkłady wzrosły, ale cóż kiedy długi przewyższały coraz bardziej wkłady. Zysków bank nie dawał. Fundusze rezerwowe wzrastały do r. 1929 t. zn., do chwili kiedy bank podjął się pośredniczyć w rozprowadzaniu kredytu zastawowego, która to tranzakcja miała przynieść duże dochody. Pożyczkę 248500 zł. rozdano w ciągu krótkiego czasu. Nie zabezpieczono się odpowiednio, biorąc czasami weksle z jednym podpisem. Najmniejsza pożyczka wynosiła 1000 zł. Przy słabej kontroli brali ludzi zasłabi gospodarczo, aby spłacić w ciągu roku taki dług. Kryzys pogłębił niewypłacalność. Bank Rolny w odpowiednim czasie upomniał się o należność, ściągając bez skrupułów. Bank chcąc wywiązać się z długów musiał się zlikwidować. Stopa procentowa od pożyczek wynosiła 12%. Od wkładów płacono 8—12%. Statutowa odpowiedzialność wynosiła 50 zł. Wysokość udziałów 50 zł. Personel pracowniczy wynosił 7 ludzi.

B. Spółdzielnie mleczarskie. Pierwsze spółdzielnie mleczarskie powstały w roku 1926 w Brześciu i Klemencicach. Statutowa wysokość udziałów wynosiła 25 zł. Do pierwszej zapisało się 177 członków z 305 krowami. Druga posiadała 64 członków z 159 krowami. Biorąc pod uwagę wskazania prof. Wojciechowskiego, iż minimum krów stanowić winno 200 sztuk, okazuje się, iż Klemencice z chwilą powstania wykazywały braki. Przy tym organizacja zbytu w mleczarni tej

[81]) Sprawozdanie Banku Przemysłowo-Rolniczego.

szwankowała, ponieważ zamiast przerabiać mleko w całości sprzedawano częściowo w stanie surowym. Że Brzeście miało lepiej zorganizowaną sprzedaż przekonywuje nas cena płacona za % tłuszczu; Brzeście 5.99 gr. Klemencice 5.25 gr. Na powstanie i zorganizowanie tych mleczarni zaciągnięto pożyczki w Centralnej Kasie. Za przykładem omawianych spółdzielni w roku 1927 pod wpływem silnej agitacji i ambicji jednostek, mających jednak zbyt małe przygotowanie, powstaje nowych 7 mleczarni. Z nich najlepiej rozwijają się Brzegi. Wysokość udziałów w nowozałożonych spółdzielniach jest niższą, przeważnie 20-to złotowa. Najniższą jest w Mokrsku, bo wynosi 10 zł. Odpowiedzialność członków jest 10-cio lub 5-cio krotną. Jedynie Mierzwin ma 3 krotną. Ilość zapisanych krów jest w niektórych bardzo niską: Mierzwin—26, Mokrsko 71, Krzięcice 89. Reszta z wyjątkiem Brzegów ma poniżej 150 krów. W okresie dobrej koniunktury roku 1927 i 1928 spółdzielnie utrzymują się. W roku 1929 pozostaje już tylko 4, a w r. 1930 —3. Dziś t. zn. w roku 1932-gim istnieje jedynie w Krzięcicach i w Brześciu, ta ostatnia wykazuje dużą odporność na kryzys. Spółdzielnia ta spłaciła długi, posiada własny budynek mleczarni i spory kapitał rezerwowy. Krótki rys historyczny utwierdza nas w przekonaniu, iż spółdzielczość mleczna powiatu naszego stała na bardzo kruchych podstawach. Przejdźmy teraz do bardziej szczegółowego omówienia. Przyjrzyjmy się ilości dostarczanego mleka w zestawieniu z liczbą krów zapisanych do mleczarń w poszczególnych latach.

Siedziba spółdzielni	Ilość chłonków Rok					Ilość krów Rok				
	1926	1927	1928	1929	1930	1926	1927	1928	1929	1930
Brzegi	—	101	151	156	—	—	159	246	265	—
Brzeście	177	219	250	257	262	305	367	402	414	422
Deszno	—	104	113	—	—	—	121	128	—	—
Klemencice	64	64	71	79	75	159	148	155	153	141
Kozłów	—	80	80	—	—		112	113	—	—
Krzięcice	—	89	103	108	117	—	89	149	147	170
Mierzwin	—	20	24	—	—	—	26	30	—	—
Mokrsko	—	60	71	—	—	—	71	99	—	—
Mstyczów	—	81	117	—	—	—	114	167	—	—

Siedziba spółdzielni	Ilość dostarczonego mleka w litrach					% tłuszczu				
	1926	1927	1928	1929	1930	1926	1927	1928	1929	1930
Brzegi	—	1037.0	131000	88000	—	—	3.52	3.5	3.5	—
Brzeście	237667	220100	202000	77500	152400	3.61	—	3.3	3.4	3.6
Deszno	—	82722	49000	—	—	—	3.66	3.5	—	—
Klemencice	111149	70036	50000	31200	95900	3.39	3.57	3.6	3.4	3.4
Kozłów	—	95503	45000	—	—	—	3.20	3.1	—	—
Krzięcice	—	12256	58300	33500	207400	—	3.61	3.4	3.5	3.5
Mierzwin	—	22143	19000	—	—	—	3.45	3.2	—	—
Mokrsko	—	71035	65000	—	—	—	3.32	3.2	—	—
Mstyczów	—	67323	62000	—	—	—	3.30	3.2	—	—

Mleczarnia w Brześciu ma stale najwięcej krów, a stąd największą ilość dostarczonego mleka. W roku 1929 widocznym jest gwałtowny spadek mleka w wszystkich spółdzielniach. Przyczyną bywało prawdopodobnie znaczne obniżenie się temperatury w ciągu roku, ponieważ liczba krów nie zmniejszyła się, ale naogół wzrosła. W roku 1930 wykazują znaczny wzrost ilości mleka Krzięcice, powiększając znacznie liczbę krów. Dążność do podniesienia % tłuszczu wykazuje Brzeście i Krzięcice. Mleko przerabiano wyłącznie na masło. Serowarń w powiecie nie było. W latach 1927—1930 otrzymano masła:

Rok	Ilość masła w kg.
1927	29009
1928	23358
1929	9357
1930	18294

Mleczarnie zaspakajały rynek miejscowy, wysyłając nadwyżki do Sosnowca i Katowic. Często zdarzało się, iż spółdzielnia sprzedawała pośrednikowi żydowi, obniżając przez to cenę za dostarczone mleko. Ze sprzedaży mleka jakoteż jego przerobów mleczarnie otrzymały w latach 1926—1930:

Rok	Otrzymano: Za masło	mleko pełne	twaróg śmietankę maślankę	Ogółem
1926	79210	109	1319	80638
1927	168325	7836	4858	181019
1928	165286	184	4691	170161
1929	54687	151	1767	56605
1930	86006	—	2645	88651

Największe obroty posiadała stale mleczarnia w Brześciu. Po niej szły Brzegi, aż do chwili likwidacji w roku 1930. Sumy osiągnięte zależne były od ilości spółdzielni. Producentom wypłacono za dostarczone mleko:

Rok	Dostarczono mleka litrów	Wypłacono zł.	Przeciętnie za litr groszy
1926	348816	nie podano	—
1927	746138	154750	20.7
1928	686000	137377	20.0
1929	223200	45216	20.2
1930	455700	74000	16.2

Doliczyćby należało wartość mleka chudego, które zwracano, a gospodarze zużywali je dla karmienia świń. Sposób wypłacania częściowo w naturze, częścio w gotówce korzystnym jest dla gospodarzy małej własności. Właściciele folwarków wolą sprzedawać mleko pełne, nie mając co zrobić z chudym. Natomiast włościanin, który ma stosunkowo więcej inwentarza, zawsze je spotrzebuje. Cena regulowaną była według procentu tłuszczu, co zmuszało gospodarza do intensywnego żywienia. Zdolność umiejętnego zbycia produktów grała dużą rolę. Brakiem mleczarni naszego powiatu było, że każda sprzedawała na własną rękę i to nie wprost do większego miasta, ale kupcom pośrednikom. Mała zapłata zniechęciła producentów. Że spółdzielnie były dogodnymi wyłącznie dla drobnych gospodarzy świadczy zestawienie z roku 1929. Ilość członków do 20 ha wyniosła 566, a powyżej 20 ha zaledwie 5. Były wypadki, iż dwór dostarczał mleko, ale wiązać się nie chciał, bo-

jąc się niewypłacalności i zbyt niskiej ceny. Stan finansowy poszczególnych spółdzielni w latach 1926—1930 nie był świetny skoro na 9 powstałych pozostało zaledwie 3. Kapitały własne w wyżej wymieionym okresie wynosiły:

Nazwa spółdzielni	Udziały członków					Fundusz zasobowy i specjalny				
	1926	1927	1928	1929	1930	1926	1927	1928	1929	1930
Brześć	4956	6333	7124	7186	6263	185	226	278	283	289
Brzegi	—	2842	4042	4326	—	—	108	157	270	—
Deszno	—	1063	1528	—	—	—	173	633	—	—
Klemencice	1765	2370	2443	2321	1957	68	91	130	136	10
Kozłów	—	1604	2473	—	—	—	—	—	—	—
Krzcięcice	—	155	763	1050	1169	—	54	193	194	125
Mierzwin	—	245	251	—	—	—	34	34	—	—
Mokrsko	—	401	922	—	—	—	331	389	—	—
Mstyczów	—	850	1694	—	—	—	82	388	—	—

Nazwa spółdzielni	Fudusz amortyzacyjny				
	1926	1927	1928	1929	1930
Brześć	500	1470	2386	3631	4704
Brzegi	—	347	1320	1811	—
Deszno	—	599	1210	—	—
Klemencice	311	686	1281	2076	2871
Kozłów	—	374	842	—	—
Krzcięcice	—	71	704	1129	2018
Mierzwin	—	174	590	—	—
Mokrsko	—	329	769	—	—
Mstyczów	—	404	818	—	—

Widzimy, iż większość mleczarń miała za małe kapitały, aby móc się rozwijać. Kryzys dotknął z pozostałych trzech jedną. Musiały one zmniejszyć swe fundusze zasobowe, które i tak były nikłe. Dziwnym jest jedynie upadek spółdzielni w Brzegach, która miała wszystkie warunki rozwoju. Najodporniejsze okazało się Brzeście. Straty i dochody kas według bilansu przedstawiały się:

Nazwa spółdzielni	Straty 1926	1927	1928	1929	1930	Czyste zyski. 1926	1927	1928	1929	1930
Brzeście	nie dały		657	856	nie dały		17	nie dały		114
Brzegi	—	785	n. d.	1439	—	—	n. d.	107	n. d.	—
Deszno	—	n. d.	510	—	—	—	671	n. d.	—	—
Klemencice	nie dały		291	532	410	n. d.	21	n. d.	n. d.	n. d.
Kozłów	—	1120	2880	—	—	—	n. d.	n. d.	—	—
Krzcięcice	—	n d	217	839	84	—	123	n. d.	n. d.	n. d.
Mierzwin	—	987	2215	—	—	—	n. d.	n. d.	—	—
Mokrsko	—	.627	2473	—	—	—	n. d.	n. d.	—	—
Mstyczów	—	n. d.	110	—	—	—	258	n. d.	—	—

Brzeście mimo strat poniesionych w latach 1928 i 1929 mimo złej konjunktury w roku 1930 dało zysk. Brzegi zakończyły swą działalność stratą 1439 zł. Pozostałe dały dochody tylko w r. 1927, ulegając likwidacji w latach następnych. Zadłużenie spółdzielni było następujące:

Nazwa spółdzielni	Długi 1926	1927	1928	1929	1930
Brzeście	1276	500	528	580	1005
Brzegi	—	3976	2814	2959	—
Deszno	—	1943	1508	—	—
Klemencice	1501	1299	919	830	723
Kozłów	—	4211	5032	—	—
Krzcięcice	—	4447	3605	3395	3022
Mierzwin	—	5717	6268	—	—
Mokrsko	—	5975	5371	—	—
Mstyczów	—	3143	2408	—	—

Charakterystycznym jest, że im była słabsza mleczarnia pod względem ilości dostarczanego mleka, tym większe zaciągała długi. Mierzwin miał najmniejszą liczbę zapisanych krów, a zarazem dostarczanego mleka, długi zaś były większe, niż w którejkolwiek innej spółdzielni. Nic dziwnego, iż ostały się tylko dwie mleczarnie. Dziś istnieją tylko dwie placówki spółdzielcze na terenie powiatu w Krzcięcicach i w Brześciu. Ta ostatnia długów prawie nie posiada, narzędzia do przerobu są już spłacone. Poza tym mleczarnia ma własny budynek. Masło dostarczane jest wprost do Sosnowca do sklepu spółdzielczego. Zarząd wynagrodzenia nie pobiera. Jest tylko jedna praco-

wnica płatna 25 zł. miesięcznie. W roku 1931 usiłowano założyć zbiornicę jaj, którą wobec silnej konkurencji kupców żydowskich, z osady gminnej Wodzisław, musiano zlikwidować.

C. Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa i Syndykat. Spółdzielnia rolniczo-handlowa „Rolnik" powstała w roku 1918. W okresie inflacji wegetuje bardzo słabo i dopiero od roku 1925 rozwija się, do roku 1931, w którym to zmuszona jest, wobec olbrzymich długów i ogólnej stagnacji, zlikwidować się. Syndykat założony został jeszcze przed wojną — najprzód jako samodzielna instytucja, później przyłączył się do syndykatu w Kielcach, który po wojnie przechodził różne koleje. Początkowo należał do „Kooprolnej", później do „Unji", następnie do „Zjednoczenia". Dziś jest w likwidacji. Do ciężkiego położenia przyczyniła się pożyczka w złotych w złocie zaciągnięta przed dewaluacją roku 1925. W roku 1925 „Rolnik" posiadał 2 filie, 3 magazyny i jeden sklep. Pracowników było 9. Liczba członków wynosiła 3068. Statutowa wysokość udziału 100 zł. Odpowiedzialność była 5-cio krotna. Kapitały własne w latach 1925—1930 stanowiły:

Rok	Udziały członków	Fundusze zapasowe amortyzacyjne i specjalne	Rezerwa na wątpliwe należności
1925	8580	7715	
1926	10128	7638	
1927	18459	20317	
1928	21156	20039	
1929	22226	21658	
1930	22226	2666	41834

Straty i Zyski w tym okresie były:

Rok	Czyste zyski	Straty
1925	—	30944
1926	—	85260
1927	321	—
1928	866	—
1929	—	38481
1930	—	173823

Jedynie w okresie najlepszej koniunktury nie było strat. Z chwilą likwidacji strata była bardzo duża, dosięgając 173823 zł.

Wierzytelności z chwilą obrotów rosły.

Rok	Długi		
	Wierzyciele	Banki	Weksle i akcepty
1925	23478	9306	70561
1926	84833	10320	58780
1927	26695	57293	188195
1928	141025	129168	265591
1929	302666	156464	233721
1930	297824	141547	176870

Obciążenia stały się zbyt wielkie, aby była nadzieja spłacenia ich. Jedynym więc wyjściem była likwidacja spółdzielni. Drugą przyczyną było utrzymywanie dużej ilości pracowników, co powiększało ogromnie koszty prowadzenia.

Rok	Liczba pracowników	Wynagrodzenie		Koszty administracyjne i handlowe
		personelu	władz	
1925	9	—		30823
1926	6	—		28951
1927	4	—		39109
1928	7	15759	14609	54684
1929	7	16671	15480	60803
1930	4	30718	210	63515

Wynagrodzenie władz i personelu stanowiło około 50% kosztów handlowych i administracyjnych. Procent kosztów handlowych w stosunku do obrotu towarowego wynosił:

Rok	% kosztów handl. w stos. do obr. towarowego
1925	12.4
1926	13.2
1927	9.9
1928	7.4
1929	9.0
1930	11.2

W latach 1928 i 1929 cyfry były niższe, niż przeciętna wojewódzka. Obroty ziemiopłodami i nawozami, oraz maszynami rolniczymi w poszczególnych latach przedstawiały się jak następuje:

Sprzedano

Rok	Zboże		Nasiona		Ziemniaki		Nawozy sztucz.		Maszyny i narzędzia rolnicze
	Ilość q	zł.	Ilość q	zł.	Ilość q	zł.	Ilość q	zł.	Suma złotych
1925	385	16040	357	900	415	4310	3563	52770	17320
1926		9360	nie podano					68160	28760
1927	2209.8	109180	—	—	4448.1	42710	4000.7	83200	48280
1928	3161	164000	—	—	637	7000	14562	288000	230000
1929	3595	120300	1504	66000	828	33000	8126	218000	122000
					pasza				
1930	5467	134700	556	26000	1106	26000	5254	89800	32900

Do roku 1929 zapotrzebowanie było tak duże, iż sprowadzone w dowolnej ilości towary były pochłaniane. Spółdzielnia wszystko bezmała brała na kredyt i dobrze na tym wychodziła, ale gdy przyszła stagnacja, kapitał obrotowy uwięziony został w niesprzedanych towarach. Fundusze własne były zbyt małe, aby zaspokoić wierzycieli. Spółdzielnia popadła, więc w bardzo duże kłopoty i gdyby Bank Rolny nie umorzył pewnej liczby długów, to członkowie zarządu, którzy gwarantowali weksle własnym żyrem, musieliby płacić należność. Pośród członków spółdzielni większość stanowili rolnicy poniżej 20 ha. Poza tym udziałowcami było paru ziemian i księży.

Syndykat[73]) w odróżnieniu do „Rolnika" składał się wyłącznie z właścicieli folwarków. Ponieważ był on oddziałem Syndykatu kieleckiego, więc osobne bilanse dla Jędrzejowa nie były układane, stąd trudności omówienia.

Rozdział V.

Straż pożarna.

W powiecie jest 15000 nieruchomości z 70000 budynków, z których około 7000 pokryto materiałem ogniotrwałym, a z górą 60000 słomą. Niebezpieczeństwo pożarów jest więc duże. W okresie 1926—1931 było pożarów:

Rok	Ilość pożarów
1926	49
1927	55
1928	59
1929	60
1930	70
1931	82

Pierwsza straż pożarna założoną została w roku 1901 w Małogoszczu. Druga powstała w roku 1904 w Jędrzejowie, a trzecia w Wodzisławiu w r. 1906. Na wsi organizacja straży rozpoczęła się dopiero po wojnie.

Rok	Ilość straży	Członków
1901—3	1	—
1903—5	2	—
1906—15	3	—
1916	4	—
1917	6	—
1918	10	—
1919	12	—
1920	13	—
1921	16	—
1922	18	—
1923	23	—

[73]) Książki towarowe i kasowe Oddziału Syndykatu w Jędrzejowie. Bilans Centrali za rok 1930.

Rok	Ilość straży	Członków
1924	27	—
1925	44	—
1926	55	910
1927	59	1180
1928	69	1380
1929	72	1698
1930	76	1938
1931	80	1978

Po wojnie widzimy bardzo szybki rozwój straży, jakoteż wzrost liczby członków. Źródła ich dochodów stanowią:

1. składki członkowskie 5% budżetu
2. dochody z imprez i widowisk 4" "
3. zasiłki od Pow. Zakł. Ub. Wzajemn. 70" "
4. od samorządów gminnych i powiatowych 21" "

Dla gaszenia pożarów straże posiadają obenie 86 sikawek ręcznych i jedną motorową. Remiz murowanych jest w powiecie 17, drewnianych 7. Własnysh koni nie ma. Na czas pożaru sołtys wyznacza, który gospodarz ma dać konie.

Ludność wiejska, rozumiejąc potrzebę straży, garnie się do nich. Zapisują się szczególnie młodzi.

MAPA ORIENTACYJNA
POWIATU
JĘDRZEJOWSKIEGO
skala 1:150000
OBJAŚNIENIE ZNAKÓW
granica powiatu
granica gminy
koleje
droga państwowa
" wojewódzka
Pow. Kielecki
Pow. Włoszczowski
Pow. Pińczowski
Pow. Miechowski
Powiat Olkuski
Pow. Stopnicki
JĘDRZEJÓW
Małogoszcz
Węgliszyn
Złota
Sobków
Nagłowice
Przepałów
Raków
Sędziszów
Małyczów
Wodzisław
Nowa Słupia
Mięzwin
Pińczów (kolejka)
Kielce
Włoszczowa
Kraków

Treść: strona

Część I.

Rozdział 1. Rys fizyko-geograficzny 241
Rozdział 2. Podział administracyjny 243
Rozdział 3. Ludność i budynki 244

Część II.

Struktura agrarna 252
Rozdział 1. Podział własności ziemskiej 252
Rozdział 2. Parcelacja i zapas ziemi. 262
Rozdział 3. Szachownica gruntów i komasacja. . . 281
Rozdział 4. Serwituty i ich likwidacja 290
Rozdział 5. Własność wspólna i jej likwidacja. . . 295

Część III.

Czynniki warunkujące rozwój rolnictwa . . 297
Rozdział 1. Warunki komunikacyjne. 297
Rozdział 2. Kredyt i zadłużenie 305
Rozdział 3. Podatki 307
Rozdział 4. Robotnik rolny 311
Rozdział 5. Ceny 316

Część IV.

Stan i rozwój wytwórczości rolniczej . . 319
Rozdział 1. Użytkowanie gruntów i melioracje. . . 319
Rozdział 2. Nawozy sztuczne 328
Rozdział 3. Produkcja roślinna 329
Rozdział 4. Produkcja zwierzęca 345
Rozdział 5. Przemysł rolny 353

Część V.

Zakłady i instytucje poświęcone rozwojowi rolnictwa 355
Rozdział 1. Towarzystwa i Związki rolnicze . . . 355
Rozdział 2. Działalność sejmiku nad podniesieniem rolnictwa 358
Rozdział 3. Kasa Komunalna i Kasy gminne . . . 359
Rozdział 4. Ruch spółdzielczy w rolnictwie . . . 366
Rozdział 5. Straż pożarna 386

Spis ziemian p. Jędrzejowskiego

którym za udział w powstaniu listopadowym 1831 rząd carski skonfiskował majątki:

Nazwisko	majątek	Za udział w powstaniu 1831 r.
Ludwik Borkiewicz	Głupczów $^{1}/_{7}$.	" " "
Franciszek Xawery i Józef Goczałkowscy	Sieńsko	" " "
Jan Hr. Ledóchowski	Jaronowice Krzelów Tarnawa	" " "
Franciszek Lisicki	$^{1}/_{2}$ Przełaja	" " "
Wilchelm i Seweryn Malczewscy	Bełk $^{2}/_{10}$	" " "
Ludwik Przybylski	część dóbr Małogoszcz	" " "

Spis nazwisk części 1-ej.

Adamowicz 227.
Andrzocki 20, 128.
Anienkow 76.
d' Arquien 188.
Antoniewicz Bołtoz 170.
Attems 213.
Badeni 132, 137, 147, 155, 201.
Badowski 134, 126.
Baliccy 51, 59, 60.
Baierowie 68, 70, 95, 207, 175, 189, 206.
Barzowie 102, 143.
Bankiewicz 173.
Bardzki 189.
Bartoszewicz 175.
Bąkowscy 84, 77, 78, 90.
Bądzyński 182.
Bełdowscy 30, 155.
Bełzowscy 142.
Bierzyńscy 24, 57, 131.
Biegańscy 226.
Biernaccy 25, 51, 55, 185, 232.
Bielscy — Saryusz 31, 129, 175, 227, 230, 131.
Bielińscy 45.
Bielowie 77.
Białecki 76.
Billewicz 163
Bilek 229
Białobrzescy 184, 65.
Bisikiewicz 230.
Biały 229.
Blaski 163.
Błędowski 26, 147.
Błeszyńscy 57, 84, 120, 116, 147, 181.
Bolechowscy 217.
Borkowie 17, 18, 21, 62, 88, 102, 123, 153, 171, 173, 176, 177, 183, 184, 200, 201.
Borkowscy 19, 50, 80, 152, 174, 175, 218, 232, 57.

Bobrowscy 21.
Borkiewicz 26, 55, 68, 137, 147, 154, 155, 156, 185, 135, 199, 201, 202, 206, 225, 227, 228, 230, 232.
Bontani 34.
Borzęccy 21.
Boratyńscy 59, 36.
Borowiecki 76.
Bojarski 94, 223.
Bochotnicki 98.
Bogoria 100.
Borowscy Skarbek 117, 160.
Bonar 124.
Bończa 181.
Bogusz 215.
Bole 219.
Borówka 226.
Braniccy 23.
Bratkowski 167, 169, 94.
Brzescy 16.
Brandys 66, 67.
Bronicki 74, 78, 204.
Bukowscy 21, 145, 175, 195, 196.
Bujalski 150.
Burzyński 151.
Bukowiński 152.
Burbon 159.
Byczkowscy 25, 145.
Bzowscy 55, 169, 193, 206.
Bystram 122.
Bystrzonowscy 93, 89, 91, 97, 116, 120, 127, 128, 129, 132, 176, 208, 209, 222, 225, 78, 134.
Cedrowski 76.
Cellarowie 56, 74, 103, 160.
Cieciszowscy 70.
Ciecierscy 218.
Cieńscy 74.
Cieślińscy 57.
Cięciwowie 27, 205.
Ciechomscy 129.
Ciołkowie 184.
Chadziewicz 104.
Du Chaveles 19.
Chamcowie 194.
Charzewscy 115.
Chajęccy 232.
Chądzyńscy 70, 139.
Chelińscy 62, 111, 219.
Chełmscy 46, 109, 110, 112, 144.
Chlebowicz 123.
Chobęccy 88.
Chodkiewicz 131.
Chojeccy 172.
Chojnaccy 158.
Chomentowscy 148.
Chorbowscy 127, 128.
Chodakowscy 30.
Chmielewscy 51, 76.
Chronowscy 37, 104, 219.
Chrzanowscy 156, 202.
Chrząstowscy 204.
Chrystowscy 156.
Chwałęccy 167.
Chwalibog 19, 30, 49, 57, 78, 89, 104, 167, 169, 181, 182, 198, 218, 219, 232.
Chuchrowieccy 123.
Chyccy 23, 167.
Cygańscy 228, 230.
Czarnoccy 31, 119.
Czarnomscy 50.
Czarnowscy 114.
Czarnecki 92, 110, 118, 174, 119.
Czapliccy 50, 80, 95, 162.
Czaplic 123.

Czaccy 178.
Czerwiaszowscy 217.
Czernikowie 21, 145.
Czermińscy 23, 100, 122, 155, 159, 171, 217, 221.
Czerniccy 198.
Czerniawscy 192.
Czernowie 89, 125.
Czewojowie 27.
Częgiery 140.
Czuryło 114, 32.
Darowscy 132, 201.
Daszewscy 232, 152, 150.
Dąmbscy 23, 24, 29, 30, 44, 55, 56, 61, 69, 78, 82, 120, 128, 133, 141, 153, 156, 165, 175, 194, 206, 209, 219.
Dąbrowscy 164.
Dembińscy 19, 36, 44, 45, 74, 76, 77, 91, 103, 123, 146, 150, 157, 160, 175, 177, 181, 191, 194, 195, 217.
Dembowscy 160, 195, 219, 175, 179.
Deskur 84.
Derych 16, 63.
Derszniak 125.
Deszniańscy 28.
Deszniccy 28.
Deszyńscy 27.
Dębscy 188, 232.
Dębiccy 15, 32, 101, 119, 147.
Dobkowie 15.
Dobińscy 32, 33, 77, 103, 116, 120.
Dobiecki 195, 175.
Doskowscy 63, 196, 226.
Dobrowolscy 182, 230.
Dolscy 146.
Dobrosławscy 189.
Domaszewscy 117.
Drzewieccy 80, 61.
Dreccy 170.
Drohojowscy 48, 188.
Dziewulscy 230.
Dzierzbiccy 71.
Dzierżkowie 81.
Dziembowscy 95.
Dygasiński 140, 180.
Dunin 49, 78, 87, 94, 112, 217.
Dunajewscy 51.
Eydziatowicz 104.
Falkowscy 200.
Faruchowicz 33.
Fink 90, 209, 130.
Firlej 98, 177.
Filipowscy 69, 52.
Florkiewicz 172.
Foksińscy 15.
Frycz 51.
Frykacz 187.
Gaszyński 25, 145.
Gawrońscy 195, 216.
Garnyszowie 32, 119.
Gagarin 131.
Gamba 142.
Gajewscy 219.
Galewicz 148.
Gałęzowscy 189.
Gąsowscy 166.
Gąszczołowscy 230.
Gedroyc 209.
Gębiccy 74.
Giebułtowscy 21, 142.
Gierałt 20, 191.
Gielniewscy 51.
Gierowscy 60.
Gierlicz 87.

Glińscy 62, 69.
Głogowscy 115.
Gniewięccy 31, 32.
Gołuchowscy 15, 26, 38, 46, 76, 111, 203.
Gogolewscy 21, 207.
Gozdawa 20, 190, 191.
Goleniowscy 32, 119, 114.
Gosławscy 43, 80, 150, 157, 150.
Gostkowscy 62, 76, 219.
Gostyński 76.
Gomólińscy 105.
Gorayscy 117, 181.
Golicyn 112.
Gowarzewscy 151.
Goworek 160.
Goczałkowscy 184.
Gozimirscy 222, 217.
Gorzeńscy 181.
Gostomscy 199.
Góreccy 170, 207.
Górscy 50, 112, 156, 225.
Grabkowscy 14, 18, 26, 30, 37, 44, 75, 78, 84, 94, 100, 181, 185, 205.
Grabowscy 46, 72, 75, 101, 100, 147, 232.
Graeve 195.
Grabiańscy 80.
Grekowie 221.
Grodzki 87.
Grodziccy 15, 49, 68, 104, 207.
Grodeccy 48.
Grotowscy 216, 217.
Grzebscy 30.
Grzybowscy 25.
Grzegorzewscy 116.
Gruszczyńscy 79, 80, 100.
Grudziński 197.
Gryfici 31, 53, 105, 140, 157.
Grzymałowie 90.
Gutteterowie Dobrodziejscy 56, 74.
Gutowscy 51.
Gurowscy 84.
Gumińscy 135.
Habior 226.
Helcel 19, 185.
Heller 150.
Herburt 121.
Hoscy 76.
Hołocińscy 226.
Humniccy 197.
Humięccy 180.
Hussarzewscy 70.
Iordanowie 62, 115, 127, 129, 132, 144, 147, 149, 160, 161, 188, 206, 225.
Ignaszewscy 104.
Jastrzębscy 17, 27, 50, 88, 101, 191
Jastrzębiowscy 189.
Janiszewscy 21.
Jakóbowscy 42, 46, 154, 170.
Jasieńscy 42, 46, 95.
Janowscy 206.
Janiccy 60.
Jabłkowscy 75.
Jabłońscy 76.
Jeraczewscy 87.
Jamroziński 132.
Jaroccy 98, 112, 149.
Jaskłowscy 84, 105, 106.
Jaworniccy 126.
Jastrzębiec 159, 180.
Jabłonowscy 131.
Jazłowieccy 159.
Jaszowscy 169, 172.
Jeżewscy 26, 51, 61, 148, 226, 230, 228,

Jelita 42, 58, 59, 61, 92, 97.
Jemielniccy 159.
Jeziorkowscy 57.
Jeżowscy 217.
Jędrzejowscy 49.
Jędrychowscy 166.
Kadłubek 41, 42, 53, 54, 180.
Karczewscy 50.
Karscy 51, 63, 112.
Karszniccy 56, 171, 173, 193.
Kamiński 72 179, 232.
Kamocki 116, 119, 179, 120.
Karwicki 126, 127, 138, 179.
Kazanowscy 159.
Kaliński 105.
Katerla 204.
Karnkowski 201.
Karisawa 76.
Kczescy 193.
Kempscy 18, 47, 69, 167, 82, 138, 201,
Kiełczewscy 15.
Kielbass 55, 232.
Kisielewski 135.
Kietlińscy 221.
Kirchmajer 120.
Kliccy 72.
Klimontowscy 31, 118.
Kluszewscy 86, 20, 21, 60.
Klimiałkowicz 216.
Kłoczewski 98.
Kłossowski 80.
Kmita 88, 109, 168, 196. 149.
Koścień 17, 37, 122, 176, 180, 183.
Komorowscy 19, 91, 177, 144, 188.
Konarscy Gryf 21, 23, 78, 79, 90, 135, 217, 221, 222, 223, 142, 194.
Konarscy Firlej 103, 126, 127, 160.
Kochanowscy 24, 64, 65, 98, 208.
Kossakowscy 24, 31, 89.
Korzeńscy 26, 82, 84.
Komorniccy 26, 34, 87, 90, 91, 104, 171, 198, 197, 209, 222.
Kołomasz 27, 191, 205, 206.
Koniecpolscy 28, 74, 188.
Kossowscy 29, 78, 57.
Kozłowscy 30, 31, 74, 79, 149, 172, 199, 198, 204, 209, 225, 227, 228, 230, 231, 232.
Kochowscy 19, 33, 116, 179.
Kosińscy 37, 75, 91, 104, 148.
Kosiccy 23, 50, 51, 91, 120, 134, 135, 136, 137, 139, 156, 162, 204, 225, 228.
Kobylińscy 55, 179.
Korycińscy 56, 59, 60, 73, 74, 86,
Kowalscy 50, 87, 207.
Kotliccy 61.
Koczowscy 65.
Kozubski 80.
Konopacki 86, 43.
Kobierzycki 87.
Kornicki 91.
Korewicki 182.
Kozerski 102.
Koluczka 138.
Kowerski 103.
Kotkowski 126, 127, 128, 129, 158, 182.
Kownacki 137.
Kondratowicz 145.
Kochański 150.
Korytowski 151.
Komoniewski 163.
Koźminski 169.

Korytyńscy 172.
Koszuccy 38.
Kościuszko 183, 195.
Korzeniowski 189.
Kołkowie 192.
Kozubowski 195.
Korniak 229.
Kozierowscy 125.
Kobielski 125.
Korzuchowski 196.
Kołaczkowski 215.
Krasińscy 45.
Krzywoszewscy 47.
Kremkowie 51.
Krosnowscy 49, 172.
Krodlewscy 172.
Krasuscy 57.
Kruk 227, 228, 229.
Kruszewscy 63.
Kryscy 115, 124.
Krawczyńscy 63.
Krasiccy 95, 117, 177, 189.
Krassowscy 209. 232.
Kruszewski — Majewski 232.
Krzesz 204.
Krzyżanowscy 232.
Księscy 48, 49, 167, 163, 174.
Kula Niemsta 17, 27, 28, 66, 68, 69, 153, 172, 206, 219.
Kuczkowscy 24.
Kuropatwa 35, 36, 145, 146.
Kuropatniccy 60.
Kulikowscy 60.
Kucharscy 98, 103.
Kurella 106.
Kugler 117, 226, 227, 231, 232.
Kuniccy 127, 196.
Kuleszyńscy 172.
Kuszel 201.
Kurowscy 204.
Kubat 226.
Kurnikowscy 229.
Kwiatkowscy 151.
Lanckorońscy 34, 98, 102, 110, 112, 129, 164, 177, 210, 211, 212, 213, 219, 221, 229.
Lasoccy 36, 62, 151.
Latalscy 47, 126.
Larysz 147, 106.
de Lavaus 50.
Laskowscy 21, 30, 55, 74, 75, 77, 78, 86, 90, 156, 185, 206, 222, 232.
Lasochowscy 64, 73.
Lauterbach 72.
Ledóchowscy 50, 51, 71, 196, 197, 225.
Lebowscy 196.
Lekczycki 120.
Leliwa 164.
Lewicki 216.
Lewartowscy 196.
Leszczyńscy 151, 159.
Lgoccy 89.
Lipniccy 77.
Lis 31, 113, 114, 118.
Lisicki 163, 193.
Lipscy 76, 222, 228.
Lipawscy 50.
Lipowscy 138.
Lipińscy 79, 80, 86, 137, 174, 202.
Libiszowscy 133.
Ligęza 45.
Linowscy 50, 55, 137, 135, 158, 194, 195, 207, 226, 225, 230, 232.
Lubańscy 47, 78, 172, 217.
Lubomirscy 32, 45, 74, 131, 133, 196, 221.

Ludoborscy 38, 152.
Luzińscy 64, 86, 85.
Lubienieccy 63, 172.
Luszowscy 139.
Luksarowicz 218.
Łabęccy 14, 15, 26, 47, 110, 111,
Łapanowscy 81.
Łączyńscy 50, 131.
Łączcy 144, 221.
Łętowscy 30, 45, 127, 128.
Łempiccy 87, 172, 217.
Łoś 31, 84, 194, 226.
Łowińscy 88.
Łosińscy 137.
Łuczyccy 15, 77, 120.
Łubieńscy 44, 45, 105, 106, 193.
Łukowscy 59, 92.
Łubkowscy 185.
Łuniewscy 84, 135, 148, 162, 170, 34.
Łuszczkiewicz 150, 162, 228, 229, 230.
Ługowski 206.
Łyczek 123.
Łysakowscy 115.
Malczewscy 15, 16, 26, 29, 65, 94, 147, 149, 184, 151, 218.
Majewicz 16.
Majewscy 16, 60, 63, 227, 230.
Makseccy 40.
Madeyscy 51.
Makólscy 62, 215.
Małachowscy 65.
Mańkowscy 84.
Mayowie 90, 176, 208.
Machota 139.
Marcoin 145.
Matczyńscy 135.
Machniccy 152.
Masiewicz 152.
Maciejowscy 160, 124, 159.
Malscy 163, 164, 182.
Makowiecki 129.
Marchewka 226.
Mazaraki 50.
Mąkolscy 21, 151.
Meyer 21.
Męcińscy 29, 43, 115, 129: 116, 65.
Miaskowscy 19, 181.
Mieroszowscy 30, 68, 69, 128, 163, 168, 189, 201.
Michalszewscy 37, 50, 104, 171, 198.
Miłkowscy 45, 151.
Misiowscy 57, 179.
Michałowscy 75, 78, 87, 110, 117, 136, 137, 134, 135, 142, 175, 178, 225.
Miączyńscy 95, 129, 83.
Mirońscy 97, 100, 101, 171.
Minoccy 123.
Michowscy 105.
Mikutowicz 106.
Mietelscy 115.
Micewscy 117.
Mierzyńscy 179,
Mnińscy 172.
Morstin 19, 24, 75, 87, 125, 134, 142, 178, 213, 227, 175.
Mokrscy 42, 43, 92, 105, 106, 109, 188.
Morscy 33, 158.
Morawiec 61.
Montenuovo 72.
Morawscy 72.
Mossakowscy 87.
Morzkowscy 90.

Morawiccy 94.
Mozgawa 101, 156, 191.
Motkowscy 112.
Morano 148.
Mohyła 159.
Morysiński 186.
Moszyńscy 205.
Momot 142.
Mostowscy 62.
Moszczeńscy. 184.
Mrozińscy 182, 204, 225, 227, 228.
Mróz 226, 227, 228, 229.
Muszyńscy 198.
Myszkowscy 20, 21, 91, 143, 144, 188.
Mysłowscy 47, 48, 165, 166.
Niewiarowscy 69.
Niezabitowscy 72.
Niemojewscy 76, 178.
Nielepiec 130, 179.
Niedzielscy 148.
Niemirycz 147.
Nowakowscy 55, 104, 189.
Nowak 58, 229.
Nowińscy 155, 169, 215.
Oborscy 98, 203, 64.
Odrowąż 40, 54, 56, 99, 138, 171, 182.
Okoń 148.
Okońscy 154.
Olechowscy 47.
Olszowscy 50, 65, 86, 142, 199.
Ogorkiewicz 148.
Oleśniccy 64, 191, 208.
Onufrowicz 22, 139, 137.
Opaccy 61, 90, 44.
Opolscy 129.
Opatkowscy 138.
Oraczewscy 14, 15, 18, 19, 21, 26, 29, 33, 36, 43, 47, 88, 89, 101, 154, 178, 181, 222, 223, 225, 230, 175.
Orlińscy 168.
Orłowscy 74.
Ostoja 20, 91.
Ossowscy 36.
Ossolińscy 60, 71, 95, 189, 207.
Ostrowscy 72, 94, 216.
Ostaszewscy 78.
Otoccy 209.
Otwinowscy 78, 147, 163, 34.
Ożarowscy 14, 29, 62, 82, 84, 125, 193, 206.
Pasczycko 21.
Paprocki 19, 169, 181.
Pawłowscy 43, 146, 216.
Pacanowscy 92.
Paysse 117.
Padlewscy 116, 151.
Pasek 143, 144, 145, 180.
Pawiński 204.
Pełka 166.
Pętkowscy 33.
Pęczkowski 151.
Piegłowski 14, 15, 18, 44, 45, 61, 62, 177, 181, 192, 218.
Piekarscy 16, 114.
Pilawa 17, 20, 47, 88, 157, 159, 205, 191, 206.
Piotrowscy 50, 123, 228, 230, 185.
Pietrucki 76.
Pieniążek 92, 220.
Piaszczyński 95.
Pietrzykowscy 172.
Pilecki 197.
Pisarzewscy 198, 191.
Piątkowscy 33.

Plewińscy 209.
Płazińscy 21.
Płaza 32, 114, 119, 162, 163, 177.
Płoscy 230.
Postawka 24, 106.
Pozowscy 26.
Potkańscy 34.
Poraj 39, 106, 107.
Podwolsy 37.
Popławscy 51, 175.
Podowscy 39.
Podlodowscy 59.
Podczascy 104.
Potocki Pilawa 120, 125, 160, 168, 213.
Potocki Szreniawa 159.
Popiel 129.
Podobińscy 229.
Porczyńscy 182.
Przecławscy 14, 163, 179.
Przyłęccy 60, 177, 196.
Przybyszewski 229.
Przybylscy 68, 155.
Przypkowscy 227.
Prawocheńscy 139.
Przerębscy 184.
Przeginia 191.
Proszowscy 216.
Proszkowski 231.
Prokopowicz 230.
Prusimowscy 101.
Pruszyńscy 181.
Psarscy 24, 28, 29, 20, 205, 206.
Pszczyńscy 89.
Puchała 116.
Puszet 184.
Radziwiłłowie 24, 137, 160, 230.
Radońscy 47, 185.
Radzimińscy 71, 72.
Radwańscy 124.
Rakowscy 138, 185.
Raczyńscy 152.
Radgowscy 197.
Rayselt 196.
Radziszowski 142.
Radziejowscy 172, 199.
Rey 23, 28, 48, 64, 79, 80, 81, 98, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 138, 139, 141, 174, 180.
Remer 57.
Rembielińscy 70.
Rembieszyccy 99, 171.
Rechiccy 121.
Rembiewscy 171.
Romer 15, 37, 130, 218.
Rożnowie 18, 114, 167, 160, 176, 201.
Rossa 21,
Roxyccy 37, 60, 89, 104.
Rościszewscy 44, 62.
Rokosz 51, 59, 194.
Romanowscy 57, 172.
Rożeccy 65.
Ropp 77.
Rottermund 62.
Rogalińscy 78.
Rogóyscy 101, 197, 232.
Roszniccy 101.
Roschinscy 100.
Rogawscy 119.
Rożnieccy 132.
Romiszowscy 57, 144, 174, 218, 225.
Rossowscy 45.
Rohozińscy 148.
Rogozińscy 158.
Różyce 85.

Różyccy 87, 147, 148, 224, 225, 226, 227, 292, 230, 232.
Russoccy 19, 38, 82, 83, 84, 89, 129, 168, 178, 179, 181, 194, 208, 225.
Ruppert 22.
Runowscy 33.
Rupniewscy 34, 57, 89, 139, 160,
Rudzcy 63.
Rudniccy 45, 60, 76, 129, 133.
Rudawscy 221.
Rutkowscy 95.
Ryb 76, 215.
Rychter 80.
Rybińscy 119.
Rylscy 177.
Rytersсy 187.
Rydzewscy 217.
Rzeszowscy 63, 88, 122, 174, 23, 141, 173.
Rzewuscy 65, 213.
Rzuchowscy 95.
Rząsowscy 166.
Rzodkiewicz 120.
Sapieha 24, 142.
Sarnowscy 78.
Sadowscy 87, 125.
Sascy 101.
Sarbiewscy 60, 188.
Schmidt 195, 196, 204.
Scypion 60, 189.
Secygniowscy 56.
Sędzimir 33, 127.
Sępińscy 95.
Sęczykowscy 96.
Siemianowscy 19, 168, 181.
Siemońscy 62.
Sierakowscy 75, 93, 94, 95.
Siemieniscy 76.
Sierhejewicz 76.
Siemieńscy 57, 84, 188, 193.
Siedliscy 86.
Sikorscy 170.
Sielscy 202.
Skórkowscy 65, 216.
Skrzelewscy 70, 196.
Skłodowscy 72.
Skąpscy 90, 153, 154.
Skorupkowie 117, 119, 115, 116, 120, 152.
Skotniccy 157.
Skrzetuscy 218.
Slaski 80, 86, 131, 139, 162, 195, 201, 206, 207, 225.
Słonkowscy 36.
Słomkowie 79.
Słupscy 36, 88.
Słonczewscy 215.
Sojeccy 15.
Sołtykowie 24, 89, 95, 106, 110, 129, 207.
Sowińscy 84, 228, 230, 232.
Sokolniccy. 87, 162.
Sobek 98, 188, 189, 187.
Sobański 45, 112.
Sobieski 188.
Sobolewski 217.
Sobczyk 226, 227, 228, 229.
Sokołowscy 182.
Spinkowie 82.
Sroczyńscy 186.
Stoccy 29, 30, 47, 69, 115, 163.
Strusiowie 33, 146.
Stokowscy. 48, 147, 151, 167.
Strzemboszowie 57, 167, 172.
Starzyńscy 57, 79.
Stadniccy 70, 82, 115, 128, 129, 163, 193, 194, 196, 206, 110,

Stryjeńscy 83.
Strońscy 104.
Stoinscy 110.
Starowicyscy 90, 125, 151, 152.
Stawscy 125, 151.
Straszewscy 127, 128, 145.
Steccy 131, 133.
Strzelbiccy 147.
Strzeszczkowscy 26, 152, 191.
Stradomscy 44.
Strassburger 172.
Stępkowscy 194.
Strasz 200.
Stuczeń 214.
Strzyżewscy 221.
Stojowscy 217.
Sucheccy 21, 24, 38, 49, 68, 84, 89, 128, 129, 135, 152, 156, 160, 161, 162, 168, 169, 170, 172, 173, 194, 202, 224, 225, 232.
Sulnicki 150.
Sułkowscy 204.
Suchodolscy 65, 83.
Swinarski 169.
Szwellengreber 33.
Szamota 38.
Szafraniec 46, 64, 85, 86.
Szyrma 49.
Szaniawscy 60, 76, 71, 92, 95, 99, 111, 186, 187, 188, 189, 207.
Szymańscy 60.
Szembek 71, 130, 158.
Szczakowscy 80.
Szanior 101.
Szymanowscy 111, 227, 228, 232.
Szadurski 145.
Szotarski 147.
Szreniawa 159.
Szerszeński 169.
Szczypkowski 172.
Szlappa 216.
Szeliscy 226.
Szwaczko 227, 228.
Śmiłowscy 26, 147, 195.
Średniccy 60.
Święciccy 198.
Tarło 23, 169, 188, 213, 221, 195.
Tarnowscy 60, 78.
Tabaszowscy 153.
Tańscy 68, 156, 185, 202, 228.
Taylor 147.
Tchórzewscy 32.
Tęgoborscy 15, 43, 44, 45, 63, 65, 98, 100, 104, 141, 147, 149, 150, 151, 189, 192.
Tęczęńscy 164.
Tiede 57, 79, 225.
Toczyłowscy 227.
Tomiccy 49, 115, 150, 152.
Toczyńscy 59.
Tomisławscy 71.
Topór 164.
Trojanowscy 146, 149.
Trzemescy 119.
Trepka 70, 161, 204.
Trembeccy 19, 33, 49, 89, 128, 161, 167, 169, 180, 181, 194.
Turscy 170.
Tymienieccy 63, 111.
Tysson 90.
Tyniecki 203, 204.
Tworowscy 201.
Tworzyańscy 56, 89.
Ujejscy 24, 65, 124.
Uleńscy 36.
Unrug 189.
Urbańscy 78, 170.

Walawscy 51.
Waksman 29, 204.
Waleszyńscy 172.
Walewscy 50, 63, 74, 75, 87, 115, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 137, 179, 181, 206, 201, 225.
Warszycki 86, 188.
Wattson 162.
Wasilewscy 172.
Waśkiewicz 226.
Waleron 228.
Ważlińscy 205, 206.
Ważyńscy 205, 206.
Wąsowicz 24, 38, 106, 142, 165, 175, 222.
Wessel 133.
Wesołowscy 70.
Wendorf 209.
Wężowie 27, 191.
Wężyk 20, 62, 111.
Węgierski 151, 163.
Węgleszyńcy 208, 92.
Wędzińscy 153.
Wielopolscy 19, 22, 72, 104, 144, 165, 188, 103, 220.
Wielowieyscy 38, 50, 82, 83, 84, 124, 160 173, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 232.
Wieliczko 16, 150, 152.
Wielgosińscy 172.
Wierzbiccy 31, 60.
Wizenberg 48.
Wiewiórkowie 159.
Wielogłowscy 127, 129, 163, 181, 201.
Wilczewscy 59, 60.
Wilczyńscy 76.
Witkowscy 90, 95.
Wilamowscy 104.
Wilkoszewscy 147.
Wielchorscy 178.
Winniccy 231.
Włodek 197.
Wnorowscy 95.
Wodziccy 43, 84, 117.
Wodzyńscy 60, 102, 103.
Wodzisławscy 211.
Wokulscy 215.
Wolscy 172, 198, 217, 222.
Wójcikiewicz 126.
Wrzesińscy 61.
Wrońscy 30.
Wróblewscy 128.
Wydźga 164, 188.
Wysoccy 218.
Zakrzewscy 38, 100.
Zaremba 36.
Zamoyscy 53.
Zabielscy 56, 171, 197.
Zaborowscy 72, 232.
Zabokliccy 71.
Zawisza 64, 76, 79, 100.
Załuscy 94, 193.
Zachorzowie 173, 183.
Zabłoccy 106.
Zalewski 189.
Zadora 220.
Zamojscy 226.
Zapalscy 232.
Zapolscy 172.
Zawistowscy 229.
Zarzyccy 216.
Zaufall 229.
Zbijewscy 19.
Zborowscy 49, 197.
Zbierzchowscy 87.
Zbrożek 170.

Zdanowscy 147.
Zebrzuscy 22, 55.
Zebrzydowscy 53.
Zielińscy 19, 37. 164, 174, 181, 182.
Ziemniccy 78.
Złotniccy 152.
Zubrzycccy 38.
Zupkowie 22.
Zwierkowscy 50, 70, 170.
Żabiccy 179.
Żarczyccy 220.
Żeleńscy 50, 177, 204.
Żelazowscy 120.
Żurawińscy 121.
Żydowscy 44, 61, 192.
Życińscy 14.
Żylińscy 76.

Omyłki w druku i uzupełnienia do części I.

Str.	*wiersz*	*Zamiast:*	*Powinno być:*
15	10	I-ą z Jowianną	I-oto
15	11	II-ą	II-oto
15	12	III-ą	III-oto
18	odnośnik 25 po „Czermińskiego“ dodać		pułk. w. koronnych, syna Tomasza Cholewa Czermińskiego Stolnika Dobrzyńskiego i Jadwigi ze Skąpskich.
24	8	II-o	II-gi
24	12	II-ą	II-voto
30	odnoś. 63	Bon. I. IV Dąmbskim	Bon. T. IV o Dąmbskich.
34	35	lecie	lecia
38	7	Nestror	Nestor
47	29	to jedna z pierwszych placówek tego łańcucha.	to jedna z placówek tego łańcucha.
50	23	obecnie redaktora	obecnie redaktorem
50	26	Stanisław Barkowski.	Stanisław Borkowski.
56	19	nidygenowanej	indygenowanej czy nobilitowanej
60	16	z Osolińskich	z Ossolińskich
68	24	Nemsta	Niemsta
70	7	sadki	Sadki
72	32	zanieniony	zamieniony
74	27	Dębińskim	Dembińskim
77	24	i Jozefa 164).	i Józefa 164),
77	odnośnik 160	Jak to	Jest to
78	2	Anna	Annę
78	24	a ur. 1769. 169).	a ur. 1769 169),
83	34	paniętniki	pamiętniki
84	22	z Marii Deskurówny	Z Zofii Deskurówny
84	32	obecnie przerobiony na pałac	obecnie przerobiony i rozszerzony
85	15	K. Wiśniewski	Ks. Wiśniewski
86	16	na leżałoby	należałoby
86	22	Waszyckiego	Warszyckiego.
87	22	voto	II voto
90	3	1) Jana, ożenionego z Marjanną, z Zofią z Silniczki	1) Jana, ożenionego z Zofią Mayówną z Silniczki
90	29	Kupił Łowini	Kupił Łowinię
91	21	z Henryką Dembińską	z Elżbietą Dembińską

Str.	*wiersz*	*Zamiast:*	*Powinno być:*
91	34	Józefa Szaniawskiego	Józefata Szaniawskiego
95	17	Józefowi Szaniawskiemu	Józefatowi Szaniawskiemu
97	7	ponującej	panującej
97	15	: dom. 10 łanów pola	: dom, 10 łanów pola
103	odnośnik	222 Piek. Sł. P. 1906	Piek H. P. 1906
111	11	U Długosza Motkowice	U Długosza Matkowice
114	7	Wierzbnicy	Wierzbicy
115	10	17 w.	18 w.
115	18	Felicjana	Felicjanna
118	1	należały	należała
119	2	częśś	część
123	28	i Roleścic	i Boleścic
125	17	Pitawitą	Pilawitą
125	22	Mikołaja Reya	Mikołaja Reya 266)
125	odnośnik	266 Ah. gr: Kr:	Ak. gr. Kr.
126	30	Bogusław Scibor i Rudołtowic	Bogusław Scibor z Rudołtowic
126	odnoś.	272 Matach.	Małach.
127	3	Nagłowicie	Nagłowice
132	1	Antoni ur: 1774 r. w Tczyca Feliks,—	Antoni ur. 1774 r. m. Tczyca, Feliks,
133	16	b. Komusji	b. Komisji
134	20	pamiętającemi	pamiętającymi
135	8	prawnuczką Stryj	prawnuczka stryj.
135	39	się tam	się tym
137	odnoś.	287 arch. Nagłowickie I	arch. Nagłowickie i
137	287	w rękopisie opracowany	w rękopisie opracowanym etc.
139	6	Piotra	Prota
139	7	Machottą	Machotą
141	21	m. R.	M. R.
147	24	Opatowice	Opatkowice
147	27	Opatowic	Opatkowic
147	32	w Opatowicach	w Opatkowicach
148		odnośnik 314 dodać	Dz. II i monogr. Różyckich Dr. E. Taylor 1936.
148	11	dodać	„Jerzy z Marii Kiwerskiej ma synów: Andrzeja i Jana“
153	odn.	331 Sebastiana maciejowskiego	Sebastiana Maciejowskiego
155	2	z Czermina Czermińskiego	z Czermina Czermińskiego syna Tomasza Cholewa Czermińskiego i Jadwigi ze Skąpskich
155	29—30	w Kielcach. 1828—1834 uczestnikiem powst. Kościuszkowskiego	w Kielcach 1828—1834, uczestnikiem powst. Kościuszkowskiego

Str.	*wiersz*	*Zamiast:*	*Powinno być:*
156	11	1866—1870 i 1892—1901	1865—1870 i 1892—1901.
173	odnośnik 388	Sr. geogr.	Sł. geogr.
175	odnośnik 395	Sł. geogr: I	Sł. geogr.
180	2	Przybyszewskiego	Dygasińskiego
188	9	Kasztelanem sądeckim,	Kasztelanem sądeckim i
188	15	do Drohojowskisch	do Drohojowskich
189	3	będą Creferendarzem	będąc referendarzem
189	12	między innemi	między innymi
189	18	hr. Kracicka	hr. Krasicka
189	„	IV-te	IV-to
191	30	1755	1555
192	35	P.P. Kaletek	P.P. Koletek
193	2	Satejowa	Sietejowa
201	37	gospodarczemi	gospodarczymi
202	13—14	został ośrodek b. zniszczony i opuszczony	został ośrodek okrojony i zmieniony
202	22—23	podzielona	podzielone
202	26	dla kościoła, czy prebendy zw. nazowską	dla prebendy zw. nazłowską
207	18	nabywca wyciął i t. d.	nabywca wyciął park, założył nowy ogród, gospodarstwo jest w kulturze. — Stary dwór z 18 w. odnowiono.
208	27	hrabianki Rusockiej	hrabianki Russockiej
210		odnośnik drugi 473	474
219	5—6	advitafitatis	advitalitatis
„	13	z Rusockimi	z Russockimi
„	odnośnik 493	A. H. K. T. Z. J.	A. H. K. T. Z. f.
225	19	Adam Wielowieyski	Henryk Wielowieyski
227	27	apronizacji	aprowizacji
„	33	pozostaje	powstaje
230	10	Sayrusz	Saryusz
232		dodać:	Jerzy Tański Wojciechow — ochotnik ułan 108 pułku, uczeń 7 kl. gimn. Śniadeckiego zmarł z wycieńczenia trudami wojennymi. Kazimierz Tański Wojciechów
238	24		Udział pow. Jędrzej. etc 224
„	27		Opis rycin 233
„	28		Spis źródeł 235

Książkę tę wydajemy z okazji Wystawy Rolniczo—Przemysłowej, obejmującej 5 Powiatów Wojew. Kieleckiego: Mie-

chowski, Olkuski, Pińczowski, Jędrzejowski i Włoszczowski, która miała się odbyć w Miechowie w pierwszych dniach lipca b. r., a którą Kielecka Izba Rolnicza odłożyła do roku przyszłego z powodu klęski powodzi i gradobicia.

AUTORZY.

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA KIELCE

Reg 94(438)
Bor
Mon